

מסע הרבי

בארץ-הקודש

סיפור מסעו ההיסטורי של האדמו"ר רבי יוסף-יצחק
שניאורסאהן נ"ע בארץ-ישראל בשנת תרפ"ט

דוד זאב רוטנברג

הוצאת

ה'תשנ"ט

שבעים שנה למסע הרבי בארץ-הקודש

מסע הרבי בארץ הקודש **דוד זאב רוטנברג**

כל הזכויות (כולל זכויות צילום והעתקה) שמורות למחבר
© ALL RIGHTS RESERVED

נדפס בישראל תשנ"ט / 1999
PRINTED IN ISRAEL 5759

עימוד ועיצוב: א.ב.-בבי הפקות, בני ברק
עיצוב כריכה: רמי שרעבי

הפצה: ספריית 'אשל - כפר חב"ד'
ת.ד. 717 כפר חב"ד 72915 טל. 03-9607637 פקס. 764503-960

להזמנות בכרטיסי אשראי: 03-9606018

בארה"ב:

291 Kingston Ave.
Brooklyn, N.Y. 11213
Tel. 718-7780226
Fax.718-7784148

התוכן:

7.....	הקדמה
	פרק א:
11.....	אלה תולדות
	פרק ב:
19.....	להשתטח על קברי אבות
	פרק ג:
	פני התקופה
31.....	מעלית החסידים ועד ביקור הרבי
	פרק ד:
	הרבי יוצא לדרך
36.....	עשרה ימים מריגא ועד ירושלים
	פרק ה:
	'קבלו פני גדול הדור'
47.....	על ההכנות לקראת בואו של הרבי
	פרק ו:
57.....	שעות ראשונות בארץ-הקודש
	פרק ז:
66.....	בשערי ירושלים
	פרק ח:
78.....	הביקור בכותל-המערבי

מסע הרבי בארץ הקודש

פרק ט:

85. הפגישות עם הרב אברהם-יצחק הכהן קוק

פרק י:

92. שבת ראשונה בירושלים

פרק יא:

96. על קברי צדיקים בגליל

פרק יב:

112. קבלת נשואות כולל חב"ד

פרק יג:

118. ביקור היסטורי בחברון

פרק יד:

142. תשעה באב בירושלים

פרק טו:

148. בישיבת 'תורת-אמת'

פרק טז:

156. שבת אחרונה בירושלים

פרק יז:

162. בקרב העדה הבוכרית ומוסדות התורה

פרק יח:

171. ביקור בבית-הכנסת 'צמח-צדק'

פרק יט:

176. הרבי נפרד מעיר-הקודש

פרק כ:

182. עם השופט גד פרומקין

אוצר החכמה

התוכן

פרק כא:

186. בתל אביב

פרק כב:

195. איזוהי העיר העברית הראשונה?

פרק כג:

201. בפתח-תקווה ובני-ברק

פרק כד:

210. פרידה מארץ-הקודש

פרק כה:

218. במצרים

פרק כו:

223. מכאובי הרבי

נספחים:

בעקבות המסע:

228. שיחות, מכתבים ורשימות

קטעי יומן

247. קטעים נרחבים מיומנו האישי של אדמו"ר הריי"צ אודות המסע

273. צוואתו של ר' אליעזר דן סלונים

277. לבסוקון אישים ומושגים

303. רשימת תמונות ומסמכים

מוקדש להורי וילדי שיחיו

הקדמה

בתודה ושבת להשם-יתברך מוציאים אנו לאור את הספר 'מסע הרבי בארץ-הקודש', הסוקר את מסעו ההיסטורי של כ"ק אדמו"ר רבי יוסף-יצחק שניאורסאהן זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, האדמו"ר השישי בשושלת נשיאי חסידות חב"ד, במקומות הקדושים בארץ-ישראל.

15 הימים בהם שהה הרבי בארץ-הקודש היו ימים של התרוממות רוח. כל חוגי היישוב היהודי בארץ-ישראל היו שרויים תחת רישומו הכביר של מסע הרבי, ובמיוחד על רקע התקופה בה נתון היה היישוב בעיצומה של 'מלחמת תרבות' חריפה, בין אנשי היישוב הישן והיישוב החדש.

אלפי יהודים באו להקביל את פני הרבי, בכל מקום בו ביקר. אצל רבים מתושבי הארץ - בערים, במושבות ובקיבוצים - העלה מסעו של אדמו"ר הריי"צ זכרונות מ'בית-אבא' ועורר געגועים לעולם אותו הותירו מאחור, כאשר עזבו את ארצות מזרח-אירופה.

חלק גדול מההתלהבות בה נתקבל הרבי בעת מסעו בארץ, נזקף לזכות מאבק מסירות-הנפש המופלא שניהל נגד שלטונות רוסיה הבולשביקית ומאסרו - שנתיים קודם לכן - שעורר הדים בכל רחבי העולם היהודי. רבים מבני היישוב רצו לראות במו-עיניהם את הרבי הנערץ שעמד מול כוחות הרשע הקומוניסטיים - ויכל להם.

* * *

שני מקורות היוו עבורי את הנדבך העיקרי כשהתחלתי במלאכת איסוף החומר להכנתו של ספר זה - יומנו האישי של אדמו"ר הריי"צ ויומן שפירסם הרב שמעון גליצנשטיין, מזכיר ישיבת 'תורת-אמת', מיד עם תום מסעו של הרבי.

לשני יומנים אלו נוספו, ככל שחלף הזמן, קטעי עיתונות, תעודות, מסמכים,

מסע הרבי בארץ הקודש

זכרונות, עדויות ומכתבים, שחברו להם יחדיו ויצרו את הספר המוגש כאן. ספר זה מפענח, למעשה, את יומנו האישי של הרבי, הכתוב בקיצור, ומציג את התמונה המלאה של המסע.

כיוון שכך, מובא יומנו של הרבי כנספח לספר, על מנת שהקורא יוכל לקרוא בו ברצף אחד וללא 'הפרעות'. כדי למנוע כפילויות מיותרות, שולבו בגוף הספר רק ציטוטים קצרים מהיומן, כאלה שהיה הכרח להביאם.

* * *

'מסע הרבי בארץ-הקודש' מגולל, לראשונה, את הסיפור המלא של מסעו ההיסטורי של אדמו"ר הרי"צ בארץ-הקודש - למן צאתו מביתו שבריגא ועד חזרתו לאירופה.

הספר פורס בפני הקורא, צעד אחר צעד, את מסלול נסיעתו של הרבי; מתעד את פגישותיו ושיחותיו עם גדולי-התורה, עסקנים, חסידים וסתם-עמך; סוקר את עיתוני התקופה ודיווחיהם על ביקור הרבי; מביא את זכרונותיהם של אנשים שהיו אז בארץ ושזר, שלב אחר שלב, מאות פרטים ועשרות עדויות, המרכיבים יחדיו את 26 פרקי ספר זה.

לתיאור האירועים והפגישות של הרבי מצורפים מאות תצלומים, מסמכים, קטעי-עיתונות ומפות של המקומות בהם שהה והאישים עמם נפגש.

* * *

בסוף הספר מופיעים ארבעה נספחים:

(1) 'קטעי יומן' - בו מתפרסמים, לראשונה, קטעים נרחבים מיומנו האישי של כ"ק אדמו"ר הרי"צ בו כתב אודות מסעו בארץ.

(2) 'בעקבות הביקור: שיחות, מכתבים ורשימות' - בו לוקטו מכתבים, שיחות ורשימות מאת כ"ק אדמו"ר הרי"צ וחתנו כ"ק אדמו"ר, המתייחסים למסעו של הרבי בארץ-הקודש. חלקם נדפסו במקומות שונים ואחרים נלקטו מרשימות חסידים.

(3) 'צוואת אליעזר דן סלונים' - בו מתפרסמת לראשונה צוואתו של הקדוש ר' אלעזר דן סלונים הי"ד, מצאצאיו של אדמו"ר הזקן, שנרצח בפרעות תרפ"ט בחברון. לצילום הצוואה מצורפים צילומי המעטפה, בה הושמה הצוואה, ועליה כתב-ידו, וכן אישור בית-הדין הגדול, בנשיאות הרב אברהם יצחק הכהן קוק, כי הצוואה

הקדמה

הינה בכתב-ידו וחתימתו של ר' אליעזר דן.

4) 'לכסיקון אישים ומושגים' - בו מובאים, בקצרה, פרטים ביוגרפיים של אנשים בהם פגש הרבי או כאלה שבאו להקביל את פניו ושמותיהם מופיעים בספר.

דוד זאב ב"ר צבי רוטנברג

ג' תמוז ה'תשנ"ט

שבעים שנה למסע הרבי בארץ-הקודש

הערה: בכל מקום בו מוזכר בספר 'כ"ק אדמו"ר' - הכוונה לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, חתנו של כ"ק אדמו"ר הרי"צ.

שלמי תודה

חובה נעימה לי להודות, בפתחו של ספר זה, לכל המעוררים, התומכים והמסייעים שעמדו לצירי במהלך עבודת הליקוט, ההכנה והכתיבה הממושכים של ספר זה:

לידידי הרה"ח הרב מרדכי-מנשה שי' לאופר, שליח כ"ק אדמו"ר ברובע י"א אשדוד, שהמציא לי חומר רב וחשוב, השקיע עבודה רבה בהגהת הספר וסייע, לאורך כל הדרך, בעצה ובידע.

להרה"ח רב-הפעלים ר' מנחם-מענדל שי' וולף, מנהל סניף 'קה"ת' בארץ-הקודש, שעודד הוצאת ספר זה מראשיתו וסייע באיסוף חומר חשוב.

להרה"ג הרה"ח הרב אלי' יוחנן שי' גורארי, רבה של חולון, על העזרה שהגיש בהשגת מסמכים, תמונות ופרטים שונים.

להרה"ח ר' יוסף ברוך שי' פרידמן, מנהל ועורך אחראי של הוצאת 'קה"ת', שהקדיש מזמנו וסייע רבות בידע ובעצה כדי שיצא דבר מתוקן תחת ידי.

להרה"ג הרה"ח ר' טוביה בלוי שהקדיש מזמנו ותרם בידע ובעצה.

להרה"ג הרה"ח ר' שלום-דובער שי' לוי, מנהל ספריית ליובאוויטש, על עזרתו.

להרה"ח ר' יעקב חזן, שבחומר רב-ערך שחשף עשיתי שימוש בספר זה.

למר טוביה שי' בסקינד על שהיה לי לעזר רב.

למר יוסף שי' דום מרמת-השרון על עזרתו בהשגת תמונות וצילומים.

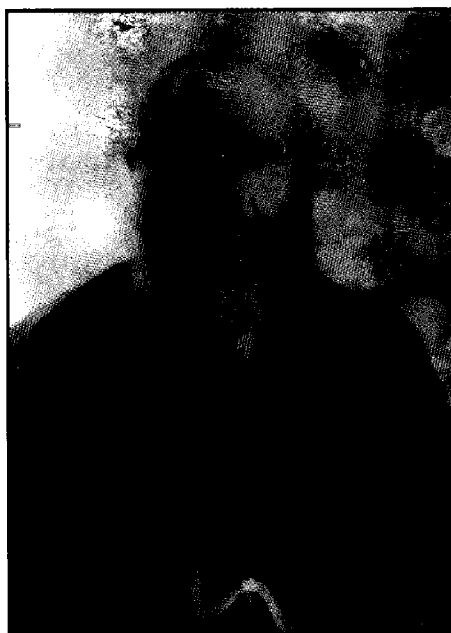
לכולם תודתי נתונה על עזרתם.

פרק א: אלה תולדות

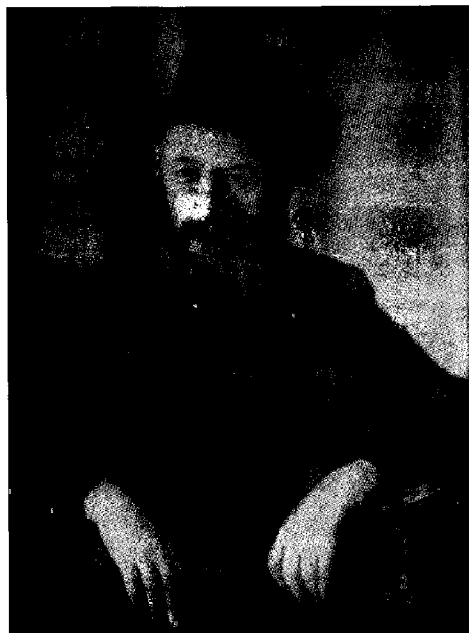
האדמו"ר השישי של חסידות חב"ד, רבי יוסף-יצחק שניאורסאהן, הידוע בכינוי 'הרבי הרי"צ', נולד בעירייה ליובאוויטש שברוסיה, בי"ב תמוז תר"מ (1880).

בשנת תרנ"ה (1895) והוא רק בן 15, החל רבי יוסף-יצחק לשמש כמזכירו של אביו, האדמו"ר החמישי של חסידות חב"ד, רבי שלום-דובער שניאורסאהן (הרבי הרש"ב). וסייע לו בענייני עסקנות ציבורית.

בהגיעו לגיל 18, בשנת תרנ"ח (1898), נמסרה לידי הנהלת ישיבת 'תומכי-תמימים', הישיבה שהקים אביו הרבי בעירייה ליובאוויטש.

כ"ק אדמו"ר הרי"צ, רבי יוסף-יצחק שניאורסאהן, בשנים שלפני יציאתו מרוסיה

כ"ק אדמו"ר הרש"ב, רבי שלום-דובער שניאורסאהן, האדמו"ר החמישי בשושלת חסידות חב"ד

מסע הרבי בארץ הקודש

בשנת תרס"ו (1906) נשלח רבי יוסף-יצחק על-ידי אביו, האדמו"ר הרש"ב, לשליחות חשובה בארצות אירופה. באותה תקופה שטף את רוסיה גל עכור נוסף של אנטישמיות, שהחל בפרעות קישנב בתרס"ג (1903), ורבי יוסף-יצחק פעל אצל בעלי הון ואנשי-שם, כדי שישפיעו על הצאר הרוסי לחדול מרדיפותיו אחר היהודים, ולעצור את מחוללי הפוגרומים והפרעות.

בשנת תר"פ (1920), עם פטירתו של אדמו"ר הרש"ב, בב' ניסן, התמנה בנו היחיד, אדמו"ר הריי"צ, לשבת על כס נשיאות חב"ד.

מלחמה בבולשביקים

אותם ימים היו ימים קשים בברית-המועצות. מלחמת האזרחים בין ה'אדומים' וה'לבנים', שגבתה מיליוני קורבנות, טרם הסתיימה לחלוטין. הבולשביקים החלו לבסס את שלטונם, אולם תוהו ובהו שררו בכל המדינה.

אדמו"ר הריי"צ, ראה אמנם את ירידתו מבמת ההיסטוריה של הצאר האכזרי ניקולאי, אחרון בני שושלת רומנוב ששלטו ברוסיה 300 שנה, אך הוא גם חווה על בשרו את נחת זרועם של מחליפיהם הבולשביקים.

רוסיה שאחרי המהפכה הקומוניסטית נהנתה אומנם מפריחת התרבות האידית והיהודים זכו לבתי-ספר ועיתונים באידיש, אך היהודים החרדיים, שומרי התורה והמצוות, מצאו את עצמם בתוך מלחמה קשה ואכזרית.

מולם עמדו כעת נציגי השלטון החדש, ראשי מחלקת ה'יבסקציה' (קיצור של 'יעוורעיסקאיא סעקציא'), הסיעה היהודית במפלגה הקומוניסטית, שמרבית חבריה היו יהודים ממפלגות השמאל כמו ה'בונד' ו'פועלי ציון'. ראשי מחלקת ה'יבסקציה', התנגדו ב-12 השנים הראשונות לכינון ברית-המועצות - עד שנת תר"צ (1930), ללימודי לשון-הקודש, ניהלו תעמולה אנטי-דתית ורדפו את החסידים ושומרי התורה.

שנאתם של אלה כלפי יהודים שומרי תורה ומצוות הייתה גדולה משל חבריהם הלא-יהודים. מאות יהודים, חסידים ואנשי מעשה עלו על המוקד בגלל אנשי מחלקה זו. אחרים נאסרו, הוגלו למרחקים וחלקם לא נודעו עקבותיהם עד היום.

ומול אלה ניצב בגאון אדמו"ר הריי"צ. הרבי, בעזרת מאות חסידים מסורים ונאמנים, פעל רבות למען לימוד תורה בסתר, יסד 'חדרים' וישיבות, הקים מקוואות טהרה, סיפק שחיטה כשרה ודאג להבטיח את קיומם של חיים יהודיים פעילים.

פעולותיו אלו של הרבי להחזקת היהדות, לא נעלמו מעיניהם הפולשניות של אנשי ה'יבסקציה': בשנת תרפ"ד (1924) אולץ הרבי לעזוב את העיר רוסטוב - בה שכן

אלה תולדות

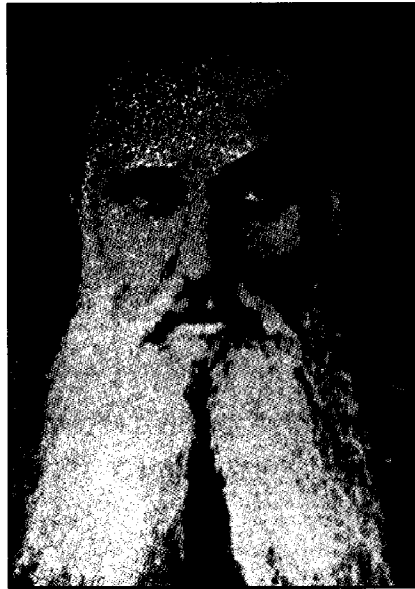
מרכז חב"ד מאז עקר לשם אדמו"ר הרש"ב בשנת תרע"ו (1915) - והעתיק את מושבו לעיר פטרבורג (לנינגרד) שמאותו יום, למשך שלוש שנים, הפכה להיות בירת חסידות חב"ד ומשם התנהלה פעילותו של הרבי.

גזר-דין מוות

בט"ו בסיוון תרפ"ז (1927), באמצע הלילה, נאסר אדמו"ר הריי"צ על-ידי סוכני היבסקציה שבאו לעוצרו ונכלא בבית-הסוהר 'שפאלרקה', הידוע לשימצה, באשמת מרידה בשלטונות הקומוניסטיים.

מאסרו של הרבי הריי"צ חולל סערה גדולה בכל רחבי העולם היהודי. רק לאחר 19 יום של סבל ויסורים, ולאחר שגזר-דין מוות שנפסק לו בוטל, בעקבות לחץ דיפלומטי על ראשי הקרמלין במוסקבה, יצא הרבי מבית-הכלא ביום ג' תמוז. עונש המוות שנגזר עליו הומר בהגלייה, למשך שלוש שנים, לעיר קוסטרמה, עיר נוצרית שרק יהודים מעטים התגוררו בה.

בנסיעה לקוסטרמה, שנמשכה 24 שעות ברכבת, הצטרפו אל הרבי בתו, הרבנית חיה-מושקא שניאורסאהן, חתנו הרב שמריהו גורארי' (המכונה בקיצור: רש"ג) והחסיד ר' אליהו-חיים אלטהויז.

החסיד ר' אליהו-חיים אלטהויז

חתנו של הרבי, הרב שמריהו גורארי'

מסע הרבי בארץ הקודש

לפני שנכנס לקרון הרכבת, פנה הרבי אל המון החסידים שנאספו בתחנה כדי להיפרד ממנו, ואמר בין השאר:

"... ידעו נא כל העמים אשר על פני האדמה כי רק גופותינו נמסרו לגלות ולשעבוד מלכויות. חייבים אנו להכריז גלוי לעין כל, שכול מה שנוגע לדתנו, לתורת ישראל, מצוותיו ומנהגיו, אין מישהו שיכפה עלינו דעתו ואין שום כוח של כפיה רשאי לשעבדנו. עלינו להצהיר בכול תוקף עקשנותינו היהודית ובכול תוקף כוח מסירות הנפש היהודית זה אלפי שנה - אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו... וזוהי בקשתנו מהשם-יתברך - אל יעזבנו ואל יטשנו, יתן השם-יתברך התוקף הנכון שלא נירתע מפני יסורי הגוף ואדרבא - לקבלם בשמחה, וכול עונש חס ושלום המוטל עלינו בגלל החזקתנו חדר ללימוד תורה ולקיום מצוות, יוסיף לנו התחזקות בחיזוק היהדות".

הסערה בעולם היהודי נמשכה. רק בעקבות מסע שתדלנות, שבראשו עמד העסקן היהודי הרב מרדכי דובין, חבר ה'סיים' של לטביה, התבשר הרבי, ביום י"ב תמוז, כי הוא חופשי לחזור לביתו. ב-י"ג בתמוז, עשרה ימים לאחר בואו לקוסטרמה, שוחרר הרבי ממקום גלותו ושב לפטרבורג.

אולם גם אז היה ברור לאדמו"ר הריי"צ וחסידיו, כי אנשי הייבסקציה, הזועמים על כשלונם, לא ינחו ולא ישקטו במרדף אחריו וכי בכול רגע הוא עלול להאסר בשנית. בנוסף לכך, בלתי אפשרי היה להמשיך בעבודה המחתרנית, כיוון שהרבי היה נתון תחת מעקב צמוד.

נותרה רק דרך אחת: לעזוב את ברית-המועצות.

זמנו, ריגא לטביה

בזכות שתדלנות נמרצת שבראשה עמד הרב מרדכי דובין, הסכימו השלטונות במוסקבה להעניק לרבי היתר-יציאה לריגא, בירת לטביה, אולם את בני משפחתו הם ביקשו להשאיר בלנינגרד-כבני ערובה. בדרך זו הם רצו למנוע מהרבי להמשיך ולנהל פעילות להחזקת היהדות ממקום מושבו ובמדינות אחרות.

שתדלנות נוספת של הרב מרדכי דובין אצל השלטונות הביאה לבסוף לקבלת אשרת-יציאה גם לשאר בני המשפחה, וביניהם גם חתנו לעתיד של הרבי - כ"ק אדמו"ר.

באסרו-חג הסוכות, כ"ד בתשרי תרפ"ח (1928), עזב אדמו"ר הריי"צ את לנינגרד. אל הרבי נילוו בני משפחתו ושישה חסידים, וכן רהיטי הבית וכול הספרים שבספרייתו, שמילאו ארבע קרונות.

אלה תולדות

СССР.
ОБЪЕДИНЕННОЕ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ
ПОЛИТИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ.
КОСТРОМСКАЯ
ГУБ.ОТДЕЛ

13.11.1927
№ 30122

г. Кострома, Пашкова Улицы.
На №
по вопросу:

УДОСТОВЕРЕНИЕ.-

дано мне гр. ШВЕЙСОН Носи́й Галано-
вичу в том, что ему разрешено свободное
проживание по С.С.С.Р.-

З.И.И. Начальника ГОСПИУ / Иу.М.З.Л.Е.В./

Начальник 3-го Отделен. / Бугольц/

תעודת השיחרור של הרבי ממקום גלותו בקוסטרמה

העסקן החסידי,
הרב מרדכי דובין

בית ועד הכללי לצדקת הדמבעדין כולל חב"ד בארצות

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו!

שמעם רבני תנאני אנ"ש, מובי וראשי קהלות הקודש אשר בכל ערי אחיק, נקבע היום השנים-עשר לחדש תמוז, יום השנה לחתומה והפודקן הגדול, שנעשו לנו, בגאולתנו ופירות

נפשו של תנאן הצדיק הקדוש, כ"ק ארמור

רבי יוסף יצחק שני אורסאהן שליט"א

מדי דת מרשע-ברית ליומא הלולא רבא.

ביום זה, יאספו כל בני איש בבגדי קדשא, לשאח רנה הלל וחודה להשרת, צור ישראל ונאלו אשר חילא לו את חסדו מעד מצור, חלץ צדיק מצרה, משני אריות וממלחמות כפדים וכופרים ואסין אודה ונזרא דעלמא לחיות.

ביום זה, חסשו סדחת-נפשו הענוטה של כ"ק מן ארמור שליט"א וחזקו נפשו המרוחה על קדושת החודה ומסורה אבת, לסגל ולסופח לכל אדנו אנ"ש, לחתומה בדת-עודות קדש, ללמד שמעשו הקדשים, וללכת בדרכיו, אודחא וסדמטותא.

ביום זה, יעשה לו כל אחד ואחד מאיש את חשבון נפשו מעולמו, וחשב עם קטנו מה פעל כל אחד להתחזקת החודה ולסודה בקדש, מה עשה להגנת כל הקנינים המקדשים קדושת חיותו.

ביום זה, יעודדו מוצי איש קדש, הכמוסים תגדים במעמקי הנשמה הישראלית הקדושה, והיו לשלחבת דת מודש, אשר תאיר אח כל בית ישראל בהגדה ומפארתה של חוהים וקום מצוה ובהתגרות רחבה ומסיפה לכלולת הכבוד, לשיבותנו צמח-צדק להתחזקת לומר החרות והזשבים לשני ה' בארציה כרמון כ"ק ארמור שליט"א, וכרמון אבותינו רבותנו המדושים והמפורים מידי הכללי, וכחם חנן עלינו ועל כל ישראל אמן.

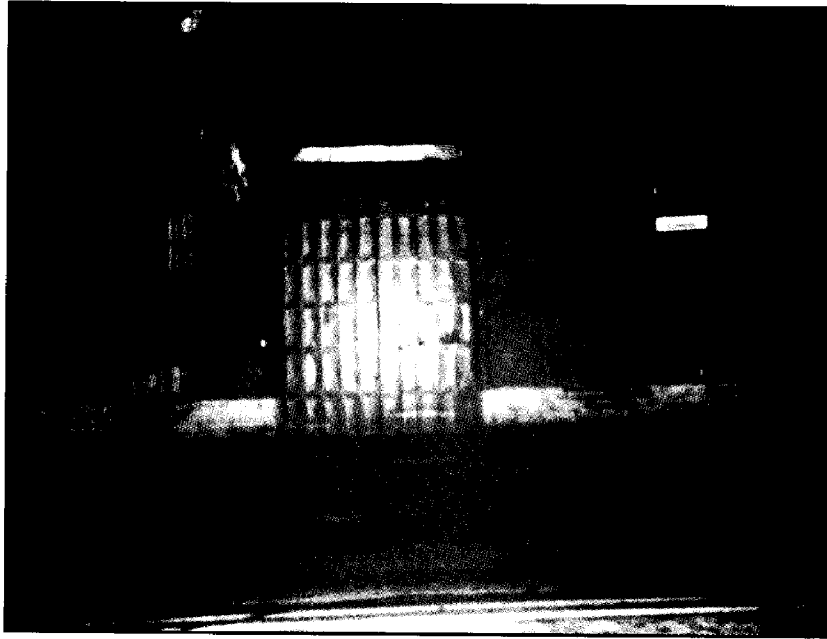
חזקו והתחזקו בעד תורתנו, עמנו, וארצנו;

ומבטח החודה ומדחי עליון יפהר ה' וחדש לנאלע גאולה שרמה בב"א.

תנהלת כולל חב"ד בארצות

מודעה שפורסמה על-ידי 'כולל חב"ד', לרגל חג הגאולה י"ב תמוז הראשון, בשנת תרפ"ח

אלה תולדות

בית-הכלא ישפאלרקהי, בו נכלא הרבי בשנת תרפ"ז

הבית בו התגורר הרבי בריגא. דירתו היתה בקומה השנייה

מסע הרבי בארץ הקודש

למקום מושבו החדש בריגא התייחס אדמו"ר הריי"צ כאל מקום זמני, כפי שאפשר ללמוד מנייר המכתבים הרשמי שלו, שנשא באותה תקופה את הכותרת: "זמני, ריגא לטביה", או מאיגרת-קודש ששלח ובה כתב: "מן הרע ברחתי, אבל את הטוב טרם מצאתי".

שש שנים ישב אדמו"ר הריי"צ בריגא, אך במהלך אותן שנים הרבה בנסיעות למדינות ומקומות שונים בהם ארץ-ישראל, ארצות-הברית, צרפת, פולין וליטא.

בכול אותן שנים בדק הרבי אפשרויות שונות, היכן לקבוע את מקום מושבו. רק בקיץ תרצ"ג החליט לעקור מריגא ולהתיישב בעיר ורשה שבפולין.

שש וחצי שנים אחר-כך, בט' אדר ב' שנת ת"ש (1940), בעקבות פריצתה של מלחמת-העולם השנייה, שב הרבי לריגא בדרכו לניו-יורק.

בניו-יורק הקים הרבי את ישיבת 'תומכי תמימים' וקבע את מרכזה של תנועת חב"ד בשכונת קראון-הייטס. באותן שנים הקים הרבי, בסיוע של חתנו הגדול, הרבי נשיא דורנו, את

היסוד למוסדות 'מחנה ישראל' ו'מרכז לעניני חינוך'; את הוצאת-הספרים 'אוצר החסידים - חב"ד'; הדפיס והפיץ חומר הסברה וערך פעולות נרחבות בנושאי יהדות; חברת 'ניחח' (ניגוני חסידי חב"ד) ויסד שורה ארוכה של ישיבות ומוסדות תורה.

בשנת תש"ח (1948), יזם אדמו"ר הריי"צ את הקמתו של **כפר חב"ד**, כדי לישב בו את חסידי חב"ד שהצליחו לברוח מרוסיה בשנת תש"ו (1946) ועלו, על-פי הוראתו, להתיישב בארץ-ישראל.

סמוך להסתלקותו ב' בשבט תש"י (1950), הניח אדמו"ר הריי"צ את היסוד לחינוך החינוך היהודי התורני בקרב היהודים במדינות צפון-אפריקה ולפי הוראתו נוסדו שם בתי תלמוד, ישיבות ובתי-מדרש למורים.

כ"ק אדמו"ר לצד חותנו, אדמו"ר הריי"צ, לפני הנישואין

פרק ב: להשתטח על קברי אבות

באמצע שנת תרפ"ט (1929), כשנה וחצי לאחר יציאתו של אדמו"ר הריי"צ מברית-המועצות, ומספר חודשים לאחר שלקה בהתקף-לב, גמלה בלבו של הרבי החלטה: לנסוע למקומות הקדושים בארץ-הקודש.

באותה תקופה כבר עסק הרבי בהכנות שונות לקראת מסעו לביקור אצל יהודי ארצות-הברית. במסע זה התכוון אדמו"ר הריי"צ לגייס כסף ותמיכה עבור יהודי רוסיה שנותרו נרדפים, רעבים ומעונים, מאתורי מסך-הברזל הבולשביקי ולעורר את דעת-הקהל באמריקה אודות מצבם הקשה. לנסיעה היו גם מטרות נוספות: לחזק את החיים היהודיים בארצות-הברית ולבדוק אפשרות של השתקעות שם.

כ"ק אדמו"ר
הריי"צ
בצעירותו

I have informed myself of the provisions of the Act of February 5, 1917, particularly of the exclusion provisions of Section 3 of that Act, and of the Immigration Act of 1924, and am aware that the latter provides:

"The admission to the United States of an alien exempted from the class of immigrants . . . shall be for such time and under such conditions as may be by regulations prescribed, including, when deemed necessary, the giving of bond with sufficient security to insure that, at the expiration of such time or upon failure to maintain the status under which admitted, he will depart from the United States."

I realize that if I am not one of a class exempted from the provisions of any of the immigration laws of the United States regarding the exclusion of aliens, or if my classification as a non-immigrant alien is not approved upon arrival in the United States, I may be deported or deemed by the immigration authorities in the United States, and I am prepared to assume the risk of deportation and of compulsory return.

I solemnly swear that the foregoing statements are true to the best of my knowledge and belief.

Joseph Schussow
(Signature of Applicant)

Submitted and sworn to before me this 17th day of May, 1929

P. M. Harrison
(Signature of Consul)
 Vice Consul of the United States of America

Passport Visa granted May 17, 1929
 and the following notation placed on passport—
 Visa granted as Non-immigrant under Section 3
 () of the Act of 1924—

Consul's findings on exempt status:
 status as non-immigrant approved
 by Consul A. W. Aliefoth

Passport Visa refused _____ 1929

Section 8, Immigration Act
 of 1924, for _____

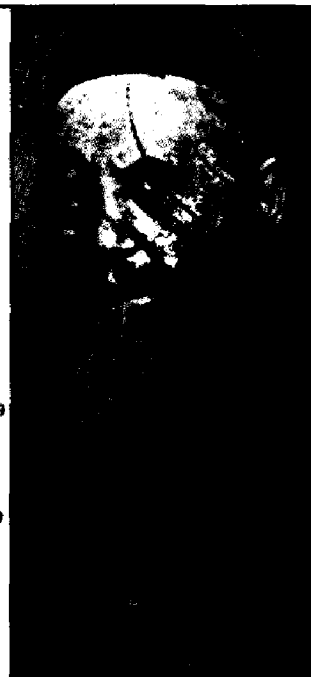
W. A. McManis
(Signature of Immigration Inspector)

AMERICAN CONSULATE
Schussow
 (City) (Country)

SEEN
 For the purpose of the United States
 Date May 17 1929
 (The validity of the visa expires from the date designated on the passport itself and must be used for that period.)

Visa granted as
 Non-immigrant under
 Section 3 (c) of the Act of 1924
 Date May 17 1929
 (The validity of the visa expires from the date designated on the passport itself and must be used for that period.)

P. M. Harrison
 Cons. I

טופס הבקשה הרשמי לקבלת אשרת-כניסה לארצות-הברית, ועליו אישור הקונסול האמריקאי בלטביה. תמונתו של אדמו"ר הריי"צ שבטופס, הינה תמונה נדירה ביותר. התאריך הרשום על-גבי הטופס וכן בחותמות האישור הינו 17 במאי 1929 (ז' אייר תרפ"ט)

את כוונתו לנסוע גם לארץ-הקודש שמרו הרבי ומקורביו בסוד, עד שיתקבלו כל הרשיונות והתרי-הכניסה הנדרשים.

ביום שני אדר"ה תמוז תרפ"ט, לאחר שקיבל את הידיעה כי אושרו כל הרשיונות, שיגר אדמו"ר הריי"צ שלושה מכתבים לארץ-ישראל.

את המכתב הראשון שלח להנהלת ישיבת 'תורת-אמת' בירושלים. במכתב, שהגיע לארץ-ישראל ביום ה', י"ז תמוז תרפ"ט, הסביר הרבי מדוע החליט לנסוע לארץ-הקודש בשעה זו.

להשתטח על קברי אבות

'הבשורה הראשונה'

וכך תיאר את קבלת המכתב הרב שמעון גליצנשטיין, ממנהלי הישיבה, ב'יומן רשמי ביקור כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א בארץ ישראל' שהוציא-לאור לאחר מסעו של הרבי:

"ביום זה הגיעה אלינו הבשורה הראשונה על בואו של כ"ק אדמו"ר שליט"א לארץ-ישראל על-ידי מכתב מיוחד מכבוד קדושתו שליט"א. במכתב הזה מצוינת המטרה העיקרית של עליית כ"ק שליט"א לארץ-ישראל בשעה זו.

אנו מעתיקים כאן את טופס המכתב בלשונו הקדוש:

ב"ה, ב' אדר"ח תמוז תרפ"ט, ריגא

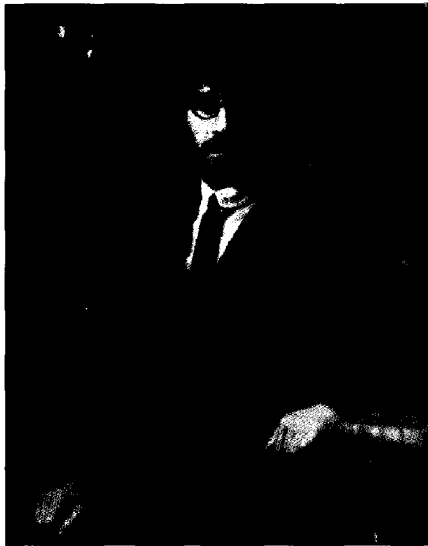
אל ישיבת "תורת-אמת" יע"א,

ובראשם כבוד הרה"ג וו"ח, או"א, המנהלים, ד' עליהם יחיו.

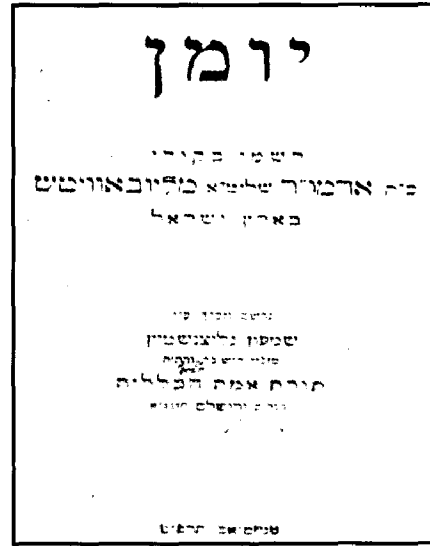
עיה"ק ירושלם תוכב"א

שלום וברכה!

רגיל הייתי בהיותי בארץ מולדתי, לבקר מזמן לזמן בהיכלי קדש ציוני אבות קדושים, הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, לשאת רינה

הרב שמעון גליצנשטיין, מחבר היומן

שער היומן המתעד את מסעו של הרבי בארץ-ישראל

מסע הרבי בארץ הקודש

ותפלה בהתעוררות רחמים רבים בעדנו ובעד כל תלמידינו ואנ"ש בתוך כלל אחב"י שי'.

בזמן הזה הנני מושלל היכלת לנסע לארץ מולדתי, והחלטתי בעזרתו ית' לעשות מסעי זה לאה"ק תובב"א, לבקר במקומות הקדש, אמנם עד היום לא יכלתי לדעת ברור מועד נסיעתי צלחה, עד אשר לא נודעתי דבר השגת התעודות והרשיונות לנסיעה כחק.

כהיום הגיעתני ידיעה בכל הרשיונות הדרושים, והנני בזה להודיעם אשר בעזרתו ית' אעשה מסעי עם חתני הרב הר"ש שי' גורארי' ביום ג' כ"ב תמוז דרך בראנדיזי על הספינה ההולכת ביום א' לאלכסנדריא.

זמן התעכבותנו באה"ק תובב"א, הנני חושב במשך כשני שבועות, אשר בעת הזאת חפצי בעזרתו ית' לבקר במקומות השונים, כפי אשר נסדר בעזה"י כבואנו צלחה.

והנני ידידם עז הרו"ש מוקירם מכבדם ומברכם,
יוסף יצחק שניאורסאהן

המכתב הזה, והבשורה הזאת עוררו שמחה מרובה בחוגי היהדות החרדית בארץ-ישראל בכלל ובחוגי חסידי חב"ד בפרט. בצפיה חכו כולם להופעת כבוד קדושתו שליט"א בקדש, התענינות מיוחדת עוררה עלית כ"ק שליט"א לארץ-ישראל, כי כידוע שאפו והשתוקקו אבותיו רבותינו הקדושים נ"ע לעלות לארץ-הקודש, וידועה לכלם העובדה, שעל-ידי עכובים ומניעות שונות יוצאות מן הכלל נתעכבה נסיעתו של רבנו הגדול כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע לארץ-ישראל, בהיותו כבר באמצע הדרך לארץ-הקודש.

ומן המפורסמות היא העבודה הענקית לטובת הישוב הקדוש בארץ-ישראל על-ידי שושילתא האצילית הזו, וביחוד ידועה העבודה הגדולה של כ"ק שליט"א לטובת היהדות החרדית - ומתוך כל זה אין כל פלא על הצפיה המרובה של היהדות הארץ-ישראלית לקבל את פני כ"ק אדמו"ר שליט"א בארץ-ישראל".

הרבנים זוננפלד וקוק מסייעים

מי שסייעו לרבי בהשגת רשיונות הכניסה לארץ-ישראל, היו רבה הראשי של ירושלים, רבי יוסף-חיים זוננפלד, שחצי שנה קודם לכן חל יום הולדתו ה-80, והרב הראשי לישראל, הרב אברהם יצחק הכהן קוק.

וכך, באותו יום עצמו, אדר"ח תמוז, שיגר הרבי מכתב גם לרב זוננפלד, בזה הלשון:

להשתטח על קברי אבות

הרבנים רבי אברהם יצחק הכהן קוק ורבי יוסף-חיים זוננפלד

”ב”ה ב’ אדר”ח תמוז תרפ”ט

ריגא

כבוד ידידי הרה”ג המפורסם והגודע בכל מרחבי תבל וקצוי ארץ לשם תהלה ותפארת במרחבי גאוני יעקב, מחזיקי הדת מרביצי תורה ומחבבי לומדי עה”י פטה”ח יראת ד’ אוצרו כש”ת מוהר”ר יוסף חיים שליט”א

עיה”ק ירושלים תובב”א

אחד”ש כת”ר שליט”א.

יקרת הטלגרמה ששלח כת”ר שי’ אלי קבלתי, ואודנו על השפעת רום מעלת כת”ר שליט”א בדבר השגת רשיון הכניסה, ועל רגשי ידידותו הנאמנה היקרה לי מאד.

רגיל הייתי בהיותי בארץ מולדתי, לבקר מזמן לזמן, לבקר בהיכלי קדש ציוני אבות הקדושים, הוד כ”ק אבותינו רבותינו הק’ זצוקללה”ה נבג”מ זי”ע, לשאת רינה ותפלה בהתעוררות רחמים רבים בעדינו ובעד כל תלמידינו ואנ”ש בתוך כלל אחבי שי’.

בזמן הזה הנני מושלל היכלת לנסע לארץ מולדתני], והחלטתי בעזרתו ית’

מסע הרבי בארץ הקודש

לעשות מסעי לאה"ק תובב"א לבקר במקומות הקדושים. אמנם עד היום לא יכולתי לדעת ברור מועד נסיעתי צלחה, עד אשר לא נודעתי דבר השגת התעודות והרשיונות לנסיעה כחוק.

כהיום הגיעני הידיעה בכל הרשיונות הדרושים, והנני בזה להודיעם אשר בעזרתו ית', אעשה מסעי עם חתני הרב הר"ש שי' גורארי' ביום ג' כ"ב תמוז דרך ברנדיזי על הספינה ההולכת ביום א' לאלכסנדריא.

ואשמחה להתראות עם רום מעלת כת"ר שליט"א ולשוחח אתו פא"פ ע"ד הענינים הנוגעים למצב היהדות בכללה, במדינת רוסיא יע"א.

מארץ ישראל אקוה בעוהשי"ת לעשות דרכי צלחה על חדשים אחדים לאה"ב. כי נדרשתי לאשר שאלוני זה כמה ידידי ואנ"ש אשר באמיריקה ואם גם רב טורח הנסיעה ויגיעת השהי' והבקור שם, החלטתי לנסוע בעוה"י, ומדי היותי שם אקדיש כל כחי לעורר לבב אחב"י שם וראשי הצבור באמיריקה על מצב אחינו ברוסיא.

ואכפל להודות לרם מעלת כת"ר שליט"א על ידידותו להשתדל עבורי ועבור כבוד חתני הרב מוהר"ש שי' גורארי' בדבר רשיון-כניסה לא"י.

והנני מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנעלה

יוסף יצחק שניאורסאהן

מכתב דומה נשלח באותו יום גם לרב קוק, אולם עותק ממנו לא הגיע לידינו.

שלושה ימים אחר-כך, ביום ג' תמוז, בדיוק ביום השנה השני לשחרורו מבית-הכלא 'שפאלרקה' התקבלו אצל הרבי כל רשיונות הכניסה לארץ, והוא מיהר לשגר לארץ-ישראל שני מכתבים נוספים.

לא לערבני בעניין פוליטי

מכתב אחד נשלח אל הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, רבם של חסידי חב"ד בירושלים ואיש אמונו של הרבי בארץ-הקודש. במכתבו כתב הרבי, כי הוא מבקש שלא יעמיסו עליו טרחה בשל מצב בריאותו הלקוי (תוצאת העינויים בכלא הסובייטי) ושלא יערבו אותו בעניינים פוליטיים.

הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, רבם של חסידי חב"ד בירושלים ואיש אמונו של הרבי בארץ

להשתטח על קברי אבות

וכך כתב אדמו"ר הריי"צ במכתבו:

"ב"ה ג' תמוז תרפ"ט

כבוד ש"ב ידידי הנעלה והכי נכבד הרה"ג המפורסם והנודע לשם תהלה ותפארת בתוככי מרביצי תורה ווי"ח אי"א מוהר"ר שלמה יהודא ליב שי' שלום וברכה.

כהיום אשר נתקבלו ת"ל כל התעודות ברשיון הכניסה לאה"ק ת"ו והנסיעה דרך איטליא הנני בעזרתו ית' להגביל מועד נסיעתי צלחה לאה"ק ת"ו עם חתני הרר"ש שי' גורארי, ביום ג' כ"ב תמוז הבע"ל ונשבות בעזה"י בעיר ברינדיזי באיטליא וביום א' נסע עם הספינה ההולכת לאלכסנדריא צלחה.

כאמור במכתבי הכללי לאנ"ש שי' בארה"ב בהסכמתי הכללית בעזרתו ית' לבא אליהם על משך איזה זמן, אשר כעת לסבות שונות הנני מושלל היכולת לעשות מסעי לארץ מולדתי לבקר בהיכלי קדש ציוני הוד כ"ק אבותי הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ע"כ הנני חפץ לבקר במקומות הקדש באה"ק ת"ו.

השי"ת יצליח דרכי בגור"ר. הנני חושב להתמהמה באה"ק ת"ו כי"ב יום או שבועים ובמשך זמן זה לבקר במקומות הקדש כפי היכולת, הנני מקוה אשר אנ"ש שי' לא יעמיסו עלי טורח יותר מכפי האפשרי למצב בריאותי החלושה, יחזקני השי"ת, וכל הקרוב קרוב אלי וחפץ בטובתי בטח ישתדל לשמרני בכל שמירה האפשרית שלא לערכני בשום ענין פוליטי של מפלגה והדומה כי מסעי זה אופי פרטי לו כאמור.

והנני ש"ב וידידו המצפה לראותו בשמחה וטוב לבב, הדו"ש מוקירו מכבדו ומברכו

יוסף יצחק שניאורסאהן

הרב שניאור-זלמן סלונים, רבה של קהילת החסידים ביפו

את המכתב השני שלח הרבי אל הרב החסיד שניאור-זלמן סלונים, מי ששימש באותה תקופה כרב עדת החסידים בתל-אביב וביפו ומי שלמד חסידות עם אדמו"ר הרש"ב ואף שימש כמלמדו של הרבי הריי"צ ב'מסע יאלטה', בשנת תרמ"ז (1887).

מכתבו של הרבי לרב סלונים דן תחילה בנושאים אחרים, ובסופו הוא זהה למכתב שנשלח לרב אליעזרוב. גם ממנו ביקש הרבי "שאנשי שלומנו לא יעמיסו עלי טורח יותר מכפי האפשרי למצב בריאותי החלושה. יחזקני השם יתברך וכול

מסע הרבי בארץ הקודש

"...הנני מושלל היכולת לעשות מסעי לארץ מולדתי
לבקר בהיכלי קדש ציוני הוד כ"ק אבותי..."
היאוהלי שעל ציון כ"ק אדמו"ר הזקן בעיר האדיטש

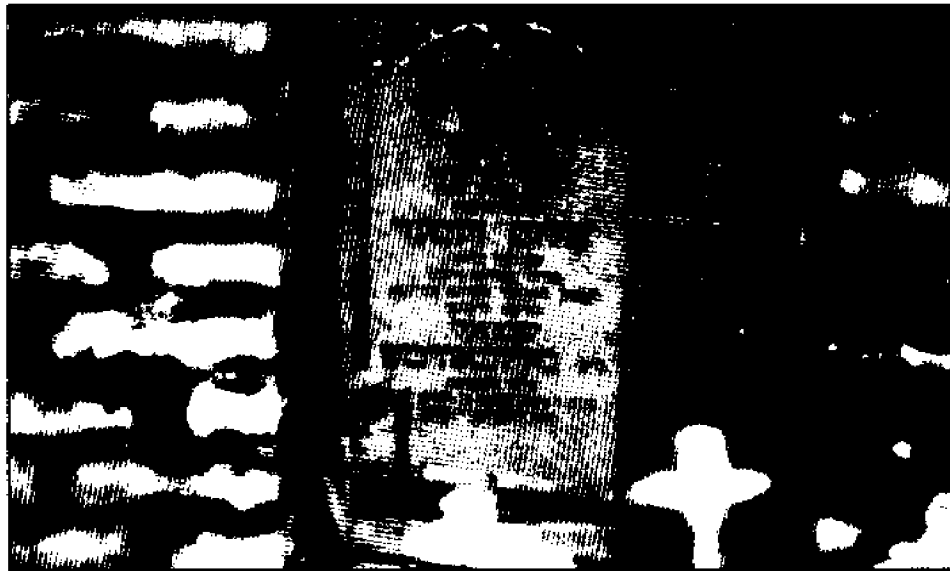

היאוהלי שעל ציון כ"ק אדמו"ר האמצעי בעיר נעזיין

להשתטח על קברי אבות

המצבות שעל קברי כ"ק אדמו"ר היצמח-צדקי ובנו כ"ק אדמו"ר המהר"ש בעיירה ליובאוויטש

ציון כ"ק אדמו"ר הרש"ב בעיר רוסטוב

מסע הרבי בארץ הקודש

הקרוב אלי וחפץ בטובתי בטח ישתדל לשמרני בכל שמירה האפשרית שלא לערבני בשום ענין פוליטי של מפלגה והדומה".

העיתונים מעוררים מורת-רוח

למרות רצונו של הרבי שלא להתערב בשום ענין פוליטי או מפלגתי ועל אף הודעתו כי נסיעתו היא בעלת אופי פרטי, פירסמו עיתונים שונים ידיעות כאילו כוונת אדמו"ר הריי"צ, בנסיעה לארץ-ישראל, היא כדי לחזק צד פוליטי אחד נגד אחר.

על מורת רוחו מפרסומים אלו כתב הרבי, ביום ו' תמוז תרפ"ט, לידיד בית הרבי, הגביר ר' מנחם מנדיל רוטשטיין מוורשא. במכתבו מספר אדמו"ר הריי"צ, כי לשם השגת הרשיונות פנה אל שני הרבנים - הרב זוננפלד והרב קוק - ושניהם מילאו את בקשתו.

וכך כתב הרבי:

"ב"ה ו' תמוז תרפ"ט

ריגא

כבוד ידידי הכי נכבד והכי נעלה, הגביר הנודע לשם תהלה בעל מדות תרומיות, משכיל על דבר טוב ורוח, אי"א מוהר"ר מנחם מנדיל שי'.

שלום וברכה!

כבר דברנו על אדות הנסיעה לארצה"ב, ובעת האחרונה התקבלו כמה מכתבי בקשה בענין זה מאת ידידינו אנ"ש שי' וכבר דברנו בזה באופן כבד נסיעה זו הסבוכה וקשורה בטרח רב בגור"ר. ובכ"ז בעזרתו ית' הסכמתי לזה. והוגבל מועד הנסיעה להצלחה על יום ו' לחדש אלול הבע"ל, והשי"ת יצליח לי בגור"ר.

במכתבי הכללי לאנ"ש שי' בהסכימי בעזה"י למלאת בקשתם הזכרתי איך כי בהיותי בארץ מולדתי רגיל הייתי לבקר בהיכלי קדש, ציוני הוד כ"ק אאמו"ר ואאזמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר כעת הנני מושלל היכלת בזה. ע"כ חפצי לעשות מסעי צלחה, לבקר במקומות הקדש באה"ק ת"ו.

למורת רוחי שמעתי ככל הכתוב במכ"ע (-במכתבי עת, עיתונים) על אדות נסיעה הלזאת. ודעה לנבון נקל הי' להבין מראש, אשר בודאי החברי חבר, יבראו שיחות שונות בענין זה, מהם בשגגה ומהם בכונה, אבל כבר נאמר הולך תום ילך בטח. וגם באתי בכתובים עם ידידי שי' אשר באה"ק ת"ו בבקשה, אשר כל החפץ בטובתי וחפץ בהאמת, ישמרני מלערוב אותי באיזה

להשתטח על קברי אבות

ענין פוליטי של מפלגה והדומה, כי נסיעתי, אופי פרטי לה כאמור. זאת ולא יותר. ובבקשת השגת הרשיונות פניתי אל כבוד הרבנים והגאונים שליט"א המפלגיים כאחד. שניהם כאחד מלאו בקשתי, ולשניהם כאחד נתתי תודתי בעד השפעתם הטובה לטובת מילוי בקשתי. והנני מאחל ומקוה לחסדי השי"ת, כי יצילני מאת אשר לא אחפץ ויעזרני להביא בפועל טוב אותם המחשבות טובות בחיזוק התו' והינה]רות עפ"י אותם ההוראות והדרכים, אשר הנחילונו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וללכת בעזרתו ית' בהצלחה באותו-השביל אשר המתחתי לי, והשי"ת הוא יחוס וירחם ויזכנו לראות בטוב ישראל הרמת קרן התורה וקרן אנ"ש שי' בגו"ר. אמנם עד אשר לא קבלתי כל רשיוני הנסיעה (ויוזעס) לא הי' ביכלתי להגביל זמן נסיעתנו צלחה. כהיום אשר כל הרשיונות ישנם ת"ל, הננו נוסעים בעזה"י ביום ג' כ"ב תמוז לבראנדיזי (דרך ברלין). בבראנדיזי (איטאליע) נהי' ש"ק פ' מטו"מ, וביום א' ז"ך תמוז נסע אי"ה עם הספינה ההולכת לאלכסנדריא, וביום ג' אי"ה נבא לשם צלחה, ביום ד' - ליפו, ביום ה' - לעיר הקדש ירושלים תובב"א.

באה"ק תובב"א בדעתי בעזה"י להתעכב כב' שבועות, ובערך ט"ו מנחם אב לנסע חזרה צלחה לצרפת להאווער, מקום אשר שם עלינו בעזה"י לשבת על הספינה "פראנסע" ההולכת משם ביום ד' ו' אלול הבע"ל (11 סעמפ) לאמיריקה. ועל ספינה זו יש לנו ת"ל כרטיסים.

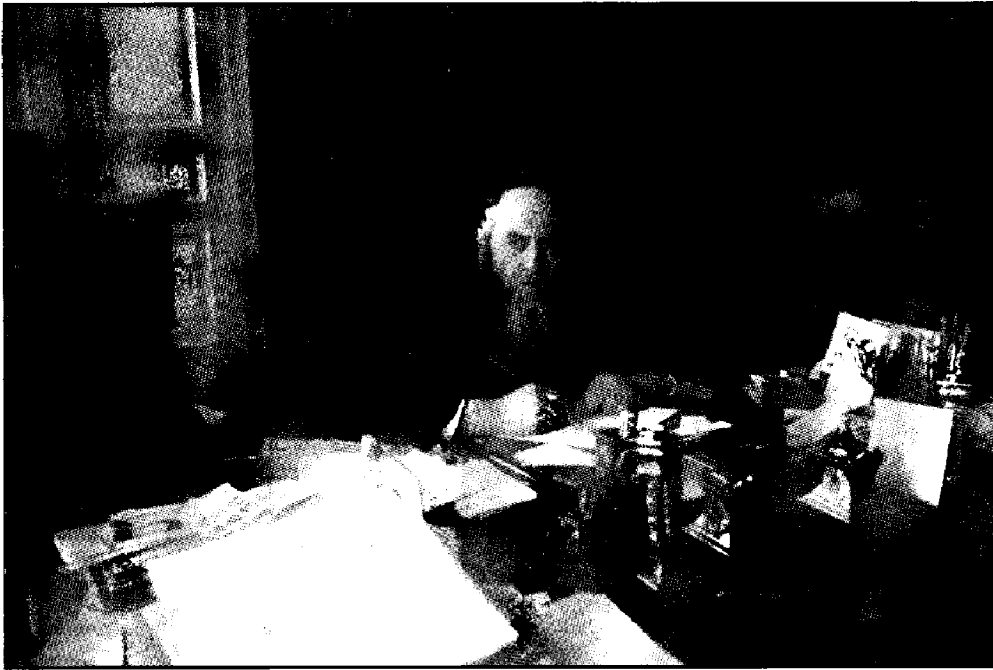
משך העת אשר יהי' לנו בעזה"י מעת בואנו מאה"ק להנסיעה לאמיריקה בטח נהי' גם יום או יומים בפריז (על ברור עוד לא אוכל לדעת איך יהי' מצב הענינים אם יודרש לי להיות א"ל), אבל חושב הנני לגור ימים אלו באחד המקומות באויר טוב. ואפשר העיר האווער בעצמה היא מקום טוב. זאת לא אדע, כי המקומות בשם בלתי נודעים לי כלל. אמנם לנסע באיזה קורארט אין בחפצי, כ"א אך ורק במקום שאוכל לנוח, ועם זה שאוכל להשיג מאכל כשר כדגים והדומה.

כן אי אפשר לי עתה לידע בדיוק כמה ימים יהי' לנו בין נסיעה לנסיעה אבל בכל אופן כאשר הננו חושבים כהיום אשר נסיעתנו מאה"ק תובב"א תהי' אי"ה ביום ג' י"ד מנחם אב או ביום ד' ט"ו בו, עלינו לחשב אשר בעזה"י ביום כ' או כ"א נהי' אי"ה בצרפת.

ובזה הנני חפץ לידע חות-דעת כבוד ידיד, אפשר ידועים לו המקומות בשם, אשר נוכל לבחר לנו בעזה"י מקום טוב להתעכב שם הימים האלו, שיהיו לנו בין נסיעה לנסיעה.

והנני ידידו הדו"ש מוקירו מכבדו ומברכו

יוסף יצחק שניאורסאהן "

תמונה זו צולמה, כנראה, בביתו של הרבי בריגא, סמוך לנסיעתו לארץ-הקודש בקיץ תרפ"ט

חשיבות היסטורית

מספר ימים לפני שיצא אל הדרך, ביום י"ג תמוז, יום השנה השני לגאולתו מידי הייבסקציה, אמר אדמו"ר הרי"צ (תרגום חופשי):

"לא מתוך בחירה ורצון יצאתי ממדינת רוסיה, ולא מתוך בחירה ורצון אני כאן, ולא מתוך בחירה ורצון אני עושה כעת את הנסיעה".

למסעו של הרבי בארץ-הקודש היתה גם חשיבות היסטורית, כפי שאפשר ללמוד מדבריו של הרב שמואל אלעזר הלפרין ב"ספר הצאצאים":

"מסעו של רבנו, נשיאה השישי של תנועת חב"ד, היחיד מבין השושלת שדרכה רגלו אל ארצות הקודש, היא פרשה היסטורית מופלאה בתולדות חסידות זו, ובאספקלריה של חסידים היא קשורה בוודאי בסודות ובספירות העליונות, שלא כל אחד יכול לעמוד עליהם, אבל מנקודת ראות קרובה יותר אלינו אפשר לומר שזה חיזוק יותר מכול את הזיקה של צאצאי המתישבים החב"דיים הקודמים, מימות נשיאי חב"ד הראשונים, לתנועת חב"ד ולחצר הרבי.

"במידה רבה שימש ביקור זה יסוד חשוב לעליות החב"דיות שלאחר מכן, שמצאו פה יד חמה ומקרבת, ואחר כך להצלחת המפעלים התורניים והחסידיים של כ"ק אדמו"ר".

פרק ג:

פני התקופה: מעליות החסידים ועד ביקור הרבי

בשנת תקכ"ד (1764), הגיעה לארץ-הקודש קבוצת עולים מרוסיה. אנשי הקבוצה נמנו עם חסידיו של רבי ישראל בעל-שם-טוב ורובם התיישבו בטבריה.

כעבור 13 שנים, באלול תקל"ז (1777), הגיעה לארץ החבורה המרכזית בעליות החסידים לארץ-ישראל. אנשי קבוצה זו, שמנתה כ-300 חסידים מרוסיה, עלו לארץ בהנהגתם של רבי מנחם-מענדל מוויטבסק, רבי ישראל מפולוצק ורבי אברהם מקאליסק, אשר היו מראשי תנועת החסידות ברוסיה-הלבנה. גם אדמו"ר הזקן, רבי שניאור-זלמן מליאדי, מייסד חסידות חב"ד, רצה לעלות עם אנשי קבוצה זו. הוא אף יצא לדרך, אולם רק לאחר הפצרות חבריו, ובראשם מורו וחברו רבי מנחם-מענדל מוויטבסק, חזר לביתו שבעיר ליאזני.

בית-הכנסת של רבי מנחם-מענדל מוויטבסק
בעיר טבריה

המשימה של החזקת הישוב החסידי הוטלה על אדמו"ר הזקן, שארגן מערכת מסועפת של מגביות להשגת התמיכה השנתית הדרושה להחזקת מאות המשפחות, באמצעות אגרות, שלוחים והטלת מס'. כך גייס הרבי את האמצעים הדרושים, במשך שנים רבות.

חזקמת 'בולל חב"ד'

בערך בשנת תק"ס (1800), פרצה מחלוקת בין רבי אברהם מקאליסק, שלאחר הסתלקותו של רבי מנחם-מענדל מוויטבסק עמד לבדו בראש הישוב החסידי, לבין מייסד חסידות חב"ד ומנהיגם של חסידי רוסיה-הלבנה, הלוא הוא

מסע הרבי בארץ הקודש

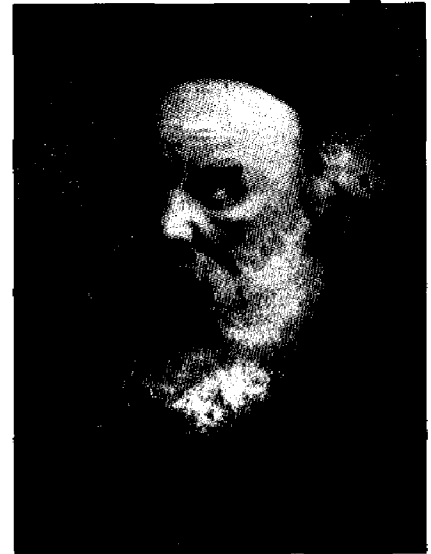
אדמו"ר הזקן, רבי שניאור-זלמן מליאדי.

רבי אברהם החל לבקר את שיטת חסידות חב"ד, ושליחיו שיצאו לרוסיה תבעו מאדמו"ר הזקן, כי יבטל את גביית הכספים למען ארץ-ישראל, שהיתה נתונה להשגחתו, ובמקביל הקימו מערכת מקבילה של גיוס כספים.

חסידי חב"ד שעלו עם אנשי הקבוצה לארץ, עברו ברובם מטבריה לצפת וייסדו ישוב משלהם. מאוחר יותר, לאחר שאדמו"ר האמצעי, רבי דובער, קיבל את נשיאות חב"ד, העביר את הישוב החב"די לחברון, ואף שלח קבוצות עולים חדשות מרוסיה. אז גם הוקם המוסד הידוע בשם 'כולל חב"ד לצדקת רבי מאיר בעל-הנס'.

עלייה נוספת שהטביעה את חותמה על הישוב הישן החלה בשנת תקס"ח (1808) וכללה חבורות של תלמידי-חכמים מליטא, שהקימו בצפת בית-מדרש על-שם הגאון מווילנא.

עליות אלה, שהמשיכו לטפטף לארץ במשך כל המאה ה-19, בנו יחד עם הישוב הספרדי את הישוב הישן, שאמנם ישב בעיקר בארבע הערים הקדושות - ירושלים, צפת, טבריה וחברון - אך בניו לקחו גם חלק בבניין הארץ, ומתוכו יצאו מייסדי פתח-תקווה ומקימי השכונות הראשונות מחוץ לחומות ירושלים העתיקה.

כ"ק אדמו"ר הזקן,
מייסד חסידות חב"ד

בשנת תרמ"ב (1882), השנה שמצויינת כראשית העלייה הראשונה, ושבה הוקמו מושבות הברון רוטשילד, מנה הישוב הישן 24 אלף נפש.

קיומו הכלכלי של הישוב הישן הסתמך בעיקר על תמיכתם של יהודים מחוץ-לארץ, ולתכלית זו הוקמו על-ידי האשכנזים 'כוללים' לפי קהילות מוצאם.

סביב שיטת חלוקה זו, ובשל התקרבות אישים בולטים לזרם המשכילים, היה הישוב הישן מפורד ומפולג. תקופת מלחמת-העולם הראשונה, שהיתה קשה לישוב היהודי כולו, פגעה במיוחד ביישוב הישן, כיוון שנותקו המקורות הכספיים מחוץ-לארץ.

רעב, מחסור ואלפי יתומים

היהדות החרדית בארץ-ישראל יצאה ממלחמת-העולם הראשונה שבורה ורצועה. הרעב הכבד, המחסור, המגפות והגירוש גרמו לדלדולו של הישוב. מגפות של טיפוס-הבהרות, אבעבועות-שחורות וכולרה שפקדו את הארץ בשל העדר

פני התקופה

תנאים סאניטריים אלמנטריים ובשל תשתית שירותי בריאות ירודה, פגעו מאוד בישוב הישן.

בשנות המלחמה ירד מספר יהודי ירושלים מ-50 אלף נפש בפרוץ המלחמה עד 32 אלף בערך, בסופה. כך למשל, רק בירושלים לבדה נמצאו עם תום המלחמה 4,000 יתומים שהוריהם נפטרו.

האוכלוסייה היהודית בירושלים מנתה אז למעלה ממחצית הישוב היהודי בארץ-ישראל. 14 אלף נפש הרכיבו את שאר הישוב העירוני בתל-אביב, יפו, צפת, טבריה וחברון. המושבות החקלאיות לא מנו יותר מאשר 9,500 איש ופחות מ-500 איש ישבו בקבוצות החקלאיות.

בקהילת חברון ירד מספר התושבים היהודיים מ-1,500 נפש, בראשית מלחמת-העולם הראשונה, ל-757 נפש בלבד בשנת תרע"ח (1918). באותה תקופה התבטלו כל הכוללים האשכנזיים בעיר האבות, לבד מ'כולל חב"ד', אך גם בו ירד מספר הנתמכים באופן דרמטי - מ-165 אברכים לתשעה בלבד.

הקהילה היהודית בחברון היא רק דוגמה: תמונת המצב הכללית היתה קשה יותר, וכאשר נשלם כיבוש הארץ מהתורכים על-ידי הבריטים מנתה האוכלוסייה היהודית בארץ כ-56 אלף נפש, לעומת 85 אלף נפש שהתגוררו בה ערב המלחמה.

בשנות ה-20 הגיעו לארץ שני גלי עלייה עיקריים המכונים 'העלייה השלישית' (תרע"ט-תרפ"ד, 1919-1924) ו'העלייה הרביעית' (תרפ"ד-תרפ"ח, 1924-1928). רבים מאנשי עליות אלה, כמו גם מאנשי העלייה הראשונה, היו יהודים חסידיים ושומרי מצוות או צאצאים של משפחות אלו.

אוצר החכמה

רבים מאנשי העליות היו יהודים חסידיים או צאצאים של משפחות אלו. בתמונות: שניאור צבי שניאורסאהן - ממייסדי חדרה, ובניו מנחם-מענדל ולוי-יצחק, שניהם חברי מחתרת ניל"י

מסע הרבי בארץ הקודש

לצד הגידול המשמעותי באוכלוסיה (כ-35 אלף עולים ב'עלייה השלישית', וכ-60 אלף עולים ב'עלייה הרביעית') ידעה הארץ באותן שנים משברים כלכליים קשים שהביאו - לצד העולים החדשים - גם הרבה יורדים שלא שרדו את המשברים הכלכליים הקשים.

בשנת תרפ"ו (1926) ירדו 54 אחוז מהעולים אליה באותה שנה, בשנת תרפ"ז (1927) ירדו מהארץ 188 אחוז מהעולים אליה, ובשנת תרפ"ח (1928) כמות העולים היתה זהה לכמות היורדים.

הקרב על הכותל - ופרעות

מאורעות תרפ"ט (1929) סיימו תקופה של כמה שנים שקטות, באופן יחסי כמובן, שבהן המתח המתמיד בין הישוב הערבי בארץ לבין הישוב היהודי כמעט ולא בא לידי ביטוי אלים.

במאורעות הדמים של תרפ"ט פרץ המתח שרחש כל העת מתחת לפני הקרקע סביב זכויותיהם של היהודים ליד הכותל-המערבי.

ברחבת הכותל השתרעה באותם ימים רחבה צרה יחסית. מבחינת הבריטים ששלטו בארץ, היתה הרחבה שליד הכותל רכוש המוסלמים. אלה חששו מפני 'מזימות השתלטות יהודית' על הר-הבית כולו, מתוך כוונה להרוס את המסגדים

הכותל-המערבי בידיעה מתוך העיתונות הערבית

פני התקופה

בית-הכנסת הגדול של האשכנזים בחברון, לאחר הטבח בתרפי"ט

ולחקים במקומם את בית-המקדש.

בט' באב תרפ"ז הגיעו לתפילה בכותל-המערבי כ-20 אלף יהודים. הרעש, הבכי והדוחק גרמו למתח רב בקרב המוסלמים. בעקבות זאת נאסרה הצבת ספסלים או מתיחת מחיצה בין עזרת-הנשים לבין מקום תפילת הגברים ברחבה.

בסתיו תרפ"ח גברה המתיחות, כאשר סגן מושל המחוז הבריטי הסיר במו ידיו מחיצת בד שתלו מתפללים יהודיים. המועצה המוסלמית גם ניסתה לשכנע את הבריטים לאסור על היהודים המתפללים להרים את קולם, ומשלא נענתה הגיבה בקריאות קולניות ומעליבות בזמן תפילת היהודים.

ההסלמה במתיחות גאתה בקיץ שבו ביקר אדמו"ר הריי"צ בארץ. המצב בארץ-ישראל היה מתוח מאוד וכבר בחודש אוגוסט גירשו מתפללים מוסלמים מתפללים יהודים מרחבת הכותל.

ב-21 באוגוסט, במהלך מסעו של הרבי בארץ, נדקר למוות בירושלים ילד יהודי. הרצח גרם לתסיסה בקרב שני הצדדים ובעקבותיו קוימו הפגנות יהודיות והפגנות שכנגד.

יומיים אחר-כך תקפו אלפי ערבים את השכונות היהודיות בירושלים, ואלמלא היחלצותם המהירה של אנשי ה'הגנה', היתה ההתקפה מסתיימת בטבח גדול, כפי שאירע בחברון שם נרצחו, ב-24 באוגוסט, בתוך כמה שעות, למעלה מ-60 יהודים ועשרות נפצעו. בעקבות הטבח חדל הישוב היהודי בעיר חברון מלהתקיים.

פרק ד:

הרבי יוצא לדרך

עשרה ימים נמשך מסעו של אדמו"ר הרי"צ מריגא לארץ-ישראל. הרבי עזב את תחנת-הרכבת של ריגא ביום שלישי, כ"ב תמוז, בשעות הבוקר, והגיע לתחנת-הרכבת במושבה רחובות ביום חמישי, ב' מנחם-אב, בשעה חמש וחצי לפנות בוקר. בשנת תרפ"ט (1929), כאשר התחבורה האווירית עדיין לא היתה מפותחת וארץ-ישראל לא היתה אלא מקום נידח ולא מפותח, היתה הדרך מריגא לירושלים ביבשה ובים כרוכה בהחלפת רכבות, ספינות ומעבורות.

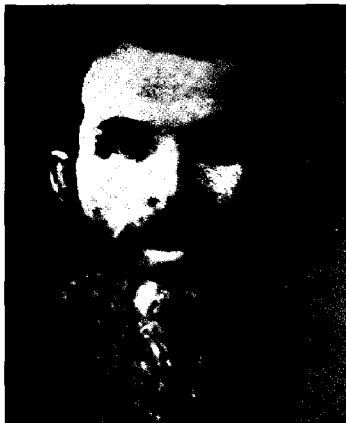

אדמו"ר הרי"צ עם חתנו הרש"ג (שלישי מימין), בתחנת-רכבת בריגא

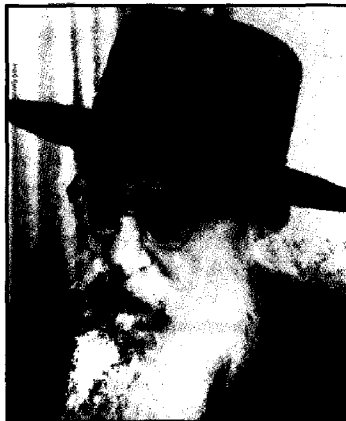
הרבי יוצא לדרך

הרבנית נחמה-דינה שניאורסאהן

הרב מרדכי חפץ

הרב יעקב לנדא

פריזדה בתחנת-רכבת

ואלה התחנות והמקומות שבהם עבר הרבי הריי"צ למן יציאתו מריגא ועד אשר נתגלתה ירושלים לנגד עיניו:

יום שלישי, כ"ב תמוז - כ-80 חסידים, וכיניהם העסקן הרב **מרדכי דובין**, הרב **אביגדור וואלשנאק** והרב **יעקב לנדא**, הגיעו בשעות הבוקר המוקדמות לתחנת-הרכבת **בריגא**, כדי ללוות את הרבי בדרכו לארץ-הקודש. החסידים עלו על הרכבת ונסעו עם הרבי עד העיר **מיסוי**, שם נפרדו מהרבי וירדו מהרכבת.

הרבי המשיך בנסיעה עד גבול **לטביה**, כשאליו מצטרפות רעייתו, הרבנית **נחמה-דינה שניאורסאהן**, בתו הצעירה הרבנית **שיינא**, עוד שניים מבני משפחתו, וקבוצה של כעשרה חסידים, ובתוכם החסידים ר' **אליהו-חיים אלטהוויז** ור' **מרדכי חפץ**.

כשנפרדו לשלום בתחנת-הרכבת בעיר **מייטאן** שעל גבול **לטביה**, אמר הרבי למלוויו, בשם סבו, רבי **שמואל (אדמו"ר המהר"ש)**, ששמע בשם **אדמו"ר הזקן**, שבעת הפרידה צריך לומר **יברכך וכו'**, ואחר-כך כשנראה במעוף עין צריך לומר גם-כן **יברכך וכו'**.

בשעה תשע וחצי בבוקר עלו הרבי ותחנתו הרב שמריהו גורארי' על רכבת שיצאה לכיוון ברלין, ממנה עברו בשעה שמונה בערב לרכבת שלישית שלקחה אותם לברלין, אליה הגיעו רק למחרת בבוקר, יום רביעי.

דמועות פריזדה

בין הנוסעים ללוות את הרבי עד העיירה **מייטאן** שבגבול **לטביה** היה, כאמור, גם החסיד רבי **אליהו-חיים אלטהוויז**, שהקדיש את כל חייו ל**כ"ק אדמו"ר הריי"צ**. כששב מהנסיעה לביתו בריגא, החל לכתוב יומן, בו העלה על הכתב את תחושותיו ואת תחושות הנוסעים ללוות את הרבי, ואת הנהגתם של החסידים בריגא, לאחר נסיעתו של הרבי. וכך כתב:

"ב"ה יום ג' כ"ב תמוז תרפ"ט ריגה. שעה שישיית ערב. אם כי בשעות האחרות האלו לא נתחדש ולא נתוסף מדברים שיש בהם ממש, אפס בכדי להרגיע מעט את רגשי לבבי, מרוב התרגשות הצמאון והגעגועים אשר מקרוב באו אלי,

מסע הרבי בארץ הקודש

ונתווספו אל הישנים הקבועים מכבר, עמוק עמוק בלבבי, ומרגיש אני אותם עתה בכפליים. אמרתי אקח עט בידי לספר לרבינו הקדוש שליט"א מהנסיעה הקטנה בכמותה, והגדולה באיכותה ובערכה, ואשר תשאר בעולם היסטורי(ת) החסידים עד עולם, ובזה אמצא מרגוע לנפשי הצמאה והעייפה. אחרי הסתלקות והתעלמות מעינינו האור הגדול, וגמרנו באחרונה ברכה המשולשת (-כוונתו לדברי הפרידה של הרבי על הגבול), תחלת הכל נשארנו כולנו על מקומנו זוי אפ געשמיסענע, וכל אחד ואחד מנענע את ראשו לפני חברו בלי אומר ובלי דברים כנוע עצי היער מלפני הרוח... אני המבקר והחופש חדרי בטן של כל אחד ואחד לידע מה בלבבו? איך ומה הוא מרגיש? הסתכלתי משעה ראשונה בפניו של כל אחד מהבאים על התחנה בפה ריגה, והנוסעים הלאה במרכבה עד [תחנות] מיטא (-מיסוי) ומייטאן, ויגעתי למצוא את המעט מזעיר אשר להם נוגע בלבבם יותר עזיבתו של רבינו הקדוש שליט"א על זמן ארוך כזה.

והנה מצאתי שניים אשר עליהם ראיתי במוחש את כאבי לבבם, וכי נשברים ונדכאים המה עד היסוד, ונפלאות היא בעיני המחזה הנפלאה הזאת, רחוקים הם השניים האלה איש מאחיו במינם, בדעותיהם, בחינוכם, בתהלוכותם ובכל אשר להם! אפס בהכליון והצמאון הזה נתאחדו הלבבות הרחוקות האלו בהרגשן.

והלא המה האחת הרבנית הצעירה העדינה, האשת חיל מנשים תבורך שליט"א [הרבנית נחמה-דינה, אשת אדמו"ר הריי"צ] והשני הישר והתמים הד"ר [דוד] זלמאנאוויץ שי'. מי שלא הסתכל בפניו של האחרון עומד אצל המרכבה, מובדל מכל העם העומדים סביב לו, ואין לו שום קישור וחיבור אתם עמם, וכפנים זועפות ודואגות הוא צופה ומביט על פניו הטהורים של רבינו הקדוש שליט"א, ובאותו רגע שהמרכבה התחילה

החסיד רבי אליהו-חיים אלטהוין

הרבי יוצא לדרך

להפרד מאיתנו נשפכו מעיניו דמעות חמות, וברגלים רועדות ובפסיעה קטנה הולך אחר המרכבה בלי שום התפעלות חוץ. כמדומה לי ששום בן אדם זולתי לא הרגיש בו מאומה, ואני בעצמי לא סמכתי על עצמי ורציתי לנסותו אם כן הוא הדבר ודאי כאשר אצייר אותו לפני. וכאשר התקרב אלי, פשטתי לו את ידי ואמרתי לו בזה הלשון (בתרגום מרוסית): 'שלום רופא, מדוע מצב-הרוח שלך ככה? והשיב לי בזה הלשון ובעיניים לחות המתאפקות להראות דמעותיהן (בתרגום מרוסית): 'יודע אתה, אלטהויז, יש לי חום גבוה ואין לי רשות לצאת מחדרי, אך בשום אופן לא יכולתי להתאפק מללכת ללוות את הרבי! לא עניתי כלום על זה, וכאבי נעכר, ודימיתי אם לרחוקים כך, אנן מה נעני אבתריה, והוחלט אצלי כי לא טעיתי! ומחזה כזה בתוספות ויתר שאת ראיתי [בתחנת הגבול] מייטאן על פני הרבנית שליט"א בעת הפרדה [של] המרכבה. הסתכלתי, ראיתי והרגשתי ההבדל הגדול שבין ... לבינה... ושאלתי את עצמי, מה זה? הלא איתי עמי היתה ובעיני ראיתיה ... בעיתים יותר קשים ל"ע ולא ראיתיה עוד במצב כזה.

... נסיעתנו חזרה ממייטאן היתה ב"ה בטוב, השגנו משקה והרבנית שליט"א נתנה לכל אחד ואחד כפרט פארבייסיין בפנים צוהבות, כל אחד שתה לחיים וברך אותה ואת רבינו הקדוש שליט"א. חזרנו המאמר דא"ח האחרון 'אל יפטר אדם מחבירו' ואיש את רעהו דברנו והוחלט אצלנו ללמוד דא"ח פעמיים בשבוע, פעם אחת בבית רבינו שליט"א, ופעם אחת בבית המדרש באזור, יהי רצון שיהיה לזה קיום, יודע אני היטב שהרבה הדבר תלוי בי".

פגישה עם כ"ק אדמו"ר

יום רביעי, כ"ג תמוז - אחרי קימה בשעת בוקר מוקדמת ותפילת שחרית בקרון השינה פגש אדמו"ר הריי"צ, בתחנת-הרכבת בברלין, את בתו הרבנית חיה-מושקא ואת חתנו, כ"ק אדמו"ר, שבאו לקבל את פניו.

את שעות היום עשה אדמו"ר הריי"צ במלון 'דנטרל', בחדר מספר 236, בשיחה עם בתו וחתנו כ"ק אדמו"ר.

על פגישה נוספת שקיים אדמו"ר הריי"צ באותו יום, ידועים לנו הפרטים הבאים: בי"א תמוז תרפ"ט יצא הרב עזריאל-זליג סלונים, מעסקניה הבולטים של קהילת חב"ד בירושלים, לבקר בשליחותו של הרבי בקהילות ישראל בדרום-אפריקה. לפני נסיעתו לאפריקה, ביקר הרב סלונים בטריסט, ורשה, ברלין והאמבורג.

עקב שליחות זו, לא היה הרב סלונים בארץ בעת מסעו של הרבי שם. בהיותו

מסע הרבי בארץ הקודש

בוורשה, נודע לר' עזריאל-זליג שאדמו"ר הריי"צ נוסע לארץ, ונמצא עתה בברלין. הוא הזדרז לעלות על הרכבת הראשונה שיצאה לברלין, ונכנס ל"יחידות" בחדרו של הרבי, במלון 'דנטרל'.

כשנכנס אל הרבי, פנה אליו הרבי בחיוך ואמר: "בא דיר איז א נסיעה גארנישט. ורשה-ברלין, ברלין-ורשה" (-עבורך נסיעה היא כלום. ורשה-ברלין, ברלין-ורשה).

לאחר-מכן מסר לרבי באריכות פרטים ופרטי-פרטים מענייני הכלל, ופני הרבי היו שוחקות כל עת דיבורו. לאחר שסיים לדבר בענייני הכלל, שאל אותו הרבי: "רצית גם לשאול בעניינים הפרטיים שלך?"

ר' עזריאל-זליג ענה בחיוב.

הרבי העביר את ידו על פניו הקדושות ואמר: "שאל". פניו של הרבי הפכו רציניים ביותר וסרה מהם כליל בת הצחוק שהייתה קודם לכן. חיל ורעדה אחזה את ר' עזריאל-זליג מהיחידות' שהחלה...

כ"ק אדמו"ר

בדרך לאוטליה

סמוך לשעה 11 בלילה עלו הרבי, חתניו - כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו והרב שמריהו גורארי' - ומלויהם על רכבת הלילה לווינה. בין המלווים שהצטרפו לרבי ידועים לנו שמותיהם של הרב מנדלשטאם, מר גאלדבערג ומר אייגער.

יום חמישי, כ"ד תמוז - את תפילת שחרית עשו הרבי ומלוויו בעיר פראג שם עצרה הרכבת לתחנת-ביניים. בשעה אחת בצהרים הגיעו הרבי וחתניו לווינה.

יום שישי, כ"ה תמוז - אחרי שעשו את הלילה במלון זינה מטראפל' יצאו אדמו"ר הריי"צ וחתניו בשעה 9 בבוקר בדרכם לעיר הנמל האיטלקית טריסט, רק כדי לעלות בשעה חמש אחר-הצהריים על ספינה שעתידה לחצות את הים האדריאטי מצפון-מזרח לדרום-מערב עד לעיר הנמל הקטנה ברינדיזי, שממוקמת כמעט בקצה עקב המגף האיטלקי, על-יד נקודת המפגש בין הים התיכון לים

הרב עזריאל-זליג סלונים
בצילום משנת תרפ"ח

הרבי יוצא לדרך

האדריאטי.

שבת-קודש, כ"ז תמוז - ביום השבת היו הרבי, שני חתניו והרב מנדלשטאם שהתלווה אליהם, על הספינה ששטה על הים האדריאטי. במוצאי שבת-קודש, לאחר ההבדלה, שוחח הרבי הרי"צ ביחידות עם חתנו, כ"ק אדמו"ר.

יום ראשון, כ"ז תמוז - בשעה 12 בצהריים הגיעה הספינה אל החוף. אדמו"ר הרי"צ, חתניו - כ"ק אדמו"ר ורש"ג - והרב מנדלשטאם ירדו מכבש הספינה אל חוף ברינדיזי.

בעירת נמל זו נפרד אדמו"ר הרי"צ מכ"ק אדמו"ר, שחזר יחד עם הרב מנדלשטאם לברלין.

אדמו"ר הרי"צ וחתנו רש"ג עלו על אוניית הלוד, שיצאה להפלגה בת כיומיים, בכיוון נמל אלכסנדריה שבמצרים.

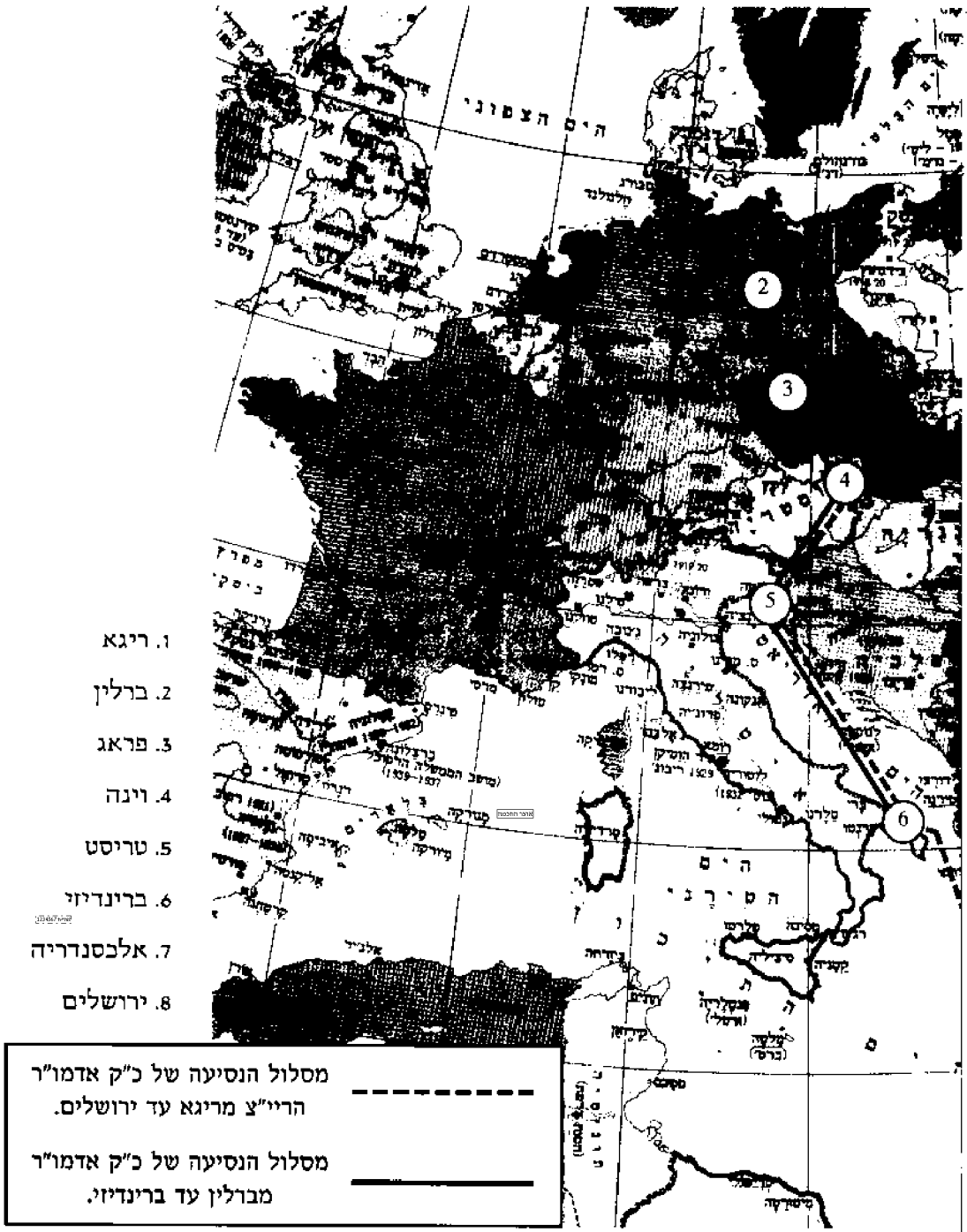
יום שני, כ"ח תמוז - "הים זועף במעט, הנסיעה היא טובה", כתב הרבי ביומנו, שעה שהפליג על הים התיכון.

הרבנית
חיה-מוסקא
שניאורסאהן,
בתמונה מיום
חופתה

הרבי יוצא לדרך

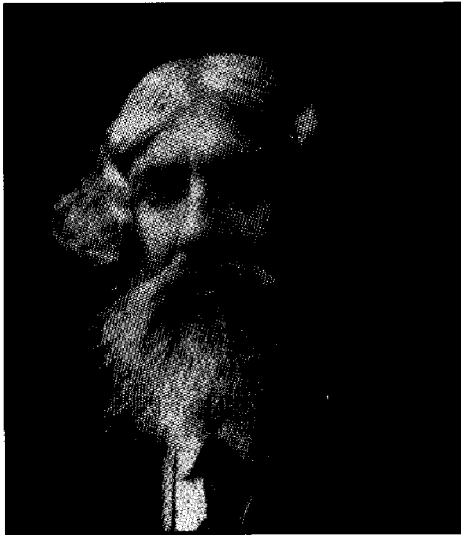
מסע הרבי בארץ הקודש

באלכסנדריה, מצרים

יום שלישי, כ"ט תמוז - בשעה ארבע אחר-הצהרים ירדו אדמו"ר הריי"צ וחתנו הרש"ג אל חוף אלכסנדריה.

יחד איתם ירד מהאונייה גם הרב דניאל גאון, ממלא-מקום הרב הראשי של אלכסנדריה, שהקדים לעלות לאונייה, באמצעות סירה ממשלתית, כשזו נכנסה לנמל אלכסנדריה, כדי לברך את נשיא תנועת חב"ד בשם הקהילה היהודית ומשרד הרבנות באלכסנדריה.

בין מקבלי פניו של הרבי על החוף היו גם שנים מראשי 'כולל חב"ד' בארץ - הגיסים הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב והרב מנחם-מענדל נאה, שהגיעו לאלכסנדריה כדי לקבל את פני הרבי וללוותו משם בדרכו לארץ-הקודש.

עורך-הדין הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן

הרב מנחם-מענדל נאה

אדמו"ר הריי"צ וחתנו רש"ג, התאכסנו בעת שהותם באלכסנדריה בבית-המלון 'רגינה פאלס', לשם דאג להעביר להם קרוב המשפחה שהתגורר בעיר, עורך-הדין התלמודי הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן, אוכל כשר.

באותו לילה הגיעו רבים ממנהיגי הקהילה היהודית בעיר אל בית-המלון, כדי לבקר את האורח החשוב שהגיע לעיר.

בין הבאים אל הרבי בלטה דמותו של מר יוסף דה פיג'וטו, חבר הפרלמנט המצרי

הרבי יוצא לדרך

הרשמיים לא הביאה שום תועלת. מהם הנציב העליון הודיע ברור שאין בידו לשנות את המצב, וכי ישנה רק אפשרות אחת של ערעור לפני זורת המוסבות בלונדון. ההתמרמרות מצד הקהל ביחוד של החרדים לדבר ד' היא גדולה מאד האדמו"ר מליבאוויטש שליט"א

נתקבלה תלגרמה מריגא שדהאדמו"ר מליבאוויטש שליט"א עזב את ריגא בדרכו לארץ. הוא יגיע באגנית הליוד לאלכסנדריא ביום ד' השלישי אחה"צ, ובירושלים ביום החמשי בבוקר עם הרכבת הראשונה. מלאכות מחשובי חסידי חב"ד יוצאים לאלכסנדריא לקבל את פניו.

עיתון 'קול ישראל' מדווח: הרבי עזב את ריגא בדרכו לארץ

ואיש הקהילה היהודית שהיה מקורב מאוד אל השלטונות. בהשתדלותו של מר דה פיג'וטו נשלחה פקודה טלגרפית לשלטונות החוף להרשות את כניסתם של אדמו"ר הריי"צ ומלוויו למצרים. הוא אף סידר שהרבי יקבל יחס של אח"מ בכניסות וביציאות ממצרים, בדרך לארץ-ישראל וממנה חזרה לאירופה.

אדמו"ר הריי"צ התעניין אצל מבקריו במצבם של יהודי אלכסנדריה ועורר אותם לייסד ישיבה בעיר. נחת-רוח רבה שאב הרבי מדבריו של הרב יוסף הלוי, כי יש בעיר בית-מדרש ואנשי הקהילה קובעים שם עיתים לשיעורי תורה.

יוחס מלכותי

יום רביעי, ר"ח מנחם-אב - אדמו"ר הריי"צ וחתנו הרש"ג התפללו תפילת שהרית בבית-הכנסת היהודי העתיק בעיר אלכסנדריה, ואחר-כך ביקרו, במשך כרבע שעה, בביתו של חבר הפרלמנט מר דה פיג'וטו - ושוב הודה לו הרבי על השתדלותו בהשגת אשרת-הכניסה למצרים.

על הנסיבות לביקורו של הרבי בביתו של מר דה פיג'וטו, סיפר לימים בנו, מוריס דה פיג'וטו, שמונה אף הוא, כעבור שנים, לנשיא הקהילה היהודית באלכסנדריה: "אבי עזר לרבי בסידור הניירות, אבל לא לפני שהציב 'תנאי' בתמורה לעזרתו - שהרבי ייתן את הסכמתו לבקר בביתו. הרבי הבטיח, ולמחרת בואו למצרים קיים את הבטחתו וביקר בביתו של אבי. אני זוכר מאותו ביקור שהבית התמלא אורה מאור-פניו הקדושות של הרבי".

מביתו של חבר הפרלמנט המצרי המשיכו הרבי ומלוויו בדרכם - אל ביתו של הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן, שהיה עורך-דין תלמודי מפורסם. הרבי שהה בביתו כעשר דקות, והמשיך בדרכו למשרד הרבנות, שם התקבל בכבוד גדול על-ידי ממלא-מקום הרב הראשי, הרב דניאל גאון, וחברי ועד הקהילה. יחד עם הרב גאון יצא הרבי לסיור בכמה בתי-כנסת ובמוסדות התורה של הקהילה.

ראשי קהילת אלכסנדריה ונכבדיה, ובראשם הרב דניאל גאון ויוסף דה פיג'וטו, הגיעו גם לתחנת-הרכבת, כדי להיפרד מאדמו"ר הריי"צ ומלוויו שנסעו, בשעה שלוש אחר-הצהריים, מאלכסנדריה דרך קהיר לעיירת הגבול קנטרה, עיירה מצרית

מסע הרבי בארץ הקודש

היושבת על שתי גדות תעלת סואץ.

מקנטרה, אליה הגיעו בשעה עשר וחצי בלילה, לאחר שבע וחצי שעות נסיעה, יצאה בחצות הרכבת הנוסעת לארץ-ישראל, שתחנתה הסופית היא בלוד.

על-פי פקודה שהגיעה ממחלקת העלייה של ממשלת המנדט הבריטי בירושלים, בהנהלתו של מר אלברט מונטיפיורי חיימסון, העביר הקצין הממשלתי שעל הגבול את הרבי מהגבול המצרי לגבול ארץ-ישראל, ללא שום דרישה, חקירה או חיפוש, והתייחס אליו ולבני לווייתו בנימוס ובכבוד גדול, כיאה לאישיות רמת-מעלה.

כ"ק אדמו"ר הרי"צ עם חתנו הרש"ג (שני משמאל), בשעת ביקורם בבוסטון בסיוון תר"צ

פרק ה: 'קבלו פני גדול הדור'

הידיעה על בואו הצפוי של הרבי מליובאוויטש לארץ-ישראל עוררה התרגשות גדולה בקרב כל אנשי הישוב היהודי בארץ.

ציבור חסידי חב"ד שהתגורר בערים ובמושבות ציפה בקוצר-רוח לראות את פני מלכו ומנהיגו. המוני החרדים, אנשי הישוב הישן, השתוקקו להכיר את האיש הקדוש שצדקתו ומסירות-נפשו למען היהדות הפכו לאגדה בכל רחבי העולם היהודי, וכולם קיוו לזכות להתברך בברכותיו. שאר תושבי ארץ-ישראל היו מעוניינים להכיר את המנהיג היהודי הנערץ, הרבי שניהל מאבק עיקש בבולשביקים, למען קיום היהדות ברוסיה - והצליח.

כך הקיפה הצפיה לבואו של אדמו"ר הריי"צ את כל הישוב היהודי בארץ-ישראל. צפיה זו מצאה ביטוי עז בעיתונים השונים שהופיעו באותם ימים בארץ. מאמרים הוקדשו לתיאור אישיותו של הרבי וביקורו סוקר גם בעיתונים שחרתו על דגלם את המלחמה בדת.

מודעות והזמנות

הרב שמעון גליצנשטיין מתאר ביומנו את ההכנות שנעשו בארץ-ישראל לאחר שנודע על בואו הצפוי של הרבי:

"התחילו בהכנות מרובות לקבלת פניו בכל החוגים השונים בארץ. כי כ"ק אדמו"ר שליט"א עומד מעל כל המפלגות והתנועות השונות וכל עבודתו היא רק לטובת קיום היהדות והרמת קרן התורה והמצוה, במסירות נפש נפלאה. לכן הרגישו בני ארץ-ישראל, כי איש גדול ונעלה יוצא מן הכלל עומד להופיע על אדמת הקדש ועל כולם החובה לקבל את פניו בכל הכבוד הראוי לו.

הרבנות הראשית לארץ-ישראל, ועד העדה החרדית האשכנזית בירושלים ומרכז אגודת-ישראל בארץ-ישראל - הזמינו את תושבי ארץ-הקודש על-ידי מודעות מיוחדות לקבל את פני הרבי על-יד תחנת-הרכבת. היו גם מודעות

מסע הרבי בארץ הקודש

והזמנות מיוחדות מהנהלת הישיבה והתלמוד-תורה 'תורת-אמת' הכללית ומ'כולל חב"ד".

בעיתון 'קול ישראל', ביטאון 'אגודת-ישראל' בארץ-ישראל, פורסמה הידיעה הבאה:

"נתקבלה תלגרמה מריגא שהאדמו"ר מליובאוויטש שליט"א עזב את ריגא בדרכו לאר"י, הוא יגיע באנית הלויד לאלכסנדריא ביום השלישי אחה"צ, ובירושלים ביום החמישי בבוקר עם הרכבת הראשונה, מלאכות מחשובי חסידי חב"ד יוצאים לאלכסנדריא לקבל את פניו".

בימים שלפני בוא הרבי, מלאו רחובות ירושלים במודעות הקוראות לציבור לבוא ולקבל את פני גדול הדור. אלה הם חלק מהמודעות שפורסמו באותם ימים:

תנו כבוד לתורה

הרגלי הידיעה שהיתה לנו היום

כי הרב הגאון הצדיק הקדוש המפורסם וכו'

רבי יוסף יצחק שני אודסאהן

האדמו"ר מליובאוויטש

זופיע בחצרות ה' בתוככי ירושלים עיר קדשנו עם הרכבת הבאה ביום החמישי לסדר דברים ב' מנחם אב בשעה תשע ורבע לפה"צ.

הננו מעודדים את תשומת לב קהל עדת ישראל לבא בהמנו ולקבל את האורח הגדול בכבוד התורה הראוי לאיש מורם מעם שכמותו אשר כל מוקדי תורה חרדים לדבר ה' לכם ירחיט לו תורה והערצה בעד מסירת נפשו להצלת התורה והיהדות.

הרבנות הראשית לארץ ישראל

בענין ירושלים חי' 1917

מודעה מטעם הרבנות הראשית לארץ-ישראל לקראת בואו של הרבי

קבלו פני גדול הדור

כה

תנו כבוד לתורה

עם הרכבת המניעה בשעה 9.15 ביום חמישי בבקר, יגיע לשערי ארץ הקודש הנאון הצדיק, בנשיק, עמוד כפרן, מציל ומשוען, עמוד הימני וכו'

האדמו"ר בקש"ה

מלובאוויטש שליט"א

מוקירי תורה ודק ומוקירי הפעולות הנשגבות של האדמו"ר שליט"א להצלת היהדות והחוקקה סובבקים לחלק כבוד לתורה ולקבל את פני האדמו"ר שליט"א על יד הרכבת בכבוד הראוי לו

העדה החרדית, ועד העיד לקהלת האשכנזים.

היום השלישי תש"א היום השלישי

מודעה שפירסמה העדה החרדית לקראת בואו של הרבי

כה

כבוד התורה

ביום חמישי בבקר בשעה 9.15 יגיע בשערי ירושלים, הנאון הצדיק, גדול המעשה, סעמודי היהדות, בנשיק, שושילתא ד'תוסא, וכו'

האדמו"ר בקש"ה

מלובאוויטש שליט"א

הקול והחידו' סובבקים לחלק כבוד לתורה ולסדרם ונת פניו בתחנת הרכבת

הנהלת מרכז אנדת ישראל בא"י

היום השלישי היום השלישי

מודעה שפירסמה הנהלת אגודת-ישראל לקראת בואו של הרבי

קבלו פני גדולי הדור

ביום החמשי לסדר דברים ב' מנחם אב

יופיע בשערי עיר קדשנו רבן ומארחן של ישראל

עומד בפרץ להצלת היהדות ברוסיה

הגאון האלקי כ"ק אדמו"ר מרן

יוסף 'צחק שני' אורסאהן

שליטא מליובאוויטש

מקדי' התורה ומחבני מתבקשים להשתתף

בבקבלת פנים

שהזרות והחידות בא"י עורכת לכבוד הדרת קדושתו שליטא

בהחנת היכבת בשעה השש לפה"צ

הנהלת ישיבת תורת אמת תבלי"ת

מודעה שפירסמה הנהלת ישיבת 'תורת-אמת' לקראת בואו של הרבי

אוצר החכמה

כ"ה..

ירושלים הקדישה חובה לקבל את בני מנינה עליהם הרבול

של התורה והחידות

כ"ק ב"ר אדמו"ר מליובאוויטש שליטא

ביום ה' בשעה 10.00 בהחנת היכבת.

הנהלת כולל חב"ד

מודעה שפירסמה הנהלת 'כולל חב"ד' לקראת בואו של הרבי

'קבלו פני גדול הדור'

ב"ח

תנו כבוד לתורה!

ברוך שהחיינו והחיינו ליום הגדול שבו ייפץ כבוד קדשנו,
 כבוד קדושת אהוננו מידתו הדבט מלזכאודש שלישא.
 כבודו נשומן כזה, להשתתף בקבלת אנים שהיהיה היצירה באי
 עירכת לכבוד הור קדושתו שלישא, ביום החמשי לסדר רברים, ב' פסח
 אב, בשעה חשת ורבט לפהצ, בתחנת דרכבת.

בברכת התורה
הועד המסדר

מודעה מטעם הועד המסדרי לקראת בואו של הרבי

ברוך הבא בשם ה'ו

ברכשי ניל, סערת-התלהבות והפעת
 קתרעסיה של שמתה לחרוח עזיסה, הננו
 גושאים רנה חולל להשי"ת, שהחיינו ליום
 העול הזה, יום - הופעתו בקדש של
 נשיאנו הנדול

**כ"ק מרן אדמו"ר
 שליט"א מליבאוויץ**

אשרנו שוכנינו לכך

הנהלת כולל חב"ד

מודעה שמירסמה הנהלת
 יכולל תבייד בעיתון ידאר
 היום ביום בואו של הרבי

מסע הרבי בארץ הקודש

“הלב’ של מליוני יהודים”

גם בעיתוני ארץ-ישראל פורסמו מודעות ‘ברוך הבא’, על-ידי מוסדות, אירגונים ואנשים פרטיים, לקראת הגעתו של הרבי. בעיתון הנפוץ ‘דאר היום’, למשל, פורסמה המודעה הבאה ביום הגעתו של הרבי לארץ:

“יום ה’ ב’ אב

ברוך הבא בשם ה’!

ברגשי גיל, סערת התלהבות ושפעת-התרגשות של שמחה לחדוה עצומה, הננו נושאים רנה והלל להשי”ת, שהחיינו ליום הגדול הזה,

יום הופעתו בקדש של נשיאנו הגדול

כ”ק מרן אדמו”ר שליט”א מליבאוויץ

אשרנו שזכינו לכך

הנהלת כולל חב”ד”

העיתונים הקדישו לביקור גם מאמרים וידיעות. בעיתון ‘דאר היום’, בעריכתו של זאב ז’בוטינסקי, פורסם הקטע הבא:

“לקראת בוא האדמו”ר מליובוויץ”

היום יגיע לעירנו, הגאון רבי יוסף יצחק שניאורסון שליט”א האדמו”ר מליובוויץ.

מלבד גדלו של הרב הזה בתורה ויראת שמים הנה גדולתו העקריית מונחת בזה, שמסר את נפשו בעד רבבות אחינו הסובלים תחת שלטון הסובייטים. יום ולילה לא נח ולא שקט והרבה סבל עבור רבבות היהודים אשר שם, גם כשאסרוהו הלך לקראת מאסרו בשמחה ובששון בתור קרבן-עולה על מזבח אהבת ישראל. הרבי מליובוויץ’ הנהו ה”לב” של שני המליונים היהודים אשר ברוסיה הסובייטית.

מן הראוי שתושבי ירושלים העברים יצאו עד הרכבת לכל הפחות, לקבל כראוי, באלפיהם את הרב הקדוש הזה. על ידי נתינת כבוד לאיש המורם מעם הזה, נביע את רגשותינו, לא רק לו, כי גם לשולחיו המליונים העברים הסובלים מיד העריצים הסובייטים.

א. פרג - מאיקרינה”

“לא יתערב בשום עניין סובייטי”

מאמר מיוחד פורסם לקראת הגעתו של הרבי בעיתון ‘קול ישראל’, ביטאונה של ‘אגודת-ישראל’. המאמר, שנכתב על-ידי הרב משה-אריה-ליב שפירא, ראש ישיבת

קבלו פני גדול הדור'

לקראת בוא האדמו"ר מליובאוויץ
(סכתב למערכת)

היום יגיע לצירנו הטוב רבנו יוסף יצחק
באורח שלום ואהבה מליובאוויץ.
מלבד גולת של הרב הזה בתורת ודאית שסיב
לנו גדולתו העשרת מנחת בזה שכסר את נפשו
בש"ר רבנות אחיט הסובלים תחת שלטון הסובל
יונים. יום וליכ לא נח ולא שקט ורבת סבל
עבר רבנות הגדים אשר שני גם כשאסרוהו הרב
לקראת מאסר בסאחח ובששון בתור רב
נחה על פנכה ארבת ישראל הרבי מליובאוויץ
דגנו הלב" של שני המלונים הוודים אשר
ברסיה הסובייטית.

מן הראוי שתושבי ירושלים העברים יצאו
ש"ה רבנות לכל המזות לכל כראוי באלטיהם.
את הרב הקדוש הזה על ידי נתנת כבוד לאיש
המורה בעם הזה נביע אף הגשתנו לא רבילי
כי גם לשולחיו המלונים העברים הסובלים כד
ר' הערים הסובייטים.

א. פרנ— מאיקרינה

ידיעה שפורסמה בעיתון 'דאר היום' לקראת בואו של הרבי

תורת-אמת, מזיז בכל התוקף את השמועות שנפוצו, כאילו יש לביקורו של הרבי
הריי"צ מניעים ומטרות פוליטיות. פרסומים מגמתיים אלו הסבו לרבי עגמת-נפש
גדולה.

וכך כתב הרב שפירא:

"בקרורו של האדמו"ר מליובאוויטש בא"

רגיל הייתי לבקר מזמן לזמן בהיכלי קדש ציוני אבות קדושים - לשאת רנה
ותפלה בהתעוררות רחמים רבים כו' - בזמן הזה הנני מושלל היכלת לנסוע
לארץ מולדתי, והחלטתי בעזרתו ית' לעשות מסעי זה לאה"ק תובב"א לבקר
במקומות הקדש - (קטע מאגרת קדשו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א)
דברי קדש אלו, הקצרים והקצובים יספיקו להפיץ אור בהיר על מטרות
הופעתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א בארץ הקדש. הם שוללים אפשרות של
טעויות ושבושי דעת העלולות להתהוות על ידה, ומונעים את היכלת

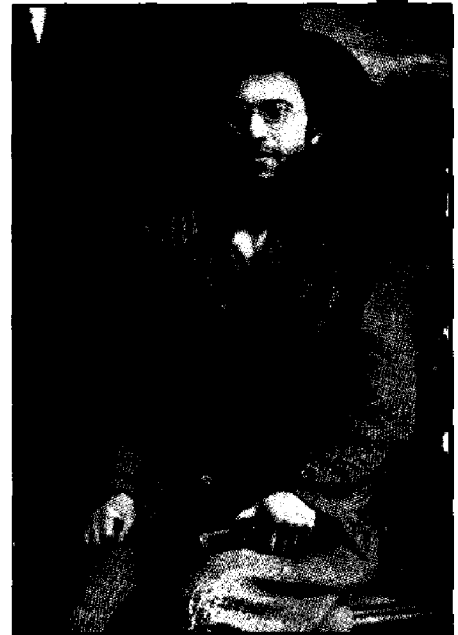
מסע הרבי בארץ הקודש

מאותם הרוצים בכונה תחלה - להכניס בה אנדרלמוסיא ולתלות בו בוקי טריקי בכדי להכשיל את הרבים, דבר גלוי וברור למדי הביע במכתבו זה השולל מנסיעתו זו - כל צורה וצביון כלל ונותן לה רק אופי פרטי מיוחד. ואמנם אע"פ שיש לנו ללמד מזה, כי כ"ק לא הופיע פה כלל בקשר עם הענינים הכלליים והצבוריים שבעי"ק ועם הפרובלימות הקשות והסבוכות הזקוקות לפתרון, הוא לא יתערב פה בשום ענין פוליטי הנוגע לשום עדה ומפלגה בכל משך ימי שהותו פה, ולא יתן את הכרעתו גם אל הענינים היותר קרובים לרוחו, הוא לא בא פה אלא לשפוך שיח לפני האלקים, אצל מקומות הקדש.

אין זאת אמרת אלא אם באנו למדוד אותה באמת מדתה של אה"ק עצמה, ונחקור אחריה מנקודת השקפתה היא, אולם אם נבוא לדון עליה מבחינת הגורמים שחוללו את התוצאה הזאת א"א להעלים עין מההוד הכללי השפוך עליה וקשה מאד לשלול מאתה את החותם הצבורי הטבוע עליה, עין בעין אפשר לראות בו את השליח צבור של כללות ישראל, וביחוד של אותו החלק בן שלשת המליונים הסגור ומסוגר לתוך חומותיה הבצורות של רוסיה הסוביטית ומבחינה זו עיניהם של כל ישראל נשואות אליו בכלל ושל אה"ק בפרט.

וכשם שבהיותו אתם בתוך המאסר הסוביטי לא היה חי שם את חייו הפרטיים, ולא היה דואג את קיומו האישי אלא היה אישיות צבורית במבא היקיפה, לא הי' מרכיב הלבב שברחו והסתתרו ממערכות המלחמה, הוא העמיד את עצמו בשורת הלוחמים הראשונה, ואל תוכו ספג את כל החצים ואבני הבליסטראות שזרקו אנשי הבליעל בכונה לרצוח נפש את האומה הישראלית, לקח על עצמו את כל העבודה האחראית והמסוכנה, והיה המפקד הראשי לכל המחנות על פני ארך החזית כלו.

וגם אחרי שעלתה עליו חמת היבסקציה, שברצותם להתנקש בנפשו הקדושה הוכרח להמלט מהם לא חדל להמשיך את פעולותיו לא הסיח דעתו מהם, יסורי וענויי אחיו הנוראים לא נתנו מנוח לנפשו, ורחמי אין קץ מלאו את חלל לבו הטהור, ולחלצם מן המיצר נעשה לו מטרתו היחידה, לזה ריכז את כל כחותיו, ועליה כונן כל חיצי פעולותיו, עדים הם הנסיעות שעשה במשך ימי שבתו בריגא, שהנם שלשלת אחת מחוברים חוליות חוליות של המון פעולות ומעשים כבירים, עוד מצלצל באזנינו קול קריאתו לעזרת "המצה" שהרעישה בשעתה את מלא עולמנו. והמשך לפעולותיו הנשגבות ההם, היא נסיעתו הנוכחית לאמריקא שיעשה

הרב משה-אריה-ליב שפירא,
ראש ישיבת יתורת-אמת

קבלו פני גדול הדור'

ישר מא"י, אשר תולים בה תקות רבות וגדולות שתצליח להביא את ההצלה הגמורה של אחינו שברוסיה, עוד לא ידועים הדרכים שבהם ילך והמאמצעים שבהם יאחז להגיע אל גובה המטרה הדרושה, אבל בטוחים הננו כי כבר מונחים לפנינו תכניות גדולות ורחבות שעובדו עפ"י חשבון מוקדם בדיוקנות גמורה להביא על ידיהם את המבוקש שהיא לגשם את שאיפתו ומשאת נפשו הקדושה.

ובטח ידע גם קהל עדת ישראל שבאמריקא להעריך כראוי את תכונת הנפש העדינה והרוממה הזאת, וכיכר כי האיש שיעמוד לפניהם הוא אשר משכמו ומעלה גבוה מכל העם שהקריב את עצמו על מזבח אהבת אחיו הנאנחים והנאקים בטח יתעוררו ויקיצו מתרדמתם גם אלה השקועים במ"ט שערי

<p>בכורו של האדמו"ר מליובאוויטש בא"י</p> <p>רגיל יחיד - לבק' מנחם לזמן בחייל קרש ציני אבנת קדושה - לשאת רגלי חמלה במתעוררה רשעים רבים כי - כסות היה הנה משלה חמלה למען לארץ מלכות המלכות בצורתו ית' לעשות סעוד זה לאתק וחבביא לבק' במקומות וקרש - קטע מנורת קרש ש"י כך אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א</p>	<p>ובטח ידע גם קהל עדת ישראל שבאמריקא להעריך כראוי את תכונת הנפש העדינה והרוממה הזאת, וכיכר כי האיש שיעמוד לפניהם הוא אשר משכמו ומעלה גבוה מכל העם שהקריב את עצמו על מזבח אהבת אחיו הנאנחים והנאקים בטח יתעוררו ויקיצו מתרדמתם גם אלה השקועים במ"ט שערי</p>
---	---

צילום המאמר שפירסם הרב משה-אריה-ליב שפירא בעיתון 'קול ישראל' לקראת בואו של הרבי

מסע הרבי בארץ הקודש

החומריות לקולו האדיר הקורא לעבודה חיובית ומשותפת שתביא את העזרה הדרושה להצלת אחים.

ובתור הקדמה אל הנסיעה הרחוקה רבת התוכן והאחריות את נסיעתו לאה"ק שתשמש בסיס ויסוד לדרכו לעתיד, ולפני הכנסו לתוך תחומי עולם העבודה והמעשה, הקדים להכין את עצמו לתפלה במקומות הקדש שבארץ הקדש, ובתור שליח צבור של אלפי ורכבות ישראל הנתונים בצרה גדולה יופיע על מכון הר ציון לתנות את צרותיהם יסוריהם וסבליהם האל-שנית, יעורר רחמים רבים להשיב חמת ד' מקרב נחלתו, יאמר למשחית הרף וסוף יבא לכל הגזירות הקשות ומרות גירושים וכל מיני אכזריות תכלה להריגות ושפיכות דמים וארבע מיתות ב"ד.

ישתתפו גם כל המון בית ישראל בכל ארצות פזוריהם על מחניהם ועל דגלם, תצטרף גם אה"ק לכל עדותיה ומפלגותיה למסור לו את ביאת הכח המלא, להופיע על הר ד' בתור שליח צבור של עם ישראל כלו, להביע את צרותו המרובים בת אלפי השנים את ענוייו ומרודיו האל-סופיות, הפרעות והרדיפות ששימו צורריו על כל צעד ושעל, ותפלת נפשו אשר ישא לא תשא עליה אופי חלקי ופרטי, אלא תשמש בתור תפלה צבורית במלא משמעתה של מלה זו שתקיף אתה עם כלו ממזרח וממערב ומצפון ומים, שיתעוררו רחמי שמים על העם האומלל הזה שיבא קץ לכל הטרגדיה שבחיו והתעללויות, צורריו בנפשו במקומם תבא התשועה האמיתית המקווה בהופעת הגואל הנאמן ומשיח ה' וכל ייעודי הנביאים - מלאי עז וחדוה - יתגשמו לעינינו ויתגלו לפנינו בכל מלא הודם והדרם אור חדש מציון תאיר ונוכה כלנו מהרה לאורו."

נושמות כבוד לרבי

ממשלת המנדט הבריטי ששלטה באותם ימים בארץ-ישראל, הכירה בחשיבות המיוחדת של האורח המפורסם ובחשיבות ביקורו. מפקדי המשטרה-הבריטית הכינו פלוגות משטרה מיוחדות כמשמרות כבוד לרבי ולשם שמירה על הסדר. נציגים בכירים של הממשלה קידמו בכל מקום את פני הרבי, והוראות ברורות ניתנו לכל הפקידים לנהוג ברבי בכבוד רב. למשטרת הגבולות ניתנו הוראות להקל על מעבר הגבול של הרבי.

גם בהנהלת הרכבת הארץ-ישראלית התכווננו לבואו של האורח. לרכבת בה הגיע הרבי ממצרים נוספו קרונות מיוחדים, כדי לקלוט את מקבלי הפנים שהצטרפו למסע בתחנות שבדרך. בכל תחנה מתחנות הרכבת, לאורך מסעו של הרבי במסילת הברזל מאלכסנדריה ועד ירושלים, הצטופפו המוני אנשים כדי לראות את הרבי.

פרק ו:

שעות ראשונות בארץ-הקודש

יום חמישי, ב' מנחם-אב - בחמש וחצי לפנות בוקר עצרה הרכבת שיצאה מקנטרה בתחנת-הרכבת של המושבה רחובות.

למרות השעה המוקדמת, נאספו בתחנה המוני אנשים, שהגיעו מהמושבה רחובות ומישובי הסביבה, לקבל את פניו של הרבי. כ-30 איש מתושבי המושבה עלו על הרכבת והצטרפו למסע.

יחד עם עוד כ-20 איש שעלו בתחנת-הרכבת של באר-יעקב, נוצרה למעשה תחילתה של השיירה האנושית שעתידה להתלוות לאדמו"ר הרי"צ בדרכו לירושלים.

הרכבת הגיעה לתחנתה האחרונה בלוד בשעה שש בבוקר. בהליכתו על הרציף, בדרכו אל הרכבת היוצאת לירושלים, יכול היה הרבי להתרשם מגודל ההתרגשות שפקדה את תושבי הארץ בשל בואו.

קבוצה של חסידי חב"ד, ובראשם הרבנים פנחס אלטהוויז ואליעזר קרסיק, בתחנת-הרכבת בלוד

מסע הרבי בארץ הקודש

'רומם אותי לעולם אחר לגמרי'

במכתב שכתב הרבי לבתו הצעירה, הרבנית שיינא, שלושה וחצי חודשים אחר-כך, בי"ד מר-חשוון תר"צ, תיאר הרבי את תחושותיו באותם רגעים (תרגום חופשי):
 "...השעות של ההגעה לארץ ישראל, כלומר בגבול של ארץ ישראל, טקסי קבלות הפנים והכבוד קלקלו לי מעט את המצב רוח.

באמצע היתה סצינה נוגעת ללב, בתחנת לוד (שעה לאחר הנסיעה מהתחנה [ברחובות] שבה כמה עשרות מנינים יפים של יהודים יחיו פגשו אותי בכבוד גדול, אבל כבוד 'יבש', הגענו ללוד) שם הגיעו בלעה"ר (-בלי עין-הרע) כמה מאות יהודים מירושלים, חברון, צפת, יפו, חלק מהם זקנים, כאלו שהיו אצל ההורים.

היו מוכרחות לעבור 10 דקות עד שיכלתי לצאת מהקרן. במשך הזמן הזה נעמדו הזקנים והקיפו את דלת הקרון (שממנו המעבר לנסוע לירושלים) ואיך שניגשתי לדלת, בעודני עומד בדלת, הם אמרו את ה'שלום עליכם' בהתרגשות, ה'ברוך הבא' היה מוצף בדמעות חמות של שמחה קדושה.

בין-רגע הם נעשו יותר צעירים, גאים, מלאי חיות. בעוד אני עומד על המדריגות הראשונות, כדי לקבל את ה'שלום עליכם' החם ובעודני רואה איך כל אחד מהם מחפש בי את זכרונות הקודש הישנים שלו, הרצון הוא לראות בי את הצמח-צדק הקדוש, הרצון הוא לראות בי את הסבא הקדוש מליובאוויטש (-אדמו"ר מהר"ש), את הדוד מהרי"ל (-רבי יהודה-ליב מקופוסט), את הסבא מהרי"ן (-רבי ישראל נוח מנעזין) ואת הסבא רבי יוסף יצחק (-מאוורוטש), ואת האבא (-אדמו"ר רש"ב), העינים בורקות והמצחים החיוורים חסרי השערות, מכוסים בטיפות זיעה, שמחים ונרעשים. ניכר שיש להם מלחמה גדולה, מאבק פנימי, שמחת הרגע מתקשרת עם הזכרונות הישנים, הרגע הזה השפיע עלי מאוד ורומם אותי לעולם אחר לגמרי.

האווירה החסידיית הלבבית הכללית השפיעה אפילו על לוח הזמנים של התחנה, הרכבת ממנה יצאנו התעכבה לאחר שעמדה עשר דקות נוספות והרכבת השניה הנוסעת לירושלים התעכבה 18 דקות. הממשלה בארץ ישראל העמידה 4 קרונות חינם עבור הבאים".

'משאיות מלאות בחסידים'

משהו מגודלה של אותה התרגשות חסידיית לקראת בואו של הרבי, היטיב לתאר ש. פטרושקין, כתב העיתון 'דער טאג' שיצא-לאור בארצות-הברית, ברשימה

במחזור פון ריפאדימשיער רבי איז ארטיקער

זו דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

זו דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

איז דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

פון על. פעקערדיקן
מיט, די האלבע שעה היינט מיט דער
כאן קיין לוד וועט מיר שוין סאגען
פעקערדיקען ווערן אויף זייער וועלט
צו די גאר גרויסע מענער. איד פון
אירל גאר זענען. אז אין די סאכות
וועט זעהן פאראלעל אין די ראשי
אור"ח פון סאנצל ספרים אין די
בראנגס אין גאנצ גערשט און געוועסן
אין פארזינד מיט דער ענגסטע, וועט
אין דע לעזען. מען עקענטען אייניקל
פריבט, פול איד די פארזינדען, אויף
די בערפער, און מען כאט איד זיין ריי
ניט געגען. מיר פוסען און אין לוד,
זענען מען, זיי דער גאנצער גרויסער
פלאץ פון דעם טייטל און פול מיט
הסידים, וועט זיינען געוועסן מיט איר
סאכות, און מיט דער באן פון
ירושלים. דער רבי איז שוין גאר
אויך קען עוקען זיי איהם, ווערן
הלו"ס. קענען, אירע כאט"א
קען געבען. איר נעט דע בעסטע
פארטיג פון ירושלים, פארשידענע פון
דער רבנות הראשית פון אגודת
ישראל, פון די פארשידענע בילדען
אינסטיטוציעס, דער רבי זעהט דורך
זיי היינט הסיקרה, און פון געהערט
איהם שוין אין א בעוגערער קענען
פון ערשטען פלאס, אין שטעינען
ווייסט איהם ניט וועט און אזעל
קען. ערשטער פלאס, און די
אונט און ארדייטאל השבען מיר אויך
דער פון דריי פלאסען, און דער אויף
העכערען עווישען זיי אין זענען דריי
פלעסן, א בילעס פארן ערשטען פלאס
פון הלאבד פון ירושלים סאכט
פונקט זענען פאר אויפזיין ווי א בילדען
סארט דייקען פלאס, איר זעה שוין
און דע אויפן סייטען וועל איר דעם
רבי'ן ניט צווישען. איר נעט דרייבען
א סייטען ערשטען פלאס און שטייב
איינע און זעלבען וואנען אין וועלכען
דער רבי שערס מיט זיינע ערליכע
פארזינד, ביים צווייטען און וועלכען
סעקענע ערליכע ארטיקלעך הענדען
פארען און פארזינדען און פון סאכט
טרייערע ניט די סייטען, כדי עס זאל
לען זיי חייב ניט ארטיקלעך פון
דייכליאטיקעס. ווען דער זיבן האבן
זיי געזינט פון ארם, האבן איר באשען
מען די סעקצייעס צו דערפון געוועסן
מיט'ן רבי'ן און נאכערע מיט ד'
פארזינד.

פון על. פעקערדיקן
מיט, די האלבע שעה היינט מיט דער
כאן קיין לוד וועט מיר שוין סאגען
פעקערדיקען ווערן אויף זייער וועלט
צו די גאר גרויסע מענער. איד פון
אירל גאר זענען. אז אין די סאכות
וועט זעהן פאראלעל אין די ראשי
אור"ח פון סאנצל ספרים אין די
בראנגס אין גאנצ גערשט און געוועסן
אין פארזינד מיט דער ענגסטע, וועט
אין דע לעזען. מען עקענטען אייניקל
פריבט, פול איד די פארזינדען, אויף
די בערפער, און מען כאט איד זיין ריי
ניט געגען. מיר פוסען און אין לוד,
זענען מען, זיי דער גאנצער גרויסער
פלאץ פון דעם טייטל און פול מיט
הסידים, וועט זיינען געוועסן מיט איר
סאכות, און מיט דער באן פון
ירושלים. דער רבי איז שוין גאר
אויך קען עוקען זיי איהם, ווערן
הלו"ס. קענען, אירע כאט"א
קען געבען. איר נעט דע בעסטע
פארטיג פון ירושלים, פארשידענע פון
דער רבנות הראשית פון אגודת
ישראל, פון די פארשידענע בילדען
אינסטיטוציעס, דער רבי זעהט דורך
זיי היינט הסיקרה, און פון געהערט
איהם שוין אין א בעוגערער קענען
פון ערשטען פלאס, אין שטעינען
ווייסט איהם ניט וועט און אזעל
קען. ערשטער פלאס, און די
אונט און ארדייטאל השבען מיר אויך
דער פון דריי פלאסען, און דער אויף
העכערען עווישען זיי אין זענען דריי
פלעסן, א בילעס פארן ערשטען פלאס
פון הלאבד פון ירושלים סאכט
פונקט זענען פאר אויפזיין ווי א בילדען
סארט דייקען פלאס, איר זעה שוין
און דע אויפן סייטען וועל איר דעם
רבי'ן ניט צווישען. איר נעט דרייבען
א סייטען ערשטען פלאס און שטייב
איינע און זעלבען וואנען אין וועלכען
דער רבי שערס מיט זיינע ערליכע
פארזינד, ביים צווייטען און וועלכען
סעקענע ערליכע ארטיקלעך הענדען
פארען און פארזינדען און פון סאכט
טרייערע ניט די סייטען, כדי עס זאל
לען זיי חייב ניט ארטיקלעך פון
דייכליאטיקעס. ווען דער זיבן האבן
זיי געזינט פון ארם, האבן איר באשען
מען די סעקצייעס צו דערפון געוועסן
מיט'ן רבי'ן און נאכערע מיט ד'
פארזינד.

פון על. פעקערדיקן
מיט, די האלבע שעה היינט מיט דער
כאן קיין לוד וועט מיר שוין סאגען
פעקערדיקען ווערן אויף זייער וועלט
צו די גאר גרויסע מענער. איד פון
אירל גאר זענען. אז אין די סאכות
וועט זעהן פאראלעל אין די ראשי
אור"ח פון סאנצל ספרים אין די
בראנגס אין גאנצ גערשט און געוועסן
אין פארזינד מיט דער ענגסטע, וועט
אין דע לעזען. מען עקענטען אייניקל
פריבט, פול איד די פארזינדען, אויף
די בערפער, און מען כאט איד זיין ריי
ניט געגען. מיר פוסען און אין לוד,
זענען מען, זיי דער גאנצער גרויסער
פלאץ פון דעם טייטל און פול מיט
הסידים, וועט זיינען געוועסן מיט איר
סאכות, און מיט דער באן פון
ירושלים. דער רבי איז שוין גאר
אויך קען עוקען זיי איהם, ווערן
הלו"ס. קענען, אירע כאט"א
קען געבען. איר נעט דע בעסטע
פארטיג פון ירושלים, פארשידענע פון
דער רבנות הראשית פון אגודת
ישראל, פון די פארשידענע בילדען
אינסטיטוציעס, דער רבי זעהט דורך
זיי היינט הסיקרה, און פון געהערט
איהם שוין אין א בעוגערער קענען
פון ערשטען פלאס, אין שטעינען
ווייסט איהם ניט וועט און אזעל
קען. ערשטער פלאס, און די
אונט און ארדייטאל השבען מיר אויך
דער פון דריי פלאסען, און דער אויף
העכערען עווישען זיי אין זענען דריי
פלעסן, א בילעס פארן ערשטען פלאס
פון הלאבד פון ירושלים סאכט
פונקט זענען פאר אויפזיין ווי א בילדען
סארט דייקען פלאס, איר זעה שוין
און דע אויפן סייטען וועל איר דעם
רבי'ן ניט צווישען. איר נעט דרייבען
א סייטען ערשטען פלאס און שטייב
איינע און זעלבען וואנען אין וועלכען
דער רבי שערס מיט זיינע ערליכע
פארזינד, ביים צווייטען און וועלכען
סעקענע ערליכע ארטיקלעך הענדען
פארען און פארזינדען און פון סאכט
טרייערע ניט די סייטען, כדי עס זאל
לען זיי חייב ניט ארטיקלעך פון
דייכליאטיקעס. ווען דער זיבן האבן
זיי געזינט פון ארם, האבן איר באשען
מען די סעקצייעס צו דערפון געוועסן
מיט'ן רבי'ן און נאכערע מיט ד'
פארזינד.

זו דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

זו דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

זו דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

זו דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

זו דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

זו דער ליכאוויטשער רבי אין
גויסגעשען געווען אין פא-
לקעסניק. — זיינע אייניקלעך
פון לענג. — א סאנציוילער איד-
פערזען מיט איהם. — א בריף
פון פאליקטיק

הרשימה שפורסמה בעיתון ידער טאג, ישיא-לאור בארצות-הברית,
אודות מסעו של הרבי בארץ-ישראל

מסע הרבי בארץ הקודש

מיוחדת ששיגר לעיתונו:

"מסתמא כבר הגיע אליכם הדיווח באמצעות הטלגרפי שלארץ ישראל הגיע כאורח הרבי מליובאוויטש. ברצוני למסור לכם כאן פרטים מעניינים אודות הקבלת-פנים הגדולה שעשו לו כאן, שיחתי עמו, מעשיו כאן וגם על מסעו לאמריקה. שכן, בקרוב מאד תקבלו את הרבי כאורח באמריקה.

כמה ימים לפני בואו של הרבי מליובאוויטש, ר' יוסף יצחק שליט"א, מלאו רחובות ירושלים, תל אביב, טבריה, צפת וחברון, וכן בתי הכנסת, במודעות 'תנו כבוד לתורה', שקראו לציבור היהודי לבוא לתחנת הרכבת בירושלים כדי לקבל את פניו של הרבי.

מודעות מיוחדות פרסמה גם הרבנות הראשית בחתימת הרב הכולל הרב אברהם יצחק קוק והרב יעקב מאיר. במודעה של הרבנות הראשית צוין גם שהרבי מלובביץ' מסר את נפשו לעזור ליהודי רוסיה הדתיים ונאסר שם על ידי הבולשביקים ו'בחמלת השם' ניצל משם, וגם עכשיו הוא פועל גדולות למען אחינו שומרי המצוות ברוסיה.

הרבי היה אמור לבוא ביום חמישי ברכבת ממצרים. הרכבת הזו לא עוברת בתל-אביב. היא עוברת בתחנת הביניים לוד - מרחק של חצי שעה מתל אביב - וכאן כל הנוסעים ממצרים עוברים לרכבת שנוסעת מתל-אביב לירושלים. הרכבת הזו יוצאת עם בוקר בשעה 6 בערך. מובן שהשכמתי ויצאתי לרכבת, לפגוש את הרבי בלוד.

הרחובות בתל-אביב עוד היו ריקים, אבל כשהתקרבת לרכבת, דרך הרחוב החדש-ישן, ראיתי משאיות מלאות בלי עין הרע בחסידים לבושים בגדי יום-טוב בדרכם ללוד. אני מגיע לרחוב יבנה, שבו יש שטיבל גדול ואני רואה שליד השטיבל כבר עומדים מוכנים כמה אוטובוסים גדולים, ריקים עדיין, ובחוץ עומדים הרבה חסידים שכבר סיימו את התפילה ("שוין אפגעדוואנטע") ובקבוק המשקה כבר עובר מיד ליד ואומרים זה לזה 'לחיים' שמלווה בניגון חסידי שמח.

ריבוננו של עולם! מאיפה יש בתל-אביב, עיר שמהוללת כ'אפיקורסית', כל כך הרבה חסידים? אבל מה זה חסידים! עם פאות, עם מגבעות רחבות ונערים חסידיים עם פאות ארוכות מסולסלות. דומני שאני מכיר את תל-אביב לא רע - וכמה כבר גדולה העיר הזו בכלל - וידעתי שבסך הכל יש כאן ישיבה של ליובאוויטש שלומדים בה גם גמרא וגם חסידות ואני שומע איך בתוך כך הנערים מתפללים בלימוד.

מחצית השעה ברכבת מתל-אביב ללוד כבר תחשב לי בעולם הבא עם

שעות ראשונות בארץ הקודש

המצוות הגדולות. אני יכול לומר לכם, שברכבת התחתית שנוסעת בשעות השיא מקנאל סטריט לברונקס - הנסיעה די נוחה ונעימה בהשוואה לצפיפות ששררה כאן. עמדנו צפופים ודחוקים במסדרונות ועל המדרגות ולא היתה שום אפשרות לזוז.

כשהגענו ללוד, רחבת התחנה כבר היתה מלאה בחסידים שהגיעו במכוניות וברכבת מירושלים. הרבי כבר כאן, אבל מי יכול לגשת אליו? כל אחד רץ לקבל 'שלום' או לפחות להעיף מבט.

אני רואה כאן פנים מוכרות מירושלים, נציגים של הרבנות הראשית, אגודת-ישראל ושל הכוללים והמוסדות השונים. הרבי עובר בין שורות החסידים ומובילים אותו לקרון מיוחד במחלקה הראשונה.

באמריקה אינכם יודעים מהי מחלקה ראשונה באונייה, אבל אצלנו בארץ ישראל יש ברכבת שלוש מחלקות וההבדל ביניהן גדול מאד. למשל, כרטיס מתל-אביב לירושלים במחלקה הראשונה עולה פי שבע מכרטיס במחלקה השלישית.

אני כבר רואה שבתחנה לא אצליח לגשת אל הרבי, ולכן אני קונה כרטיס במחלקה הראשונה ונדחק לאותו קרון שבו הרבי נוסע עם כמה ממקורביו.

בכניסה לקרון עומדים כמה כרטיסנים ערבים ושוטרים שבודקים היטב את הכרטיסים כדי שחלילה לא יתגנבו לכאן אלה ששייכים למחלקה השלישית."

הרב משה פרוש

ד"ר אברהם פארז מוזכר פרדס

גם הרב שמעון גליצנשטיין מתאר ביומנו את קבלת-הפנים שנערכה לרבי בתחנת-הרכבת בעיר לוד:

"עוד מן הבוקר נהר קהל רב מכל ערי ומושבות ארץ-ישראל לתחנת הרכבת בלוד. סודרה קבלת פנים רשמית על-ידי בא-כח הרבנות הראשית לארץ-ישראל, הרבנות הראשית בתל-אביב, ראשי ונכבדי מושבות שונות, מנהלי הישיבות, מנהלי ישיבת תורת-אמת וכל התלמידים התמימים, זקני אנ"ש, בא-כח מרכז אגודת ישראל בארץ-ישראל (-הרב משה פרוש-גליקמן) ומוסדות של חסד בירושלים.

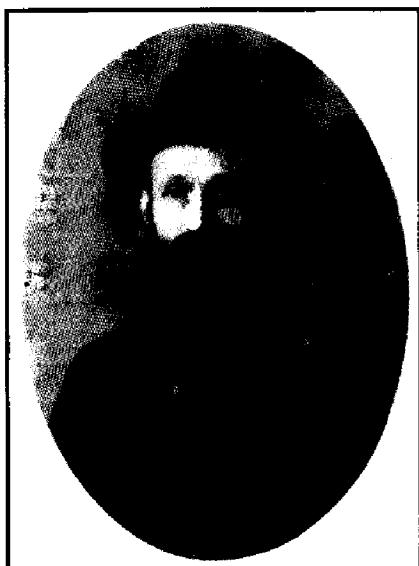
בשעה שש בבוקר הגיעה הרכבת לתחנה ובתרועות ששון

מסע הרבי בארץ הקודש

וגיל קבל המון הנאספים את כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהופיע על הרציף בדרכו לרכבת ההולכת ירושלימה.

הצפיפות היתה גדולה מאד ומפני זה הקיפו את הרבי בשרשרת ידיים עגולה, למנוע כל הפרעות מצד הקהל הגדול ויחד עם אדמו"ר שליט"א נסעה כל הכבודה לעיר הקדש, ויש גם אלה שזכו להכנס להקרונ שבו ישב הרבי לקבל את פניו באופן פרטי".

בין החסידים שזכו לעמוד בקרון הרכבת בו ישב אדמו"ר הריי"צ היה גם החסיד ר' אברהם פאריז, שבמשך שבועיים ליווה את הרבי לכל מקום בו הלך.

הרב אברהם פאריז

מזכירו של הרבי, הרב יחזקאל פייגין וילדיו

בקיץ תרפ"ט דיווח מזכירו של הרבי, החסיד ר' יחזקאל (חאצ'ע) פייגין, לר' אברהם פאריז שהרבי מבקש לבקר בארץ-הקודש. ר' אברהם, שידע כי המצב הכלכלי עדיין מכביד על בית רבינו וכי ביקור שכזה כרוך בלא מעט כספים, מיהר למכור פרדס שהיה בבעלותו בפתח-תקווה, אסף כספים נוספים, צרר את כל הסכום בצרור אחד ונסע לתחנת-הרכבת בלוד, כדי לפגוש את רבו האהוב.

כשירד כ"ק אדמו"ר הריי"צ מהרכבת בתחנה בלוד, ניגש אליו ר' אברהם פאריז ומסר לו את צרור הכסף.

הרבי שאל: "מאי האי?" (כלומר, מה זה?)

ר' אברהם ענה במילה אחת: "מעמדו!"

שעות ראשונות בארץ הקודש

הרבי חיך למשמע התשובה ושאלו בתמיהה:

"האם גם בני ארץ-ישראל אוספים 'מעמדו'?"

ר' אברהם, החסיד המסור, לא זו מעמדתו:

"רבי, מעמדו!"

אדמו"ר הריי"צ נאות לבסוף לקחת את דמי ה'מעמד' הללו, וטכום זה אכן אפשר לרבי לנהוג בהדרגה מלכותי בכל משך מסעו בארץ-הקודש.

'ראיון' עם הרבי וחתנו

ש. פטרושקין, כתב העיתון 'דער טאג' בארץ-ישראל, הצליח להימנות אף הוא על אלה שהצליחו להידחק אל תוך הקרון של הרבי. בדיווח ששיגר לאמריקה הוא מספר על שהתרחש במהלך הנסיעה:

"כאשר הרכבת זזה ממקומה ויצאה לדרך ניתנה לי ההודמנות לשוחח מעט עם הרבי וקצת יותר עם מקורביו.

הרבי מליובאוויטש הוא איש יפה-תואר ממוצע קומה עם זקן צהוב אדמדם שכבר עלו בו לא מעט שערות אפורות והוא כבן חמישים שנה. הוא בא לארץ לבדו ללא המשפחה. עמו נוסע רק חתנו ר' שמריה גור-אריה, אברך כבן 30, שמספרים עליו דברים גדולים, למדן גדול ויחסן (נכד המהר"ל מפראג). לרבי אין בן והחתן הזה הוא הוא מזכירו הראשי ומנהל אצלו את כל העניינים.

לקחתי אצל הרבי 'שלום' ושאלתי מספר שאלות, אבל כיוון שהרבי היה מאוד עייף מהדרך, שאלתי את יתר השאלות את חתנו. הרבי אמר לי שהוא ישהה בארץ ישראל רק זמן קצר, עשרה שנים-עשר ימים והוא נוסע מכאן ישר לאמריקה.

בינתיים, בעוד אני עומד בקרון של הרבי עם המקורבים שלו, נכנס מהקרון הסמוך יהודי זקן, איש שיבה, ונושא טנא מלא פירות, ענבים, אפרסקים ויין ומביא לרבי ומספר סיפור שכולם משתאים לשמוע אותו.

זה היה, הוא מתחיל, לפני זמן רב למדי. הוא היה אז ילד קטן והוא נסע עם אביו לליובאוויטש לסבו של הרבי הנוכחי, רבי שמואל, בן הרבי הגדול מליובאוויטש, ר' מענדלע מחבר ה'צמח צדק'. רבי שמואל בירך אותו אז שיזכה לקבל את פני נכדיו, של הרבי, בארץ-ישראל. ועכשיו, אחרי זמן רב, הברכה התקיימה...

הזקן פרץ בבכי תוך כדי סיפור. הנוכחים טעמו מהפירות וזה היה כמו

מסע הרבי בארץ הקודש

הביכורים שהיו מביאים פעם.

כאשר הצגתי את עצמי לפני הרבי ככתב של ה'טאג', הרבי ענה שהעיתון מוכר לו והוא נעזר בו רבות בעבודתו לסייע ליהודי רוסיה במצות לפסח.

את המשך השיחה ניהלתי כבר עם החתן הרב גור-אריה. הוא נראה אברך מאורגן היטב. הוא הבהיר לי כי ליובאוויטש היא בלתי מפלגתית לחלוטין וביקורו של הרבי בארץ לא קשור לשום עניין פוליטי. אלא פשוט: הרבי היה נוהג כל שנה בימי אלול לנסוע לקברי אבות ברוסיה ומאחר שכעת רוסיה מסוגרת, הוא בא לכאן לבקר במקומות הקדושים והקברים הקדושים העתיקים.

פרט לכך, יש לביקורו של הרבי בארץ עניין נוסף ברוחניות. כיוון שברוחניות אינני מבין גדול, ניסיתי להחזיר את השיחה לנושאים של גשמיות. הרבי יהיה כאן 10 ימים ויבקר בירושלים, חברון, טבריה, צפת ומירון, הערים בהם נמצאים הקברים הקדושים.

¹¹³⁴⁵² יתכן שהרבי בכלל לא יבקר בתל-אביב. מדוע? החתן לא אומר לי מה הסיבה לכך, אבל המקורבים האחרים אומרים - כי העיר לא דתיה מספיק. ואני מקבל את הרושם שהסיבה לכך היא משום שבתל-אביב אין 'קברים קדושים'. מובן שלא יבקר במושבות. הדבר כאב לי קצת. מגיע מנהיג גדול של עשרות אלפי יהודים דתיים, ואנחנו כאן עובדים ובונים ערים ומושבות ומשקיעים כל כך הרבה מאמצים, והוא אפילו לא מוצא לנכון לראות את זה. כאשר הרבי מגור היה כאן לפני שנתיים הוא ביקר בתל-אביב ובמושבות ה'דתיות' פתח-תקווה, בני-ברק ודיבר עם כל אחת על הצורך והחשיבות לייסד כאן בתי-חרושת, עסקים ומושבות.

אלא שהדבר אבוד*. הרבי מליובאוויטש לא רוצה לראות את המושבות היהודיות, הוא מפספס הזדמנות לראות את הדבר היפה ביותר שהעם היהודי עשה בארץ-ישראל.

אני לא מתבייש ואומר את זה בגלוי למקורבי הרבי ברכבת. אבל הם עושים בידם תנועה שפירושה כאילו מישהו אומר: אסור להרהר".

* בניגוד לדיווח זה, ראה להלן פרק כא אודות השהות של הרבי בתל-אביב, פרק כי אודות הביקור ברחובות ופרק כג אודות הביקורים בבני-ברק ופתח-תקווה.

שעות ראשונות בארץ הקודש

תמונה זו צולמה, כנראה, בביתו של הרבי בריגא, בסמיכות לניסיעתו לארץ-הקודש בקיץ תרפ"ט.
הרבי יושב על כיסא. הטלית-קטן נראה בולט תחת אפודתו שעליה שרשרת
המחוברת לשעון המונח בכיס

פרק ז:

בשערי ירושלים

דקות מספר לפני השעה תשע בבוקר עצרה הרכבת העמוסה במאות החסידים בתחנה בכפר הערבי בתיר, שבשמו הערבי השתמר שמה הקדום של העיר ביתר, שנודעה כמבצרו האחרון של בר-כוכבא.

בתחנה זו המתינו לרכבת יהודים רבים נוספים, וביניהם גם שני 'קאוואסען' (-שלישים) של הרבנות הראשית, שהחזיקו בידיהם מוטות כסף גדולים, ור' חיים מיכל מיכלין, מזכירו האישי של הראשון-לציון, הרב יעקב מאיר. שני השלישים

הרב אליהו קלצקין, הרב מלובלין

הרב שמואל אהרן וובר, בא-כח הרבנות הראשית לא"י בירושלים

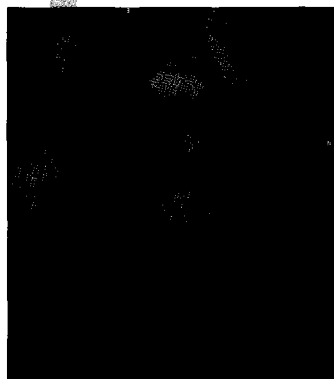
ר' חיים מיכל מיכלין, מזכירו האישי של הראשון-לציון, הרב יעקב מאיר

נעמדו ליד דלת הקרון בו ישב הרבי ולא נתנו לאף אחד לגשת. דלת הקרון היתה פתוחה והרבי ישב לבדו.

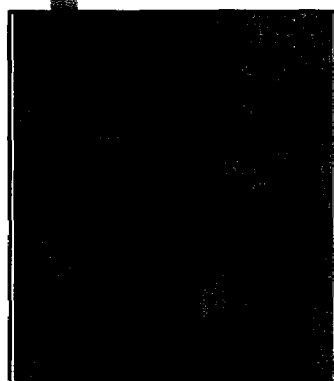
הנה, זהו האדמו"ר

"בשעה תשע וחצי", כתב אדמו"ר הרי"צ ביומנו, "ראינו את ירושלים, וקרענו את

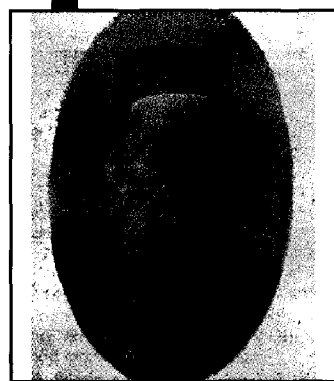
בשערי ירושלים

הרב משה בלוי,
מנהיג אגודת-ישראל

הרב ווידאל סורנוגה,
בא-כח הספרדים

הרב זלמן סולוביצ'יק,
מהיוועד הכללי

בגדינו וברכנו ברכת דין אמת".

כ-5,000 איש המתינו לרבי בתחנת-הרכבת בירושלים. על קבלת-הפנים הנרגשת שנערכה שם לרבי, אנו מוצאים בעיתון 'הארץ' של יום המחרת את השורות הבאות:

"...בשיצא הרבי מלובביץ' מהקרון נתקבל במחאות כפיים. בחדר מיוחד שבתחנה קיבלו את פניו רבנים וזקנים של עדות שונות. המון גדול עמד גם ברחבה לפני התחנה וליווה אותו במחאות כפיים, כשישב באוטו ללכת לאכסניה שלו. על הסדר בתחנה שמרו עשרות שוטרים בראשותו של סגן המפקח של המשטרה, ה. הרינגטון. מן התחנה התפזר הקהל בשירה".

גם הרב שמעון גלצינשטיין מתאר ביומנו את הרגע הגדול בו הופיע הרבי בשערי עיר-הקודש:

"על-יד תחנת הרכבת בירושלים צבאו המונים רבים, בהכיטם אל האבטומובילים הבאים בלי הרף ואל הקהל הנוהר בלי הפסק. רבים נסעו לתחנת 'ביתר' (התחנה האחרונה לירושלים) ובתוכם בא-כח הרב הראשי לארץ-ישראל, בלויית משמר-הכבוד.

בשעה 9.15 הגיעה הרכבת לתחנה. הקהל שהתאסף הגיע כפי המשוער לחמשת אלפים איש, כולם נחפזים לקרון של הרבי ומרגע לרגע אתה שומע קריאה - 'הנה, זהו האדמו"ר! הנה זהו האדמו"ר! ומיד תנועה ותנועה, זע נחשול של ראשים, ואולם הקהל מתנהג בשקט ובחשיבות.

המשטרה שלחה משמר-כבוד בראשות המפקד העליון מר הרינגטון ואופצירים גבוהים. שמרה על הסדר וחלקה לאדמו"ר שליט"א את הכבוד הראוי.

באולם ההמתנה על-יד הרכבת קבל את פני הרבי הרב שמואל אהרן וועבר בא-כח הרבנות הראשית לארץ-ישראל בירושלים; בא-כח הגאון רבי אברהם יצחק קוק הרב הראשי לארץ-ישראל, בא-כח הגאון הראשון-לציון הרב יעקב מאיר, בא-כח הגאון רבי יוסף-חיים זוננפלד הרב ואב"ד בירושלם, הגאון רבי אליהו קלצקין, הרב מלובלין, הרה"ג רבי יעקב משה חרל"פ, רב דשכונת שערי-חסד, הרה"ג ווידאל סורנוגה בא-כח עדת הספרדים ומזכירה מר

מסע הרבי בארץ הקודש

קוסוטו, החסיד הישיש רא"ל אראנין, הרב משה בלוי והרב ראובן שלמה יונגרייז מנהלי מרכז אגודת-ישראל בארץ-ישראל, הרה"ג רבי ירוחם פישל ברנשטיין דומ"ץ והרב ישראל רובין מנהלי ישיבת 'חיי עולם', הרב אברהם אמינוב רב לעדת הבוכרים, מר שלמה צופיוף ראש ועד עדת הבוכרים, הרב שמעון הורוץ והרב חיים ליב אורבך מנהלי ישיבת 'שער-השמים', הרב נחום יפה בא-כח כולל ואהליו, הרב זלמן סולובייציק, הרב נחמן גדלי' ברודר והר' הלל רבלין בא-כח ז'עד הכללי, הרה"צ רבי אברהם בער טברסקי ואחיו הרה"צ רבי דוד טברסקי, בני הרה"ק האדמו"ר רבי נחום'טשי שליט"א, מר מרדכי כספי קונסול לטביה, ועוד ועוד.

ברציף ובמגרש שלפני הרכבת לא היה מקום פנוי, נראה ים של ראשים ובקושי גדול עלה ביד המשטרה לעשות דרך עבור הרבי לעלות אל האוטו.

משמר כבוד של שוטרים הקיפו את מכוניתו של הרבי. השוטרים ליוו את המכונית יחד עם קהל עצום, למלון 'אמדורסקי' היפה והנהדר, שבו התאכסן הרבי.

קבלת פנים ברוב הדר כזו - היא הראשונה בירושלים."

מחזיאות-כפיים - זמדהומה

דיווח עסיסי יותר על מה שאירע בתחנת-הרכבת של ביתר, מופיע בעיתון האידי 'דער טאג', מאת ש. פטרושקין:

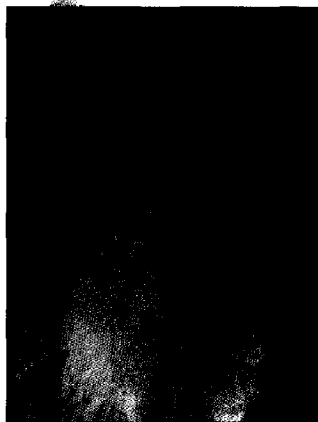
"בתחנה האחרונה לפני ירושלים, 'ביתר', עולים המוני יהודים מירושלים. כאן עולים גם שני 'קאוואסען', מלווי-כבוד, עם מקלות כסף גדולים בידיהם. הם נציגי הרבנות הראשית. הם נעמדים ליד דלת הקרון ולא נותנים לאף אחד לגשת יותר אל הרבי. דלת הקרון פתוחה. הרבי יושב לבד, אפוף מחשבות.

בתוך כך מורה הרבי לקרוא לאחד הרבנים הירושלמים שנוסע גם הוא בקרון ושאל אותו שאלה:

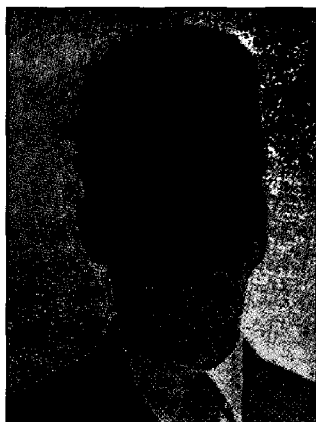
מתי עליו לקרוע 'קריעה' בבואו לירושלים? שכן ההלכה היא שעוד כאשר רואים את ירושלים מרחוק צריך לקרוע 'קריעה' כסימן של אבלות.

התפתח פלפול שלם. שמעתי רק מילים כמו 'יורה-דעה', 'ש"ך', 'גמרא ברכות', 'צופים' (והכוונה איננה לתנועת הנוער, ה'סקאוטס', שנקראת בשם זה), 'חומה', והמסקנה היתה שהרבי יקרע 'קריעה' בעיר, כאשר יעבור את החומות העתיקות של העיר.

בשערי ירושלים

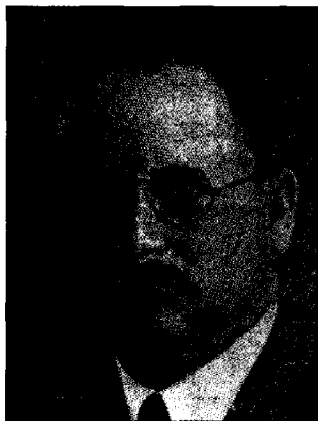
הרב חיים ליב אורבך,
ממנהלי ישיבת 'שער השמים'

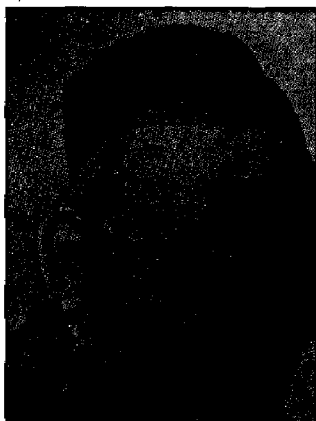
מר שלמה צופיון, ראש ועד
'עדת הבוכרים'

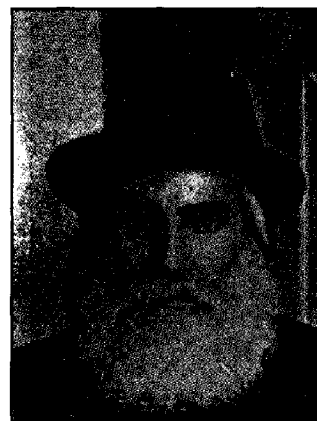
הרב שמעון הורוביץ,
ממנהלי ישיבת 'שער השמים'

מר מרדכי כספי,
קונסול לטביה בארץ-ישראל

הרב הלל ריבלין,
מהיוועד הכללי

הרב נחמן גדליה ברודר,
מהיוועד הכללי

החסידים בקרון קיבלו את הדברים כהלכה למשה שכבר תשאר לדורות, שעושים קריעה רק כשמגיעים לעיר עצמה (לעומת דיווח זה, כתב הרבי ביומנו: "בשעה 9 וחצי ראינו את ירושלים, וקרענו את בגדינו וברכנו ברכת דין אמת" - ד.ר.).

בינתיים החלה הרכבת לנסוע לאט והגיעה לתחנת ירושלים. את מה שקרה כאן אפשר בקושי לתאר. על הפלטפורמה הצרה עמדו צמודים אנשים לאין שיעור, חסידים ו'ציונים עם כיפות' וסתם יהודים ועל כולם עמד "דער געהיפלס שעף" סגן מפקד המשטרה של כל ארץ-ישראל, האנגלי הגבוה מר הערינגטון, עם כמה עשרות שוטרים ערבים, שעוצרים את זרם האנשים

מסע הרבי בארץ הקודש

ושומרים על שטח פנוי שבו יוכל הרבי לעבור.

ברגע שהרכבת עצרה נשמעו מחיאות כפיים של המוני האנשים. המשטרה מיהרה להעביר את הרבי לאולם התחנה שם המתינו משלחות מכל ירושלים. התחנה של ירושלים נמצאת במרחק של מייל בערך מהעיר. אני מיהרתי לצאת לרחוב שלפני התחנה לראות אם אוכל למצוא מונית שתסיע אותי לירושלים. גם הרחוב הזה היה מלא בחסידים ובמקום אחד ראיתי התרוצצות וכבר מחליפים מהלומות.

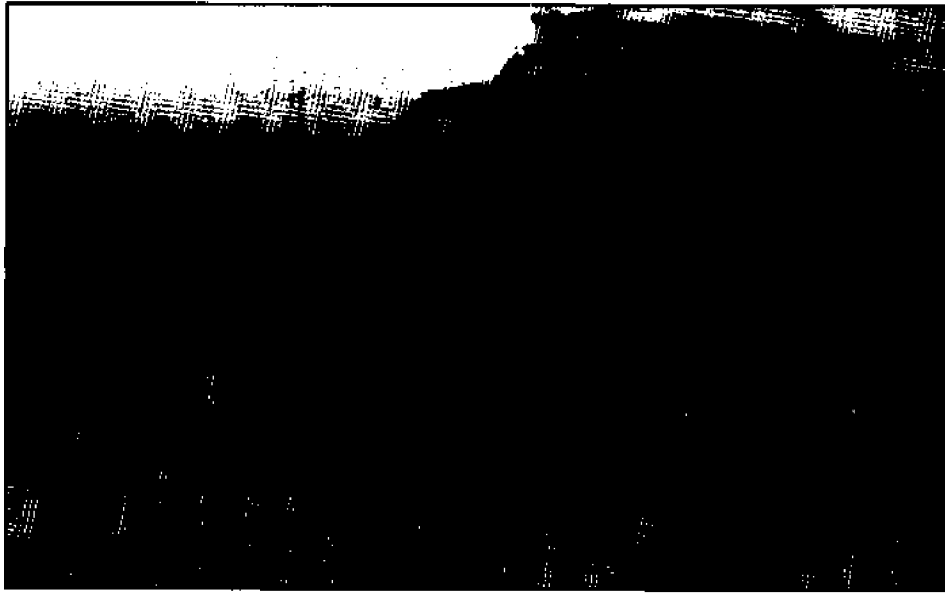
אני מתקרב לראות מה קרה. נו, מזל טוב, שוב הסיפור הישן. וזה המעשה. יש בירושלים קבוצה של חרדים קיצוניים, יותר ימניים ופאנטיים מאגודת-ישראל והרב זוננפלד. הקבוצה הזאת סוברת שהרב קוק הוא, רחמנא ליצלן, גרוע מהציונים.

כיוון שהרבי מליובאוויטש הגיע וידעו שהוא יבקר אצל הרב קוק (כך נוהגים כל הרביים שבאים לכאן), אותה קבוצה הדפיסה קול-קורא (-כתב פלסטר, פשקוויל) בכותרת 'אל תהרהרו אחרי רבינו שליט"א, וכאן מסופר שהרבי שליט"א יבקר את 'אותו האיש' (הכוונה להרב קוק), כי הרבי נפגש עם 'הרבה רשעים' לטובת יהודי רוסיה.

הקול-קורא הזה היה חתום - 'חסידי חב"ד'. ואברך אחד, מחוצף ושייגאץ

בשערי ירושלים

אוצר החכמה

התמונה

שלוש תמונות מקבלת-הפנים לאדמו"ר הרי"צ בהגיעו לירושלים. התמונה הראשונה (בעמוד ממול): מחוגי השעון מראים על השעה 9:20 וחלק מקהל ההמונים ממתין לביאתו של הרבי. התמונה השנייה (העליונה): מחוגי השעון מראים על השעה 9:30. התמונה השלישית: הרבי יושב במכונית והקהל מלווה אותו.

מסע הרבי בארץ הקודש

ידוע מירושלים, חילק את הכרוז הזה בציבור. המעשה עורר רוגז רב לא רק בין אוהדי הרב קוק, אלא גם אצל סתם יהודים. כזה ביזיון של כבוד התורה! כמה אנשים ניגשו אל האברך והתחילו להגיש לו סטירות לחי. לאברך היו תומכים משלו והתפתחה תגרה לא קטנה. ואז הגיעו שוטרים ערבים והפרידו בין הניצים ויותר לא אפשרו לאברך להמשיך לחלק את דפי הקול-קורא.

במלון 'אמדורסקי'

אדמו"ר הריי"צ עצמו כלל לא ראה את המהומה שאותה מתאר כתב העיתון 'דער טאג'. השוטרים שהקיפו אותו מכל עבר פילסו בקושי רב את הדרך למכונית שחיכתה לו והמשיכו ללוות אותו עד למלון 'אמדורסקי', בית-המלון המפואר ביותר בעיר, אחד הבודדים בארץ שתנאי הדיור בו היו באיכות אירופית מודרנית.

אחד מנכבדי העדה הבוכרית בירושלים, ר' אלישע יהודיוב, הועיד בתחילה את ביתו המרווח והמפואר, המכונה בפי-כול 'הארמון' (כיום משכן בית-הספר העל-יסודי לבנות חב"ד 'בית חנה'), בשכונת הבוכרים בירושלים לאיכסון הרבי ומלוויו.

ר' אלישע יהודיוב בנה את ביתו בירושלים שנים רבות קודם לכן, בתקופה שעדיין התגורר בבוכרה, על-פי הוראתו של רבי שלום-דובער, אדמו"ר הרש"ב, אביו של הרבי האורח.

לאחר ההפיכה בברית-המועצות, בשנת 1918 (תרע"ח), הוחרם כל רכושו בבוכרה והוא נותר חסר-כול. רק נחלתו בירושלים, אותה הקים על-פי עצת הרבי, נותרה לו לפליטה והוא עלה ארצה והשתקע בה.

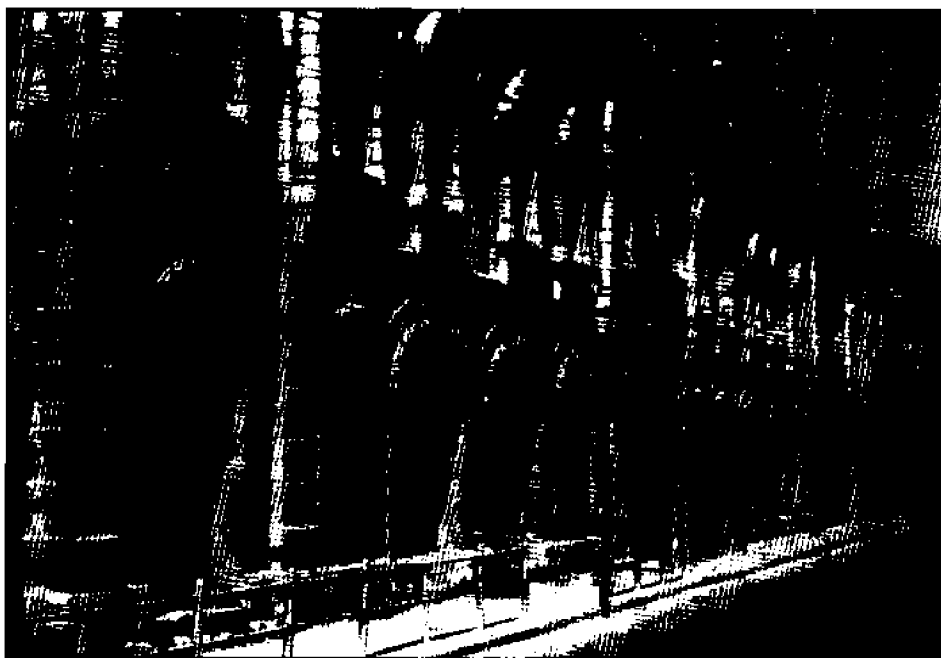
התוכנית לארח את הרבי בארמונו של יהודיוב, לא יצאה אל הפועל, כיוון שעוד קודם לכן נתקבל מברק מהרבי, בו ביקש הרבי לשכור לו אכסניה בבית-מלון ולא בבית פרטי. הרבי התאכסן, איפוא במלון 'אמדורסקי' המפואר, שהיה ממוקם ברחוב בן-יהודה 6, והיה בבעלותו של ר' ירחמיאל אמדורסקי.

בקושי הספיק הרבי לנוח מעמל הדרך, וכבר - בשעה 10 וחצי בבוקר - מיהרו לבשר לו כי ליד בית-המלון החלו להתקהל מאות אנשים המבקשים לראותו ולקבל את ברכתו. מלבותיהם של הממתינים התפרצה תשוקה גדולה לראות את תואר פני הרבי ולקבל את ברכתו.

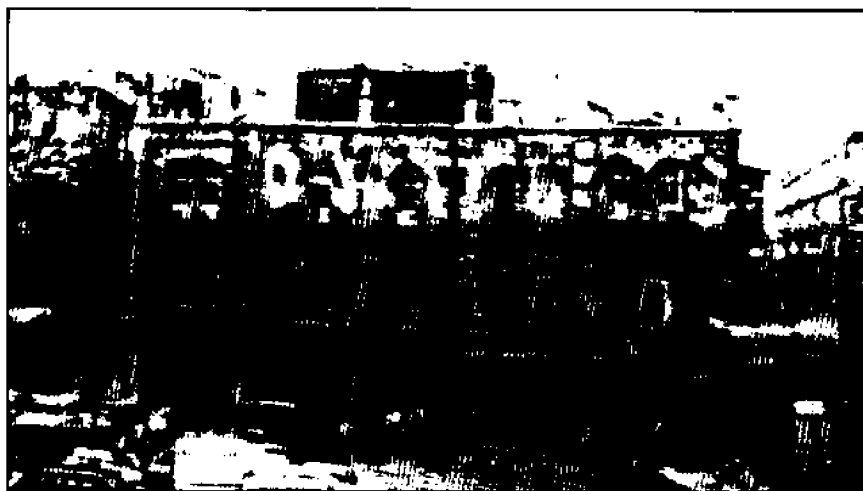
אדמו"ר הריי"צ נענה לבקשתם, יצא אל המרפסת ונתקבל על-ידי הקהל בתרועות שמחה. זקן אחד מן נאספים ברך בקול רם, בשם ובמלכות: "ברוך שחלק מחכמתו ליראיו".

לדברי הרב חנניה-יוסף הלפרין ז"ל, שזכה להשתתף באותו מעמד, "נאספו

בשערי ירושלים

הארמון של ר' אלישע יהודיוב
כיום משמש הבניין כמשכן בית-הספר העל-יסודי לבנות חב"ד, 'בית חנה'

רחבת שער יפו. במרכז מלון 'פטרה', בעבר בית-המלון 'אמדורסקי'. הרבי התאכסן במשכן החדש של בית-המלון ברחוב בן-יהודה 6, שנהרס בימי מלחמת העצמאות

הארמז"ר מליובאוויץ בירושלים

מיד בקבלת הירשת המברקת ע"ד כוונתו של
 הארמז"ר לא"י נשעה משלחת נקודת כב-ב
 הישיבה והת"ת תורת אמת לילל הביר ועד
 לאכסנדייה לפני את פניו בלח סודתו קבלת
 פנים רשמים ע"י הרבנות הראשית לא"י
 הרבנות בת-א. הרבנות בחיפה צפת וקושטא
 שדות ב"כ אגודת ישראל הישיבות ומוסדות
 והסדר בירושלים.

בירושלים ע"י תחנת הרכבת החאסי וקוד
 אמת של כמח אלמים איש. המלטה שמרה
 סדר באולם ההמתנה ע"י הרבנות קבלו
 פניו ב"כ הרבנות הראשית בירושלים ב"כ
 זונטנאל הישיבות אגודת ישראל ועד
 ומוסדות אחרים. קונסיל למביה מר. ס
 קבלו את פני הארמז"ר בשם כמשלתו
 לה את הארמז"ר והתנו הרב טר
 עד למקן אמדורסקי שבו הוא מתאכנ.

ידיעות בעיתוני התקופה
 המדווחים על קבלת-
 הפנים שנערכה לרבי
 בירושלים

קבלת הפנים

קבלת הפנים לרבי מלובאוויץ

הפנים גדולים באו לפני הרבי מלובאוויץ, שבא הבוקר. מאות איש מתלמידי, פתח תקוה ועוד יצאו לקראתו ללוד. עשרות איש באיבת הרבנים הראשיים יצאו לקראתו לתחנת ביתר. והרבה מאות אנשים חכו לו בתחנת הרכבת בירושלים. כשיצא מן הקרון נתקבל במחאות כפים. בחדר מיוחד שבתחנה קבלו את פניו רבנים וחסנים של עדות שונות. המון גודל עמד גם בהרחבה לפני התחנה וליווה אותו במחאות כפים, כשישב באוטו ללכת לאכסניה שלו. על הסדר בתחנה שמרו עשרות שוטרים, בראשותו של סגן המפקח של המשטרה ה' הרינגטון — מן התחנה התפורר הקהל בשירה.

הרבי בא בלויית חתנו ה' נוראריה. הוא יעשה בארץ רק 12 יום, מפני שבקשר עם ענינים שחובים הוא צריך להיות באמריקה בחודש אלו.
 הוא מתאכנן במלון אמדורסקי.
 בשנים האחרונות נתפרסם הרבי בעיקר במלחמתו עם הבולשביקים בעד תורת ישראל ובשביל זה נאסר על ידם ואחר כך שוחרר ושולח מן הארץ — לרינה.

ברכה לראש צדיק

אשרנו שזכינו לסכל את פני נשיאנו

כ"ה מד"ן אדמור"ר מליובאוויטש שליט"א

בחצרות בית ח' בתוככי ירושלים עיר קדשנו
ת"ו, בלכ מלא שמחה וניל' אנו סבורים

ברוך שהחיינו והגיענו לשעה
מאושרת זו
תהלת הישיבה והתית
תורת אמת הכללית

מודעת-ברכה
שפירסמה הנהלת
ישיבת 'תורת-אמת'
בעיתונים עם הגעתו
של הרבי לירושלים

בקשת האדמור"ר מליובאוויטש שליט"א בארצנו הקדושה

ביום ד'חמשי בבקר ע"ב ד'תרכ"ז הראשון
הגיע לארץ ישראל בקשת האדמור"ר מליובאוויטש שליט"א
בלוית חתנו הי"ו.

מסעם מרכז אגדת ישראל, העדה החרדית ועד ה
האשכנזי, כולל חב"ד, ישיבת תורת אמת, ועוד, נתפר
מודעות המזמינות את הקהל לקבל פני האדמור"ר שליט"א
בתחנת הרכבת.

ביום ב' נסעו מסעם כולל חב"ד הרבנים הגאוני
ר' שלמה ליב אליעזראו, ר' מענדיל נאה לאלכסנדרוא ל
את פני ברדתו מן האניה.

בכל התחנות לאורך הדרך, מקום שהרכבת עמדה ב
לקבל את פני האדמור"ר שליט"א, קהל גדול מירושלם, ח
חל אביב, מתח תקפה והמושבות באו לקבל את פני האדמ

בתחנת לוד, מסעם מרכז אגדת ישראל נסע המזכיר
גלימן פירוש ללוד ומסר לו מכתב ברכ"ו בשם המרכז, בתחנת
בתיר חכו לו קהל רב מירושלם.

בשעה 9/ הגיעו הרכבת לירושלם כשקהל עצום
מתכה בכליון עינים לראות את פני האדמור"ר שליט"א. גדלה
מאד הרגלי'הבות הקהל כשהאדמור"ר ירד מוארכבת.

בתחנת ירושלם סודר חדר מיוחד אשר שמה חכו ל
נכבדי ירושלם מכל העדות, בתוכם ראשי אגדת ישראל
והעדה החרדית ועד העיר האשכנזי, העדה הספרדית, תבוכרית
בין האורחים חי' גי' הקונסול הלסבי מר ככפי.

ראש הרבנים הרב יעקב מאיר שליט"א שלח את הרב
יוסף לוי בלוית שני משמשיו שהלכו אחי' לפני האדמור"ר
שליט"א עם מוטות הכסף בידם, אחרי שכבוד האדמור"ר שליט"א
שוחח עם כל הנכבדים עלדי' אל האוטומביל ונסע למלון
אמרוזסקי, כשכל הקהל מריע לכבודו.

שוסרים רוכבים ורגליים שמרו על הסדר, ושני שוטרים
רוכבים הלכו אחרי האוטומביל.

מלון פרנזי—ירושלים של ה' י. אמדורסקי

ע"י שער יפה של מגדל דוד. נסד בשנת חרנ"א

בית מלון עברי—אירופי ממדרגה הראשונה

ידוע ומפורסם לכל בטוב חדריו, אכילתו ושרותו.
הסען למלגרה ולכתיבים: CENTRAL HOTEL JERUSALEM

מודעה של בית-המלון 'אמדורסקי' בחוברת 'קול ירושלים'

בקבלת-הפנים לרבי אלפים רבים מסלתה ושמנה של ירושלים ורבים ברכו 'שהחיינו' כשראו את מראה פניו של הרבי.

בשם הרבי נמסרה ברכה לקהל, שקיבל אותה בהתלהבות קודש ובהתרגשות לבבית.

מיד אחר-כך, בשעה 11 בבוקר, הגיע למלון 'אמדורסקי' הגאון רבי יוסף-חיים זוננפלד, רבה של ירושלים, שאליו התלוו הרב יצחק פרנקל ד"צ בירושלים, הרב שמעון הורוביץ מנהל ישיבת 'שער השמים', הרב יעקב יצחק טייטלבוים ונכבדי וזקני חסידי חב"ד.

ביקורו המתוכנן של הרב הראשי, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, לא יצא אל הפועל באותו יום. זאת, כנראה, בשל כעסו של הרב על 'כתב-פלסתר' שהוצא נגדו. חרונו של הרב קוק לא חלף, אלא ביום שלמחרת, לאחר שאירגונים שונים יצאו במחאה נגד ה'כתב-פלסתר'.

'עברתי לעולם אחר לגמרי'

במכתב לבתו הרבנית שיינא, כתב אדמו"ר הריי"צ גם על תחושותיו באותן שעות של מהלך הנסיעה לירושלים ועל קבלות-הפנים שנערכו לכבודו בתחנת-הרכבת ובבית-המלון (תרגום חופשי):

"הנסיעה בת מחצית השעה מלוד לירושלים, שוב הכבידה עלי, הקריאות ואותות הכבוד, חשתי שפלות כתוצאה מתחושת מציאות אישית, אבל בהגיענו יותר קרוב לירושלים, תוך המתנה לראיה הראשונה של ירושלים, לקרוע קריעה (כתוב שכאשר רואים את ירושלים צריך לקרוע קריעה

בשערי ירושלים

(ובירושלים הנוכחית שבנו בה תיאטראות וכד', מותר לקרוע פעמיים). שוב עברתי לעולם אחר לגמרי, רחוק ושונה מאוד: הכניסה לירושלים, השלום עליכם' הגדול, הקריאות עם ה'ברוך הבא', התקבלו כמו זרם מים קרים על מי שהיה נתון בתרדמה עמוקה.

הטקסים עם הנציגים של חוגי הממשלה, נציגי המושל, העתונאים והכותבים שוב קלקלו לי את כל המצב רוח. וכשהגענו למלון (-אמדורסקי) והקהל הגדול וחלקם הגדול של הזקנים שוב נפגשים בכזה 'שלום עליכם' - חזרו ורוממו אותי לקצת אמת נכונה".

תמונה נדירה מאדמו"ר הרי"צ בה הוא נראה במבנה הדומה לתחנת-רכבת. לימינו עומד אחד ממזכיריו, הרב משה ליב רודשטיין

מסע הרבי בארץ הקודש

פרק ח:

הביקור בכותל-המערבי

אחרי מנוחת צהרים קצרה ואחרי שפגש אנשים נוספים שבאו לבקרו, יצא אדמו"ר הריי"צ, בשעה חמש אחר-הצהרים, מבית-המלון שברחוב בן-יהודה, אל הכותל-המערבי.

כאמור, הימים ימי חודש אב תרפ"ט והמתח בין היהודים לערבים המוסלמים בארץ היה על סף שיאו הטרגי, שבועיים בלבד לפני 'פרעות תרפ"ט'. הכותל-המערבי עמד באותה תקופה במוקד המחלוקת, וכך למשל אנו מוצאים בעמודו הראשון של העיתון 'דאר היום', את הידיעה הבאה:

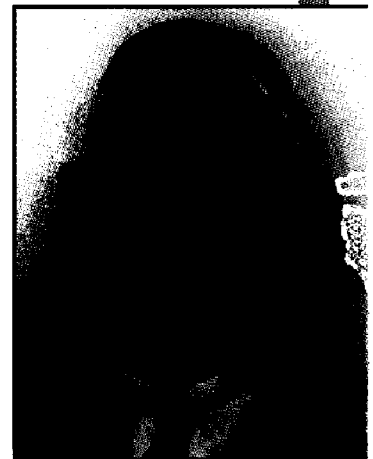
"...בעיתונות הערבית נתפרסמו מחאותיהם של מוסלמים בקשר עם עניין הכותל. חאג' אמין אל חוסייני שלח למשרד המושבות ולנציב העליון בלונדון, סיר ג'והן צ'נסלור, את המברק הבא: 'דחית ההוצאה לפועל של הספר הלבן בעניין הכותל המערבי, מאמץ את ידי היהודים כדי להפר את עקרונות הסטאטוס קוו. וזהו הגורם היותר חשוב להתפרצות הרגש הדתי בין המוסלמים בארץ ישראל ומחוצה לה'".

התעוררות גדולה

כשהוא מוקף שוטרים ומאות אנשים, נסע אדמו"ר הריי"צ לעיר-העתיקה ומשם צעד אל רחבת הכותל, במשך כחצי שעה. בהתקרבו אל הכותל, שם חיכו לו ברוחק רב אלפי יהודים, קרע הרבי 'קריעה' בבגדו העליון.

לפני התיבה עמד החסיד ר' יוסף שמוטקין, תושב ראשון-לציון, ותפילת המנחה שהתקיימה הזכירה לאדמו"ר הריי"צ "התעוררות גדולה כעין של ערב יום כיפור", כפי שכתב ביומנו.

היה זה מחזה מרגש שאפילו במקום קדוש זה לא נראה כמוהו זמן רב לפני כן. ביומנו של ר' שמעון גליצנשטיין אנו מוצאים סקירה מרגשת ביותר על ביקורו הראשון של אדמו"ר הריי"צ בכותל:

ר' יוסף שמוטקין

את ידיר הציתים עוד לפני שיש צורך
 השונה ביותר עתה, כששאלתנו היא שהא-
 עם הלא ציונים יביא לידי איחוד מסש, ליד כן,
 שבזמן סן הפרס לא יהיה שוב הכול בין הצדדים

ביקור הרבי

הרבי מליובאוויץ אצל הכותל

ביום החמשי שעבר ביקר הרבי מליובאוויץ אצל
 הכותל המערבי. מאות חסידים לוחו בדרך לכותל
 ומנעוהו על יד הכותל. בהתקרבו אל הכותל קרע
 האדמו"ר קריעה בגדו העליון. הוא התפלל שם ביחד
 עם חסידיו תפילת מנחה.

ביום חששי בקר הרבי אצל הרבנים הראשיים.
 במוצאי שבת החזיר לו בקור הרב קס והכוסר הרב
 יעקב מאיר.

אתמול, בין מנחה למעריב, נאסף קהל גדול של
 מאות איש על גב האכסניה של הרבי, במלון אמדור
 סקי, והרבי דרש במשך שלש שעות. המון רב צבא על
 בית המלון, למקום שלא נתנו להכנס מפני הצפיפות.
 חיום יצא הרבי לצפת ומחר יבקר בחברון.

על יד הכותל

השמירה על יד הכותל כליל שבת ובשבת היתה
 מעולה. הרבה שוטרים השגיחו על הסדר.

בהתאחדות היהודים הספרדים

ראש ההתאחדות של היהודים הספרדים, ה' פד
 נ'טו יצא בטוף השכנוע שעבר להוציא לארץ למשך שנת.
 את מסעו ימלא סגנו, הר"ר י. לוי. לפני זאת ח'
 י'טו נערכה לו מסכת פרידה מסעם ההתאחדות.

סבה סעיד בבית הסוד

היו כורי, שנאשם כמתווך כמתן שוחד לסבה

י"ה אחרים, עמד לחקירה לפני

הביאה

חורים.

עולים, 4

לא

כלל העדות

ת"ס הקט-

לפניה את

עין הכול

רשע לה

ל"ס

ז

מסנעי הרב

ביום הששי אה

כעל האמניכוס 21

לספרין חיסה להעביר

כצאי 4 מלחחה. כשו

הכניש החקש המוביל

רנה קרנה הקמד

לדסיסם, שלש נסעו

ההרג נסצע במקומה

את האסר כשסניס

הדדניס המסעו חגי

היכל לבית הוצלים הם

ל"ס ש"ס ה"ס

דשוסם החוקר

את בידוד דגם של

שטאכר לאתר ההג

הזדית קל

מאנטסם באוס

בבית הר"ן הב

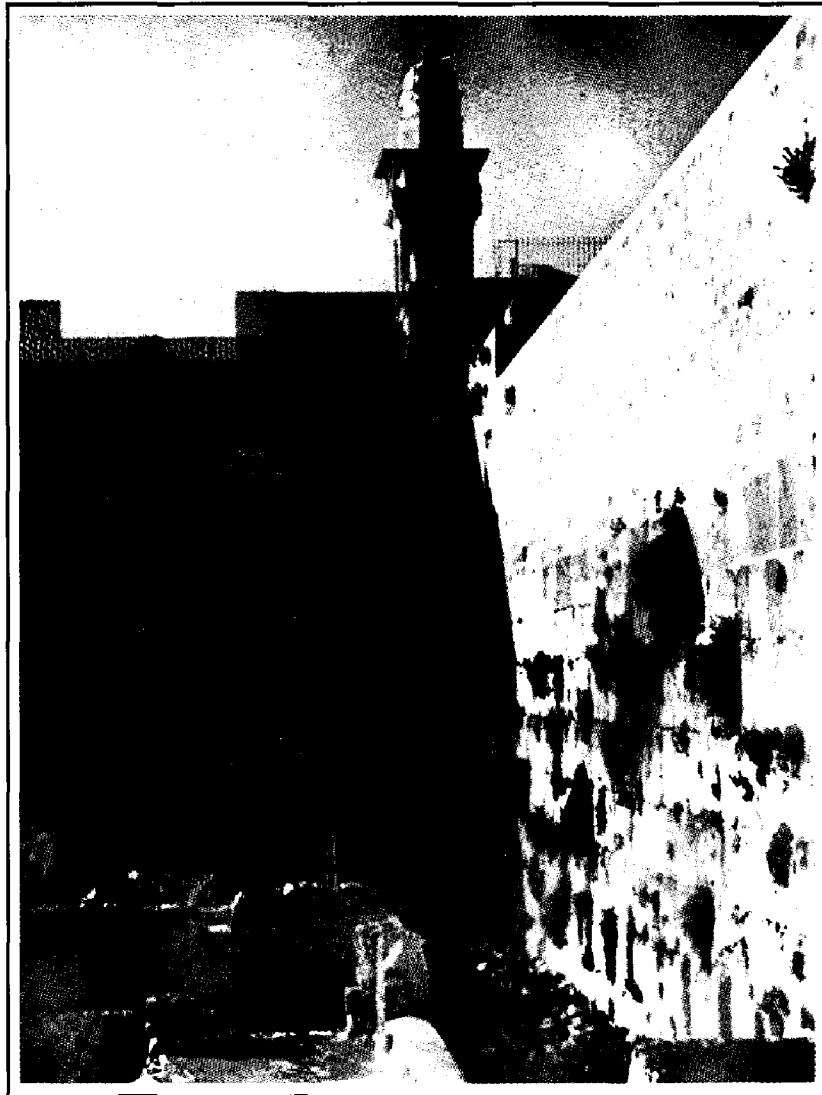
סב

באתר יד

עיתון 'הארץ' מדווח על ביקור הרבי בכותל-המערבי:
 "בהתקרבו אל הכותל קרע האדמו"ר קריעה בגדו העליון"

מסע הרבי בארץ הקודש

"השעה כבר חמש אחרי הצהריים - ורק עכשיו מרגישים בעירנו הקדושה כי דבר מה מיוחד במינו מתרחש כאן. השמועה שכ"ק אדמו"ר שליט"א יבקר את הכותל המערבי, להתפלל ולשפוך שיח לפני ד', עברה במהירות הברק בכול העיר, מפה ושם נהרו קבוצות קבוצות לכותל המערבי לראות את פני הרבי ולהקשיב לשיח תפילתו הקדושה אשר ישפוך אצל שריד מקדשנו ומחמדינו. הרחבה שלפני הכותל נתמלאה מיד מפה אל פה, וכולם עמדו בציפיה וחיכו לשעה המאושרת שבה יופיע הרבי. והציפיה לא ארכה.

"הרחבה שלפני הכותל-המערבי נתמלאה מיד מפה אל פה"

הביקור בכותל-המערבי

האדמו"ר מלובאוויטש שליט"א.

ביום בואו לירושלם הלך האדמו"ר מלובאוויטש שליט"א בלוי"ת קהל גדול להתפלל לפני כותל המערבי. באותו יום בקר האדמו"ר שליט"א את מרן הגאב"ד מוהר"ר יוסף חיים זוננפלד שליט"א בביתו. מרן שליט"א קבלו בכבוד גדול. הביקור אך כחצי שעה. דברו על עניני הכלל ועל מצב אחינו ברוסיא הי"ו.

ביום הששי בקר האדמו"ר שליט"א את הרב יעקב מאיר הי"ו ואת הרב קוק זצ"ל.

ביום השבת נהרו יהודים למאות לקבל שלום מאת האדמו"ר. בסעודה השלישית חזר האדמו"ר דא"ח לפני קהל עצום על הגג הגדול של המלון. במשך כל היום עמדו שוטרים על יד שער המלון להשגיח על הסדרים.

ביום דהראשון נסע האדמו"ר שליט"א בלוי"ת רבים מחסידיו לצפת לשפוך שיח על היכלו של האר"י זיע"א. ביום ההלולא שלו. וביום שלישי לחברון.

עיתון 'קול ישראל' מדווח על ביקורו של הרבי בכותל-המערבי

בשעה שש הגיעו הרבי ובני לווייתו לכותל המערבי, ובקושי גדול הצליחו לעשות דרך שבה יעבור כ"ק אדמו"ר שליט"א.

התפללו מנחה ובתוך הדומיה וחרדת קודש ששררה בתוך קהל הנאספים, נשמע קול בכיה חרישית היוצאת מעמקי הלב. כל הקהל הזדעזע למשמע תפילתו של הצדיק.

אחרי התפילה אמר מזמורי תהילים בנגינה ערבה ובדבקות נפלאה. הנאספים עמדו מרותקים למקומותיהם בציפיה ממושכת שלא לאבד שום תנועה מהדבקות הנפלאה הזו.

וכשגמר הרבי את תפילתו, הפנה את ראשו לעומדים על ידו בשאלה האם המנהג לנשק את אבני הקודש הללו, ובקבלו תשובה חיובית, העיף הרבי את עיניו המלאות דמעות ומביעות תוגה לאין סוף, על מרחבי הכותל המערבי, הרכין את ראשו, ונשמע קול נשיקת הקודש על שריד מקדשנו.

מסע הרבי בארץ הקודש

הקהל העצום מלא את רחבת הכותל עד אפס מקום באין דרך לצאת, עד שהמטרה הצליחה לפלס דרך שבה עבר הרבי.

הרב חנניה-יוסף הלפרין, שהיה באותו מעמד קדוש בכותל-המערבי סיפר את שראו עיניו:

"כשהרבי הגיע לכותל-המערבי היו פניו הקדושות לזהות כאש. התבוננתי בו היטב. כלפי חוץ לא ניראו עליו שום סימנים מיוחדים של התרגשות ורק הפנים הלוהטות הסגירו משהו מהמתרחש בקירבו".

'ברקים של אש נשמה'

הרבי עצמו, במכתב שכתב לבתו, סיפר על מחשבותיו ותחושותיו בעת שעמד מול שריד בית-המקדש (תרגום חופשי):

"כעבור כמה שעות כבואנו לכותל המערבי, בעמדנו בתפילת מנחה בהרגשה שהמשפחה היקרה שלי יחיו מתפללים יחד אתי לבורא העולם, אומרים ביחד תהלים, שופכים את לבותיהם כל אחד כפי הבנתו, מתוך הרגשה ברעיון איך כל אחד ואחד עם הטמפרמנט שלו, עם האופי שלו, פותח את לבו, אלו בככי, אלו בשתיקה, אלו במחשבה, איך הם אומרים לרבוננו של עולם הבט וראה ועזור לנו בכל מה שאנו מתחננים לך א-ל קדוש, ובנוסף לכך רחם על בני היחיד, על בעלי, על אבינו האהוב באהבה כרשפי אש בוערת - נפתחו אצלי נחלי דמעות של תחנונים, כשאני מרגיש לידי את כל הידידים תלמידי התמימים, החסידים עם נשיהם וילדיהם, תוך שאני מתאר לעצמי את מצבם ברוחניות ובגשמיות, את ההתקשרות שלהם עם חיי וכבודעי שהנה בשעה זו כולם נזכרים במקום הקדוש של בית המקדש, זה עורר אצלי דמעות-דם, מילים אילמות, ברקים של אש נשמה וקרני תקוה לקב"ה בעצמו, אתה עצמך, רבוננו של עולם, צריך לקבל את כל הבקשות ולמלא את המשאלות לכל הדברים הטובים.

באותן כמה שעות חייתי, שכחתי על הכל, הייתי טפח גבוה יותר, טעמתי רגעים מהחיים.

לאחר מכן הכל חולין. נראו עוד אי אלו רגעים, אבל לא כאלו".

ביקור אצל הרב זוננפלד

בדרכו חזרה מהכותל הלך אדמו"ר הריי"צ לבקר את רבה של ירושלים, הגאון רבי יוסף-חיים זוננפלד, שהתגורר ב'בתי מחסה' שבעיר-העתיקה.

הביקור בכותל-המערבי

התעוררות

כששמע הגאון הירושלמי בן השמונים, כי הרבי בדרכו אליו, יצא לקראתו עם קהל גדול וקיבל אותו בכבוד גדול, כפי שרשם אדמו"ר הרי"צ ביומנו:

"... ומכניס אותי למעונו והוא הולך משמאל ומושיב אותי על כסאו ואומר דברי תורה בענין יוסף אשר פרנס כל העולם עם הבר אשר לו".

הביקור ההיסטורי תועד גם על-ידי נכדו של הרב זוננפלד, ר' דב זוננפלד:

"זכורני בעת ביקורו המרעיש של האדמו"ר הגאון הקדוש ר' יוסף יצחק נ"ע בירושלים אצל הסבא הרב יוסף-חיים זוננפלד שהשתוקק להביט בצורתו הקדושה של האדמו"ר. עדיין זקנו היה צהוב, ואיזה רטט קודש ריחף בין אלה שני צדיקי הדור - בל יתואר!

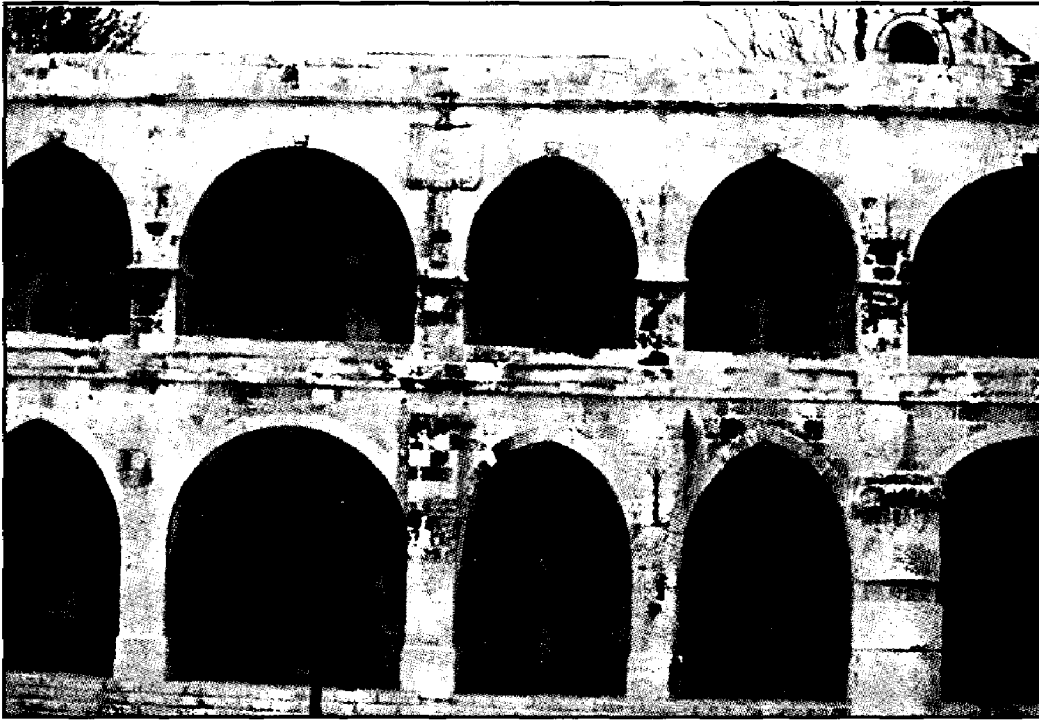
כשסבא ז"ל ביקש מהאדמו"ר לברך אחד מנכדיו, הוסיף הסבא כי שתי

רבה של ירושלים, רבי יוסף-חיים זוננפלד

אדמו"ר הרי"צ בצילום נדיר משנת תר"צ

בבניין זה שבכיכר יבתי מחסה' היתה דירתו של רבי יוסף-חיים זוננפלד

המילים בתחילת תפילת שמונה-עשרה (ומביא גואל) לבני בניהם' - ביחד בגימטריא 'צדקה' (199), וכדברי הנביא 'בצדקה תכונני'. והוא, הסבא, הוסיף שבכל מצב רוחני שיימצאו הנכדים, בני בניהם של האבות, בזכות מצוות צדקה יגאלו".

אחרי הביקור אצל הרב זוננפלד, שארך כחצי שעה, חזר הרבי למלון 'אמדורסקי'. בהמשך הערב הוציא חתנו של הרבי, הרב שמריהו גורארי, גילוי דעת בשמו של הרבי נגד ה'כתב-פולסטר' שהופץ בעיר "בשם חסידי חב"ד" כביכול, וסמוך לחצות הלילה עלה הרבי על יצועו.

פרק ט:

פגישות עם הרב קוק

ביום שישי, ג' מנחם-אב, היום השני לשהות הרבי בארץ-הקודש, בשעה שתיים בצהריים, הלך אדמו"ר הרי"צ, מלווה במנהלי ישיבת 'תורת-אמת', זקני וראשי חסידי חב"ד ל'בית דוד', החצר בה היתה דירתו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק.

בשעת קבלת-הפנים לרבי היה האולם שבבית הרב קוק מלא באנשים. נכחו שם גם הגאון רבי יעקב משה חרל"פ, רב שכונת 'שערי חסד'; אחיו של הרב קוק, הרב דובער קוק, רב העיר עפולה; אחיינו של הרב קוק, הרב רפאל קוק, והרבה תלמידי-חכמים ונכבדים אחרים.

הרב קוק, שכלל לא ניסה להסתיר את התרגשותו הרבה, אמר לרבי:
"אף שעל פי ההלכה אין חיוב לברך ברכת שהחיינו, כיוון שלא הכרתי את פני

הרב אברהם יצחק הכהן קוק באולם שבביתו

מסע הרבי בארץ הקודש

קודשו פנים אל פנים, אולם על פי ההכרה שהיתה לי עם כבוד קדושתו על-ידי מכתבים בצרוף שמחת הלב על ידי ראיית פנים אל פנים, שהיא כל כך עצומה - יש לי רצון עז לברך ברכת שהחיינו".

כיפה מיוחדת לכבוד הרבי

הרב משה-אריה-ליב שפירא, ראש ישיבת 'תורת-אמת', שהיה אחד האנשים שהתלוו אל אדמו"ר הריי"צ לכל המקומות שבהם ביקר, היה ממארגני פגישתו של הרבי עם הרב קוק.

על פגישתם של הרבי והרב הראשי, סיפר הרב שפירא:

"הרב קוק הדגיש בפני הרבי את זיקתו לחב"ד, ובייחוד את עובדת השתייכותה של אמו הצדקנית, הרבנית פּערא זלאטה, לחסידות חב"ד.

"הוא הראה לרבי את הכיפה של אדמו"ר 'צמח-צדק' שקיבל מאמו, וסיפר לרבי שהוא חובש אותה רק ביום כיפור. הרב קוק התבטא ש'זוהי היניקה' שיש ל'עולם'שע' מחב"ד".

"הרבי הגיב בחיוך רחב אופייני ובתנועת ידיו הקדושות, ואמר: 'אבער דאס דארף דאך פועל'ן...' (-אבל הרי זה צריך להביא לתוצאות), תוך שהוא מדגיש את המילה האחרונה בנעימה מיוחדת".

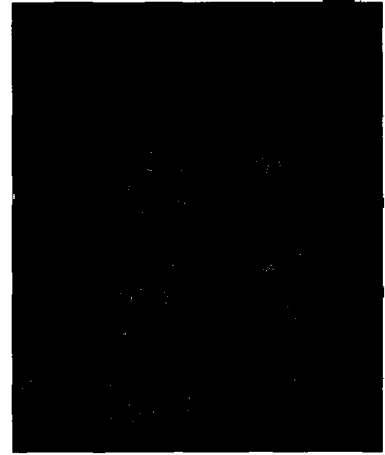
גירסא שונה במקצת סיפר הרב חנניה-יוסף הלפרין:

"לכבוד בואו של הרבי, חבש הרב קוק כיפה מיוחדת. הרב קוק סיפר, שקיבל בנעוריו מאחד מחשובי חסידי חב"ד בעירו (ר' יחזקאל ינובר) כיפה שנעשתה מאריג שאותו לבש ה'צמח-צדק'. את הכיפה הזאת, אמר הרב קוק, הוא נוהג לחבוש רק בימים-הנוראים, אבל עתה, לכבוד בואו של הרבי, הוא החליט לחבוש את הכיפה הזאת גם כשקיבל את פני הרבי".

'דבר סתר לי אליך'

הפגישה עצמה ארכה 20 דקות. הרב קוק שאל את הרבי למטרת בואו והרבי השיב לו:

"כיוון שרגיל אני לבוא ולהשתטח על קברי-אבותי הקדושים מדי שנה בשנה, ועתה, כשישנו שלטון ה'בלשוויקים' ברוסיה, אי-

הרב זונער קוק

הרב רפאל קוק

הרב יעקב משה חרל"פ, רב שכונת 'שערי חסד'

פגישות עם הרב קוק

אפשר לעשות כן - באתי להשתטח על קברי הצדיקים בארץ-הקודש".

תגובתו של הרב קוק היתה כי בארץ-ישראל כל שעל ושעל של אדמה, בכל מקום שהוא - יש בו קדושה ואפשר להשתטח בו... ר' אבא מנשק כיפי דעכו (כתובות, קי"ב, א).¹²⁴⁵⁶⁷

בהמשך עסקו השניים בשיחה על 'איזו ברכה יש לברך על בננות', כפי שסיפר הרב אברהם צ'צ'יק ז"ל, מי שהיה שמשו של הרב קוק:

"...הגשתי לשולחן מיני מזונות ופירות, וביניהם היו גם בננות. ונתעוררה שאלה הלכתית ביניהם: מה היא הברכה המתאימה לבננות? 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה'? והתפלפלו בהלכה למעשה בהיקף רחב. הרב קוק קבע שיש לברך 'בורא פרי האדמה', והרבי האורח סבר וקיבל את נימוקיו".

אולם לא רק בדברי תורה עסקו השניים. כעבור מספר דקות פנה לפתע הרבי לרב קוק ואמר בקול רם, כדי שכול הנוכחים ישמעו:

"יש לי עניין סודי - דבר סתר לי אליך..."¹²⁴⁵⁶⁷

היושבים בחדר הבינו מהר מאוד את הרמז ועזבו את המקום בהותירם לכדם את אדמו"ר הריי"צ, הרב קוק ור' רפאל, בן אחיו של הרב.

'אין לי היסח-הדעת מיהודי רוסייה'

פנה אדמו"ר הריי"צ לרב קוק ואמר:

"מיום שיצאתי מרוסיה אין לי היסח הדעת ממצב היהודים שם. מלמדים שם תורה בסכנת נפשות. והנה, איך שהוא, לשם החזקת המלמדים וכו' - נחוץ כסף. וכדי שלא יכבה הנר האחרון שם, הריני נוסע - למרות מצב בריאותי - לאמריקה, לשם השגת כספים. והנה שמעתי על ביקור כבודו באמריקה ועל כבוד התורה שעלה אז, ובכן הריני מבקש עצה מכבודו, שימליץ לי על כמה מהאישים החשובים שם, שאתם כדאי להיפגש במיוחד, כדי שיעזרו לי".

הרב קוק השיב:

"אומר לו שם אחד: מר הרי פישל - נדיב לענייני תורה".

אמר הרבי:

"חושבני על היקף יתר".

אמר הרב קוק:

"השופט העליון לואי ברנדיס. נפגשתי אתו ושווחחתי אתו ארוכות. נוכחתי שהוא אדם גדול מאוד, שאיננו סובל שום עוול שנעשה למי שהוא בכל מקום שהוא,

מסע הרבי בארץ הקודש

וכשופט עליון בארצות-הברית הוא לוחם במסירות-נפש כנגד כל פגם ופגם בחיים שם. ועל אחת כמה וכמה אם יתברר לו - מתוך דברי כבודו - העוול הרב שנעשה ליהודים ברוסיה, בגלל שהם חיים כיהודים, בוודאי ובוודאי שיהיה לעזר רב. אבל האדם הזה, למרות גדלות נשמתו, גודל בסביבה חילונית, רחוקה מתורה ומצוות.

"האמת אגיד, שלא עלה בידי להשפיע עליו בעניין זה. אבל כבודו, כפי שאני שומע, חונן בכוח השפעה, מפאת שורשי נשמתו המיוחדים. יתכן שיעלה בידו להחזירו לשורשו האמיתי, כי נשמתו חצובה משיש זך. ובשביל זה בלבד, הריני מדגיש שוב שכדאי לכבודו להיפגש אתו ולשוחח עמו".

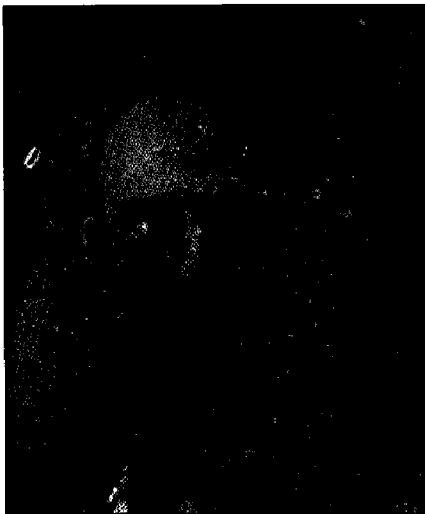
בסיום שיחתם נפרדו הרבי והרב קוק בידידות גדולה.

על-יד מדרגות הבית המתינה לרבי אמו של הרב קוק, הרבנית פערא זלאטה, שהיתה, כאמור, ממשפחה של חסידי חב"ד. היא היתה באותם ימים זקנה בת שמונים ושש. הרבנית קוק נגשה לרבי וביקשה שיברך אותה, ואדמו"ר הריי"צ נענה לה וברך אותה באריכות ימים ושנים טובות.

הרב קוק מוחזיר ביקור

במוצאי שבת-קודש, ד' מנחם-אב, שינה הרב קוק ממנהגו שלא להשיב ביקורים לבאים לבקר בביתו, והחזיר לרבי ביקור.

כשבא הרב קוק, בשעה 10 בלילה, למלון 'אמדורסקי' כדי לבקר את אדמו"ר הריי"צ, התלוו אליו אחיו, הרב דובער קוק, בנו הרב צבי יהודה קוק, ידידו הקרוב

בנו של הרב קוק, הרב צבי יהודה קוק, בצעירותו

אמו של הרב קוק, הרבנית פערא זלאטה קוק

פגישות עם הרב קוק

הצדיק הירושלמי הרב אריה לויין וחתנו הרב שמואל אהרון יודלביץ

הצדיק הירושלמי הרב אריה לויין, שצירף אליהם את חתנו הרב שמואל אהרון יודלביץ.

כשהגיעו לבית-המלון, נכנס הרב קוק לחדרו של הרבי ואילו ר' אריה וחתנו נותרו עומדים בחוץ, מוקפים בחסידים.

כשהרגיש בכך הרב קוק, הוא הפנה את ראשו אל עבר החסידים שהקיפוהו ואמר להם:

”כך עושים לבני לוייה?”

נתנו החסידים אף לר' אריה ולחתנו להיכנס אל חדרו של הרבי.

השיחה עם הרבי נסבה על עניינים העומדים ברומו של עולם היהדות. היו הרבי והרב קוק משוחחים, ור' אריה עומד עליהם ומאזין בקשב לפרטי השיחה.

בספר 'שבחי הראי"ה' מתואר אותו ביקור במלון 'אמדורסקי', בשמו של הרב אריה לויין:

”המלון היה גדוש מפה לפה באנשים שבאו לאדמו"ר, ומשמר מיוחד עמד לפתחו ולא כל אחד הורשה להיכנס. כשהגיע הרב קוק, נפתחו מיד כל הדלתות לקראתו.

בין השאר דובר באותה שיחה על תרופה מיוחדת, שהומצאה לריפוי עצב מכאיב, שהוזכר על כך בעיתונות.

אמר האדמו"ר ששמע מאביו, ששמע מאביו, שהם כבר ידעו בשעתם על תרופה זו וזה היה כתוב בכתביו...”

לאחר מכן סיפר ר' אריה, כיצד הסביר הרב קוק לרבי את גישתו ותפישת-עולמו לגבי 'כלל ישראל' ו'בניין האומה'.

תלמידו של הרב קוק ונאמן רוחו, הרב משה צבי נריה, סיפר כי אדמו"ר הריי"צ והרב קוק שוחחו גם בעניין המרצת החסידים לעלות לארץ-ישראל, והרבי הביע את חששותיו לעתיד הנוער העולה, בגלל התגברות החילוניות בארץ.

עוד נמסר על אותו ביקור:

כאשר הרב קוק הזכיר בפני הרבי 'מופת' של אביו, אדמו"ר הרש"ב, נענה אדמו"ר הריי"צ ואמר:

”ה'מופת' הכי גדול של אבא הם התמימים!...”

וכך מתאר הרב שמעון גליצנשטיין ביומנו את ביקורו של הרב קוק במלון 'אמדורסקי':

מסע הרבי בארץ הקודש

"בשעה 10 במוצאי שבת-קודש, החזיר הגאון הראי"ה קוק שליט"א בקור לכ"ק אדמו"ר שליט"א. בא בלוית בנו הרב צבי יהודה קוק, אחיו ועוד. הרבי קבלהו בכבוד ובעדינות, שהה אצלו שעה ארוכה ושוחחו שוב בענינים כלליים שונים בחסידות ובדברי תורה, ונפרד מאת הרבי בחבה".

פגישה נוספת

במשך ימי שהותו בארץ, נפגש אדמו"ר הריי"צ פעם נוספת עם הרב קוק. פגישה זו, שהיתה פגישת פרידה, נערכה ביום ראשון י"ב מנחם-אב, בשעות הערב. הרבי בא שוב אל ביתו של הרב קוק ושהה שם שעה ארוכה. בהזדמנות אחרת התמו הרבי והרב קוק על מכתב משותף, למען יהודי רוסיה.

עדויות על פגישה זו מצויות בכתבי תלמידיו של הרב קוק. בספרו 'מלאכים בבני אדם', כותב ר' שמחה רז:

"לפני שעזב את הארץ, בדרכו לארצות-הברית, ביקר האדמו"ר אצל הרב קוק, שהיה חדור בכל נימי ליבו אהבה עזה לארץ-ישראל ולכל העושים למען בניין הארץ. מעניין לעניין עברו לדבר על מצוות ארץ ישראל.

אחר-כך גלשה השיחה לענייני הגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו, ושיטת האדמו"ר מלובביץ' היא, כידוע, שזהו מן הדברים שאין אנו צריכים לעשות שום פעולות, אלא להמתין לחסדי ה' יתברך.

הרב קוק הרבה בראיות הפוכות, שכמו שבכל העניינים התלויים בידי שמים עלינו להשתדל בכל היכולת לעזור ולהוציא מן הכוח אל הפועל, כן גם בענייני הגאולה העתידה, חובה קדושה מוטלת על כל אדם מישראל לעשות איזו פעולה ממשית ולעזור, כביכול, לה' יתברך. כי כך מדגיש ה'תנא רבי אליהו: 'עתידה בת-קול לפוצץ בין ההרים ואומרת: 'כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו'. והכוונה, שיחד עם הציפיה לגאולה, צריכים אנו גם מצידנו לעשות פעולות, וזהו 'מי שפעל עם אל'".

'נברתה ברית'

יומיים לאחר הביקור דיווח העיתון 'דאר היום' על הפגישה, תחת הכותרת 'הרבי מליובאביץ בבית הרב קוק':

"שלשום בשעה 8 בערב בקר הרבי מליובאביץ בפעם השניה בביתו של הרב קוק. הוא בא בלוית חתנו הרב גור אריה ועוד אנשים אחדים. הרב קיבל אותם בכבוד. האורחים שהו בביתו כשתי שעות. השיחה בין הרב והרבי נסבה בשאלת הרדיפות נגד היהודים ברוסיה. וביחוד בשאלת רדיפת הדת העברית

פגישות עם הרב קוק

בארץ זו. נידונו כמה הצעות מעשיות שאינן נתנות לע"ע לפרסום.
לבא כוחנו הצהירו: 'אנחנו מקוים לנהל את המעשים שיביאו להקלת מצב היהודים ברוסיה בכלל, והחלשת הכוח של הרדיפות נגד הדת בצורה שלא תוליד התקוממות מצד הממשלה הסובייטית'.
הודגש גם שהפעולה הזאת תעשה בשיתוף כל כוחות היהדות בכלל והיהדות האמריקאית בפרט".

בעקבות פגישות אלו של הרבי והרב קוק, הלך קשר הידידות ביניהם ונתהדק. הרב משה-אריה-ליב שפירא, ראש ישיבת 'תורת-אמת', סיפר כעבור שנים, כי "בפגישותיו של הרבי עם הרב קוק שררה אווירה ידידותית ובין שני האישים הוחלפו דעות על דברים ברומנו של עולם, מתוך אהבה וידידות". ובפעם אחרת התבטא, כי היתה זו "פגישה ידידותית מאוד, וגם פגישה נעלית ומרתקת שנפגשו בה שני עולמות של מחשבה".

הרבי מליזבאבין בבית הרב קוק
שלטום בטענה 8 בערב נסר הרבי אליזבאבין
בשנת השניה בביתו של הרב קוק הוא בא לביתו
התנו הרב נד אריה ועד אנשים אחרים. הרב
ליבל אותם בנבדו. האורחים שהו בביתו כשתי
שעות חשיחה בין הרב והרבי נפבה. כשאלו
הרדיפות נגד היהודים סופיה. וביתוד כשאלת
הדיפת ודת הנצרות בארץ זו. ניהוט כסה הצעה
מדידת שאין נתנות לע"ע לפרסום.
לבא כוחנו הצהירו: אנחנו מקוים לנהל אם
המעשים שיביאו להקלת מצב היהודים ברוסיה
בכלל והחלשת הכוח של הרדיפות נגד הדת בצורה
שלא תוליד התקוממות מצד הממשלה הסובייטית".
הודגש גם שהפעולה הזאת תעשה בשיתוף כל
כוחות היהדות בכלל והיהדות האמריקאית בפרט.

העיתון 'דאר היום' מדווח על פגישתם של הרבי והרב הראשי

מסע הרבי בארץ הקודש

פרק י:

שבת ראשונה בירושלים

ביום שישי, לאחר שביקר אצל הרב קוק, הלך אדמו"ר הרי"צ בלווית מקורביו, מנהלי ישיבת 'תורת-אמת' וזקני אנ"ש לבקר גם את הראשון-לציון, הרב הראשי הרב יעקב מאיר.

הרב יעקב מאיר קיבל את הרבי בחביבות מופגנת, אולם הפגישה ביניהם ארכה רק 15 דקות בשל השעה המאוחרת וכניסתה הקרובה של השבת.

הרבי עוד הספיק ללכת למקווה, וכשחזר התברר לו כי כמה ממזוודותיו אבדו בדרך, "והוכרחתי לקנות שטריימל", כתב הרבי ביומנו.

על-פי מכתבו של הרב יעקב לנדא, רבה של בני-ברק, רכש אדמו"ר הרי"צ במהלך שהותו בארץ-הקודש גם טלית בירושלים. וכך כתב הרב לנדא לכ"ק אדמו"ר (בי"ז בטבת תשל"ב):

"בני שי' שמע ממייצר טליתים בירושלים בשם [אשר] הויזמן [מרחוב מאה שערים 36], שבהיות כ"ק חותנו אדמו"ר הרי"צ נבג"מ בארץ הזמין אצלו טלית... יתכן, כי באותה שעה שרכש אצלו את השטריימל, רכש אדמו"ר הרי"צ גם טלית זו.

הרבי מנודך הגומל

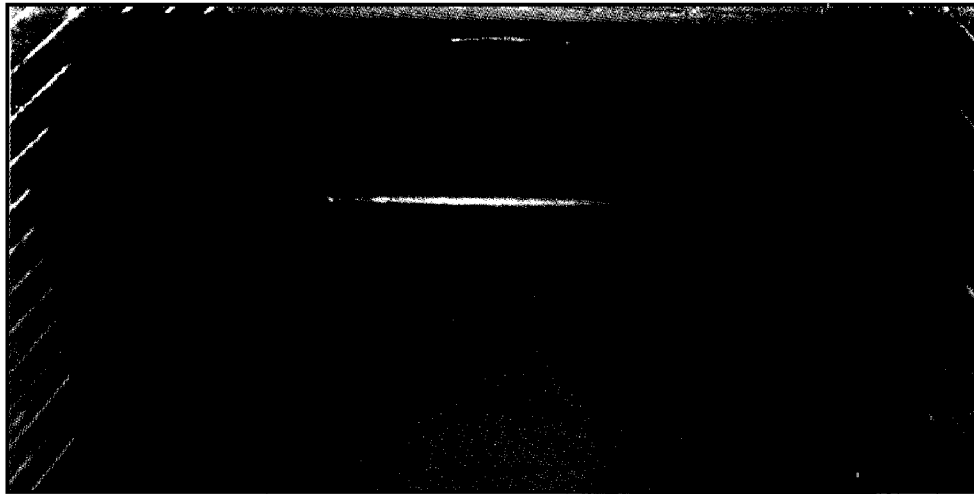
על שאירע בשבת-קודש, ד' מנחם-אב, במלון 'אמדורסקי' כתב ביומנו ר' שמעון גליצנשטיין:

"מארבע כנפות הארץ באו זקני חסידי חב"ד ואנ"ש לשבות בירושלים. כל אנ"ש תושבי עיר הקודש ת"ז והרבה נכבדים משדרות שונות באו להתפלל עם

הראשון-לציון, הרב יעקב מאיר

שבת ראשונה בירושלים

במזוודה זו, עליה חרוט באותיות מוזהבות J.S. (ראשי התיבות של שם הרבי), נשמר תמיד אוסף המכתבים כתב-יד-קודש של נשיאי חב"ד ואוסף המאמרים בכתב-ידו של אדמו"ר הרש"ב. בהתוועדות כי כסלו תשל"ז אמר כ"ק אדמו"ר: "כשכ"ק מו"ח (מורי וחמי) אדמו"ר נסע מביתו, חיפש מישהו שיוכל לסמוך עליו ולהשאיר בידו את הכתבים על מנת להחזירם בשלימות, וכנראה, שלא היתה לו ברירה... אלא למסרם בידיו".

הרבי, והאולם הגדול של המלון היה מלא מפה אל פה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל באולם הקטן שעל יד חדרו הפרטי. אחרי התפילה יצא הרבי לאולם הגדול לברך את הנוכחים בברכת 'שבתא-טבא'. תפילת שחרית של אותה שבת היתה ברוב עם. הרבי עלה לתורה למפטיר, ברך ברכת הגומל, קרא את ההפטרה בנעימות ובהטעמה ושב להתפלל בחדרו.

בערב, התחילו לנהור המונים המונים למלון, הקהל היה מגוון מכל השדרות, ביניהם רבנים גדולי תורה, אנשים חשובים בעלי צורה, מנהלי המוסדות, סופרים מצויינים, בעלי מדע והשכלה, חסידים מכל המינים, וביחוד אנ"ש חסידי חב"ד. כולם נחפזו לתפוס מקום מתאים היותר טוב והיותר נוח לשמוע את המאמר דא"ח (-דברי אלוקים חיים) מהרבי.

על הגג הרחב והנהדר של המלון המיועד לאמירת דא"ח, התאסף קהל עצום של כמה אלפים איש. הצפיפות היתה גרולה מאד. הרבי דרש את מאמר הדא"ח בצריף מיוחד אשר הוכן מערב שבת קודש לשם זה על הגג.

בשעה שש לפנות ערב התחיל הרבי להגיד בסגנון ערוך ומסודר את המאמר 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה', שארך כשתי שעות. ובדברי אש קודש

מסע הרבי בארץ הקודש

שלהבתיה הלהיב את לבות הנוכחים והביא אותם לאכסטזה".

העיתון 'דאר היום' דיווח למחרת על שהתרחש בשבת במחיצת הרבי:

"בשבת באו להתפלל כמה מאות חסידים למנין של הרבי, שנערך במלון אמדורסקי.

אתמול לפנות ערב הוכרחו לסגור את שערי המלון, וכמה מאות חסידים נשארו בחוץ מחוסר מקום".

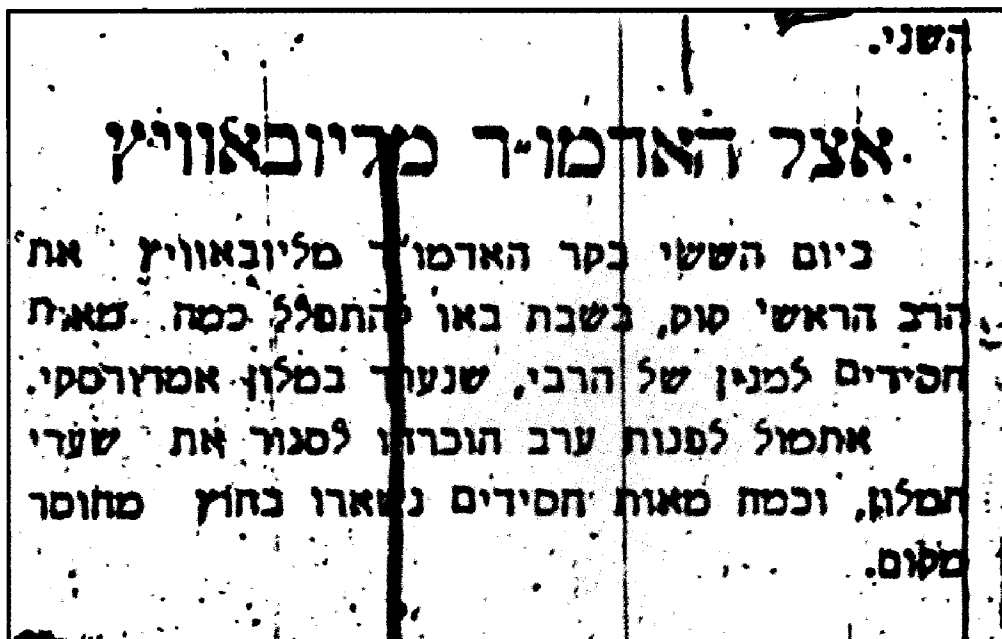
ואילו עיתון 'הארץ' דיווח לקוראיו:

"אתמול, בין מנחה למעריב, נאסף קהל גדול של מאות איש על גג האכסניה של הרבי, במלון אמדורסקי, והרבי דרש במשך שלוש שעות. המון רב צבא על בית המלון, למקום שלא נתנו להכנס מפני הצפיפות".

ביטאון 'קול ישראל' פירט גם הוא לקוראיו על שהתרחש בשבת הראשונה של הרבי בירושלים:

"ביום השבת נהרו יהודים למאות לקבל שלום מאת האדמו"ר. בסעודה השלישית חזר האדמו"ר דא"ח לפני קהל עצום על הגג הגדול של המלון. במשך כל היום עמדו שוטרים על יד שער המלון להשגיח על הסדרים".

בין הקהל שהצטופף מחוץ לבית-המלון 'אמדורסקי' היה גם הרב משה גאה, בנו

עיתון 'דאר היום' מדווח על השבת במחיצת הרבי

שבת ראשונה בירושלים

של הרב יצחק נאה, שהיה ילד בן שמונה באותם ימים. "בשבת הלכתי עם אבא שלי אל בית-המלון שהיה ברחוב בן-יהודה 6, לראות את הרבי ולשמוע את דבריו", הוא נזכר. "אבל כשהגענו אי-אפשר היה להיכנס פנימה אל תוך בית-המלון. היה שם קהל עצום בפנים וגם ברחוב עמדו המוני אנשים. השוטרים האנגלים שמרו על הכניסות ודחפו את הקהל לאחור. את הרבי פגשתי בהזדמנות אחרת - בבית של סבא שלי, הרב אליעזרוב. אני זוכר שהרבי בא עם מונית וישב ליד השולחן. לצד השולחן ישבו עוד אורחים. אחר-כך התקרבנו, אני והאחים שלי אל הרבי, נתנו יד לשלום והרבי הניח את ידו על ראשו של כל אחד מהאחים וברך אותנו. אני זוכר שמהבית של הסבא אליעזרוב נסע הרבי לביתו של הסבא השני - הרב מענדל נאה".

בין הצובאים על פתח בית-המלון באותה שבת היתה גם הרבנית, חיה ציפורה סלונים, אשת החסיד ר' עזריאל-זליג סלונים. לפי עדות בתה, הרבנית סימה רלב"ג, היתה אמא נוהגת לספר כיצד הלכה בשבת "לראות את הרבי בבן-יהודה והרבי עשה מחווה לקהל הגדול שהמתין מחוץ למלון ויצא אל המרפסת".

גם 'קנאים' באו

הרב חנניה-יוסף הלפרין, שהיה בין החסידים ששהו במחיצת הרבי במהלך מסעו, סיפר על אותה שבת:

"הרבי שהה בירושלים שתי שבתות. שבת-חזון ושבת נחמו. בשבת חזון בקושי יכולנו לשמוע את דבריו, כי הרבי דיבר בשקט. אבל בשבת נחמו שמעו הכול".

אלא שלא רק חסידים הגיעו לשמוע את הרבי. גם הקנאים מאנשי 'העדה החרדית', באו לשמוע דברי תורה מפיו של הרבי.

בספר 'תולדות אהרן מסופר על פגישתו של רבי אהרן ראטה, עם אדמו"ר הריי"צ: "בעת ששהה מרן (-רבי אהרן ראטה) בארץ-הקודש בפעם הראשון ביקר אז הגה"ק מליובאוויטש בארץ-ישראל ואז נעשה בין רבינו הקדוש ובין הגה"ק יחסי אהבה וקשרי ידידות, וכששהה הגה"ק מליובאוויטש בירושלים עיר הקודש הלך מרן עם התלמידים לסעודה שלישית להגה"ק, ואחרי תפילת ערבית במוצש"ק המתיק אז רבינו הקדוש עם הגה"ק בשיח סוד זמן מה".

ובהזדמנות מסויימת סיפר האדמו"ר מ'שומרי אמונים', בנו של רבי אהרן ראטה, כי בהיותו ילד כבן חמש לקח אותו אביו להקביל את פני אדמו"ר הריי"צ בבואו לארץ ואמר לו: נלך להקביל פני צדיק.

במוצאי אותה שבת-קודש הגיע, כאמור, הרב קוק לבקר את אדמו"ר הריי"צ בבית-המלון 'אמדרסקי'.

פרק יא:

על קברו צדיקים בגליל

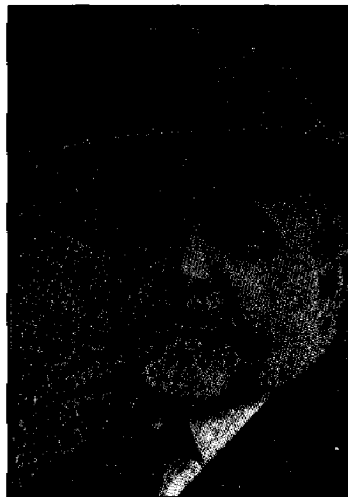
יום ראשון, ה' מנחם-אב. באותו יום ציפה לרבי יום ארוך ועמוס בפגישות ובנטיעות, במהלכו תיכנן אדמו"ר הרי"צ להשתטח על קברו של האר"י הקדוש, שיום ההילולא שלו חל ביום זה.

בשעה 10 בבוקר הגיע אל בית-המלון הרב הראשי הראשון-לציון הרב יעקב מאיר בלווית הרב יוסף לוי, אחד מגדולי רבני הספרדים בירושלים ור' משיח ברוכוב, מראשי עדת הספרדים ועסקן צבורי.

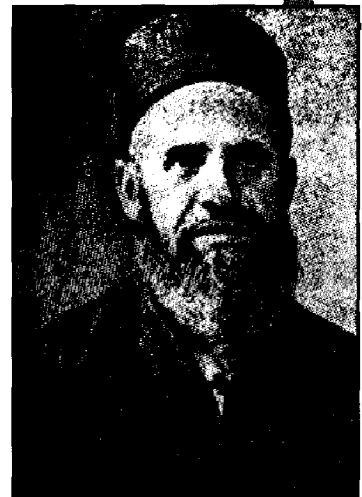
הרב מאיר התנצל בפני הרבי על שלא בירך את הברכה 'שחלק מחכמתו ליראיו' כשביקר הרבי בביתו ביום שישי, ואגב הטעים הרב הראשי את נוסח הברכה 'שחלק' בהבדל מהברכה 'שנתן' מחכמתו לבשר ודם, שמברכין לפני חכם גדול מחכמי אומות העולם, היות כי הצדיק הוא חלק אלוקי ממעל, לכן מתאים מאד לברך 'שחלק'. לפני שהלך, הביע הראשון-לציון את שמחתו על שזכה לקבל את פני הרבי ונפרד ממנו בחיבה גדולה.

ר' אברהם ארליכמן

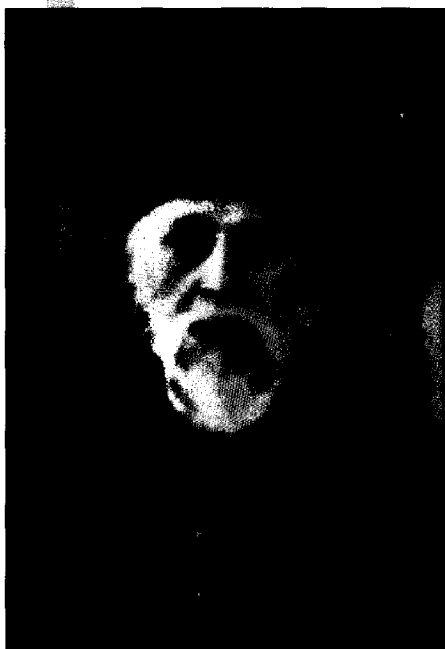

ר' משיח ברוכוב,
מראשי קהילת הספרדים

הרב יוסף לוי, מגדולי רבני
הספרדים בירושלים

על קברי צדיקים בגליל

כ"ק אדמו"ר מרחמסטרייווקה, רבי נחום טברסקי

אצל רבי נחום מרחמסטרייווקה

ביקורו של הראשון-לציון הרב יעקב מאיר ארך כחצי שעה. בשעה 10 וחצי, אחרי שנפרד מהרב הספרדי הראשי ובני לויתו, הלך אדמו"ר הריי"צ לבקר את קרובי משפחתו, הרב ישראל אשר ורעייתו שרה ליבא.

כעבור רבע שעה, בשעה 10 וארבעים וחמש דקות, נסע הרבי לבקר את קרוב משפחתו, האדמו"ר רבי נחום טברסקי מרחמיסטרייווקה, נכדו של הרה"צ רבי מרדכי מצ'רנוביל.

ר' אברהם ארליכמן, שבאותם ימים היה תלמיד בישיבת 'תורת-אמת', נמנה על אלה שהצטרפו אל הרבי באותו ביקור, ואת חוויותיו העלה על הכתב:

"כאשר הרבי יצא מביתו של ר' נחום, לא הפנה עורף לר' נחום אלא פניו היו כלפי ר' נחום והלך לאחור. כך ירד הרבי במדריגות, עד שהגיע למונית שהמתינה לו. כשהרבי התיישב במונית המשיכו לשוחח כרבע שעה.

"אחר-כך סיפרו בישיבה, שהרבי אמר לר' אלתר שימחוביץ', כשנסעו יחד במונית: 'ישנו בירושלים יהודי כר' נחומטשע ולא הולכים אליו. זוהי עוולה'".

מהביקור אצל האדמו"ר מרחמסטרייווקה יצא הרבי למלון, בשעה 11 וחמש דקות. למנוחה קצרצרה ולהתארגנות, ובשעה 12 יצא במכונית לכיוון צפת.

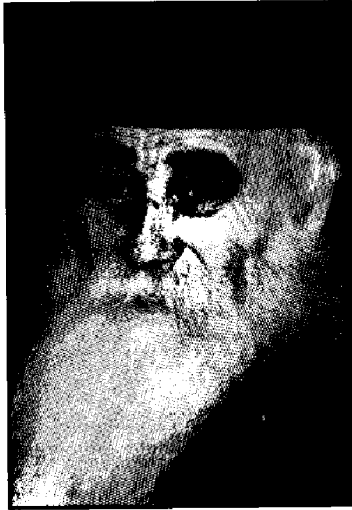
אל מסעו של הרבי בגליל, כמו לכל מקום אליו נסע, הצטרפה קבוצה בת 15

המוסדות המאוחדים ישיבת בית החמ"סו"ר, ישיבת חורת ארך ישראל וידידיו חתית וכללי מקבלים את פני כ"ק הגה"צ שר התורה מרן אדמו"ר שליט"א מליבוניץ בברכת ברוך הבא בשם ר' לייט הופעתו באה"ק תוי"ב ומאחלים לו הצלחה פוריה בעבודתו עבודת הק' להרמת קרן דתוד"ק, אה"ק וכל"ות ישראל.
צפת ב' מנחם התרפ"ט.
דודגורגלר

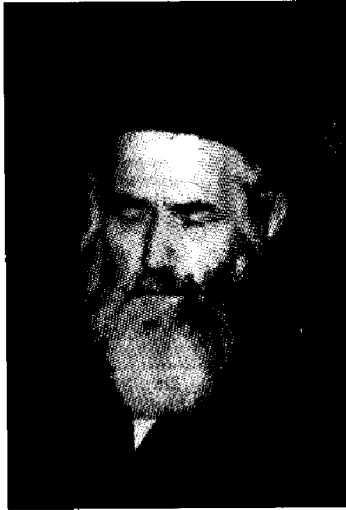
ברוך הבא בשם ד'!
הנהלת אגודת ישראל בצפת מקדמת בברכת ברוך הבא ארץ פני כ"ק הגה"צ שר התורה מרן אדמו"ר שליט"א מליבוניץ, יהודי שהופעת קדשו באה"ק תוי"ב תהי' לישועה ולברכה לכללות ישראל סבא. להרמת קרן דתוד"ק, עמנו - בכל אקצות פוריות ואה"ק; כל פעולותיו יעוטרו בור ההצלחה ועניניו וצניניו תחזינה בשופר ד' את שבות עמו ובל"ג בב"א.
צפת ב' מנחם התרפ"ט.

מודעות 'ברוך הבא' שפירסמו הנהלות 'אגודת-ישראל' וישיבות 'חתם-סופר' ו'ידידיו' מצפת ביקול ישראל, לכבוד בואו של הרבי

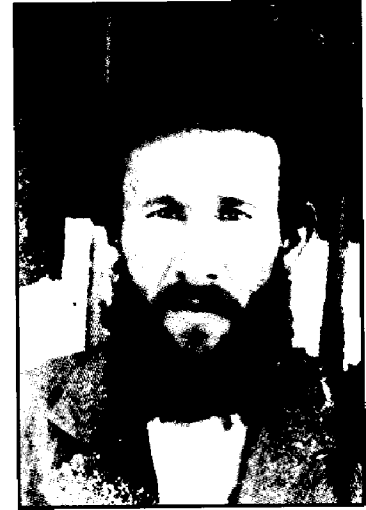
מסע הרבי בארץ הקודש

הרב יהושע ליפקין

אצ"ח הרב דוד גולדברג

המשפיע הרב אלתר שימחוביץ

חסידים, שליוותה את הרבי לכל מקום אליו פנה.

בין המלווים היתה קבוצה נבחרת של תלמידי ישיבת 'תורת-אמת'. המשפיע, הרב אלתר שימחוביץ, שלח אותם כדי שילוו את הרבי בביקורו במקומות הקדושים בחברון, צפת, מירון, טבריה ובכותל-המערבי. בין התלמידים שליוו את הרבי בכל מקום ממש היו ר' אברהם ארליכמן, הרב דוד גולדברג והרב יהושע ליפקין. מלווה נוסף שהתלווה אל הרבי לכל מקום היה הרב יצחק זעליג שפירא.

תקר בגלגל - בלב שכם

כעבור שעתיים של נסיעה הגיעה שיירת המכוניות לעיר שכם. שם, בלב העיר הערבית, עצרו הרבי ומלוויו למשך כ-20 דקות בגלל תקלה באחד מגלגלי המכונית. את זמן זה ניצל הרבי לאכילת מזונות שהביא עמו, בתוך המכונית.

בשכם של אותם ימים כבר לא התגוררו יהודים, אחרי שבמשך מאות שנים היה בעיר יישוב יהודי מדולדל, שמנה בשיאו לא יותר מאשר כמה עשרות משפחות.

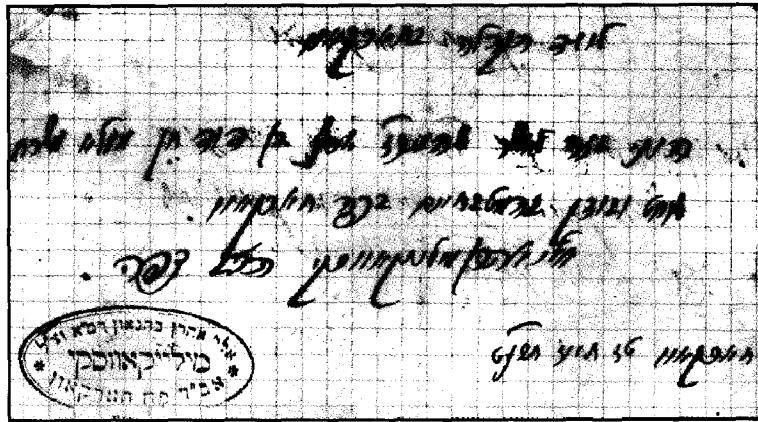
הקהילה היהודית בשכם נתקיימה במשך כל אותם דורות בעיקר בגלל השיירה השנתית הקבועה של עולי הרגל, שעברה בעיר בדרך מירושלים לגליל. לקיומו ולכלכלתו של היישוב היהודי בשכם תרמו גם המקומות הקדושים בעיר ובסביבתה - קבר יוסף, קבר אלעזר בן אהרן ועוד.

לאחר שתוקן התקר בגלגל המכונית, המשיכה שיירת המכוניות למושבה עפולה, שם תכנן הרבי לפגוש, בשעה שלוש אחר-הצהריים, את הרב שלמה אהרונוסון, רבה הראשי של תל-אביב.

על קברי צדיקים בגליל

רבה הראשי של תל-אביב,
הרב שלמה אהרונסון

כתב-ידו וחתמתו של הרב מילייקובסקי

במלון בבירת העמק, שם נערכה לרבי קבלת-פנים, בא לקבל את פניו הרב שלמה אהרונסון, שבשל מצב בריאותו שהה באותם ימים בבית-מלון בהר הכרמל בחיפה. בשיחה, שארכה כ-35 דקות, אליה הצטרף גם חתנו של הרבי, הרב שמריהו גורארי, שוחח הרבי על מצבם של יהודי רוסיה, להם דאג הרבי בכל מרצו. הרבי והרב אהרונסון סיכמו ביניהם שני דברים: לשלוח מברק לציריך אודות תקציב עבור יהודי רוסיה, עליו יחתמו הרב קוק, הרב אהרונסון והרב אליהו אהרן מילייקובסקי, ועל קיום אסיפה למען יהודי רוסיה ביום ראשון בעוד שבוע, שתתקיים בירושלים או בתל-אביב.

בית-המלון
בעפולה בו שהה
הרבי בעת
ביקורו בעיר

מסע הרבי בארץ הקודש

בתום הפגישה נפרדו הרבי והרב אהרונסון בחיבה ובידידות.

בבית-העלמין הישן בצפת

בשעה חמש וחצי אחר-הצהרים הגיע אדמו"ר הרי"צ לצפת.

רק חצי שעה קודם לכן נודע לפרנסי הקהילה היהודית בעיר על דבר בואו של הרבי, וזאת משיחת טלפון שנערכה מהעיר טבריה, דרכה עבר הרבי.

אולם למרות ההתרעה הקצרה, אורגנה לרבי קבלת-פנים מרשימה במלון 'מרכזי-מייברג', אליו הגיעו כל חכמי צפת, רבניה ונכבדיה - ובראשם הרב הראשי הרב אברהם ליב זילברמן.

קבלת-הפנים היתה קצרה אך מרגשת. הרבי רק הספיק לתת ברכת שלום לנוכחים ומיד אחר-כך החלו להתפלל תפילת מנחה, כדי שניתן יהיה להגיע לקברו של האר"י הקדוש, ביום ההילולא שלו, לפני שקיעת החמה.

כשהגיע אדמו"ר הרי"צ לקברו של האר"י ז"ל בשעה שש ורבע, המתינו שם יותר מ-200 מתושבי העיר, שעמדו צפופים וציפו לבואו של הרבי. את האדמו"ר ליוו בביקורו בגליל 15 חסידים, ואחד מהם, הרב שמעון גליצנשטיין, רשם ביומנו:

"...אדמו"ר שליט"א ניגש לקברו של האר"י אמר איזו תפילה מתוך הסיפור, נשא עיניו למרום ובדבקות נפלאה עמד דומם בלי כל תנועה. נשמעה רק בכיה חרישית ומרה שהמסה את לבות הנוכחים, שגעו בכיה גדולה. הרבי קרא את ה'פדיונות' שהביא אתו, והקיף את שלשת קברי הקדושים: קבר האר"י, קבר הרמ"ק וקבר של הר"ש אלקבץ הטמונים זה אצל זה. השתטח על קברו של ה'בית יוסף' ושהה שם זמן מה. ירד לבדו למערת הר"מ אלשיך ושהה שם שעה קלה".

צפת

האדמו"ר מלינאוויטץ.

לעיר כ"א האדמו"ר מלינאוויטץ עם התנו בלוי'ת סהל חסידיו מירושלים. סהל נדל וחרכנים תראשיים יכאו לסבל את פניו. האדמו"ר הלך להשתטח על קבר האר"י ז"ל.

ער תצות לילה הסה המלון מרוב מכורים, כארבע למנות כוסף ואך האדמו"ר בלוי'ת סהל נדל לסירון, ואחרי תפלת השחרית במית הלנסת של הרשב"י, ישר בת בר יזחאי ומשבב זמנים. מצירון נסע ישר לסכריה, זמסם לירושלים.

הרבי מלינאוויטץ נסע צפתה

אחטול כסעה 11 נכס האר"י. מלינאוויטץ ירד עם סהל חסידיו ורבים. בין סהל חסידיו בידהלים מלינאוויטץ תנועה רבה ורבים הם הזכאים בכל עת ובכל שעה על רמעות בית תלכו של אברהם שבו. הוא סתאכסן.

ידיעות שפורסמו בעיתוני התקופה על נסיעת הרבי לצפת

ב"ת ש"ס סגריא ת"ו. 116

ברוך הבא בשם ד'

בסול נסעה רסה זגנטי תורה וכוונה בתורה קודם, אברך ואהלל להשי"ת שהתעניי והתעני ליום זה עשה ד', ונעלה בששון ומשנת באור וורה שורה ונא לארה"ק, ש"ב שה תתודי מר כל"ס אדמו"ר מלינאוויטץ שליט"א.

הכ"ד ש"ב יקום שבנא איש הירושין 116

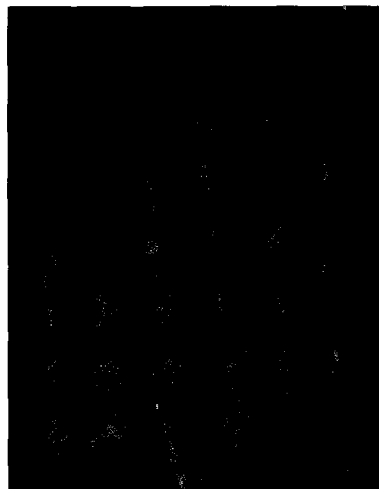
בן כ"א המון האמתי סנא קדישא אהמ"ב ללל תצ"צ נבנ"ס תצ"ל

מודעת ברכה שפירסם שאר-בשרו של הרבי, הרב שלום שכנא הורוויץ, ביאר היום

על קברי צדיקים בגליל

רבה הראשי של צפת, הרב אברהם
ליב זילברמן

הרב בן-ציון בלויגרונד,
ממנהלי ישיבת 'חתם-סופר' בצפת

'מחרג'לים בא'

על הרגעים הארוכים שבהם היה אדמו"ר הריי"צ לבדו במערת ר' משה אלשיך,
כתב הרבי ביומנו:

"הלכתי לציון של האלשיך ושם הייתי רק בעצמי, כי בכול המקומות היו גם
שאר אנשים. את הפ"נ קראתי אצל האר"י ז"ל, ואצל האלשיך הלכתי בעצמי
ושם דיברתי בעל פה ובכיתי בכי רב".

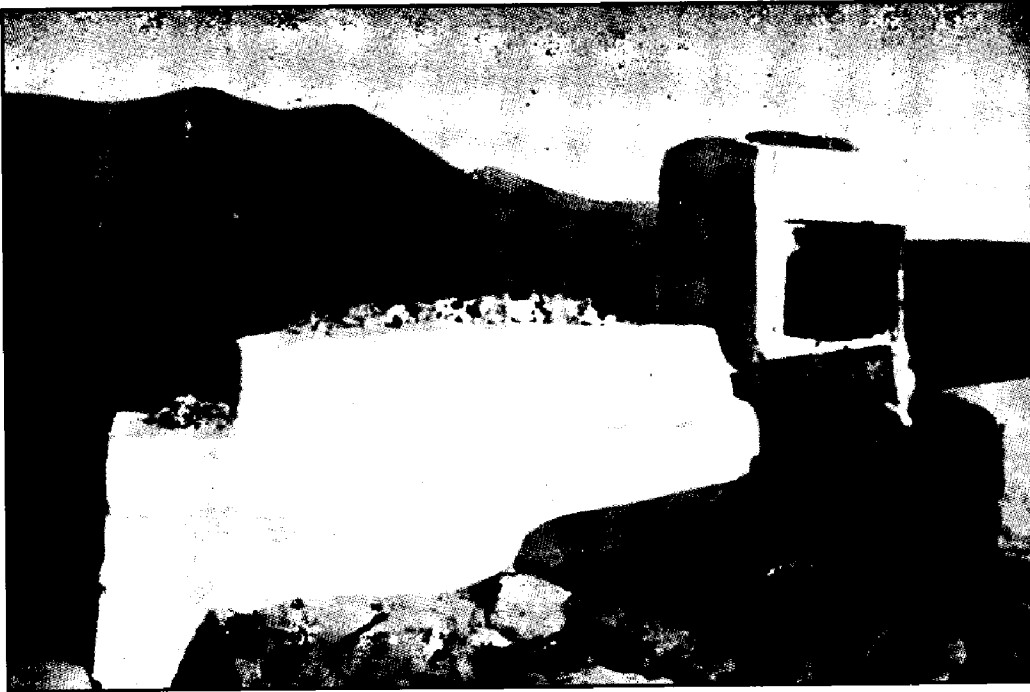
בחוץ כבר החשיך. לאחר שסיים, טיפס הרבי אל ההר, כפי שמתאר הרב
גליצנשטיין ביומנו:

"בשעה מאוחרת בלילה, בכוחות בלתי אנושיים גבר ועלה לגובה ההר, שגם
לאיש בריא ואיתן קשה העליה בשיפוע כזה ומה גם אחרי נסיעה ארוכה
במשך יום שהיה עיף ויגע מאד, בכול זאת צעד צעדים מדודים, באומץ
ובהדרת קדש בגבורה ועוז אשר הפליאו את כל הרואים.

באמצע הדרך נח הרבי מעט על כסא שהביאו לו מן העיר, ואמר לאלה
שנוכחו אצלו: 'בביקור הראשון במקומות קדושים אלה מתרגשים מאוד
ועולם העשיה נעלם לגמרי'.

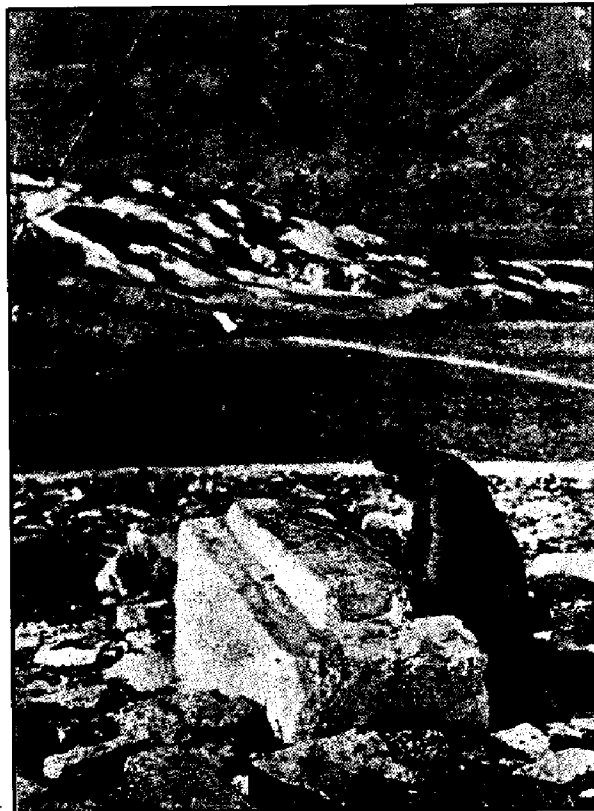
בשער בית-הקברות המתינו לקבל את פניו של הרבי חכמי ורבני הספרדים.
הרבי התענין לדעת אם בבתי-כנסת ספרדיים קובעים עתים לתורה בהמון.
חכמי הספרדים מסרו לו תשובה חיובית, וזה השביע מאד את רצון הרבי,

מסע הרבי בארץ הקודש

אוצר החכמה

קבר הארזי ז"ל בצפת

קבר היבית-יוסף
(רבי יוסף קארו)
בצפת

על קברי צדיקים בגליל

שחזק ועודד אותם בדברי חיבה ואהבה ומסר להם את ברכתו.

בשעה שמונה וחצי בערב הגיע הרבי אל בית-המלון של משפחת מייברג (כיום משפחת מיבר). אחרי שהיה שעות לא מעטות בדרכים, במזג אוויר חם ויבש שאינו מורגל בו - עדיין לא הגיעה שעת המנוחה.

באולם הגדול של המלון (המבנה קיים עד היום, ברחוב ירושלים בצפת, ובו שוכן 'מכון אלטא') וברחוב שלפניו המתין לרבי קהל גדול שמנה כ-500 איש. הרבי נכנס לחדר מספר 6 ואל החדר נכנסו לברכו ראש הקהילה מר זילברמן, מנהלי ישיבת 'חתם-סופר' וישיבת 'הרדב"ז', ד"ר פנחס וייל מהדסה ועוד כעשרים אברכים מ'הדור החדש'. כולם היו נתונים בהתרגשות גדולה.

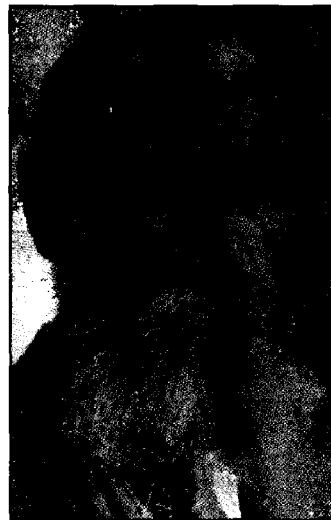
לאחר תפילת ערבית ולאחר ששהה בחדרו - חדר מספר 9 - יצא הרבי בשעה תשע וחצי לאולם הגדול, שהיה מלא מפה לפה בקהל הנרגש. הרבי נתן שלום לכולם ומסר להם את ברכתו. אחרי שנפרד ממקבלי פניו, ישב אדמו"ר הריי"צ על מרפסת המלון. על-פי בקשתו, הביאו לו שולחן קטן והרבי ישב וכתב עד השעה 11 בלילה.

החסידים שליוו את הרבי הלכו ללון אצל מכרים וחברים. "בכל מקום בואנו מקבלים אותנו בסבר פנים יפות", כתב הרבי ביומנו. רק המשפיע הרב אלתר שימחוביץ' נותר ללון בבית-המלון 'מרכזי-מייברג', יחד עם הרבי וחתנו הרש"ג.

לפי יומנו של הרב גליצנשטיין, השאיר הרבי, בטרם עזב את צפת, סכומי כסף לצרכי מוסדות התורה שבעיר.

ד"ר פנחס ווייל מ'הדסה'

ר' יהודה מייברג, בעל המלון בו התארח הרבי

בקבר רשב"י

למחרת, ביום שני, ו' מנחם-אב, בשעה ארבע ורבע לפנות בוקר, יצאו אדמו"ר הרי"צ ומלוויו, ובהם נכבדים רבים מצפת ומטבריה - לכפר מירון, כדי להשתטח על קברו של רבי שמעון בר-יוחאי.

בית-המלון 'מרכזי-מייברג' בו התאכסן הרבי בצפת. כיום שוכן בבניין 'מכון אלטה'

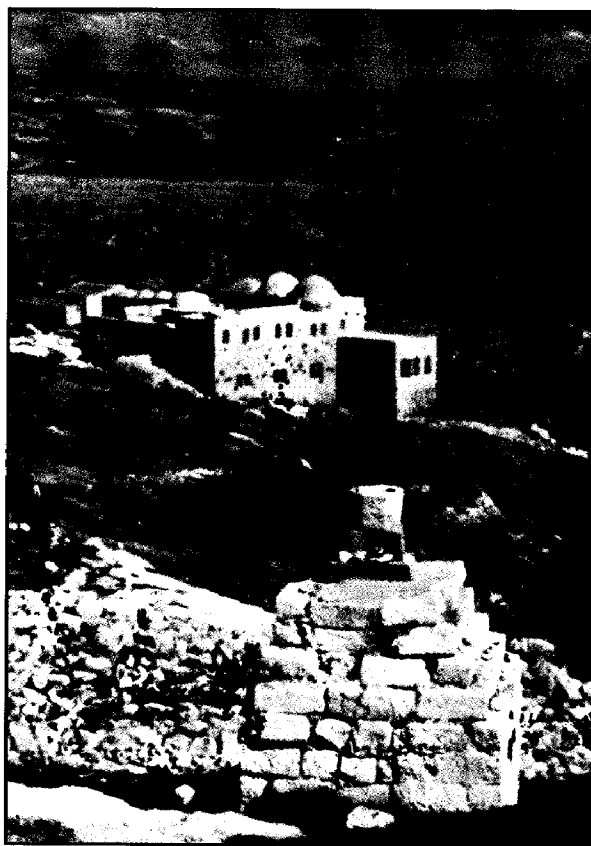
"בשעה 4 ורבע נוסעים אנחנו לכפר מירון", כתב הרבי ביומנו, "ובאים כרבע שעה, וקודם התפלה הנני מתפלל על ציון הרשב"י (-רבי שמעון בר יוחאי) ע"ה.

בשעה 5 וג' רגעים, אחרי הדליקי נרות עבור כ' אמי מורתי (-הרבנית שטערנא-שרה), כ"ק חותני (-הרב אברהם שניאורסאהן) ועבור רעיתי... בתנו ח"מ (-הרבנית חיה-מושקא) תחי' בעלה רמ"מ שי' (-כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו), בתנו שיינא (-הורונשטיין) תחי'. אנ"ש [ו]התמימים, מתחלים להתפלל במנין במהירות, הייתי פתיחת הארון ועליתי שלישי".

ביומנו של הרב שמעון גליצנשטיין, אנו מוצאים את הריווח הבא:

"כשבא למירון כבר האיר המזרח והשמש התחילה לעלות. אדמו"ר שליט"א

על קברי צדיקים בגליל

ציון רבי יוחנן הסנדלר. ברקע, המבנה שעל ציון הרשב"י

סגר את עצמו במערת רשב"י, הדליק נרות אחדים והשתטח על הציון, התפרץ בבכיות מרות שהחרידו את כל השומעים. קרא שוב את כל ה'פדיונות' ואחר כך ציוה להתפלל בזריזות, והשתטח על קברו של ר"א בר"ש, קרא מזמורי תהלים, הקיף את הציון ונכנס לכדו במערת ר"י נפחא".

בקברו של רבי יצחק נפחא נמצא אחר-כך על-ידי אחד החסידים רשום על הציון כתב-יד-קודש, בוו הלשון:

'כל התלמידים הלומדים ברוסיא. כלל ישראל מרגיש מחסור בגו"ר'.

בשעה שש וחצי בבוקר, אחרי שסיימו להתפלל, הלך הרבי, לבקשת הגבאים, לבקר בישיבת 'בר יוחאי' ו'מושב-זקנים'. מנהלי המוסד קיבלו את הרבי בכבוד גדול. הם הכינו ארוחת-בוקר עבור כל מלווי הרבים של הרבי, אולם בסעודת הבוקר שהגישו לו כלל לא נגע. במקום ארוחה זו אכל הרבי כמה פרוטות עוגה שהביא

מסע הרבי בארץ הקודש

ציון רבי יצחק נפחא. מימין הכניסה לקבר רשב"י

איתו.

לאחר הסעודה עלו הרבי ומלוויו לגג ישיבת 'בר יוחאי' וצפו מרחוק על מערת רבי יוחנן הסנדלר וראו את העץ, אשר מתחתיו קבורים בית שמאי.

בספר המבקרים של הישיבה, ממש לפני שעזב עם פמלייתו לטבריה, חתם הרבי את שמו וכתב:

"יום ו' מנ"א יהפכו ד' לששון ולשמחה".

מתחת לשמו של הרבי חתם חתנו הרש"ג ואחריו חתמו כל שאר המלווים.

שנים אחרי הביקור, סיפר אדמו"ר הרי"צ:

"כשבקרתי בארצנו הקדושה שמעתי יהודים משוחחים ביניהם בשפה זו: הייתי אצל הרשב"י והנני הולך אצל רבי אלעזר, או הייתי אצל רבי חייא ואני הולך אצל רבי עקיבא. אם אומרים זאת בתמימות, הרי זהו עניין ההשתטחות".

ר' משה פדוהרצר, מנהל ישיבת 'בר-יוחאי' במירון ולימים ראש עיריית צפת

על קברי צדיקים בגליל

ובהזדמנות נוספת סח הרבי על ביקורו במירון:

"כשזכיתי להיות בארצנו הקדושה תובב"א, והייתי - כפי הביטוי היהודי-החסידי שבארץ ישראל - אצל הרשב"י ואצל בעלי ה'אידרא קדישא', שמעתי אומרים: מירון הוא 'אוהל' שמח. כשבאים למירון מתחזקים בעצמם. שם שמעתי: רשב"י הוא רבי שמח. כל מה שיהודים מחסירים בקיום התורה והמצוות לוקח הוא (רשב"י) על שכמו".

תושבי טבריה יוצאים מגדרם

בשעה שבע וחצי בבוקר הגיעו הרבי ומלוויו לעיר טבריה ונסעו היישר אל קברו של רבי מאיר בעל-הנס. הרבי השתטח על הקבר והתפלל תפילה קצרה.

בינתיים פשטה בעיר השמועה, כי הרבי כבר הגיע לעיר וכל בני העיר, מבוגרים וילדים קטנים, רצו מכל עבר לפגוש את הרבי. הם פגשו בו כאשר היה בנסיעה מקבר רבי מאיר בעל-הנס לקברו של רבי מנחם-מענדל מוויטבסק.

תושבי טבריה, שקיבלו את הרבי בחיבה ובהתלהבות רבה, הקיפו את המכונית בה ישב הרבי מכל עבר. הרבי הושיט להם את ידו דרך חלון המכונית ומסר שלום לכל אחד ואחד מהם. הרבי גם נתן להם סכום כסף לקנות יי"ש, לברך אותו בהצלחה בעת אמירת 'לחיים'.

ביקורו של הרבי בטבריה נמשך כ-70 דקות. במהלכו פקד אדמו"ר הריי"צ את קבריהם של הרמב"ם, רבי עקיבא, רי"ז, השל"ה וכן במקום מנוחתם של רבי מנחם-מענדל מוויטבסק ורבי אברהם מקאליסק.

על-יד קבר הרמב"ם התעכב הרבי שעה קלה, ובצאתו מקבר הרמב"ם, אמר הרבי: "זהחי יתן אל לבו, צריך לתת אל הלב שהחיים שאדם חי יהיו חיים נצחיים כמו שצדיקים במיתתן קרואים חיים, לזכות לזה אפשר רק על-ידי - היום לעשותם".

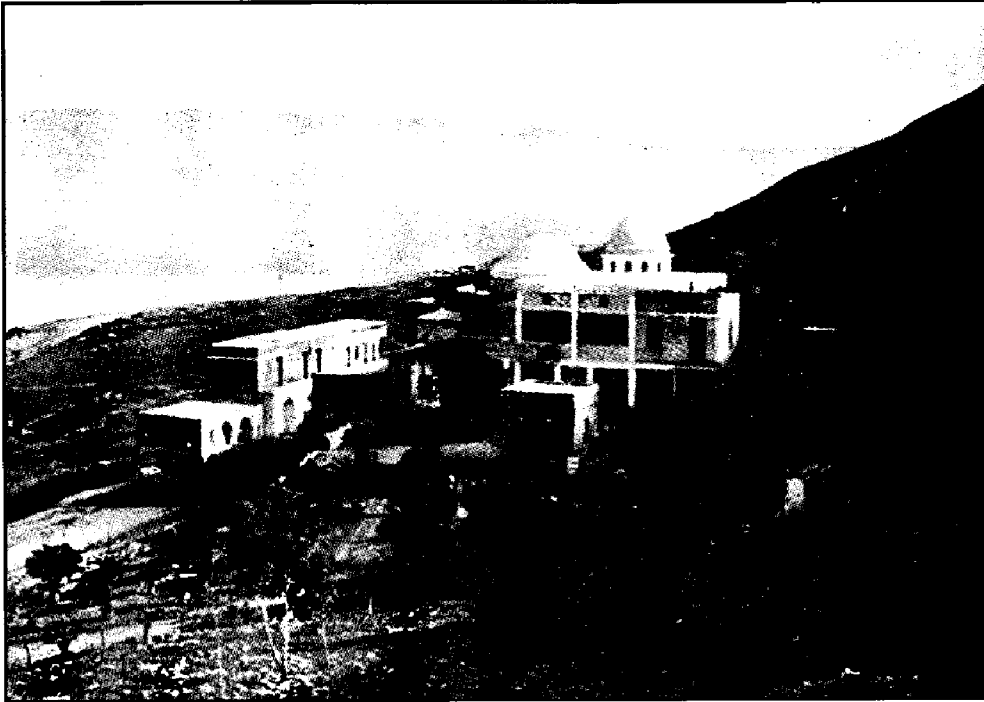
בני קיבוצים באים לרבי

בשעה שמונה וארבעים דקות יצאה שיירת המכוניות מטבריה, לכיוון עפולה. בבית-המלון שבמושבה עפולה, אליה הגיעו בשעה עשר בבוקר, עצרו הרבי ומלוויו למנוחה, שארכה למעלה מחצי שעה.

הנוסעים שליוו את הרבי ניצלו את ההזדמנות לאכול מזונות בחדר האוכל של המלון.

השמועה שהרבי כבר הגיע לעפולה פשטה בישובי הסביבה וחלוצים החלו

מסע הרבי בארץ הקודש

הציון על קברו של רבי מאיר-בעל-הנס בתקופה בה ביקר הרבי בטבריה

ציון קברו של רבי מנחם-מנדל מוויטבסק בטבריה

על קברי צדיקים בגליל

אוצר החכמה

הציון על קברו של
רבי עקיבא לפני
שבעים שנה

הציון על קבר
הרמב"ם לפני
שבעים שנה

ציון השלי"ה
הקדוש בתקופה
בה ביקר הרבי
במקום

מסע הרבי בארץ הקודש

להתקבץ ולהביט ברבי. גם בני קיבוצים וחלוצים שבאיזור הגיעו לתת לרבי 'שלום'. השוחט של עפולה ניצל את ההזדמנות ושוחח עם הרבי אודות הקמתה של ישיבה בעמק יזרעאל.

בשעה 10 וארבעים דקות עזבו הרבי ומלוויו את המושבה עפולה. מסביב למכוניות התקבצו קרוב ל-100 איש שבאו לחוות ברבי המפורסם.

השיירה הלפה בדרכה לירושלים, בעיר שכם, וכעבור כשלוש וחצי שעות הגיע הרבי לחדרו שבבית-המלון 'אמדורסקי'.

בבואו למלון בשעה שתיים בצהריים המתין לרבי מברק מדודו, הרב משה הורוונשטיין, חתנו של אדמו"ר מהר"ש. במברק בישר לו דודו כי מחר, יום ג' ז' מנחם-אב, יגיע גם הוא לארץ-הקודש.

מיד עם בואו, החל הרבי לקבל אנשים ליחידות. כעבור שעה התפלל הרבי מנחה, סעד צהריים ונח מעט. החל מהשעה שש בערב ועד 11 בלילה קיבל הרבי את אנשי ליחידות.

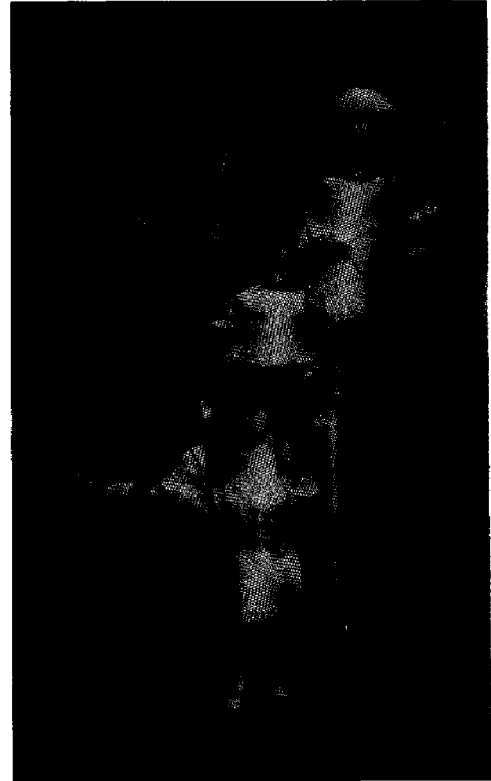
בין האנשים שנכנסו לרבי ליחידות באותו יום היה הרב יצחק נאה, בנו של הרב מנחם-מענדל נאה. באותם ימים סבל ר' יצחק מכאבים עזים בשל אבן שהיתה באחת מכליותיו, והוא נזקק לניתוח, שהיה די מסובך באותם ימים. כיוון שנכנס ליחידות, סח לרבי את צרותיו. אמר לו הרבי: "לא צריך ניתוח". ואכן, למחרת היום, יצאה האבן מעצמה.

וסיפור אחר מסיפורי היחידות אצל הרבי שייך לחסיד ר' זאב-דב הלפרין, אשר למרות גילו הצעיר חלה קשות ונאלץ לנסוע לחו"ל בשל כך. הוא נכנס ליחידות וזכה לברכת הרבי לקראת נסיעתו לחוץ-לארץ, לבקר אצל רופאים. כשנתיים וחצי שהה בווינה כשהוא מאושפז בבתי-רפואה שם, עד שזכה לחזור לארץ-הקודש, בריא ושלם.

פגישות עם עסקנים

בין אישי הציבור שביקרו אצל הרבי באותו יום היו הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי והרב זלמן זלזניק, מנהלי ישיבת 'עץ חיים'.

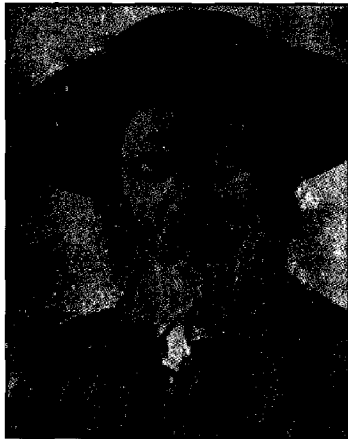
מנהיגה של 'אגודת ישראל', הרב משה בלוי, נכנס באותם ימים אצל הרבי

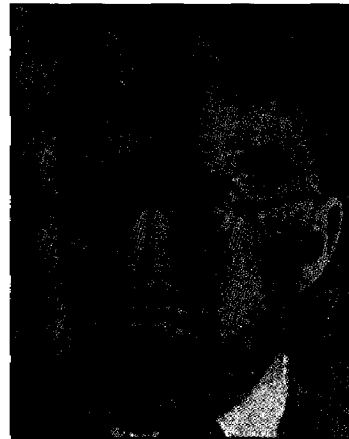
אוצר החכמה

הרב יצחק נאה, רעייתו ושלושה מילדיהם

על קברי צדיקים בגליל

הרב יחיאל מיכל טוקווינסקי,
ממנהלי ישיבת 'עץ חיים'

ר' שלמה-זלמן שרגאי

ד"ר כהן, ממנהיגי הגוינט

מר יוסף ראזין, ממנהיגי הגוינט

ל'יחידות'. ה'יחידות' ארכה זמן רב ובמהלכה שוחחו על הנושאים שעמדו על סדר יומו של העם היהודי.

גם ר' שלמה-זלמן שרגאי, מי שהיה היהודי הראשון שעמד בראש עיריית ירושלים, נפגש עם הרבי באותם ימים בהם שהה בעיר.

באותו יום ביקר חתנו של הרבי, הרב שמריהו גורארי, אצל הרב הראשי, הרב אברהם יצחק הכהן קוק. פגישתם ארכה שעותיים. בעקבות פגישה זו נערכה טלגרמה לד"ר כהן וליוסף ראזין, שנים ממנהיגי אירגון הגוינט, אודות תקציב לפעילות עבור יהודי רוסיה.

על הטלגרמה חתמו הרבי, הרב קוק והרב אליהו אהרן מילייקובסקי, ועוד באותו לילה נשלחה הטלגרמה ליעדה.

פרק יב:

קבלת נשיאות כולל חב"ד

הדאגה ליהודים שנותרו מאחורי מסך הברזל של הבלשוויקים, לא נתנה לרבי מנוח. למחרת, בשעות הבוקר של יום שלישי, ז' מנחם-אב, נמשכה פעילותו הנמרצת של הרבי למען יהדות רוסיה. חתנו, הרש"ג, ריכז בשמו של הרבי את פעילות זו.

בשעה תשע בבוקר נסע הרש"ג, יחד עם הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, אל רבה של 'העדה החרדית', הרב יוסף-חיים זוננפלד, כדי להחתימו על טלגרמה נוספת אל ראשי אירגון הג'וינט.

שליח אחר נשלח אל הראשון-לציון, הרב יעקב מאיר. הרב מאיר נענה במהירות לרצונו של הרבי וחתם על טלגרמה בה צוין, כי הוא "מבקש שימלאו את התקציב אשר ביקש הרב שניאורסאהן".

בשעה תשע וחצי בבוקר הגיעו הרב גוראריה והרב אליעזרוב חזרה למלון 'אמדורסקי'. בידיהם היתה חתימתו של הרב זוננפלד, שהצטרף לבקשתו של הרבי, והטלגרמה נשלחה מיד אל משרדי הג'וינט.

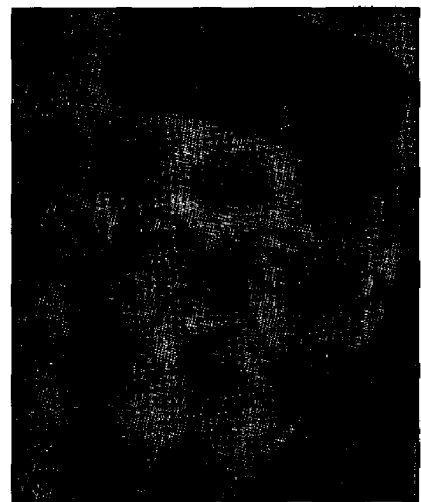
בשעה 10 בבוקר התפנה הרבי לקבל אורחים, למשך כחצי שעה. בין המבקרים, שנמנו כולם על גדולי ונכבדי ירושלים, היו ד"ר משה וואלך, מנהל בית-החולים 'שערי צדק', והאדמו"ר רבי אברהם יעקב שפירא מדראהביטש, נכד האדמו"ר מרוזין.

הגיע היסטוריון

בשעה 10 וחצי בבוקר יצא הרבי, אל שכונת מאה-שערים. יעדו של הרבי היה בנין 'כולל חב"ד' השוכן ברחוב עין יעקב 13.

האדמו"ר מדראהביטש, רבי אברהם יעקב שפירא

ד"ר משה וואלך, מנהל 'שערי צדק'

קבלת נשיאות כולל חב"ד

בניין 'כולל חב"ד' בשכונת מאה שערים

היה זה רגע היסטורי רב-משמעות, שכן בשל מחלוקות ופילוגים שנוצרו ב'כולל חב"ד' עשרות שנים קודם לכן, לא העניק הרבי את נשיאותו ל'כולל חב"ד', למרות שכל קודמיו, נשיאי חב"ד, כיהנו גם כנשיאי ה'כולל'.

החל משנת תרפ"ב (1922) פנו אנשי הנהלת 'כולל חב"ד' אל אדמו"ר הריי"צ, וביקשו ממנו כי יסכים לקבל עליו את נשיאות ה'כולל'. בעקבות פניה זו התנהלו חילופי אגרות בין הרבי ובין חברי הנהלת ה'כולל' ואישים שונים מראשי קהילת חב"ד בארץ-הקודש, שנמשכו באיטיות על פני מספר שנים. הרבי העמיד תנאים מסויימים, בעיקר במישור הרוחני, לקבלת הנשיאות.

לבסוף נתן הרבי את הסכמתו העקרונית, אולם בעקבות מאבקו ב'בסקציה', מאסרו ויציאתו את רוסיה, לא היתה השעה נוחה להתעסק בענייני ה'כולל'.

בפתח בניין 'כולל חב"ד' המתינו לרבי הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, מנהלי ה'כולל' וזקני חב"ד בירושלים.

עם כניסתו למשרדי ה'כולל' הביע הרבי את שמחתו הגדולה לבקר במוסד הקדוש שאבותיו הקדושים טפחו ורוממו בהתמסרות רבה. הרבי שהה ב'כולל חב"ד' כחצי שעה, במהלכה בדק את כל פעולותיו השונות של ה'כולל', מעמדו בגשמיות

מסע הרבי בארץ הקודש

וברוחניות, ואחרי שהביע את שביעת רצונו, נתן את ברכתו להתפתחות ה'כולל' ונפרד בחיבה מהנוכחים.

המונחים ברוחניות 'מאה שערים'

היריעה שאדמו"ר הריי"צ נמצא בבניין 'כולל חב"ד' שבשכונת 'מאה שערים' נפוצה ברחבי השכונה וברחוב שליד בית 'כולל חב"ד' וברחובות הסמוכים התקבץ קהל גדול, שעמד צפוף והמתין לראות את הרבי. אחרים עמדו על הגגות או הציצו מהחלונות.

כשהרבי יצא אל הרחוב, קיבל ההמון את הרבי בקריאות 'שלום עליכם' ורבים נדחקו לתת לרבי שלום.

בין הבאים לקבל את פני הרבי היה גם אברך ירושלמי צעיר, שלמה גרינוולד שמו, שנשא אשה זה עתה. הוא ניגש אל הרבי וביקש ברכה.

"מה חסר לך?" שאל הרבי.

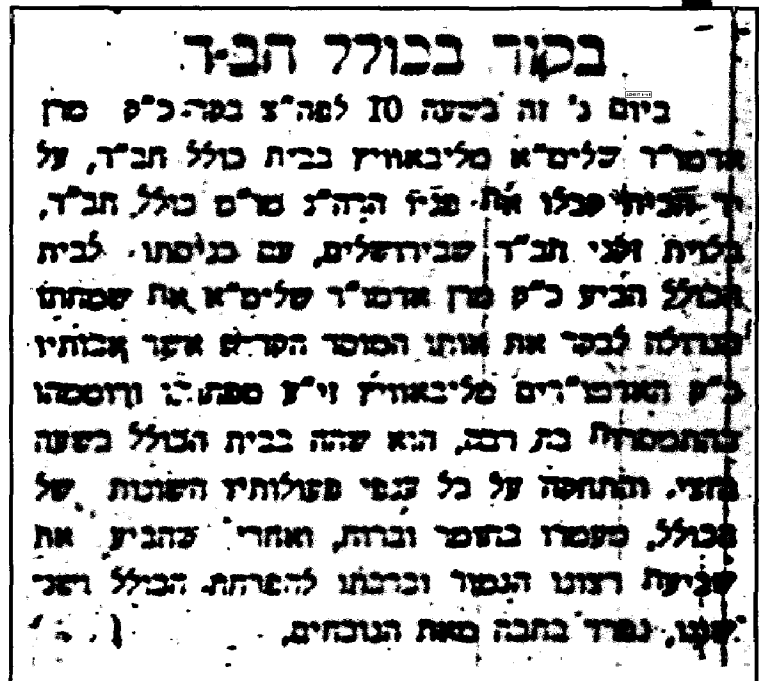
"לא חסר לי דבר ברוך השם", השיב ר' שלמה. "יש לי רק בקשה אחת - שהילדים שיוולדו לי יהיו חסידים".

הרבי ריי"צ בירכו כפי בקשתו. אחד הבנים הוא הרב צבי גרינוולד מכפר חב"ד, וגם ילדיו האחרים נימנים על חסידי חב"ד.

המהומה והלחץ שנוצרו סביב הרבי הביאו את המשטרה להתערב ולעשות סדר במקום. אולם למרות זאת, חלפו כ-20 דקות עד שהרבי הצליח, בעזרת אנשי המשטרה, להגיע אל המכונית שהמתינה לו.

'ביקרתי את כוללנו... ובהגותי'

מספר ימים אחר-כך, ביום י"ג מנחם-אב, כתב הרבי מכתב כללי לחסידי חב"ד בו כתב על ביקורו ב'כולל חב"ד', וקרא לחזק את המוסד הקדוש שיסדו אבותיו הקדושים:

דיווח בעיתון 'דאר היום' על ביקור הרבי ב'כולל חב"ד'

קבלת נשיאות כולל חב"ד

שכונת מאה-שערים

”ב”ה ב’ י”ג מנ”א

עיה”ק ירושלים תובכ”א

אל ידידנו אנ”ש די בכל אתר ואתר ד’ עליהם יחי’

שלום וברכה.

אודה לאלקי מרום שהבאני בחסדו הגדול לאה”ק ערי הקדש ירושלים חברון והמחוזות ת”ו, לבקר מקומות הקדש, אבות העולם זי”ע ועכ”י, ולהתראות עם ידידנו אנ”ש ד’ עליהם יחי’.

בימי שבתי בירושת”ו בקרתי את כוללנו חב”ד מיסוד הוד כ”ק אבותי רבוה”ק זצוקללה”ה נבג”מ זי”ע, ונהנתי מהנהלתו וסדריו הנכונים, ונוכחתי לראות את היקף פעולותיו ושאיפותיו להחזקת התורה ולומדי’, רבנים ות”ח מופלגים העוסקים בתו”ע כמורשת אבוה”ק נבג”מ זי”ע, א, והחזקת הישוב הקדוש בארצה”ח על טהרת הקדש, בתמיכת אלמנות ויתומים עזובים ועניים מרודים, אולם מה גדול צערי בראותי מצבו החמרי הקשה מאד, מפאת רוב הצטרכותו, המזעזע ומעמיד בסכנה ח”ו את כל קיומו, ובזה הנני פונה בכל לשון של קריאה ובקשה לכללות אנ”ש בכל מקום שהם - יברכם השי”ת - להחזיק את קופת רמבעה”נ זי”ע”א דכוללנו חב”ד יצ”ו.

כל אחד וא’ מאנ”ש עליו החובה והמצוה מאת הוד כ”ק אבותי רבוה”ק נבג”מ

מסע הרבי בארץ הקודש

זי"ע להחזיק ידי אחינו היושבים בקדש, ולתת להם היכולת להיות מסורים ככל לכם ונפשם אל העבודה האלקית אשר זה כל האדם, וכל איש החפץ בחיים לאור מצות כ"ק רבוה"ק נבג"מ זי"ע א ולהנות מאור זכותם אשר יאהיל עליו ועל כל אשר לו, יקבע שופר של צדקת רמבעה"ן דכוללנו חב"ד בביתו, כמצות הוד כ"ק אבותינו רבוה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר היא צדקת ה' כמ"ש בלק"א וחובת גברא הוא להיות לו קופה של רמבעה"ן מכולל חב"ד יצ"ו.

ואת הגבאים בקדש גדולי המעשים אבקש להוסיף אומץ במעשה הצדקה הקדושה הלזו, לפקוח נפשות אחינו אנ"ש דארבע ארה"ח שי'. ובגלל זאת יתברכו בברכה כפולה ומשולשת האמורה במכתבי קדש הוד כ"ק רבוה"ק נבג"מ זי"ע א מאז ומקדם, בבני חיי ומזוני רויחא, ויצליחו בכל מעשה ידיהם כנא' שמח זבולון בצאתך וישכר באהליך וכאמרם ז"ל. ויקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאו"נ וידידם עוז הדו"ש טובם והצלחתם בגו"ר תכה"י

יוסף יצחק

זו בו מודיע על קבלת הנשיאות

יום אחד אחר-כך כתב הרבי מכתב נוסף אודות 'כולל חב"ד', בו בישר הרבי לממונים על ה'כולל', כי נאות למלא את מבוקשם, לקבל על עצמו את נשיאות ה'כולל', וכי הרב שלמה יהודה לוי אליעזרוב יהיה בא-כוחו:

"ב"ה אור ליום ט"ו מנ"א תרפ"ט

אל ממוני הכולל חב"ד יצ"ו

ה' עליהם יחי'

שלום וברכה.

בזה הנני לענות על שתי בקשותיהם אשר הביעו בעת בקרי בית ועדם הנכבד.

(א) ע"ד שאקח עלי בל"נ נשיאות של כולל חב"ד כאשר הי' מימים ימימה בסדרן של הוד כ"ק אבותי רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

הנני למלאות מבוקשם הזה, כתנאי שיהי' סדר מסודר בזה, שיהי' בא כח הנשיאות תמידי בכל עניני הכולל, והבא כח אינו בכלל הממונים, והכל צ"ל גלוי לפניו בכל עת וזמן ויחתום בשם הנשיאות, וע"י יהי' כל חליפות

קבלת נשיאות כולל חב"ד

המכתבים בינינו בדבר כל עניני הכולל והתפתחותו בעזה"י.
 (ב) ע"ד מכתב חיווק למוסד כולל חב"ד יצ"ו, הנני ממלא מבוקשם אחרי מילוי
 תנאי האמור, ובזה הנני מסגיר לכבודם מכתבי האמור.
 בתור בא כח הנשיאות הנני ממנה את ידידי ש"ב הרה"ג המפורסם והנודע
 ור"ח אי"א כש"ת מוהר"ר שלמה יהודה לייב אליעזראו שליט"א.
 ויקבלו החוה"ש והברכה כאו"נ ויידים הדו"ש ומברכם
 יוסף יצחק"

<p>COLEL CHABAD of Rabbi MEIR BAAL HANES Charities n. Jerusalem, Mahron, Safed, Tibetas, Haifa, Jaffa, etc.</p>	<p>ב"ח מוסד עני כולל חב"ד מ"ו אדמו"ר חסדן נכ"מ ויע"א</p> <p>בית ועד חב"ד למקפת רמבעה"ן כולל חב"ד נתי הקודש ירושלים, תברון, צפת, סכנית, יפו, חיפה וסביבותיהן וכו'.</p>
<p>כ"ע אדמו"ר אדמו"ר אליבאוויטש נב"מ זצ"ל נשיא כולל חב"ד באה"ק ח"י.</p>	
	<p>הרימו תרומה גדולה למגבית "קמחא-דפסחא" של כולל חב"ד תרמו והתרימו!</p>
<p>נולד ביום י"ב חמוז תר"מ, עלה לגנוי מרומים ביום י' שבט תשי"י.</p>	
<p>הכתבת: כולל חב"ד ת.ד. 5046 ירושלים. Address: COLEL CHABAD, P. O. Box 5046, JERUSALEM, ISRAEL.</p>	

מנשר שפירסמה הנהלת 'כולל חב"ד' לאחר הסתלקותו של אדמו"ר הריי"צ, בשנת תשי"י

פרק יג:

ביקור היסטורי בחברון

המפגש הראשון בין היהודים לערבים בחברון עמד בסימן של שיתוף פעולה וגרם לתועלת רבה לשני הצדדים. היה זה בשנת ד'ת. אז בא הקץ לשלטון הביזנטי בארץ-ישראל, והיא נכבשה על-ידי הערבים. היהודים, שבתקופה הביזנטית סבלו מאוד מהשלטון הנוצרי ואף נאסר עליהם להתגורר בירושלים, שמחו מאוד לקראת בואם של הכובשים הערביים ושיתפו איתם פעולה.

כשהערבים הגיעו לחברון, הם היו מלאי התפעלות מחומות העיר ולא נראה היה להם שיוכלו לחדור פנימה. לעזרתם באו יהודים שהתגוררו באזור - והיו מגיעים לעיר כדי להתפלל במערת-המכפלה - והראו להם נקודת תורפה בחומה, שאותה ניתן היה לפרוץ בקלות. בתמורה לסיוע זה, הובטח להם כי יוכלו לשבת בחברון ולבנות בית-כנסת ליד מערת-המכפלה.

גדולי-תורה מתגוררים בחברון

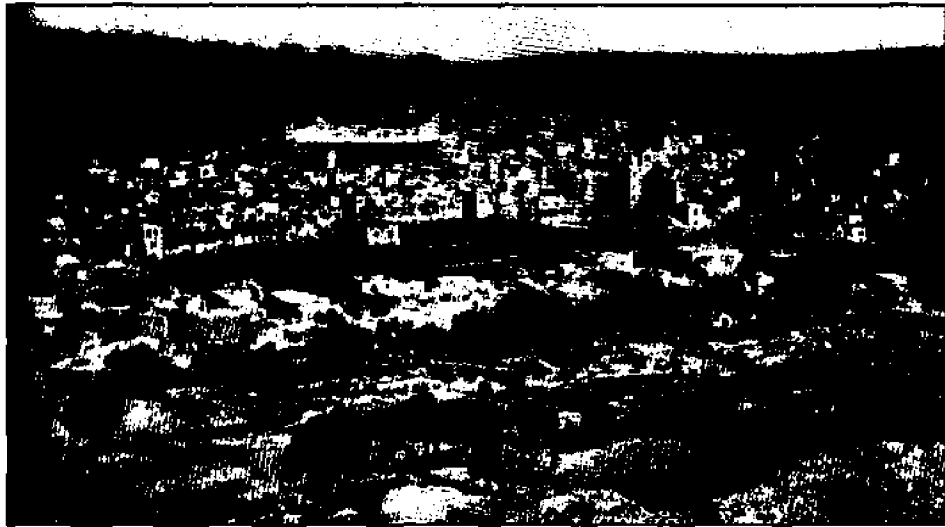
עדויות לקיומו של בית-כנסת זה מצויות גם בגניזה הקהירית, שם מתוארת קהילה קטנה, שחלק ניכר מתושביה עוסק בעבודות הכרוכות בטיפול בעולים לרגל. בית-כנסת זה המשיך להתקיים עד לכיבוש הצלבני, שבגללו נמלטו תושביה היהודים של חברון למצרים.

כיבוש הארץ על-ידי צלאח א-דין הביא לפריחה מחודשת של הישוב היהודי בארץ והמוסלמים אפשרו ליהודים להתיישב בירושלים, אחרי שגורשו משם על-ידי הצלבנים. בשנת ד'תתקע"א מתאר הנוסע רבי שמואל בן שמשון צבע יהודי, תושב חברון, שסייע לו להיכנס למערת-המכפלה בשעת חצות.

עדויות ברורות לקיום ישוב יהודי בחברון מצויות לאורך כל התקופה הממלוכית למן שנת ד'תתקע"א ועד שנת ה'ש"כ.

הקהילה היהודית הקטנה בעיר (20 בעלי בתים) בשנת ה'רמ"א גם נודעה בשל עוניה הרב, ולמעשה היא היתה סמוכה על שולחנה של קהילת ירושלים.

ביקור היסטורי בחברון

מראה כללי של עיר האבות

מבט על עיר האבות חברון, כפי שנראתה בימים בהם ביקר הרבי במקום

בית-הכנסת אברהם אבינו שנרכש על-ידי האדמו"ר האמצעי

בשנת ה'ש התיישב בחברון ר' מלכיאל אשכנזי, שקנה את חצר הקראים, וחידש בה את מרכז היישוב היהודי. במחצית השנייה של המאה ה-16 הגיעו לחברון תלמידי-חכמים שעזבו את ירושלים וצפת כר' אליהו די וידאש, ר' מנחם בן משה בבלי, בעל 'טעמי מצוות', ור' שלמה עדני שכתב בעיר את פירושו למשנה 'מלאכת שלמה'.

תלמידי-חכמים נוספים עברו להתגורר בחברון במאה ה-17 בהם ר' אברהם אזולאי, ר' יצחק אבן ארחא ובנו אליעזר, שעמדו בראש הקהילה.

במאה ה-18 סבלה הקהילה היהודית מהמאבקים האלימים שניהלו ביניהם התושבים המוסלמים, שמצאו ביהודים מטרה משותפת להתעללות ולביזה, שהרעו את מצבם הכלכלי שממילא היה בכי רע.

למרות עוינותה של האוכלוסיה המוסלמית ולמרות שהקהילה היהודית בחברון תמיד היתה קטנה משאר קהילות ערי הקודש, המשיכו להגיע אליה עולי היישוב הישן.

חסידיו חב"ד מרחישים בעיר האבות

בשנת ת"ר (1840) מנתה הקהילה היהודית כ-300 נפש וכעבור 40 שנה גרו בה 800 יהודים. בין היהודים שהגיעו לעיר לפני שנת ת"ר היו מספר חסידים, מגדולי תלמידיו של אדמו"ר הזקן, רבי שניאור-זלמן מליאדי, מייסד חסידות חב"ד.

אוצר החכמה

קבר הרבנית שרה-רבקה, בתו של רבי משה בן אדמו"ר הזקן. שהתגוררה בעיר חברון

האוצר

הציון שעל
קברה של
הרבנית מנוחה-
רחל בחברון

מסע הרבי בארץ הקודש

היישוב החב"די בעיר חברון נוסד בעקבות הוראתו של אדמו"ר האמצעי, רבי דובער, ככל הנראה בתחילת שנת תקפ"ב (1821). באותה תקופה רכש אדמו"ר האמצעי את 'בית-הכנסת על-שם אברהם אבינו', כדי שישמש כבית-הכנסת של קהילת חב"ד, והורה לחסידיו שיקנו גם הם נחלה בחברון.

גם אדמו"ר רבי מנחם-מענדל, בעל ה'צמח-צדק', האדמו"ר השלישי של חסידות חב"ד, עודד את היישוב החב"די בעיר חברון. בשנת תר"ג בערך, הורה ה'צמח-צדק' לכמה מבני משפחתו לעלות לארץ-הקודש ולהתיישב בחברון.

שלוש נכדות של אדמו"ר הזקן, רבי שניאור-זלמן, ובני משפחותיהם עלו אז מהעיירה ליובאוויטש לעיר חברון: הרבנית מנוחה-רחל, בתו של אדמו"ר האמצעי, עם בעלה ר' יעקב סלונים וכמה מבניהם; מרת שרה-רבקה, בתו של רבי משה, בנו הצעיר של אדמו"ר הזקן, עם בעלה ר' נחום יוסף שניאורסאהן ובניהם ואחותה מרת רחל, עם בעלה ר' משה צבי פונדמינסקי ובניהם. קבוצת עולים זו היוותה מאותו יום את יסוד הבניין של היישוב החב"די בחברון.

באותן שנים חיו היהודים בעיר תחת חסותם של השייחים הערבים מכפר דורא ומבית ג'וברין. לחסות הזאת היה מחיר. כך למשל, קיבל שייח' עבד רחמן מהכפר דורא את חלקו בחלוקת הכספים של 'בולל חב"ד', וזו נרשמה באלה המלים: 'להרב השחור'.

בשנת תרל"א (1871) עלה לארץ מאיסטנבול יהודי עשיר בשם ישראל חיים רומנו. הוא התיישב בחברון ובנה מחוץ לחומות בניין מפואר. בעקבותיו יצאו אחרים והוקמו בניינים נוספים.

בשנת תרנ"ה (1895), גרו בעיר חברון 1,500 יהודים וכמספר הזה התגוררו בה גם ערב מלחמת-העולם הראשונה.

חוקאנאני

רב אדמו"ר רב אדמו"ר רב אדמו"ר רב אדמו"ר רב אדמו"ר רב אדמו"ר	רב אדמו"ר רב אדמו"ר רב אדמו"ר רב אדמו"ר רב אדמו"ר רב אדמו"ר
--	--

ר' אברהם אבינו
ר' משה צבי פונדמינסקי

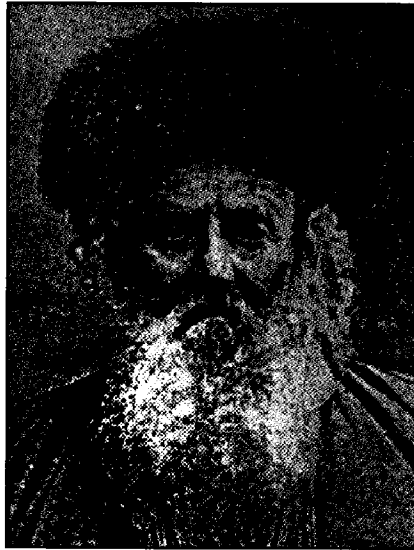
לרא	דבר	פיקוח	מספר	מחיר	מקום	תאריך	שם	סוג	מחיר

ר' אברהם אבינו
ר' משה צבי פונדמינסקי

ר' אברהם אבינו
ר' משה צבי פונדמינסקי

שטר הבעלות של אדמו"ר הרש"ב על 'בית-רומנו' והחצר הגדולה

ביקור היסטורי בחברון

הרב מרדכי דובער סלונים, נכדו של אדמו"ר האמצעי, שהתגורר בחברון

רבה האחרון של חברון, הרב יעקב יוסף סלונים

אדמו"ר הרש"ב רוכש נחלה ומקים ישיבה

בשנת תרס"ח (1908) קנה אדמו"ר הרש"ב, רבי שלום-דובער, את 'בית רומנו' ואחר-כך רכש מגרשים נוספים בעיר. מספר שנים לאחר-מכן, בשנת תרע"ב (1912), כששלח אדמו"ר הרש"ב את המשפיע הרב שניאור-זלמן הבלין, יחד עם קבוצה של שבעה תלמידים, לייסד את ישיבת 'תורת-אמת', הוקמה הישיבה בנחלתו של הרבי, ב'בית רומנו'.

העדה האשכנזית בעיר חברון כללה בעיקר את חסידי חב"ד, שבראשם עמד, בתחילה, הרב שמעון מנשה חייקין משקלוב. דמות בולטת נוספת היה החסיד רבי משה מייזליש, מחסידיו הגדולים של אדמו"ר הזקן.

מנהיגים בולטים נוספים בין חסידי חב"ד בעיר, בשנים שלאחר-מכן, היו: הרב דובער אפרת, שמונה לרב של חסידי חב"ד בחברון, לאחר פטירתו של הרב חייקין, וכיהן בתפקיד בין השנים תרנ"ג (1893) לתרס"ב (1902). לאחר עזיבתו של הרב אפרת לירושלים, מונה לרב הקהילה, החל משנת תרס"ג (1903). הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, נכדה של הרבנית מנוחה-רחל. הוא היה עמוד התווך של הקהילה ופיתח והרחיב את השפעתה.

כשפרצה מלחמת-העולם הראשונה, בקיץ תרע"ד (1914), גורשו מהארץ כל אזרחי רוסיה, ובכללם גם תלמידי ישיבת 'תורת-אמת' שהגיעו עם הרב הבלין. גם רבה של

מסע הרבי בארץ הקודש

הקהילה, הרב אליעזרוב, נסע אז מהארץ - לבוכרה.

בימי המלחמה מונה הרב יעקב-יוסף סלונים לרב העדה האשכנזית בחברון. כשחזר הרב אליעזרוב לארץ-הקודש הוא לא שב לחברון, ולבסוף יצא שהרב סלונים מונה לרב קבוע בחברון, ואילו הרב אליעזרוב התיישב בירושלים, שם עמד, בין היתר, בראש 'כולל חב"ד'.

... ..

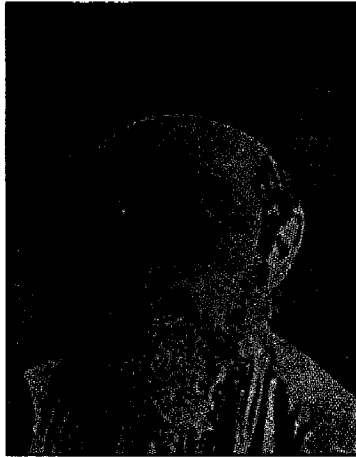
ביום שלישי, ז' מנחם-אב, בשעה 12 ושש דקות יצאה מירושלים שיירת מכוניות גדולה שליוותה את אדמו"ר הרי"צ בדרכו לחברון. המונים צבאו על שערי בית-המלון 'אמדורסקי' משעות הבוקר, ורבים מהם עלו על האוטובוסים שנסעו בשיירה של הרבי.

אחרי כ-15 דקות של נסיעה עצרה השיירה בכניסה לבית-לחם, ליד קבר-רחל אמנו. על הביקור במקום, שנמשך יותר משעתיים - עד השעה שתיים וחצי אחר-הצהריים - כתב אדמו"ר הרי"צ ביומנו:

קבר-רחל בתקופה בה ביקר הרבי במקום

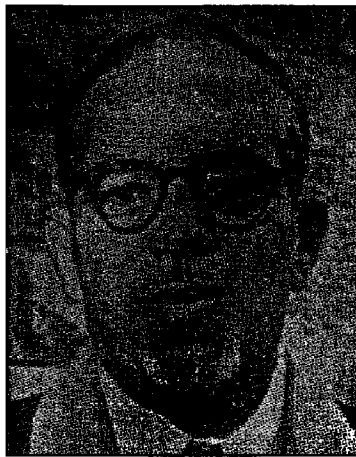
ביקור היסטורי בחברון

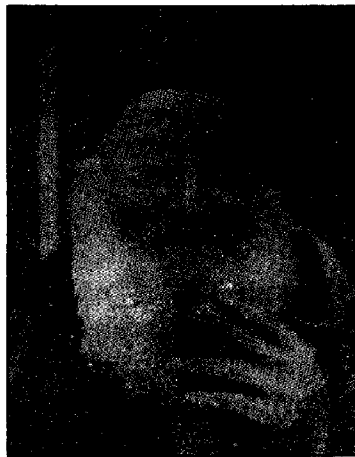
הרב משה שמואל קסטל, מרבני הספרדים בחברון. ממקבלי פניו של הרבי

הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, איש אמונו של הרבי בארץ-ישראל

ר' שלמה פריימן, שמש יקבר-רחלי

האחראי על יקבר-רחלי, ר' יהושע בורולה

"בבואנו לשם מצאנו המון גדול. נתנו לי מים לקשט ידי ונכנסתי לחדר מקום המצבה ואמרתי שם תהילים בבכי רב, הדלקתי י"ח נרות".

ובמכתב (הניתן כאן בתרגום-חופשי) לאחד מבני ביתו פירט הרבי מעט יותר אודות הביקור:

"נוסעים אנו לחברון. על הדרך הוא קבר רחל אמנו, חצי שעה נסיעה עם המכוניות. כאשר שמעו בבוקר שנוסעים לחברון ואשר בשעה 1 יהיו בציון של רחל אמנו, קהל גדול הלך לשם. בהגיענו לשם החלו לתת לי פדיונות

מסע הרבי בארץ הקודש

הרב ניסן הורוביץ

הרב משה-אריה-ליב שפירא

הרב שלום פויזנר ומשפחתו

השוחט ר' אלטר ליברמן

למאות, הוכרחתי להעמיד 5-6 אנשים שיקחו הפדיונות מהאנשים ולהעבירם אלי:

1) ר' אלטר שי' [שימחוביץ'] 2) הרב שלמה ליב שי' [אליעזרוב] 3) הזקן והחשוב ר' אלטר שי' [ליברמן] שו"ב. 4) הראש-ישיבה של הישיבה [תורת-אמת, הרב משה אריה ליב] שפירא. 5) ר' ניסן הורוויץ שי'. 6) התלמיד ר' שלום שי' שו"ב [פויזנר].

בפנים הניחו לי להיות לבד, ושהיתי שם 2 שעות וחצי לערך. קראתי הפדיונות, שלנו ושל האחרים, הדלקתי נרות ונסעתי לחברון.

ביקור היסטורי בחברון

זו נסיעה מהירה של 25 דקות, אך היות והרבה אנשים הלכו אחרינו רגלית וכן נסעו מכוניות - נסענו לאט. הערכים שנמצאים על הדרך מתפלאים, והנוסעים מחברון לירושלים, נוצרים וערבים, מתפלאים מאוד. אנו נוסעים לאט מאוד."

הרב שמעון גליצנשטיין מתאר אף הוא ביומנו את היציאה לחברון והביקור בקבר-רחל ומוסיף פרטים:

"תהלוכה שלמה של עשרות אוטומובילים עם כמה מאות נוסעים, כל תלמידי ישיבת 'תורת-אמת' התמימים וזקני אנ"ש לוותה את אדמו"ר שליט"א בדרכו.

בדרך סר לקבר רחל אמנו, חקר לסדר ההשכבה בכדי להתפלל לצד הראש, על פניו ניכרת הדרת קודש והתרוממות הנפש, התפלל ובכה הרבה, הקיף את הקבר קרא שוב את 'הפדיונות' והדליק ח"י נרות. משם נסע לחברון."

אוצר החכמה

קבלת פנים במגדל-עדר

בדרך לחברון עצרה השיירה של הרבי במושב החרדי מגדל-עדר (כיום הישוב בת-עין). שעתיד להימנות עם היישובים שיפנו בעקבות פרעות תרפ"ט, ימים מספר אחר-כך. בישוב הקטן התקיימה קבלת-פנים לרבי בה השתתפו תושבי המושב וכן משלחות של רבני ונכבדי קהילת חברון, מהציבור האשכנזי ומהציבור הספרדי, שבאו להקביל את פניו של הרבי. היו שם שלושת החכמים של הספרדים (וביניהם הרב משה שמואל קסטל הי"ד), הרב יעקב-יוסף סלונים, ראש הקהילה וצירי ישיבת 'סלבודקה'.

אדמו"ר הריי"צ כתב אודות הביקור במושב מגדל-עדר ביומנו: "אנוכי נשארתי לשבת בהמרכבה, וכולם נתנו לי שלום והחזרתי להם שלום".

ובמכתב הוסיף הרבי ופירט:

"חצי שעה מחברון, במקום [הישוב] מגדל-עדר, הרבנים הספרדים של חברון שיחיו ומכל האירגונים היהודיים - יצאו לקראתנו. שם גם ישנה ישיבת קובנה (- הכוונה לישיבת סלבודקה שבחברון). וגם מהם הגיעה משלחת.

אני נושב במכונית. קבלתי את פני כולם והודתי להם..."

אחר-כך נסעו מקבלי פניו של הרבי חזרה לעיר חברון, ושיירת המכוניות שנסעה עם הרבי נסעה אחריהם.

מסע הרבי בארץ הקודש

התרגשות גדולה

בשעה שלוש וחצי אחר-הצהריים הגיע אדמו"ר הריי"צ לעיר חברון ומיד סר לביתו של הרב יעקב-יוסף סלונים, שעמד בכניסה לעיר, מחוץ לעיר העתיקה.

בואו של הרבי עורר התרגשות גדולה בעיר ורבים התקבצו ליד ביתו של הרב סלונים, כדי לזכות ולתת לרבי 'שלום'. לאחר שהרבי הביע את הסכמתו שהקהל יכנס אליו, התעוררה במקום המולה גדולה שיצרה רעש גדול.

וכך תיאר הרבי במכתבו את כניסתו לעיר חברון:

"ברחוב עומד קהל גדול וכל הישיבה, כל הבחורים המתנגדים. נסעתי לנביתו של ר' יעקב-יוסף סלונים, ובשעה חמש הולכים אנו למערת-המכפלה, שם נתפלל מנחה".

הגב' רבקה בורג, אשת השר לשעבר יוסף בורג ובתו של הרב יעקב-יוסף סלונים, היתה אז ילדה קטנה בת שמונה. שנים רבות אחר-כך היא שיחזרה רשמים מביקורו של הרבי שנחקקו בזכרונה:

"הרבי הקודם, רבי יוסף יצחק, היה בחברון זמן קצר לפני המאורעות והשחיטה בתרפ"ט. אני זוכרת היטב היטב. הוא היה אצלנו בבית והוא ישב בחדר נפרד וסגור וכל תושבי העיר באו להתברך אצלו, ונכנסו אחד אחד.

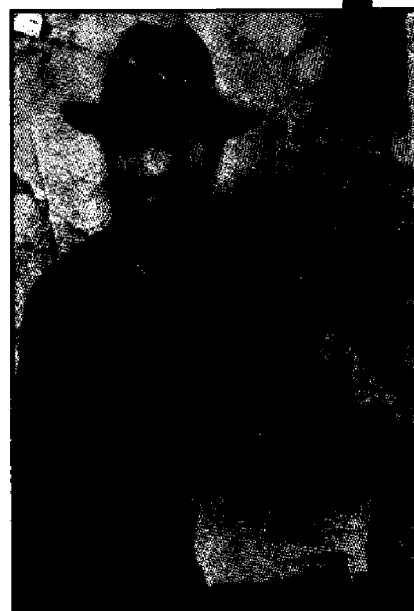
"הייתי ילדה קטנה מאוד ואני זוכרת היטב את התמונה הזאת, את היהודים שנכנסו לחדרו של הרבי להתברך.

"כשהפצירו ברבי לאכול - נאות לכך בתנאי שהבשר יהיה משחיטתו של השו"ב החסיד ר' משה גולדשמיד הי"ד".

תפילת מנחה בניגון של ראש-השנה

בין השעה ארבע לחמש אחר-הצהריים ישב הרבי בחדר שהוקצה לכבודו בביתו של הרב סלונים. "הנני יושב לעצמי ומתכוון בחסידות שהנני חפץ לדבר בעזרת-השם יתברך", כתב הרבי ביומנו.

בשעה חמש אחר-הצהריים החל סיורו של אדמו"ר הריי"צ בעיר האבות. אלפים מתושבי העיר - אנשים, נשים וילדים - האורחים ובחורי הישיבות, המתינו באותה שעה לרבי, סמוך למערת-המכפלה. קבוצה אחרת, שמנתה מאות אנשים, התלוותה לרבי בדרכו למערה.

הרב משה גולדשמיד

ביקור היסטורי בחברון

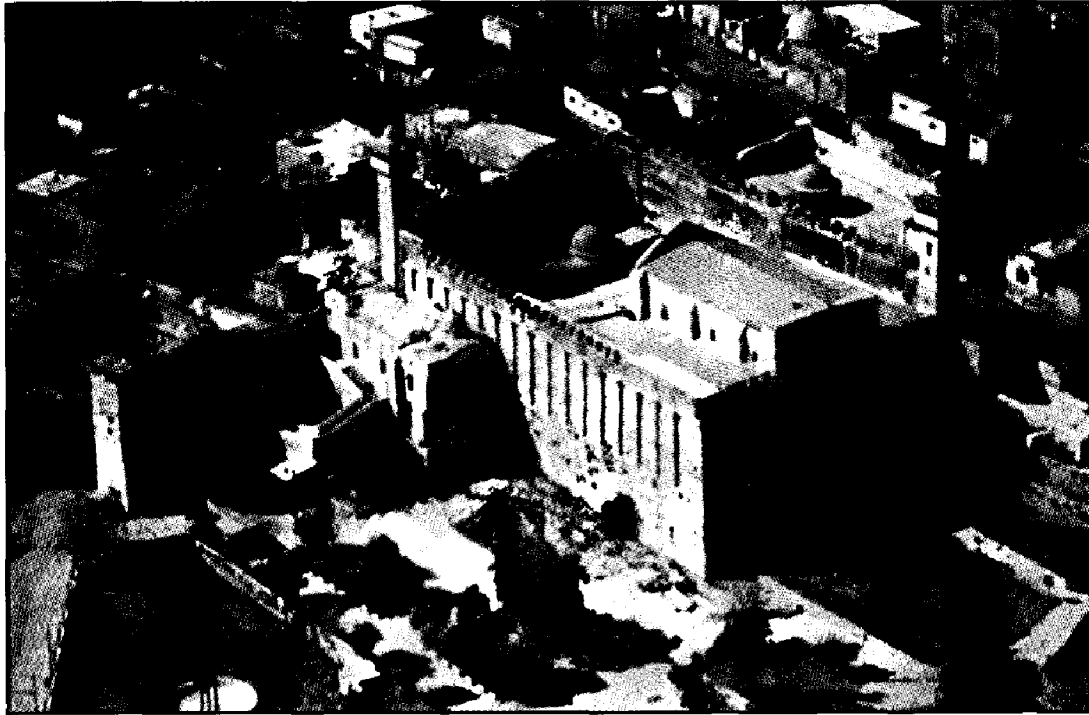

רחוב בחברון בימים בהם ביקר הרבי בעיר

ר' שלמה-זלמן קלונסקי, היה בין המלווים את הרבי ואת דשמיו העלה על הכתב:
 "רוב בני העיר, היהודים, ביניהם רבים מתלמידי ישיבת סלבודקה שהיתה אז
 בחברון, הלכנו בשוירה גדולה, לעיר העתיקה.

עברנו ליד בית הסטנבולי, הבית הגדול שהיה שייך לרבי, אשר נרכש מאת
 צילבי ניסים רומנו או מאת יורשיו לפני מלחמת-העולם הראשונה, בשביל
 ישיבת 'תורת-אמת' שחורשה על-ידי הרבי מליובביץ בומן ההוא, הרש"כ
 זצ"ל, ומשם הלכה כל הכבודה דרך הכביש החיצוני, לא דרך השוק והחנויות,
 אל מערת המכפלה."

כשהגיע הרבי למערת-המכפלה - עלה עד למדרגה השביעית, שם התפלל
 תפילת מנחה. תפילתו של הרבי היתה מלווה בבכי רב, ובכיות עצומות נשמעו מכל
 פינה.

מערת המכפלה במראה כללי ממעוף הציפור

במכתבו כתב הרבי אודות ההליכה למערה והתפילה שם:

"ב-5 אנו נוסעים למערת המכפלה, זאת אומרת לקיר החיצוני. בפנים לא מרשים להיכנס. נעמדנו להתפלל מנחה, וזה ארך למעלה משעה ו-40 דקות. בינתיים הגיעה הידיעה שראש הערבים, שהוא בעל-הבית של מערת המכפלה, הודיע שאותי עם חתני ומלווה אברך מחברון (-אליעזר דן סלונים) - יתנו לנו להיכנס בפנים."

הרב אברהם פאריז, אחד החסידים המקושרים ביותר אל הרבי, עמד ליד הרבי בתפילת המנחה. הוא סיפר את הדברים הבאים:

"לפני שנכנס הרבי למערה התפללנו תפילת מנחה במדרגה השביעית לפני הכניסה. עמדתי לידו והקשבתי לתפילתו. את הברכה הראשונה - אבות עד 'אתה גיבור' - התפלל הרבי באריכות גדולה ובמנגינה של הימים הנוראים. כל יתר תפילת העמידה היתה רגילה..."

גם הרב יהושע ליפקין שהיה בין המלווים את הרבי לכל מקום, תיאר בזכרונותיו את תפילת המנחה במחיצת הרבי:

"ביקורי האחרון בעיר חברון בשנת תרפ"ט היה כשבועיים לפני הטבח,

ביקור היסטורי בחברון

בחברתו של הרבי נ"ע. הרבי הורשה לעלות ולבקר בתוך הבית בחברתו של מר סלונים, בעוד שאנו כולנו עמדנו במדרגות המיוחדות. כפי ששמענו הרי הרבי רק עבר בבית. אך את תפילתו ערך רק בתוך הקהל במקום מעמדו. התפללנו שם מנחה. זכיתי לעמוד קרוב לרבי מאחוריו. תפילת שמונה עשרה של הרבי נחרתה בי עמוקות. הסידור הקטן שבידו, נרווה ונשרה בדמעות, היודעים אמרו שהתפילה היתה כתפילת הימים הנוראים. מעמד זה השרה עלי השראה מיוחדת..."

ואילו הרב שמעון גליצינשטיין כתב ביומנו אודות תפילת המנחה במחיצת הרבי את השורות הבאות:

"התפלל מנחה בניגון הרבקות של תפילת ראש-השנה שחדר ללבות כל ההמון הרב הנוכחים שם וכולם התפרצו בבכיות".

תפילת המנחה של הרבי ארכה קרוב לשעתיים.

ביקור נדיר במערת-המכפלה

בשעה שבע בערב הגיע הרגע ההיסטורי של כניסת הרבי אל תוך מערת-המכפלה. כידוע, לא הותרה כניסת יהודים למערה, אולם ר' אליעזר דן סלונים, בנו של רב העדה האשכנזית, הרב יעקב-יוסף סלונים, הצליח להשיג רשיון כניסה מיוחד עבור הרבי.

ביקורו ההיסטורי של הרבי במערת-המכפלה היה הביקור האחרון של יהודים בתוך המערה, עד לפתיחתה של המערה 38 שנים אחר-כך, בקיץ תשכ"ז, לאחר שיחרור חברון במלחמת ששת-הימים.

על אותו רגע מיוחד, כתב הרבי ביומנו: "הנני נכנס לפני. כבוד גדול עשו לי בנתינת רשיון זה". ובמכתב הוסיף: "הייתי שם רק כ-15 דקות".

יחד עם הרבי נכנסו עוד שישה אנשים. שלמה-זלמן קלונסקי היה בין קומץ המלווים שזכו להיכנס עם הרבי אל פנים המערה, והוא תיאר, ברשימה שכתב, את השתלשלות האירועים:

"הקדוש ר' אליעזר דן סלונים הי"ד, תכנן אז את ביקורו של הרבי בחברון וביקורו במקומות

ר' אליעזר דן סלונים

מסע הרבי בארץ הקודש

שלמה זלמן קלונסקי

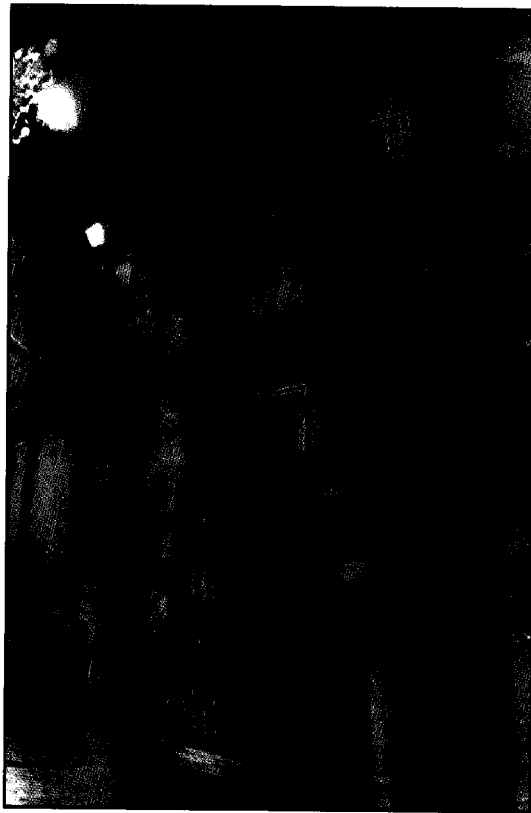
הרב ישראל זיסל דבורץ

הקדושים שם. כידוע היתה הכניסה לתוך הבניין הגדול שעמד על מערת המכפלה, שכלל מסגד גדול, בו עומדות מצבות גדולות - דוגמת מצבת קבורת קבר רחל - של האבות הטמונים בתוך המערה - אסורה, מטעם הערבים, על היהודים ועל הנוצרים מתוך הנימוק שהם טמאים. הקדוש ר' אליעזר דן סלונים הי"ד, שנרצח אחר-כך בידי הערבים בפרעות חברון באותה שנה, השיג רשיון מיוחד לביקור בתוך הבניין והמסגד לרבי ושלושה מלווים.

אני גרתי אז בירושלים, והייתי בידידות עם שיח' תופיק אל-חוסיוני, דודו של המופתי חאג' אמין אל-חוסיוני ימ"ש. פניתי אליו והפצתי בו להשיג גם בשבילי ובשביל חאג' אמין אל-חוסיוני ימ"ש, בקושי רב השיג את הרשיונות דבורץ. רשיונות כניסה למערת המכפלה. בקושי רב השיג את הרשיונות המבוקשים, וביום נסיעת הרבי לחברון נסענו גם אנחנו ונלוונו אליו בסיוור זה.

עד כמה שאני זוכר היינו שבעה אנשים שהיה לנו רשיון כניסה למערת המכפלה, והם: הרבי, חתנו ר' ש. גוראריה, הרב יעקב יוסף סלונים, ר' אליעזר דן סלונים, ר' ישראל זיסל דבורץ, ר' יצחק דבורץ והח"מ שלמה זלמן קלונסקי.

ביקור היסטורי בחברון

פנים מערת-המכפלה

'עֵינֵינוּ עֵצוּמוֹת וְשִׁפְתֵינוּ נִעוֹת'

"התכנית היתה", סיפר קלונסקי, "להכנס דרך שער יעקב אשר שם היתה הכניסה ליהודים אסורה אפילו לתוך השער, ולצאת דרך שער אברהם אשר שם היו המדרגות שליהודים היתה הרשות להכנס לשער זה ולעלות עד שבעה מדרגות בלבד".

ביוון שכך, הקיפו הרבי ומלוויו את המערה וצעדו לעבר שער יעקב. ממשיך קלונסקי ומתאר:

"בהגיענו לשער יעקב חתה לנו משלחת מגדולי הסוחרים הערביים של חברון אשר באו במיוחד לכבודו של הקדוש ר' אליעזר דן סלונים הי"ד שהיה אז מנהל הבנק, חברת אנגלו פלשתינה בע"מ בחברון. הם קידמו את פני הרבי ומלוויו בברכה והלבישו את כל השבעה אנשים נעלי עור מיוחדים, חתיכות עור קצת יותר גדול מגודל סולית נעל, שמושחל בקציהן שרוכים לקשור

מסע הרבי בארץ הקודש

ולהרק על הנעל, בכדי שלא נצטרך להסיר הנעלים ולהכנס יחפים למסגד כדרך שהם עצמם עשו.

עלינו למקום קבורת האבות דרך המסגד. עברנו ליד המצבות הגדולות כדוגמת מצבת קבורת רחל המכוסות בשטיחים יקרים ובפרוכות רקומות פרחים בפתילי זהב טהור. הסוחרים הערבים שליוונו ציינו, כפי המסורת שבידיהם, כל מצבה ומצבה על קבר מי מהזוגות היא עומדת.

ליד מצבת קבורת אבותינו אברהם ושרה הראו לנו פתח בור של מערה ובתוכו תלויה מנורת שמן זית הדולקת תמיד.

הרבי הלך בראש, כולו מחשבות, מהורהר מאוד, והמלווים אחריו. התפלאתי איך הוא מוצא את דרכו בסבך הדרך, כי נדמה היה לי שענינו עצומות ושפתיו נעות וממלמלות. אנו המלווים הלכנו אחריו גם כן כהתרגשות חשאית גדולה מאוד. עד שהגענו לצד השני בסבוב ידוע למדרגות היציאה של שער אברהם, אשר מהמדרגה השביעית (מהסוף) ועד החוץ. וברחוב עמד כל הקהל".

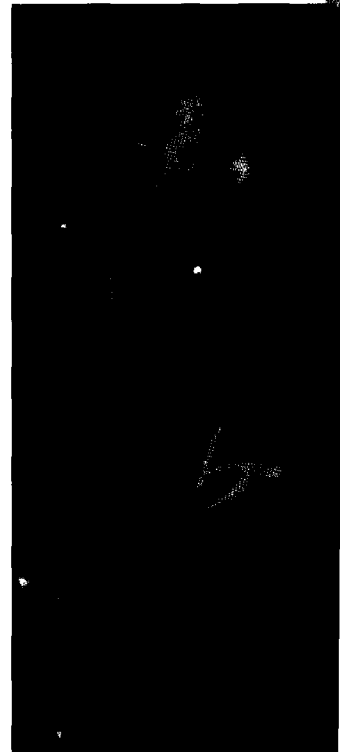
'הטלגרמה איחרה להגיע'

גירסה קצת שונה של האירועים מספר ר' שלום-דובער גולדשמיד, בנו של השו"ב משה גולדשמיד הי"ד, שנרצח ימים אחדים לאחר ביקורו של הרבי:

"הייתי ילד בחברון לפני הפרעות, ואינני זוכר פרטים. רק משמיעה ידוע לי על ביקורו של הרבי הרי"צ במערת המכפלה, שהיה מלווה בנסינות רבים מצד השלטונות לעכבו.

על עצם הביקור ידוע לי שמושל חברון התיר לרבי להיכנס למערה ממש, והרבי נכנס למערה יחד עם חתנו הרב שמריהו גורארי, ועבר עמו לכל אורכה - נכנס בצדה האחד ויצא בצדה השני. יהודי חברון מספרים גם, שהרבי לא היה רק למעלה אלא גם למטה, במקום שבו נמצאים קברי האבות.

בכל מקרה, מאמצי המוסלמים למנוע את כניסת הרבי למערה עלו בתוהו. מספרים גם שמיד לאחר שהרבי יצא מהמקום, הגיעה טלגרמה מהמופתי אל-חוסייני, אותו שונא יהודים ידוע שפעל אחר-כך יד-ביד עם היטלר ימ"ש - ובה הוראה למנוע את כניסת הרבי למערה, אלא שהטלגרמה איחרה להגיע.

שלום-דובער גולדשמיד בילדותו

ביקור היסטורי בחברון

הרבי מליכאוויץ - לחברה
 הרבי מליכאוויץ יחד אהבה כבוד ולמנוחה
 הנצרים נסע לחברון.
 קהל חסידים רב נהל אל שער ח'ברון
 אכזרסטי. ורבים מהם נסעו ללונדון חב"ה.

חברון
 האדמו"ר מליכאוויץ

אם חסידיו חב"ד שכאן בכלל, התכוננו ברח"ל
 ורחיטו לקבלת פני רבם, — חסידיו חברון על אחת כמה
 וכמה.

חברון וליכאוויץ נשומה אחת נאמרו. וכל
 עצם זכות קיומו של הישוב האשכנזי בחברון הוא בשל
 בית האדמו"ר מליכאוויץ. החל מחאדמו"ר האמצעי
 שיסד את הישוב חב"די בחברון, והסאמנים שנעשו
 בידי הבאים אחריו לקיום הישוב הנדלחו והרחבתו.
 ומכאן כל אהבה והתקשרות האהבה מצד בני חברון
 לבית אדמו"ר. ומכאן הצפוייה המרובה לכבוד של
 הרבי בחברון.

ומי שטר ראה את בני חברון בעולם פני רבם לא
 ראה אנשים בהערצתם ובשמחתם. מיד כשנתקבלו ח"י
 דיעה על בואו של הרבי יצאו כמעט כל החברונים לקרא
 אותו למגדל עדר. וכשנראו פני הרבי פרצה שאנת שמד
 זה מפי השומרים: ברוך הבא בשם ח'י!

עם הרבי באו המון חסידים מירושלים ובשורה
 ארבה גבנו לחברון.

כלם באו לבית הרב סלונים וקשם הלכו למערת
 המספלה, התפללו סעודה בצבור.

אחר כך הלך החפ"ד לסייד את נולדתו בחברון
 ובסרב היש הרבי על צד החסידות כבאוד. המראה
 "חי" די אלפינו עמנו כאשר היוו עם אבותינו, בעל
 בשיבת כבוד ישראל ושב לירושלים.

עיתוני התקופה מדווחים על נסיעת הרבי לחברון

מסע הרבי בארץ הקודש

בית רומנוי. נחלתו של הרבי בחברון

חצר היהודים בחברון
מימין (הכיפה העגולה): 'בית-הכנסת של אברהם אבינו'. תצלום משנת תרפ"ד

ביקור היסטורי בחברון

כשהרבי יצא מהמערה, נתן נדבות רבות לפושטי-היד הערביים שהיו שם, ופסע משם אל 'בית הדסה'. כשהגיע למקום עבר בכל החדרים ובדק כל פינה ופינה.

כידוע, כעבור שבוע התחוללו הפרעות בחברון והמקום התמלא בפצועי הטבח. אחותי (המבוגרת ממני בשש שנים) היתה שם והיא זוכרת את הביקור. הרבי קרב אליה, הניח עליה את שתי ידיו הקדושות ובירכה.

אגב, כדאי לציין, כי במכתב כ"ק אדמו"ר למר גד פרומקין, מי שהיה שופט עליון בבית-המשפט, כתב הרבי: "אתעניין לדעת אולי ידועים לכ' פרטי ביקורו של כ"ק מו"ח אדמו"ר במערת המכפלה, ועד איזה מקום נכנס שם".

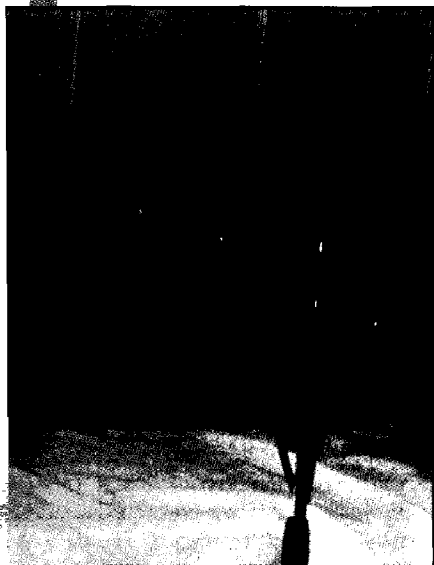
הרבי מובקר בנחלתו

בשעה שבע וחצי בערב הלך הרבי לסייר בנחלתו וחצרו שבעיר האבות. הוא ביקר ליד בית-הכנסת 'אברהם אבינו', שעמד אז לפני שיפוץ, והלך אל 'בית רומנו'. הרבי התעניין בכל הפרטים ובדק את מקומו, מעמדו ומצבו של הבית והמגרשים שסביבו.

הרב דובער אליעזרוב, נכדו של הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, שהיה באותם ימים בגיל 21, נזכר בערגה באותם רגעים במחיצת הרבי. לגביו, כנכדו של הרב אליעזרוב, לא היה טבעי יותר מאשר להיצמד אל פמליית הרבי ולהילוות אליו בכל סיוריו בארץ-ישראל. על הביקור בחברון הוא מספר:

"כשהרבי הריי"צ הגיע ארצה נסענו עמו לבית-הכנסת 'אברהם אבינו' שעמד אז לפני השיפוץ, ואני אף עליתי עם הרבי למדריגה השביעית במערת-המכפלה. אני זוכר בבירור את המחזה. בכלל, למרות שהרבי היה חלש בבריאותו ודיבורו היה שקט מאוד, מאמרי החסידות שאמר בארץ היו מבחינתי - ומבחינת שאר בני הישוב שלא ראו את הרבי מעולם קודם לכן - אור מופלא. הרבי דיבר בנעימות ו'גשמאק' בלתי רגילים".

מ'בית רומנו' שב אדמו"ר הריי"צ אל ביתו של רב העיר, שם המתינו לרבי כל קרובות המשפחה, בני משפחות סלונים ושניאורסאהן. התנו של הרבי, הרב שמריהו גורארי, בירך אותן בשמו של הרבי.

הרב דובער אליעזרוב

מסע הרבי בארץ הקודש

כ"ק אדמו"ר ואדמו"ר הרי"צ בעת משחק שחמט

מפי אחד מזקני ירושלים, יליד חברון, ישנה שמועה כי בביקורו של אדמו"ר הרי"צ בחברון, נשאל הרבי על-ידי כמה מאנשי חברון, מדוע לא נלווה אליו במסעו גם חתנו - כ"ק אדמו"ר, והרבי השיב: "חתני סובר כי כשנכנסים אל ארץ-ישראל שוב אינו פשוט לצאת ממנה".

הרבי אומר מאמר דא"ח

לאחר מנוחה קצרה, נסע הרבי אל בית-הכנסת הגדול, המקום בו התפללו חסידי וזקני חב"ד בחברון בשנים האחרונות שלפני בואו של הרבי. המקום היה מלא מפה אל פה בחסידים ואורחים שבאו לחזות ברבי ולשמוע את דברי קודשו.

לאחר תפילת מעריב, בשעה שמונה וחמש דקות התיישב הרבי על הבמה ואמר את מאמר החסידות 'יהי ה' אלוקינו עמנו כאשר כו'.

וכך כתב הרב במכתבו:

"מעריב מתפללים אנו בבית-הכנסת החסידי הגדול, ולאחר מעריב הנני אומר מאמר חסידות במשך כ-50 דקות. כל הישיבה [של] המתנגדים היו לידי כל היום - ליד מערת המכפלה, במעריב ובחסידות - וכולם שומעים תודה לא-ל".

ביקור היסטורי בחברון

ראשי ישיבת סלבודקה שבחברון היו גם הם בין מקבלי פניו של הרבי. הם ניצלו את ביקורו של הרבי בעיר ושטחו בפניו את בקשתם כי יאות לבקר גם בישיבתם. "לפני נסיעתנו", כתב הרבי, "ניגשה משלחת של הישיבה שנעשה להם את הכבוד וניכנס לדקה. ר' משה מרדכי עפשטיין (-ראש הישיבה) לא הי".

הרבי נענה לבקשה, כפי שציין במכתבו: "הבטחתי להם והשמחה גדולה". ממש לפני יציאתו את העיר חברון, סר הרבי לבקר בישיבה ו"הנני מתקבל על-ידי כל התלמידים, 260 בחורים בלי-עין-הרע, והאולם גדול. הנני שוהה שם 2 דקות ושולח פרישת-שלום לראש-הישיבה".

טבח במקבלי הפנים

עם תום ביקורו הקצר של הרבי בישיבת סלבודקה שבחברון, יצא הרבי חזרה לירושלים, ובשעה 10 בלילה הגיע אל בית-המלון 'אמדרוסקי'.

שם, בבית-המלון, המתינה לרבי טלגרמה מאמו, הרבנית שטערנא-שרה שניאורסאהן, בה היא מבקשת מבנה כי לא יתענה.

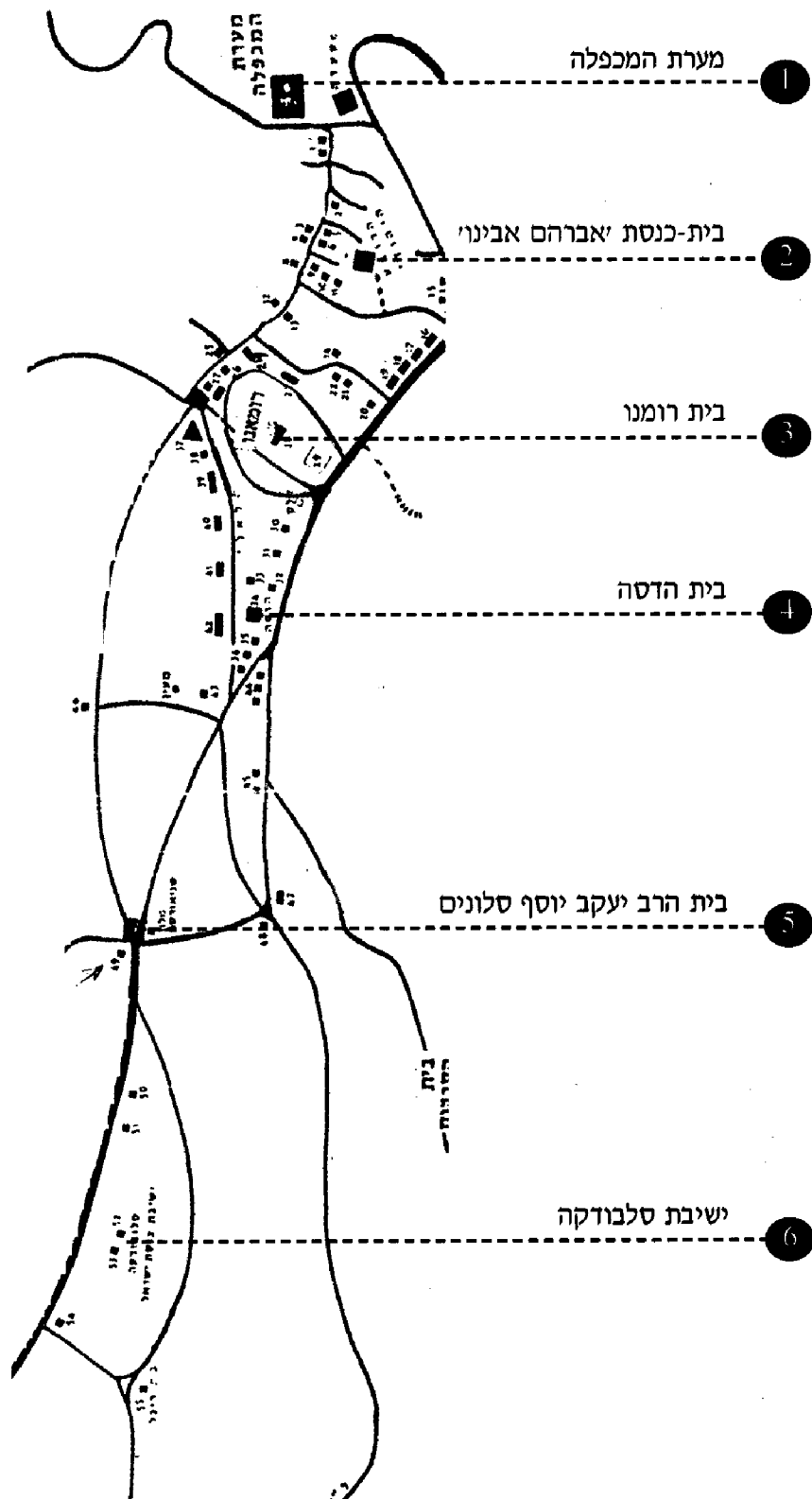
ישיבת סלבודקה בחברון

11 יום אחרי ביקורו של הרבי בעיר האבות נערך ביהודי העיר טבח נורא, שבמהלכו נרצחו באכזריות 64 יהודים. בין הנרצחים היו ר' אליעזר דן סלונים ומשפחתו, השו"ב ר' משה גולדשמיד, הרב משה שמואל קסטל, תלמידי ישיבת סלבודקה ורבים אחרים ממקבלי פניו של הרבי.

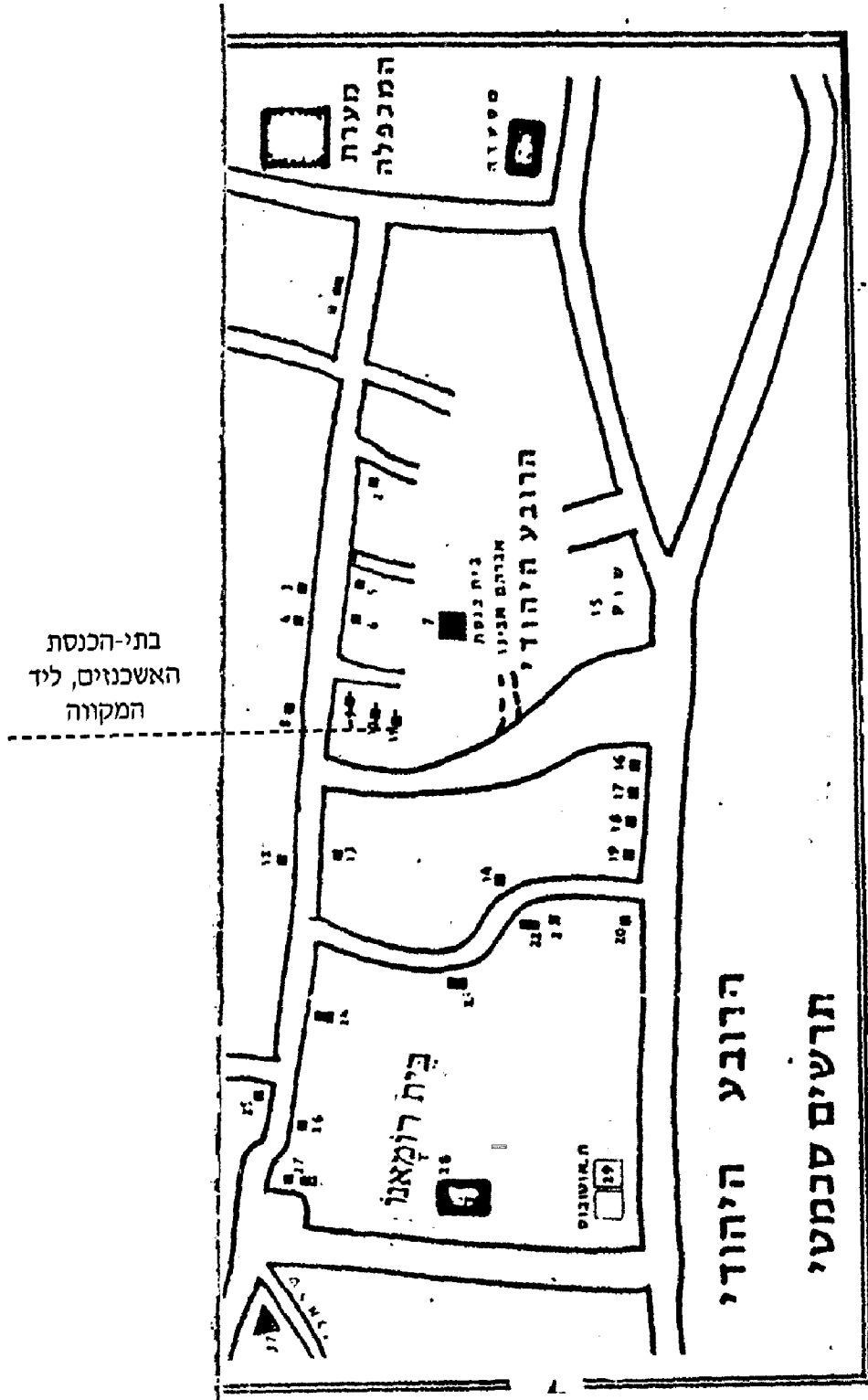
בעקבות הטבח, עם

פינויים של הניצולים, בא למעשה הקץ על היישוב היהודי והחבר"י בחברון שהתקיים בעיר עשרות ומאות שנים. רק לאחר שיחרור עיר האבות במלחמת ששת-הימים, חודש שוב הישוב היהודי בעיר: בי"ת-רומנו, נחלתם של אדמו"רי חב"ד, נפתחה - כעבור שנים - ישיבה; בית-הכנסת על-שם 'אברהם אבינו' שוקם מהריסותיו ובתיהם של משפחות שניאורסון וסלונים אוכלסו במשפחות יהודיות.

מסע הרבי בארץ הקודש

תרשים של העיר חברון והרובע היהודי.
 הנקודות מבלטות בתים יהודיים בתוך העיר.
 סימוני המספרים מציינים את המקומות בהם ביקר הרבי

פרק יד: תשעה באב בירושלים

עם שובו מחברון לירושלים לא יצא עוד אדמו"ר הרי"צ מהעיר, ונשאר ללון בה שישה לילות רצופים.

את כל יום רביעי, ח' מנחם-אב, הקדיש הרבי ליחידות. במיוחד התקבלו באותו יום ליחידות אצל הרבי תלמידי התמימים משיבת 'תורת-אמת'.

הרב הורנשטיין מגיע

באותו יום רביעי, ערב צום תשעה באב, השכים הרבי קום בשעת בוקר מוקדמת, ולאחר שסיים את התפילה והלימוד, הביאו אליו, בשעה שמונה, טלגרמה מרעייתו הרבנית ובנותיו, שדרשו בשלום.

בשעה 11 וחצי בבוקר בא אל חדרו של הרבי דודו, הרב משה הורנשטיין, שהגיע באותו בוקר לירושלים. הרבי שוחח עמו רגעים אחדים ואחר-כך הלך הרב הורנשטיין לדרכו.

בין הבאים אל הרבי ליחידות באותו בוקר ידוע לנו על הרב וואלדארסקי, שבא לשוחח עם הרבי על הקמת ועד למקוואות בארץ-הקודש, וישב אצל הרבי במשך שעה וחצי.

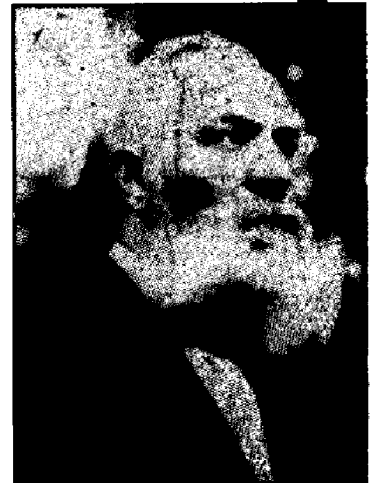
לאחר הפסקה לארוחת צהריים, המשיך הרבי לקבל אנשים ליחידות, שהסתיימה בשעה חמש בערב.

הרבי אכל סעודה מפסקת ובשש בערב שלח טלגרמה לביתו שבריגא. סגנון הטלגרמה היה:

"הטלגרמה קבלתי. ת"ל בקרתי צפת ומירון טבריא חברון ות"ל שלום לנו בבקשה להודיעינו משלומם".

על אותה שעה כתב הרבי ביומנו:

"כואב לי בצדי הימני והשי"ת ישלח לי רפואה".

דודו של הרבי,
הרב משה הורנשטיין

תשעה באב בירושלים

קינות בחדר המלון

בשעה שמונה בערב, ערב תשעה באב, אמר הרבי את קינות 'איכה' בחדרו שבמלון 'אמדורסקי'. בחדר סמוך לחדרו של הרבי התקיים מניין והרבי הקשיב מרחוק.

על תחושותיו ועל שראו עיניו באותו ליל תשעה באב בירושלים, כתב הרבי ביומנו:

"מאוד צר לי אשר מעוני הוא ברחוב כזה שאינני רואה את בני ירושלים היראים והחרדים לדבר ה', כי ברחוב הזה מושב הצעירים בני הישוב החדש ומנהגיהם רע.

רושם רע ומדאיב עשה עלי לילה זה, הטיול של צעירים וצעירות בקול רעש של שמחה והמולה, רבים קונים מים ופירות, אוכלים ושותים ומטיילים וכו' וכו'.

נזכרתי אשר בהיותי ילד קטן בן שש או שבע היה אז בליובאוויטש ר' לוי יצחק סלאנים ז"ל מחברון. שאלתיו איך הוא ט' באב בירושלים, וענה לי: 'ט' באב בירושלים כמו י"ט כסלו בליובאוויטש'. לפי הבנתי אז הקטנה, [חשבתני כי כשם שי"ט כסלו בליובאוויטש הוא שמחה גדולה כן ט' באב בירושלים הוא אבילות גדולה, ינחמנו ה' בגו"צ בב"א. אבל עתה הנני רואה כי טעיתי, כי ט' באב בירושלים הוא ר"ל כמו י"ט כסלו בליובאוויטש כפשוטו ואוי לעינים שרואות כך, והשי"ת ינחמנו וישלח לנו גואל צדק בב"א ויהפוך לשמחה של תורה ומצוה".

ביקור בהר-הזיתים

אחר חצות היום של יום חמישי, ט' באב, יצא הרבי לבקר בהר-הזיתים ובמקומות נוספים בירושלים.

הרבי ביקר על הר-הזיתים, בקברי זכריה הנביא, רבי חיים בן עטר בעל 'אור-החיים, קבר ה'פרי חדש', מערת שמעון הצדיק, חצר כלבא-שבוע, מערת סנהדרין קטנה ומערת סנהדרין גדולה, ובקברי מלכי בית דוד שעל הר ציון.

הרבי התעניין מאוד בצורת קברי הכוכין של מערות הסנהדרין. כשאחד העיר באוזני הרבי כי "מערות שכאלו הן דבר יקר-המציאות ומעניינות הן מאוד", הגיב אדמו"ר הריי"צ ואמר:

"מעניין יהיה אז, בשעה ששוכניהן יקומו ויקיצו לחיי עולם".

ר' אברהם ארליכמן, התלווה אל הרבי באותו יום, והוא סיפר:

מראה כללי של הר-הזיתים. ברקע יד אבשלום והר-הבית

תשעה באב בירושלים

ציון קברו של בעל האור החיים

מערת קברו של שמעון הצדיק

קבר זכריה הנביא

אוצר החכמה

מסע הרבי בארץ הקודש

המייבנים שמעל קברי מלכי בית דוד בהר-ציון

קברי סנהדרין, שהיו בבעלותו של עורך הדין התלמודי, הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן, כפי שנראו בתקופה בה ביקר הרבי במקום

תשעה באב בירושלים

"כאשר הרבי הרי"צ ביקר בארץ-הקודש הייתי תלמיד בישיבת 'תורת-אמת'. לכבוד הביקור אירגנו בישיבה מעין 'ועד המסדר'. בהיותי אחד מחברי הועד, זכיתי להיתלוות אל רבי בכל זמן היותו בירושלים.

"בתשעה באב הלך הרבי להר-הזיתים, והשתטח זמן רב על קברי ה'אור החיים הקדוש' וה'פרי חדש'. הדרך לקבריהם היתה מלאה בקוצים, ומעט קוצים נתפסו בבגדיו של הרבי. המשפיע הרב אלתר שימחוביץ, שהיה בין המלווים את הרבי, מיהר להתכופף ולהוציא את הקוצים ממכנסיו של הרבי. "כן היה הרבי בקברי המלכים והתעניין אצלי האם נכונה השמועה שבמקום מסויים (שהרבי הצביע עליו בידו) היתה מקווה בעבר".

גם המשפיע הרב ניסן הורביץ, זכה ללוות את הרבי בביקורו על הר-הזיתים. הוא היה מספר בכל הזדמנות, בשמחה ובתענוג מיוחד, על שזכה ללוות את הרבי על ההר, ובשאר המקומות בארץ-הקודש, ועל הזכות הגדולה לה זכה בכך שאחז במטרייתו הפרטית והצל על הרבי מפני קרני השמש הלוהטת.

* * *

הביקור של אדמו"ר הרי"צ בהר-הזיתים, במערות הסנהדרין ובקברי בית דוד נמשך ארבע שעות. בשעה חמש אחר-הצהריים שב הרבי אל בית-המלון 'אמדורסקי', שם שוחח עמו בחדרו דודו, הרב משה הורנשטיין, במשך שעה.

בשעה שבע וחצי התפלל הרבי תפילת ערבית.

מסע הרבי בארץ הקודש

פרק טו:

בישיבת 'תורת-אמת'

ישיבת 'תורת-אמת' הוקמה על-ידי אדמו"ר רש"ב בתחילת שנת תער"ב, בעיר חברון. כעבור שנתיים וחצי, עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה, נסגרה הישיבה לאחר שהמשפיע ומנהל הישיבה, הרב שלמה-זלמן הבלין, יחד עם שבעת התלמידים ששלח אדמו"ר רש"ב, הוכרחו לחזור לרוסיה בתור נתינים של ארץ אויב לתורכיה, ששלטה בארץ באותם ימים.

ישיבת 'תורת-אמת' בירושלים

חלפו שבע שנים עד שהמשפיע, הרב שלמה-זלמן הבלין, נשלח שוב לארץ-קודש כדי ליסד מחדש את ישיבת 'תורת-אמת' ולנהלה.

התכנית הראשונה היתה לפתוח את הישיבה מחדש בעיר חברון. אולם תכנית זו לא יצאה אל הפועל. רוב אנשי חב"ד בחברון היו אזרחי רוסיה ואולצו לעזוב את העיר, עד שזו כמעט התרוקנה מחסידי חב"ד. גם בניין 'בית רומנו' שבו התקיימה הישיבה בשנים הראשונות, לא היה בידי יהודים. האנגלים, שכבשו את הארץ מידי התורכים, הקימו שם את בית-המשפט, בית-הכלא והמשטרה העירונית.

כיוון שכך, הוחלט בסופו של דבר, לפתוח את הישיבה בירושלים. בתחילה הוקמה הישיבה בשכונת 'בית-ישראל' ובבית-הכנסת של חסידי חב"ד 'אהל יצחק' שבשכונת 'מאה-שערים'.

בשנת תרפ"ז השיג מנהל הישיבה, הרב שלמה-זלמן הבלין, בניין עבור הישיבה בשכונת גבעת-שאול. מלבד מקום לישיבה הכיל הבניין גם מקווה ומאפייה למצות. בסמוך לבניין נרכש מגרש בן שני דונם, כדי לבנות עליו את בנייני הישיבה.

עם הקמת הישיבה בשנת תרפ"ב, צירף אליו הרב הבלין, המנהל והמשפיע של הישיבה, את הרב משה-אריה-ליב שפירא בתור ר"מ ואת הרב שמעון גליצנשטיין בתור מזכיר. משנת תרפ"ז מונה הרב אלתר שימחוביץ, חתנו של הרב הבלין, למשפיע בישיבה.

בישיבת 'תורת-אמת'

הרב אלטר שימחוביץ'

הרב שלמה-זלמן הבלין

בית-הכנסת 'אהל יצחק' בשכונת מאה-שערים, בו פעלה ישיבת 'תורת-אמת'

מסע הרבי בארץ הקודש

הישיבה אמנם הצליחה ונוספו לה תלמידים רבים, אולם קופת הישיבה היתה ריקה. לרב הבלין לא נותרה ברירה, אלא לצאת מארץ-הקודש לארצות-הברית, כדי לאסוף כספים להחזקת הישיבה. בפעם הראשונה יצא בסוף חורף תרפ"ח, ומאז הרבה לשהות בארצות-הברית. מזמן לזמן חזר לביקורים בארץ, כדי לסדר את ענייני הישיבה ולראות את בני משפחתו. בימי ביקורו של הרבי בארץ שהה הרב הבלין בארצות-הברית.

סעודה באולם הישיבה

את מוצאי תשעה-באב הקדיש הרבי להתוועדות בישיבת 'תורת-אמת'. בשעה תשע בערב, יצא הרבי לשכונת גבעת שאול שהיתה שכונה מרוחקת ממרכז העיר. בעקבות הרבי יצאה שיירת אוטובוסים ובה מאות מחסידי חב"ד ותושבי ירושלים. המשפיע של הישיבה, הרב אלתר שימחוביץ, מינה את אחד התלמידים, ר' אברהם ארליכמן, ל'שר המשקים', שידאג שבכל אוטובוס יהיה 'משקה'.

הרב שמעון גליצנשטיין, מזכיר הישיבה, תיאר את ההתוועדות ביומנו:

"הנהלת הישיבה סידרה לרבי סעודה יפה באולם הישיבה וסעד יחד עם כל המנהלים והתלמידים התמימים וגם מספר אנשים נכבדים מאנ"ש.

"כשנכנס הרבי לישיבה, קרנו אור פניו. שמחת לב פנימית והתרוממות הנפש היתה ניכרת על פניו. התלמידים והנוכחים הטיבו את לבם ביי"ש וניגנו ניגונים יפים חב"דיים.

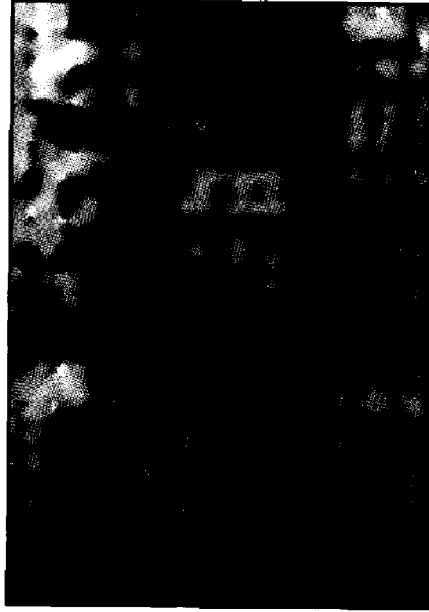
"הרבי ניגן יחד עם התלמידים התמימים, ושהה שעה ארוכה עם התמימים שהסבו לו עונג ונחת רב".

כשהרבי הגיע לביקור בישיבה, עמדה ליד פתח הבניין הגב' מוסיא ליפשיץ, בתו של המשפיע הרב שלמה-זלמן הבלין ואשת הרב יצחק ליפשיץ, שנמנה על קבוצת החסידים שהתלוותה אל הרבי לכל מקום.

היא נשאה על ידיה את בתה הבכורה, תינוקת שנולדה זה עתה. כשהרבי עבר לצדן היא ניגשה אליו וביקשה את ברכתו הקדושה. הרבי בירך אותן בחמימות רבה.

'הלוא אנו מותראים בעת'

מי ששירת את הרבי בעת שהותו בעיר חברון ובמהלך הסעודה בישיבת 'תורת-אמת' היה השו"ב מחברון, הרב משה גולדשמיד הי"ד. בכל פעם שנכנס ר' משה לאדמו"ר הריי"צ, נהג לבקש ממנו ברכה שיוכה לראות את הרבי עוד-פעם, והרבי העניק לו את הברכה.

מרת מוסיא
ליפשיץ

הרב משה גולדשמיד

מסע הרבי בארץ הקודש

באותו ערב הבחין ר' אברהם ארליכמן בר' משה כשהוא יושב ומחזיק ספל בידו. הרבי נטל ידיו לסעודה ור' משה זכה להחזיק בספל. אולם במקום לשמוח על הזכות הגדולה שנפלה בחלקו, היו פניו של ר' משה נפולות.

שאל אותו ר' אברהם: "ר' משה, מה לעצבות זו על פניך?"

השיב לו ר' משה:

"ביקשתי מהרבי ברכה שאתראה עם הרבי עוד פעם, והרבי ענה לי: 'מען זעהט זיך דאך' (-הלוא אנו מתראים כעת). חזרתי ובקשתי מהרבי שוב ברכה שאזכה לראות עוד את הרבי, והרבי ענה לי באותו לשון. וכך עוד פעם".

"לבו אמר לו שזוהי הפעם האחרונה שהוא מתראה עם הרבי..." סיפר ר' אברהם ארליכמן.

בנו של ר' משה, ר' שלום-דובער גולדשמיד, מספר גירסה שונה במעט על מה שאירע:

"גם בירושלים אבי ביקש מהרבי, בכל פעם שנכנס אליו, את הברכה הרגילה שלו - שיזכו להיפגש עוד פעם - וגם הפעם הרבי נתן לו את הברכה.

"אלא ששם היתה בעצם הפגישה האישית האחרונה ביניהם, כי הפעם אחרונה ממש שאבי נכנס אל הרבי היתה לצורך מעשי מסויים - כמדומני כדי ליטול מהרבי כלי לנטילת-ידיים.

"בצאתו מאת הרבי נזכר אבי ששכח לבקש ברכה נוספת וזו היתה הפגישה האחרונה..."

כעבור מספר ימים, במאורעות תרפ"ט בחברון, נרצח ר' משה יחד עם שאר קדושי חברון הי"ד.

שוהות קודש ומאמרי חסידות

הרב חנניה-יוסף הלפרין, שזכה לשבת מול פני הרבי בשעת הסעודה, סיפר על ששמע מפי הרבי באותה התוועדות:

"כמוצאי תשעה באב נערכה סעודה קטנה עם מספר משתתפים מצומצם. הרבי סיפר אז הרבה על המאסר והגאולה. זכור לי שאמר, כי לאורך כל המאסר התנהגו אנשי הייבסקציה היהודים בצורה גרועה יותר מהגויים. הם היכו מכות-רצח ילדים קטנים כדי לשאוב מהם מידע על העומדים מאחוריהם. אבל, אמר הרבי, כל זה נראה כך רק מהעולם-הזה; מהעולם-הבא רואים אחרת לגמרי.

הרב חנניה-יוסף הלפרין

בישיבת 'תורת-אמת'

"הרבי התבטא אז במילים, שמה שהחזיקו מרגע המאסר ועד השיחרור היתה העובדה, שלאורך כל התקופה הזאת לא היתה שעה שלא ראה בה את אביו, אדמו"ר הרש"ב נ"ע".

הרב שמעון גליצנשטיין פירסם ביומן שהדפיס את תוכן השיחה שאמר הרבי, עם תום הסעודה, לפני הנוכחים. כאן ניתנת השיחה בתרגום לעברית:

רצוני להתוועד עם התלמידים - ובהקדמה כללית לכך:

הגם ש"תורת-אמת" נוסדה מכבר, בשנת תער"ב, ובתחלת ההתיסדות שלחו מתלמידי "תומכי תמימים" להיות כזריעה ונטיעה, שידעו כי כוונת ההתיסדות היא להאיר אור, וב"ה כבר ישנם משגיחים ומשפיעים מ"תורת-אמת", אעפ"כ הנני מוצא לנכון בפגישתי הראשונה אתכם לבאר את הכוונה של התיסדות "תומכי תמימים" בכלל - ואחזור על דברי הרב ממש.

ביום ראשון ט"ו אלול תרנ"ז, קרא אבא (אאמו"ר) לכמה בעלי-בתים חסידיים (זה ה' בומן חתונתי) אודות התיסדות ישיבה, ואמר:

התיסדות הישיבה אינה בשביל תורה, לא חסר תורה ב"ה, יש ישיבות רבות, ובכלל באזור זה לא חסרה תורה, אלא הכוונה היא להאיר אור, שילמדו נגלה וילמדו חסידות ושזה יהיה מעורב ו'מבושל' יחד, שיהי' עם מה ללכת בשוק. אינני מתכוין למעט בדמות שאר הישיבות, אבל בהתיסדות זו הכוונה היא להאיר אור.

בפעם אחרת, מאוחר יותר, אמר אאמו"ר: הפנימיות של ברכת התורה היא כמ"ש "ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו", שתורה תאיר בעולם ולעשות מעולם - תורה, להאיר את העולם ולעשות מעולם - אלוקות.

ה"תמימים" ברוסי' - שמאז התיסדות "תומכי תמימים" כבר עברו יותר משלושים שנה - הנה עתה רואים את הכוחות שלהם בתוקף המסירות-נפש על התורה. הגם שכאשר מתחילים להזכר במצבם, הרוחק והלחץ הן בכותלי ביהמדר' והן בכלל, מצבם מחריב את הארץ, אבל הרי כל זה הוא כשנמצאים למטה על הארץ, ואילו כשמתרוממים טפח גבוה מהארץ רואים שמצד הכוונה של ירידת הנשמה בגוף וירידת התורה בכריאת העולמות בכלל - התוקף שלהם במסירות נפש הוא ענין גדול.

אע"פ שקשה מאד לשאת את היסורים שלהם, המיעוט חלב ודם, חוסר המזון וחוסר השינה, אבל כל זה הוא כשנמצאים על הארץ, ואילו כשמתרוממים טפח מעל הארץ, המסירות נפש שלהם היא ענין גדול מאד.

הכוחות שלהם בתוקף המסירות נפש בתלמידי תלמידיהם, שילדים בני 12-10 הולכים בשמחה לבית האסורים בגלל לימוד וכשמייסרים אותם בכמה

מסע הרבי בארץ הקודש

עניינים שיאמרו מי למד אתם, הם אומרים: בשום אופן לא. גם אם ידקרו אותם ויגרמו להם כל מיני יסורים ר"ל, הם לא מגלים.

"תורת-אמת" היא הרי המשכה וסניף של "תומכי תמימים", לכן התלמידים שהיו בתחלת ההתיסדות ועליהם נוספו עוד הרבה, כן ירבו - לא צריך לאחל להם את תוקף המסירות נפש, השי"ת יעזור שהדוחק והלחץ ירדו ושלא יהיו מניעות ועיכובים על תורה ומצוות, והרי לכל אחד יש מניעות ועיכובים, לא רק ברוסיה. כל כדור הארץ נמצא בגלות. יש נסיונות, מניעות ועיכובים וצריך לעבור אותם. כללות עולם הזה, "והיו ימיו מאה ועשרים", הוא רק מעבר, אלא שיש לדעת שהכוונה היא להאיר אור בעולם ולעשות מעולם - תורה.

כיוון שאני המנהל הכללי של כל הישיבות, וכפי שאבא (אאמו"ר) מסר לי בחייו בעלמא דין ובחייו בעולם העליון, הוא מצוה ומוזהיר דרכי, שאני יכול לנהל רק ישיבות שענינן הוא להאיר אור, ומאחר שעל "תורת-אמת" ישנו האור מקיף ואור זכות נשיאינו - שזה יתן לכם כחות להאיר אור בעולם.

באמת היה צריך להתוועד בפרטיות, אבל מסתמא המשפיע והמנהל ר' אלטער מתוועד אתכם לעתים תכופות, במילא הרי יסודות העניינים ידועים, ואנו מוגבלים בזמן, צריך לדבר חסידות ושמהמילים ישאר רושם אצלי ואצלכם.

הגם שעל-פי מה שמסר לי המשפיע, שלומדים חסידות ויש כאלה ששייכים לעבודת התפילה, ותפילה אין הכוונה רק שיצאו משלילה של לא להתפלל, אלא לעבודה שבלב זו תפילה - אעפ"כ צריך לומר שהכוונה היא להאיר אור בעולם, ולא שהעולם ימשוך, אלא לעשות מהעולם - תורה.

[אחרי השיחה אמר הרבי מאמר דא"ח ד"ה אתה הראת לדעת כו'.]

לפני שיצא מאולם הישיבה ביקש כ"ק אדמו"ר, שכל תלמידי הישיבה יתאספו סביבו, ואמר:]

היו בריאים כולכם. אני נוסע, אבל לא נפרדים, המקום אינו תופס מקום וממילא אנו לא נפרדים. אחד מכם יהי לרובה להאיר אור.

השי"ת יעזור שכוח נשיאינו וואס ער גיט אונז דעס כח אין עבודה אלקית בלימוד ועבודה שבלב, זאל אייך העלפען אז ס'זאל זיין וידגו לרב בקרב הארץ, אז זאל זיין ותורה אור, היו בריאים, לילה טוב".

הרבי הריי"צ עזב את הישיבה בשעה 12 וחצי בלילה וחזר אל בית-המלון.

בישיבת 'תורת-אמת'

קבוצה מתלמידי ישיבת 'תורת-אמת' שליוו את הרבי מימין לשמאל: עומדים - הרב יצחק ליפשיץ, ר' אברהם ארליכמן, יושבים - ר' יעקב רוזנבלט, הרב משה יהודה רייכמן, ר' אברהם כהן אורלנסקי

כותרת נייר-המכתבים של ישיבת 'תורת-אמת' עם תכנית הבניין בשכונת גבעת-שאול. בעקבות פרעות תרפ"ט נטשה הישיבה את המקום שהיה מרוחק ממרכז העיר

פרק טז:

שבת אחרונה בירושלים

לקראת השבת האחרונה בירושלים החל אדמו"ר הרי"צ בהכנות לקראת סיום מסעו בארץ ויציאתו לאירופה. ביום שישי, י' מנחם-אב, קנה הרבי כרטיסים להפלגה באניה היוצאת מאלכסנדריה לטריסט.

באותו בוקר של יום שישי, לאחר תפילת שחרית, החל מהשעה שמונה בבוקר ועד השעה 10, רשם הרבי את המאמר 'אתה הראת' - המאמר שאמר בליל אמש, בישיבת 'תורת-אמת'.

ביקורים במוסדות העיר

מיד לאחר שסיים לרשום את המאמר, יצא אדמו"ר הרי"צ לבקר את מוסדות התורה והחסד שבירושלים:

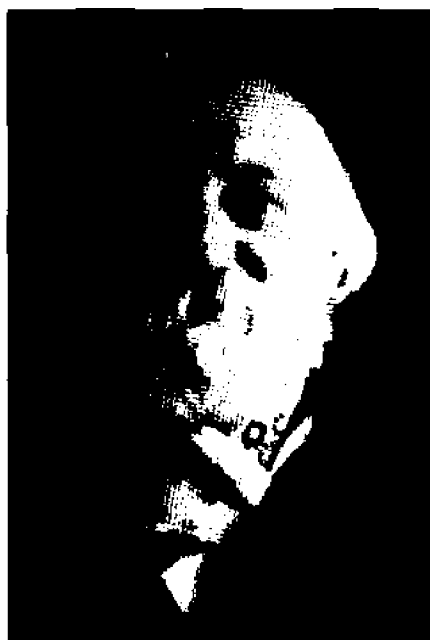
בבית-היתומים 'דיסקין', קיבלו את פני הרבי רבה של ירושלים, הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, הגאון רבי אליהו קלאצקין וכל חברי ההנהלה של בית-היתומים. משם הלך הרבי לבקר ב'מושב זקנים'.

בבית-הרפואה 'שערי-צדק' קיבל את פני הרבי מנהל המקום, ד"ר משה וואלך, שערך לרבי סיור במקום. גם בבית-הרפואה 'ביקור-חולים' ביקר הרבי בטרם חזר אל בית-המלון 'אמדורסקי'.

עם חזרתו אל בית-המלון, קיבל הרבי אנשים שביקשו להיכנס ליחידות. בשעה אחת וחצי בצהרים הסתיימה היחידות, לאחר שאל חדרו של הרבי במלון 'אמדורסקי' הגיעו קרובי משפחתו של הרבי, האדמו"ר רבי נחום טברסקי מרחמסטרווקה, יחד עם שני בניו - רבי אברהם-דב ורבי דוד - והרבי שוחח עמם במשך כחצי שעה.

עד אותה שעה לא אכל הרבי דבר, ורק לאחר שנפרד מאורחיו אכל מעט. אחרי-הצהריים, לאחר שהרבי חזר מהטבילה במקווה ונח מעט, הביאו לפניו מכתבים שהגיעו מבני משפחתו. וכך כתב הרבי ביומנו:

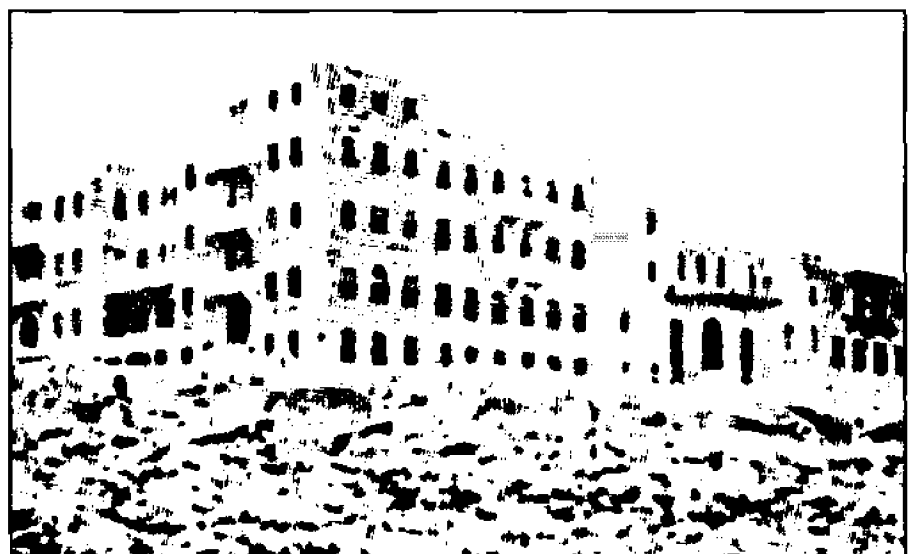
שבת אחרונה בירושלים

האדמו"ר רבי אברהם-דוב טברסקי

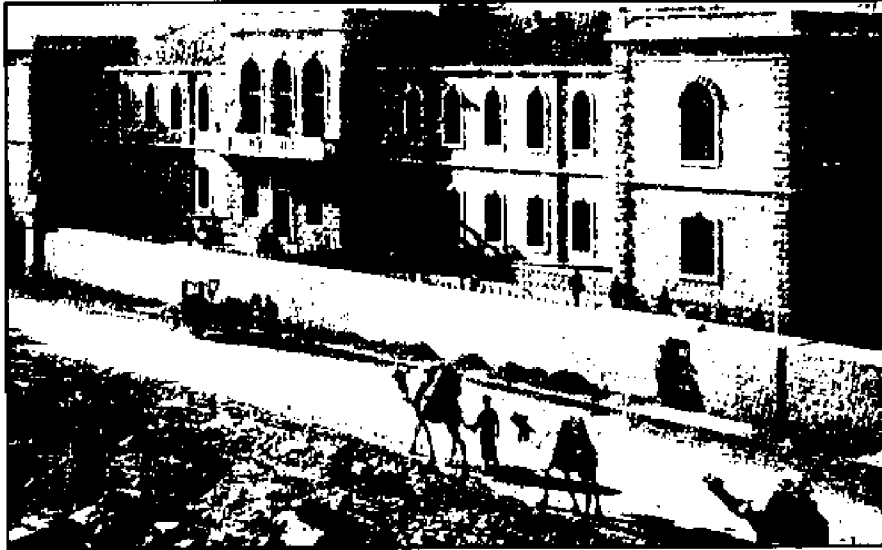

האדמו"ר רבי דוד טברסקי

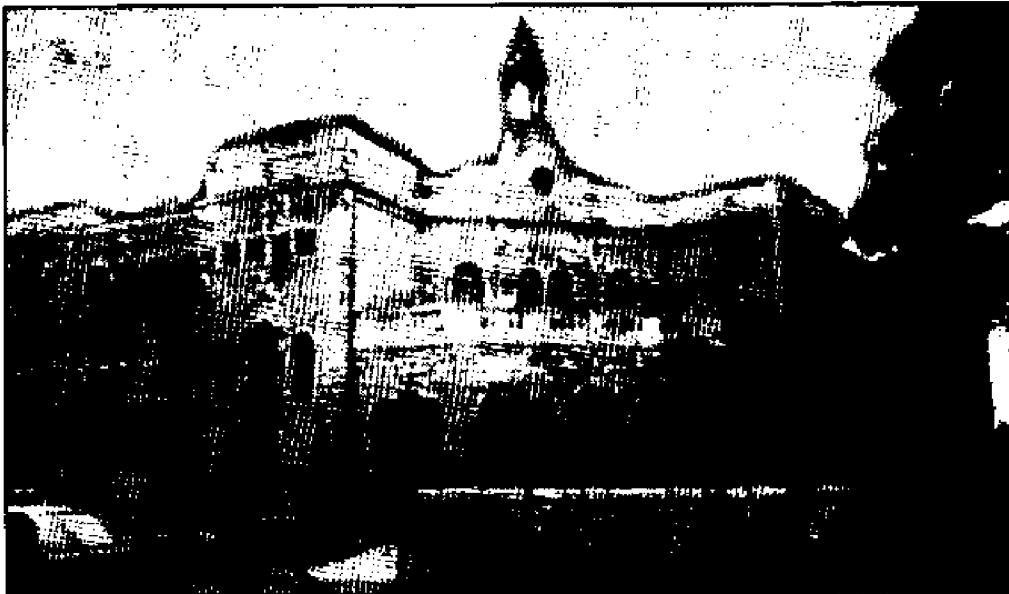

בית-היתומים יידיסקיף

מסע הרבי בארץ הקודש

בית-הרפואה 'שערי-צדק'

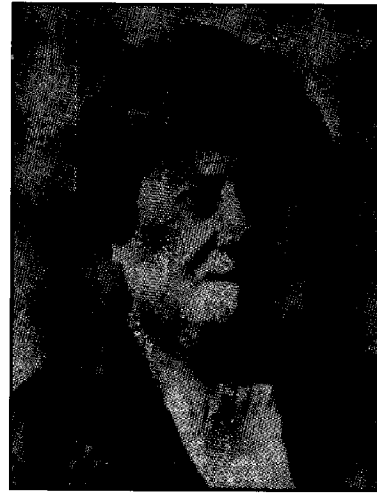

בית-הרפואה 'ביקור-חולים'

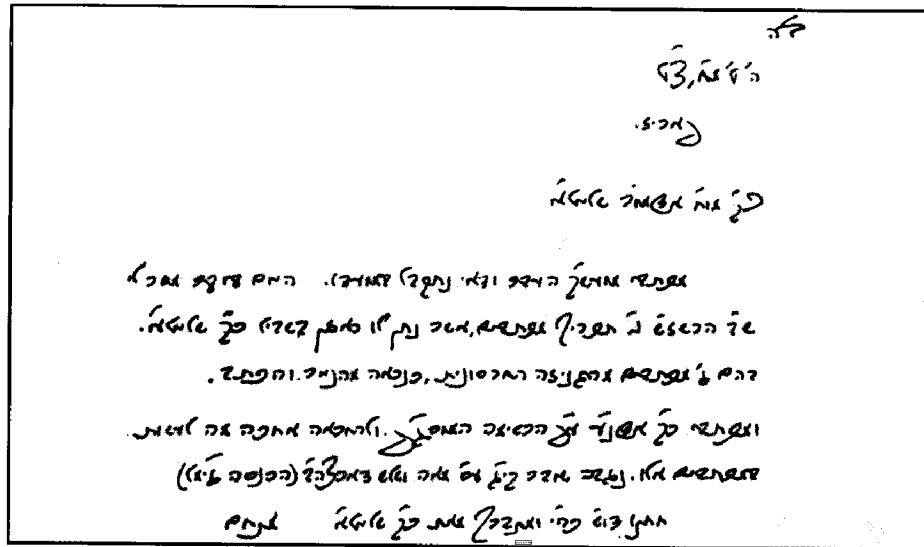
שבת אחרונה בירושלים

הרבנית חיה-מושקא שניאורסאהן

הרבנית שטערנא-שרה, אמו של הרבי

מכתב כתב-יד של כ"ק אדמו"ר אל חותנו אדמו"ר הריו"צ

"קבלתי שני מכתבים מכבוד אמי מורתי (-הרבנית שטערנא-שרה), מכתב מזוגתי (-הרבנית נחמה-דינה)... ומכתב חתני הרמ"מ (-כ"ק אדמו"ר) ובתי ח"מ (-הרבנית חיה-מושקא) יחיו.

"בשעה 5 וחצי הנני שולח תלגי לביתנו, מודיעים כי קבלתי מכתביהם ושצמתי בטוב ומחכה לידיעה מאתם. שבתא טבא."

מסע הרבי בארץ הקודש

בימה על גג בית-המלון

ביום שבת-קודש, פרשת ואתחנן, י"א מנחם-אב, השכים הרבי בשעה חמש בבוקר. בחוץ עדיין לא עלה השחר. הרבי החל בהכנות שלפני תפילת שחרית, התפלל באריכות ורק בשעה שתיים אחר-הצהרים אכל את סעודת שבת-קודש.

החל משעת קבלת-שבת בערב שבת-קודש היה בית-המלון מוקד של עלייה לרגל. תושבי ירושלים וחסידיים שהגיעו מכל רחבי הארץ, כדי לשהות במחיצתו של הרבי, הצטופפו באולמות של בית-המלון וברחבה שלפניו. הפעם נלמדו לקחי הצפיפות והרוחק שהיו בשבת הקודמת.

סדרנים של 'ועד המסדר' שמרו על הסדר, וכדי למנוע דחיפות ודוחק בשעת אמירת המאמר של הרבי, נבנתה בימה גבוהה על גג בית-המלון.

וכך תיאר הרב שמעון גליצנשטיין את השבת האחרונה של הרבי בירושלים:

"בכדי למנוע הפרעות על-ידי הצפיפות של הקהל הגדול שמתאסף לשמוע דא"ח, הוקמה ביום שישי בימה מיוחדת באמצע הצריף שהותקן לשם ישיבה לאדמו"ר שליט"א בעת דרשתו את מאמר הדא"ח. גם בשבת זו, התאסף קהל גדול מאוד לשמוע את מאמר הדא"ח".

את המאמר אמר הרבי החל מהשעה שש וחצי בערב ועד השעה שבע ו-40 דקות. המאמר שאמר הרבי באותה שבת היה ד"ה 'גדול יהיה כבוד הבית'.

"העונג הרוחני אשר הסב המאמר לכל השומעים", כתב הרב גליצנשטיין ביומנו, "הובע על-ידי הקהל במלים אלו: 'הלואי ויהיה הרבי עוד שבתות אחדות בירושלים בכדי לזכות לשמוע מפיו הקדוש עוד מאמרים כאלה'".

הביקור שלא התקיים

במוצאי-שבת, החל מהשעה שמונה וחצי בערב ועד חצות הלילה, קיבל הרבי אנשים ליחידות. בערך 50 איש זכו להיכנס ליחידות באותו לילה. "והרוחק גדול מאוד", רשם הרבי ביומנו.

הרב חנניה-יוסף הלפרין, שהיה באותם ימים אברך צעיר בן 27, והתלווה לרבי בכל מסעותיו ברחבי ארץ-הקודש, זכה אף הוא להיכנס אל הרבי ליחידות. הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב היה זה שהציגו בפני הרבי, באומרו כי הוא אחד מחשובי אנשי ירושלים. כקרוב משפחה של הרבי מצד אמו, הוא אף הורשה להשתתף במיפגשים של הרבי שהדלת היתה נעולה בהם לפני רבים.

בהזדמנות אחת, סח הרב חנניה-יוסף הלפרין מה ששמע מהרבי הריי"צ, כשפירש את מאמר חז"ל: "חייב אדם לומר אמתי יגיעו מעשי למעשי אבותי כו" - שאף כי אמנם אין לתבוע מהאדם להיות בדרגתם של האבות, אבל מתבקש הוא להשתדל

שבת אחרונה בירושלים

האדמו"ר מזוועהל,
רבי שלמה גולדמן

האדמו"ר מלעלוב,
רבי משה-מרדכי בידרמן

האדמו"ר מלעלוב,
רבי שמעון נתן נטע בידרמן

ולהגיע עד למעשי אבותיו...

מי שנמנע ממנו לקבל את פני אדמו"ר הרי"צ בעת ביקורו בירושלים, היה הצדיק רבי שמעון נתן נטע בידרמן, האדמו"ר מלעלוב. באותה תקופה הוא חלה במחלה ממארת, ונמנע ממנו לקבל את פני הרבי או לבקרו במלון. לפני מקורביו הביע את תשוקתו לראות את פני הרבי באומרו, כי כבר זכה לראות אדמו"רים מכל השושלות, והוא חפץ מאוד להכיר גם רבי משושלת חב"ד.

הוא ביקש ממקורביו שאולי יבקשו את הרבי שיואיל לבקרו בביתו, מחמת מצבו. אולם אף אחד מהם, לא מצא את העוז אפילו להציע זאת...

אולם מסתבר, כי רצונו של אותו צדיק ומבוקשו התמלא במידה מסויימת. בנו וממלא-מקומו, הצדיק רבי משה-מרדכי בידרמן, זכה לראות את אדמו"ר הרי"צ בירושלים ואף אמר לימים, כי שמע אותו אומר מאמר דא"ח. באותה הזדמנות התבטא האדמו"ר מלעלוב, כי היתה לרבי הרי"צ "התפשטות הנשמה עד קצה הקולמוס".

גם יודע וגם מותר לו'

הרב יעקב העניג, מי שהיה ראש ישיבת נדבורנא בבני-ברק וכיום אב"ד בגולדס-גרין בלונדון, סיפר בהזדמנות אחת, כי בזמן שאדמו"ר הרי"צ היה בארץ, התבטא עליו האדמו"ר רבי שלומקה מזוועהל, בזו הלשון:

"אמנם ידוע מצדיקים בנוגע לביאת המשיח, שמי שיודע זמן בואו - אינו אומר, ומי שאומר - אינו יודע, אולם הליובאוויטשער - הוא גם יודע זמן בואו וגם מותר לו לומר זאת..."

פרק יז:

בקרב העדה הבוכרית ומוסדות התורה

יום ראשון, י"ב מנחם-אב, היה אחד הימים היותר עמוסים של אדמו"ר הריי"צ במהלך מסעו בארץ-הקודש.

היה זה היום האחרון לשהותו בירושלים והרבי ביקש להספיק לבקר במוסדות תורה, בתי-הכנסת ואצל רבנים וגדולי-תורה. מצד שני, עדיין היו אנשים רבים שחפצו להתקבל ליחידות אצל הרבי, וביקשו מהעומדים על משמר דלתו, כי יאפשרו להם להיכנס פנימה.

הרבי השכים בשעה חמש וחצי בבוקר, ולאחר תפילת שחרית התיישב בחדרו, בשעה שבע, כדי להתקין את מאמר הדא"ח 'גדול יהיה הבית' שאמר בשבת. הרבי רצה להספיק למסור את המאמר למשפיע הרב אלתר שימחוביץ, כדי שזה ילמד אותו יחד עם החסידים. בשעה שמונה וחצי סיים הרבי את המלאכה ומסר את המאמר לרב שימחוביץ.

מעט אחר-כך, בשעה תשע בבוקר, החל אדמו"ר הריי"צ בפגישותיו ולא סיים אותן, אלא בשעה אחת וחצי בלילה.

'נכלא הוא קהל הבוכרים'

אותו יום היה כאמור צפוף ועמוס בפגישות ובביקורים, אולם דומה שחוויה מיוחדת במינה עברה על הרבי בביקור שערך בשכונת הבוכרים.

מבית-המלון 'אמדורסקי' נסע הרבי, בשעה תשע בבוקר, אל ביתו של איש אמונו, הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, ששימש שנים רבות כשליחו של אביו, אדמו"ר רש"ב, במדינת בוכרה. הרבי שהה בביתו של הרב אליעזרוב כעשרים דקות, ואחר-כך יצאו יחדיו אל עבר שכונת הבוכרים.

בבית-הכנסת הגדול והמפואר של העדה הבוכרית, ישיבת 'מדרש שלמה', המתינו לרבי כ-70 מזקני ונכבדי העדה, ובראשם נשיא הקהילה מר שלמה צופיוף. כולם היו לבושים לכבוד הביקור בבגדי משי של שבת וישובים על כריות מצופות באריג משי.

בקרב העדה הבוכרית ומוסדות התורה

מחוץ לבית-הכנסת נאספו כמעט כל בני העדה הבוכרית, אנשים, נשים וילדים. הם מילאו את הרחובות הסמוכים לבית-הכנסת ועמדו על הגגות ובחלונות הבתים הסמוכים. כשהרבי עבר לידם הם בירכוהו בהרכנת ראש ובשליחת נשיקות מרחוק. "נפלא הוא קהל עדת ישראל הבוכרים האנשים והנשים בגודל התמימות והאמונה שלהם בתלמידי חכמים ובני תורה", כתב אודותם הרבי ביומנו.

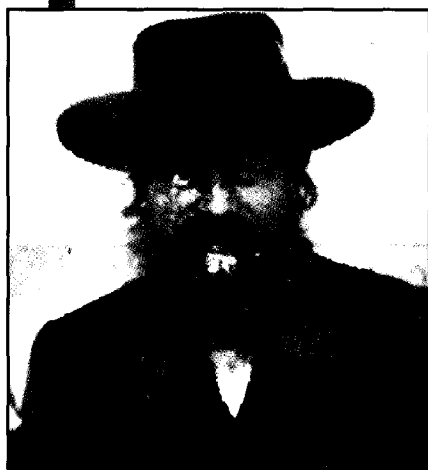
משם סר הרבי אל תלמוד-תורה 'בני ציון' לילדי הספרדים שהיה תחת הנהלת והשגחת 'אגודת-ישראל'. את פני הרבי קיבלו המנהלים, הרב משה בלוי והרב משה פרוש-גליקמן.

מאות תלמידי התלמוד-תורה קיבלו את הרבי בשירת 'ברוך הבא'. הרב משה פרוש-גליקמן והרב משה בלוי ערכו לרבי סיור במקום. הרבי נהנה מאוד למראה עיניו ואחר-כך ציין ביומנו:

הערה "ונהניתי במאוד מאוד לראות מאות נערים וילדים מצפצפים בקול יעקב וכולם עם פיאות ארוכות זרע יעקב יחיו".

על הביקור של הרבי בתלמוד-תורה 'בני ציון' ועל יחסו למוסד כתב הרב משה פרוש-גליקמן, בחודש שבט תש"י, לאחר הסתלקותו של הרבי:

"...פעם שנייה ביקרתיו בירושלים, כשהוא עלה ארצה לביקור. התעניין פה בכל העניינים והוא עצמו הביע את רצונו לבקר את התלמוד-תורה 'בני ציון' אשר רבות שמע על המוסד. לא היה גבול לשמחתו כאשר ראה לפניו את המוסד הגדול ומאות תלמידים מקבלים בו חינוך מסורתי, ומפעם לפעם היה זוכר לטובה את המוסד ושלה בעצמו את תרומתו".

הרב משה בלוי, בצעירותו

ביקור ב'ארמון'

עם תום סיורו במוסדות הקהילה הבוכרית, הלך הרבי לבקר בביתו של הגביר ר' אלישע יהודיוב. בית זה, בו שוכן כיום בית-הספר העל-יסודי לבנות 'בית חנה', היה אז מהבתים המפוארים ביותר בירושלים. הכל כינו אותו בשם 'הארמון', וזאת על שום שבעל-הבית שבנה אותו, מר יהודיוב, הקים את הארמון המפואר יחד עם חתנו, ר' ישראל חפץ, כדי שיוכלו לקבל בו את פניו של המשיח.

בביקורו של הרבי בביתו של יהודיוב היה משום הכרת-תודה של הרבי על כך שהלה רצה להעמיד את ביתו לרשותו של הרבי. (כמסופר בפרק ז).

אוצר החכמה

יהארמון של הגביר ר' אלישע יהודיוב

על הביקור בביתו של יהודיוב כתב אדמו"ר הרי"צ ביומנו:

"הנני מבקר את מי שהיה גביר עצום ונודע ברוב צדקות וזכה אשר הוד כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בירך אותו בבנים ויצו עליו לבנות לו בית בירושת"ו (-בירושלים תבנה ותכונן) וזה נשאר לו אחרי אשר הניח כל בתיו בסאמארקאנד - שמו אלישע יהודיוב.

"הוא חפץ לתת לי אכסניה ג' חדרים. הדירה שלו היא דירת מלכים ממש, האולם הקטן אשר ייחד לשבת בו, היינו קאבינט וספאלניע ארכו כעשרים וששה ארכין ורחבו כ"ב, גבהו ששה, ממשוח בעשר.

"והב' אולם (-החדר השני היה מיועד) להגיד בו דא"ח ומנין אורכו ל' ורוחבו י"ח. אבל כאשר נתקבלה הידיעה מריגא שהנני חפץ רק במלון נשאר הדבר כן.

"ובכן בתור פיוס ביקרתיו בביקור של עשרה רגעים והביא את בניו הגדולים והקטנים לברכם, ברוכים יהיו".

בקרב העדה הבוכרית ומוסדות התורה

משם פנה הרבי לבקר גם את בן אחיו של אלישע, מר מני יהודיוב. גם הוא הכין דירה עבורי. ביקרתיו חמישה רגעים", ציין הרבי ביומן.

ב'עץ חיים' ואצל הרב זוננפלד

את סיורו במוסדות התורה והחסד החל הרבי בישיבת 'עץ חיים', שהיתה אז מחוץ לעיר. את פניו של הרבי קיבלו ראשי ומנהלי הישיבה והם התלוו אליו בעת ביקורו במוסד. את התרשמותו מהישיבה ציין הרבי ביומנו:

"ישיבת עץ חיים, בניין גדול עם הרבה תלמידים ועושה רושם גדול וטוב".
ובמקום אחר הוסיף הרבי: "זעשו עלי רושם טוב".

הח"כ לשעבר, הרב מנחם פרוש, היה באותם ימים בין תלמידי הישיבה, וכך סיפר אודות ביקורו של הרבי:

"זכור לי ביקורו של הרבי בארץ-הקודש בשנת תרפ"ט. למדתי אז בישיבת 'עץ חיים'. ירושלים כולה התכוננה לקראת הביקור וגם אנו הנערים התרגשנו כששמענו שהרבי עומד לבקר בישיבה.

"אני זוכר היטב כיצד הסתדרנו במסדר מיוחד והרבי עבר ליד כל אחד מהילדים ושאל שאלות בנושאים הנלמדים".

במשך חצי שעה, מהשעה 11 ועד 11 וחצי בבוקר, ביקר הרבי במוסד 'בית היתומות הכללי'. הרבי התרשם לטובה מהסדר בחדרים, וביומנו רשם:

"עשה עלי רושם נעלה בסדרי החדרים לתפירה ולמלאכה, לינה ואכילה גם מקום לתפילה ולימוד".

הרב
מנחם פרוש

מסע הרבי בארץ הקודש

תמונת מחזור של תלמידי ישיבת 'עץ חיים' בפתח בניין הישיבה

הרב איסר זלמן
מלצר, מראשי 'עץ חיים'

בקרב העדה הבוכרית ומוסדות התורה

בתי מחסה בעיר-העתיקה

בשעה 11 וחצי נסע הרבי לבקר את הראשון-לציון הרב יעקב מאיר. הרב הראשי קיבל את הרבי בסבר-פנים יפות והרבי ישב עמו לשיחה שארכה כ-20 דקות. במהלך השיחה ביקש הרב יעקב מאיר מהרבי לבוא ולבקר במוסד 'בית חינוך הכללי' של הנדיב משיח בורכוב ובישיבת 'אהל-יעקב' העומדת תחת נשיאותו.

הרבי נענה להזמנה ונסע, כשהוא מלווה ברב הראשי, אל המוסד. "התעכבנו שם כעשרים דקות בערך, וגם הגיש לי ספר הזכרון וכתבתי שם נוסח הנעתק במקום אחר", כתב הרבי ביומנו.

בערך בשעה 12 ו-10 דקות נסע הרבי, יחד עם הרב הראשי, הרב יעקב מאיר, אל הרב יוסף-חיים זוננפלד. רבה של ירושלים קיבל את הרבי בהתרגשות רבה והושיב את הרבי על כסאו.

כעבור כ-40 דקות, בשעה 12 ו-50 דקות, נפרד הרבי מהרב זוננפלד והלך לבקר בבתי מחסה של הנדיב אשחד, שתחת בעלותו היו בתים רבים.

הערבים מתפרעים

אותו יום ראשון, י"ב מנחם-אב, היה יום מתוח מאוד בירושלים ומחוצה לה. המתח בין היהודים לערבים המוסלמים בארץ היה בשיאו וההסתה הערבית הלכה

מסע הרבי בארץ הקודש

וגברה. כמה ימים אחר-כך יפרצו המאורעות בעיר.

הכותל-המערבי עמד באותה תקופה במוקד המחלוקת, לאחר שהערבים הכניסו שינויים ברחבת הכותל ובסמוך לה, ובתגובה הפגינו צעירים יהודיים ברחבת הכותל.

שלושה ימים קודם לכן, ביום שישי, למחרת ט' באב, פרץ המון ערבי לרחבת הכותל, היכה את המתפללים, קרע את ספרי הקודש והרס את הרהיטים.

בעמודו הראשון של העיתון 'דאר היום', פורסמו באותו יום הכותרות הבאות, תחת כותרת-הגג 'הד הפרעות על-יד הכותל':

"גנבה משמש הכותל בשעת ההפגנה המוסלמית"; "התנפלויות על יהודים"; "ההסתה הערבית"; "הדרך להר הצופים בחזקת סכנה ועוד.

כותרת נוספת באותו עמוד דיווחה לקוראים: "אין משמר לרב". בגוף הידיעה עצמה נאמר:

"מוסרים לנו שהרבי מליבאוויץ ברצותו לנסוע לישיבת 'בן פורת' ולמשגב לדרך בקש מהממשלה שוטר שילווה אותו בדרכו. הממשלה סרבה למלא את בקשתו".

למרות זאת, המשיך אדמו"ר הרי"צ בסירו המתוכנן.

'דאיתו את מקום המוקדש'

המוסד הבא בו ביקר הרבי היה בית-הרפואה 'משגב לדרך', שהיה תחת הנהלת ר' חיים מיכל מיכלין. הרבי ביקר בחדרים אחרים, ואחר-כך הלך לראות את ספרייתו של בעל הישדה חמד, הרב חיים חיזקיהו מדיני, כפי שהוא מציין ביומנו:

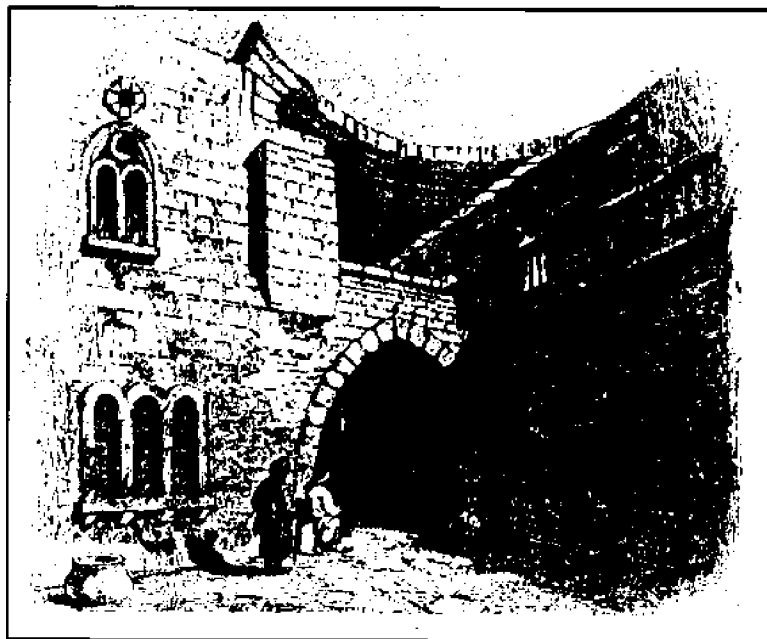
"שם גם הספרי' של הישדה חמד' ספרים הרבה מאוד".

אין משמר לרב

מוסרים לנו שהרבי מליבאוויץ ברצותו לנסוע לישיבת "בן פורת" ולמשגב לדרך בקש מהממשלה שוטר שילווה אותו בדרכו. הממשלה סרבה למלא את בקשתו.

ידיעה בעיתון 'דאר היום', המדווחת על סירוב הממשלה להציב שמירה על הרבי

בקרב העדה הבוכרית ומוסדות התורה

אלון החיים

בית-הרפואה 'משגב לדך' בירושלים

ישיבת 'פורת-יוסף'

מסע הרבי בארץ הקודש

בשל מיקומו של בית-הרפואה עלה הרבי על הגג, כדי לצפות משם על הר-הבית, "ומשם ראיתי את מקום המקדש יבב"א".

לאחר הסיור ב'משגב לוך' נפרד הרבי מהרב מאיר, שנסע לביתו, ואילו הרבי נסע לבקר בישיבת 'פורת יוסף'. ישיבת 'פורת יוסף' נבנתה מכספו של יהודי עשיר מבומבי שבהודו, אשר מלבד בניית המבנים לישיבה הותיר קרן בסך 100 אלף ל"ש עבור הישיבה. הרבי ביקר גם בישיבת 'שער-השמים', שאיכלסה בניין גדול ובה למדו תלמידים רבים.

ביומנו מספר הרבי, כי "בתחילה חפצתי לבקר גם את ישיבת 'חיי עולם', כשלוש מאות תלמידים חסידים, אך נודע כי מעט רעש בעיר מהערבים שמתנפלים על יהודים".

במהלך נסיעתם של הרבי ומלוויו עברה השיירה של הרבי דרך תחנת המשטרה. כאשר הגיעו ליד התחנה, יצא עוזר הנציב, קצין יהודי, וברך את הרבי. המלווים של הרבי התעניינו אצלו לגבי המשך הנסיעה, שבחלקה עברה בעיר-העתיקה. עוזר הנציב יעץ לרבי כי "לא כדאי לנסוע בשעה זו בעיר-העתיקה". כיוון שכך, נסע הרבי לביקור נוסף אצל הרב יעקב מאיר.

אחר-כך נסעו הרבי ומלוויו אל מלון 'אמדורסקי', שם התפלל תפילת מנחה.

אלפים נומתינים בשכונת מאה-שערים

בשעות אחר-הצהריים נרגעו מעט הרוחות בעיר-העתיקה. כשנודע על-כך לרבי הוא הודיע, כי ברצונו לנצל את ההזדמנות ולבקר מיד בבית-הכנסת 'בית מנחם' על-שם ה'צמח-צדק' שבעיר-העתיקה, וכי בכוונתו להמשיך בסיורו המתוכנן, ולבקר בחורבת רבי יהודה הנשיא ובישיבת 'מאה שערים'.

בשעה חמש וחצי נסע הרבי אל ישיבת 'מאה שערים'. רחובות השכונה היו מלאים באנשים שבאו לחזות בפניו הקדושות של הרבי ולנסות לזכות בברכה מפיו.

הרב שמעון גליצינשטיין מדווח ביומנו על הביקור בשכונת מאה-שערים:

"בשכונה זו חכו לו מלבד כל התושבים, המון של כמה אלפים איש. הצפיפות היתה גדולה, והרבי מסר להם את ברכתו".

משכונת מאה-שערים נסעו הרבי ומלוויו הישראל בית-הכנסת 'צמח-צדק' שבעיר-העתיקה.

פרק יח:

ביקור בבית-הכנסת 'צמח-צדק'

בית-הכנסת 'צמח-צדק' שבעיר-העתיקה, נקנה על-ידי חסידי הב"ד בשנת תרי"ח (1858). על-פי ציוריו של כ"ק אדמו"ר רבי מנחם-מענדל שניאורסאהן, בעל ה'צמח-צדק'.

החסידים, שהעניקו לבית-הכנסת את השם 'בית מנחם' על שמו של הרבי, הוסיפו במהלך השנים, בעזרת תרומות שהתקבלו, קומה נוספת לבניין שנרכש.

בניין בית-הכנסת 'צמח-צדק' בעיר-העתיקה

שיפוץ ושיקום

ער פרוץ מלחמת-העולם הראשונה בשנת תרע"ה התנהלו התפילות בשני בתי-הכנסת, למעלה ולמטה, כסידרן. בבית-הכנסת שלמטה התפללו זקני החסידים מרוסיה, בעוד שאנשי הדור הצעיר יותר, זה שכבר נולד בירושלים וחבש שטריימיל, העדיפו להתפלל למעלה.

עם פרוץ המלחמה, ובעקבות הגלייתם לחוץ-לארץ של מרבית בני הישוב, הושבתו סדרי בית-הכנסת. במקום נשאר להתגורר, במשך כל ימי המלחמה, הרב אברהם-זלמן שניאורסאהן, שהיה אלמן ולא היתה לו דירה להתגורר בה.

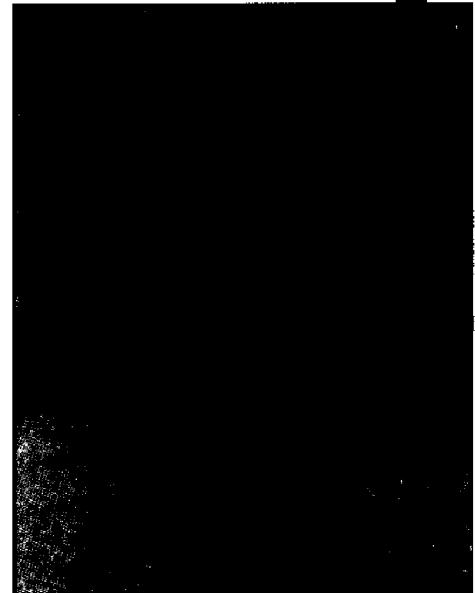
עם תום המלחמה, בשנת תר"פ, הגיע מחברון לירושלים הרב יהודה ליב סלונים. הרב סלונים נמנה עם הדמויות הבולטות בקרב חסידי חב"ד בארץ-הקודש. הוא היה איש-ציבור נמרץ ועם בואו לירושלים פתח במבצע לשיקומו ושיפוצו של בית-הכנסת, שהיה חרב וסגור עד אותה שעה.

כשסיים את השיפוץ ופתח את בית-הכנסת, הביא הרב ליב סלונים את המניין הראשון מחוץ לחומות. כפי הנראה כבר לא היה בעיר-העתיקה מספר רב של חסידי חב"ד שהיו יכולים להתפרס על פני שני בתי-הכנסת. שכן, עיקר הישוב היהודי התרכז, בשנים שלאחר המלחמה, בירושלים החדשה. אנשי המניין שהגיעו להתפלל בבית-הכנסת 'צמח-צדק' קיבלו שכר על כך מקופת 'כולל חב"ד'.

במשך השנים, הצליח מנהל בית-הכנסת, הרב ליב סלונים, לאכלס את המקום במתפללים ספרדים, והיתה גם תקופה שבבית-הכנסת התפללו חסידי קרלין, לאחר שבית-הכנסת שלהם נהרס במפולת שלג.

הרבי קבע: 'הולכינו'

הרב ליב סלונים ליווה את הרבי בכל סיוריו בארץ-הקודש. במהלך שהותו של הרבי בירושלים, הציע בפני הרבי את בקשתו: שהרבי יבוא לבקר בבית-הכנסת 'צמח-צדק' שבעיר-העתיקה.

אוצר החכמה

הרב בנימין יחזקאל יהודה. השיג כספים מקרוביו העשירים שבח"ל (משפחת ששון) לבניית הקומה השנייה של בית-הכנסת ע"ש היצמח-צדק, וניהל בעצמו את עבודות הבנייה

הרב יהודה ליב סלונים (מימין). לידו הרב בן-ציון שניאורסאהן, גיסו של אדמו"ר הרי"צ

ביקור בבית-הכנסת 'צמח-צדק'

חתנו של הרבי, הרש"ג, ששמע את בקשתו של הרב סלונים ביקש למנוע את הביקור בטענה שהדבר יחייב מאמץ גופני שלא לפי כוחותיו של הרבי.

אבל הרבי נענה להצעתו של הרב סלונים וקבע: "נו, מגייט! (-הולכים)".

היה זה, כאמור, ביום מתוח מאוד במצב היחסים עם הערבים. כיוון שכך התאפשר הביקור רק בשעות אחר-הצהריים, כשנודע כי הרוחות בעיר-העתיקה נרגעו מעט.

עד הכניסה לרובע הארמני נסע אדמו"ר הריי"צ במונית, כשבעקבותיו מגיעים רבים מהחסידים. בכניסה לרובע הארמני ירד הרבי מהמונית והמשיך לצעוד ברגל לכיוון בית-הכנסת, דרך הרחוב המוליך לבית-הכנסת של 'אור החיים' ובית 'האריז"ל'.

הדרך לבית-הכנסת 'צמח-צדק' עברה בסימטאות הצרות של הרובע היהודי. באמצע הדרך ניכר היה על הרבי שההליכה דורשת ממנו מאמץ רב. בין המוני המלווים שצעדו בעקבות הרבי היה כמוכן גם חתנו של הרבי, הרב גוראריה. כשהבחין במאמץ שנדרש מהרבי, פנה לגבאי הרב סלונים ואמר:

"זע וואס דו האסט געטאן?!" (-ראה מה עוללת?!) כלומר: האם היתה שווה הטירחה לשם כך.

הרבי שמע את הדברים של חתנו. הוא פנה לעברם ואמר:

"ער האט זייער גוט געטאן!" (-הוא עשה טוב מאוד!)

כשהגיע אדמו"ר הריי"צ אל בית-הכנסת ה'צמח-צדק, עלה לקומה השנייה של הבניין וסייר במקום במשך מספר רגעים.

באותה הזדמנות הביע הרבי את רצונו לפגוש בשארי-בשרו ממשפחת 'בית הרב'. ואכן, הם התאספו באחד החדרים והרבי נכנס, הביע את שמחתו על הפגישה עם קרובי המשפחה ונפרד מהם בברכות ואיחולים.

'כאילו היית בליוזבאוויטש'

באותה תקופה לא הייתה רעייתו של הרב סלונים, הרבנית שינא-ליבא-סלווה,

ציור תואר פניו של אדמו"ר ה'צמח-צדק'

מסע הרבי בארץ הקודש

בקו-הבריאות. היא אמנם ביקשה מבעלה להזכיר אותה לברכה לפני הרבי, אך הבעל שהיה טרוד ונרגש מביקורו של הרבי שכח את בקשתה.

עקבה הרבנית שינא-ליבא-סלווה אחר תהלכות הרבי, וכאשר הגיע הרבי למדרגות בית-הכנסת 'צמח-צדק', קראה לבעלה וסימנה לו בידה לבקש את ברכת הרבי.

הרב סלונים עמד לבקש את הברכה, אך בטרם הספיק לפצות-פה, הרבי הסתובב לעבר הרבנית ואמר לה: "זייט געזונט" (-תהי בריאה).

בהזדמנות זו, כדאי לציין שתי אנקדוטות הקשורות ברב ליב סלונים:

בערב תשעה-באב, כשאדמו"ר הריי"צ קיבל אנשים ל'יחידות', ביקש גם הרב ליב סלונים להיכנס אל הרבי, אך הרבי אמר לו:

"לייב'ל, דיין צייט איז ניט איצטער" (-זמנך איננו כעת).

על-פי צוואת המשפחה, מעולם לא יצא הרב סלונים לחו"ל, וכשזכה לבסוף

מראה פנים בית-הכנסת 'צמח-צדק' בקומה העליונה

ביקור בבית-הכנסת 'צמח-צדק'

להיכנס ל'יחידות', הקדימו הרבי ואמר:

"אמנם לא נסעת לליובאוויטש, אולם על-ידי המכתבים אלי תזכה כאילו היית בליובאוויטש".

פרידה מהרב קוק - ו'יחידות'

בשעה שש וחצי בערב סיים הרבי את ביקורו בבית-כנסת 'צמח-צדק'. מהעיר-העתיקה נסע הרבי להיפרד מהרב הראשי, הרב אברהם-יצחק הכהן קוק. פגישת הפרידה ארכה כמעט שעה וחצי, והסתיימה בשעה שמונה בערב (על שהתרחש בפגישה זו, סופר בפרק י).

מביתו של הרב קוק נסע הרבי אל קרוב משפחתו, האדמו"ר רבי נחום טשי טברסקי. הרבי שהה בביתו כשעה ואחר-כך נסע חזרה אל מלון 'אמדורסקי'.

אולם בכך לא בא אל סופו סדר היום העמוס הזה. שכן, כאשר הגיעו אדמו"ר הריי"צ ומלוויו אל המלון, המתין להם שם קהל רב. בית-המלון והרחוב הסמוך היו מלאים מפה אל פה באנשים שביקשו לזכות להיכנס ל'יחידות' אצל הרבי. "...בערך יותר ממאה כ"י (-כך-ירבו) עד שעה חצי השתיים-עשרה, ואחר-כך יצאתי אל הקהל לכרכם", כתב הרבי ביומנו על הערב האחרון בירושלים.

לאחר תפילת ערבית, המשיך הרבי בקבלת אנשים ל'יחידות' עד השעה אחת וחצי בלילה...

פרק יט:

הרבי נמרד מעיר-הקודש

למחרת, יום שני, י"ג באב, עזב אדמו"ר הריי"צ את ירושלים, אולם לא לפני שביקר בפעם האחרונה בכותל-המערבי.

המתח בין היהודים למוסלמים היה אז, כאמור, בשיאו והרבי יצא אל הכותל, בליווי דודו הרב משה הורנשטיין, חתנו הרש"ג והמוני חסידים, כשהוא מאובטח מכול צדדיו על-ידי שוטרים בריטיים.

באותו בוקר השכים הרבי קום בשעה חמש. שעה וחצי אחר-כך, לאחר שהתפלל תפילת שחרית, נסע הרבי מבית-המלון 'אמדורסקי' אל רחבת הכותל.

ירושלים עשתה עלי רושם עז'

"כשניגש אל הכותל", כתב הרב שמעון גליצנשטיין ביומן רשמי הביקור של הרבי בארץ, "הרים את עיניו ובמבט מלא אהבה רבקות והתרוממות הנפש סקר את כל רחבת הכותל והביע את התפעלותו: כי עכשיו הוא רואה יפה... שפך את לבו בתפילות ובבכיות, והתעניין בבנינים החדשים ההולכים ונבנים סביבת הכותל".

יותר משעה היה אדמו"ר הריי"צ ליד הכותל. הרבי אמר פרקי תהילים וקרא פ"ג. אחר-כך, בשעה שמונה בבוקר, נסע חזרה אל המלון.

בדרכו חזרה מן הכותל-המערבי, כשלצידו נמצא דודו, הזכור אדמו"ר הריי"צ את מאמר חז"ל הידוע - "לא אמר אדם מעולם צר לי המקום שאלין בירושלים". ואז הוסיף ואמר:

"חז"ל כווננו בזה רק על מושג של 'מקום', אבל לא על מושג של 'זמן', כי במקום אפשר להצטופף ראש על-יד ראש והמקום לא צר, אבל מה שנוגע לזמן הרי כמה ששוהים בירושלים לא מספיק הזמן.

"במשך עשתי עשר יום שהנני נמצא בירושלים, נוסף לי בעזרת ה' רבות והרבה עלה בידי. הייתי בכל מקום. כוונתי 'בכל מקום' כלומר, הייתי במקומות רבים שבתור התחלה זה מספיק.

הרבי נפרד מעיר-הקודש

תמונה

תמונה נדירה של איזור רחבת הכותל-המערבי והבתים שלצידה

תמונה

מסע הרבי בארץ הקודש

"הנני יוצא את ירושלים ברושם חזק מאד, ירושלים עשתה עלי רושם עז. יתן השם-יתברך כי משיח צדקנו יתגלה בקרוב ולא יעבור זמן כזה שיספיק לקרר את ההרגשות האלה".

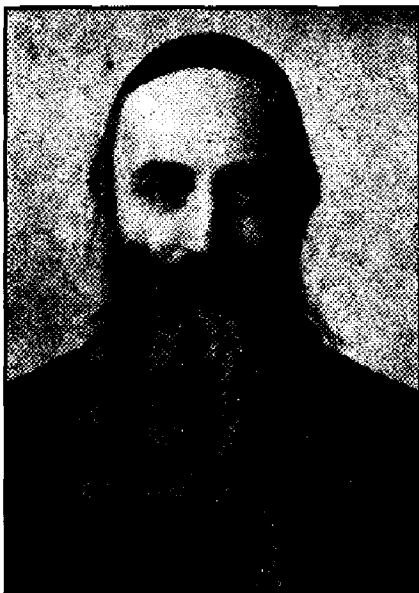
הרבי נפרד מתושבי ירושלים

מאז שעות הבוקר התאסף קהל גדול מאוד ליד מלון 'אמדורסקי'. הכול המתנינו בצפיה ממושכת לקבל את ברכת הפרידה של הרבי, לפני נסיעתו מירושלים. "כל הרחוב מלא אנשים, נשים וילדים. הגגות מלאים", כתב הרבי ביומנו.

בין הממתינים לרבי היה גם מר גד פרומקין, שופט בית-המשפט העליון. הרבי החל לשוחח עמו, אולם בשל לחץ החסידים הממתינים וקוצר הזמן, החליטו לדחות את שיחתם למועד אחר (על שהייתו של מר גד פרומקין במחיצת הרבי - ראה פרק כא).

מיד אחריו התקבלו בחדרו של הרבי עוד מספר אנשים. "ובתוכם את הד"ר דוד בראון שברך אותי בשם מורי האיניווערזיטעט (-האוניברסיטה העברית) ונתעכבה נסיעתי".

באותה שעה, ככל הנראה, העניק הרבי גם את מכתב זה אל הרב אברהם-חיים

הרב אברהם-חיים נאה

השופט גד פרומקין

הרבי נפרד מעיר-הקודש

הסכמת רבינו קדוש ה' מרן כ"ק
אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א
כ"ה.
גם אני אקבל בליני, ספרו קצות השלחן,
כאשר יצאו שאר החלקים מבית הרפוס,
מהראוי לתמכו ולחזקו, והיית יהיה בעזרו,
עה"ק ירושלם תובב"א,
י"ג מנ"א רפ"ט,
יוסף יצחק שניאורסאן
(ליובאוויטש—רינא)

צילום הסכמת הרבי שהודפסה בספר 'קצות השלחן' של הרב נאה

נאה, בנו של הרב מנחם-מענדל נאה, לקראת צאתו-לאור של ספרו ההלכתי 'קצות
השלחן':

"כ"ה,

גם אני אקבל בליני (-בלי נדר), ספרו קצות השלחן, כאשר יצאו שאר החלקים
מבית הרפוס, מהראוי לתמכו ולחזקו, והיית (-וה' יתברך) יהיה בעזרו.

עה"ק ירושלם תובב"א,

י"ג מנ"א רפ"ט

יוסף יצחק שניאורסאהן"

הרבי מבקר בבית פרומקין

בשעה רבע לעשר יצא הרבי מבית-המלון. "ובקושי גדול הובילוני עד האויטא (-
המכונית). מכל עבר ופינה הנני שומע ברכת הדרך. ההתרגשות גדולה במאד ובקול
קריאה של ברכה האויטא מתחיל ללכת".

ברכת הפרידה

היום י"ב מניא בשעה 8 בערב יצא מעד קרסו כבוד קדושת
סרן אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש.
כל מיקויו החיה ומחבביו יזכרו לקבל מניק את ברכת הפרידה
במלון אמרודסקי.

הנהלת הישיבה והת"ח תורת אמת
בעה"ק ירושלים ת"ו.

מודעות שהודבקו ברחבי ירושלים הקוראות לתושבי העיר לבוא ולהפרד מהרבי.
על-פי המודעות היה אמור הרבי לצאת את העיר ביום ראשון י"ב מנחם-אב,
אולם, כנראה, עקב העומס הגדול של בקשות החסידים להתראות עמו בייחודות,
נסע הרבי רק למחרת

כ"ה

ליק סרן אדמו"ר מליובאוויץ זי"ע

יאתו ררכו צלחה מירושלים עיר הקדש ת"י היום י"ב מניא בשעה
8 אר"שית בערב, כ"ב המיסדות וכל קהל הקדש. מקבלים את ברכת הפרידה
בו ב"ס בשעה 8.30 בערב במלון אמרודסקי

חנהלת כולל חביד

הרבי נפרד מעיר-הקודש

דרך חלון המכונית שהועמדה לרשותו מסר הרבי את ברכת הפרידה לכל הנוכחים, ואחר-כך נופף הרבי לשלום אל עבר מאות האנשים שהתקבצו ברחוב, על הגגות ובחלונות הבתים הסמוכים.

הרב מאיר בורובסקי היה נער כבן 12, כאשר זכה לראות את אדמו"ר הריי"צ בירושלים. לבני משפחתו נהג לספר בהתרגשות על זכות גדולה זו שנפלה בחלקו.

בין היתר סיפר, כיצד טיפס על קורות וחלונות בבית-המלון, כדי לראות את הרבי בשעת אמירת מאמרי הרא"ח, ואיך רץ, יחד עם מאות ילדים אחרים, בעקבות מכוניתו של הרבי - לכל מקום אליו נסע בירושלים.

גם ביום הפרידה מהרבי היה הוא בין הנוכחים שהצטופפו מול מלון 'אמרוסקי', כדי לקבל את ברכת הפרידה מהרבי.

לפני שעזב את ירושלים נסע הרבי לרחוב רחביה, כדי לבקר ב'בית חבצלת', שם התגורר השופט גד פרוסקין. לאחר שהות קצרה בביתו, הצטרף מר פרוסקין אל מכוניתו של הרבי ונסע יחד עמו, עד שהגיעו לתל-אביב.

איתם במכונית נסע גם האדמו"ר רבי נחום טברסקי, שליווה את אדמו"ר הריי"צ עד המושבה מוצא, "ושם נתפרדנו איש מרעהו, ויבקשני כי בבואי צלחה אודיעו ממצב בריאותי".

מושבה זו, אגב, הותקפה חמישה ימים אחר-כך, בשבת י"ח מנחם-אב, על-ידי ערבים תושבי הכפר קלנדיה השכן שרצחו ושרפו, באכזריות רבה, כמה מתושבי מוצא ואורחיהם.

תמונה 1234567

שיירה מלווים ארוכה

אל נסיעתו של הרבי לתל-אביב התלוותה שיירת מכוניות גדולה, במונחים של אותם ימים. השיירה מנתה, מלבד מכוניתו של הרבי, עוד עשרה כלי רכב: שישה אוטובוסים, כשבכל אחד מהם ישבו 23 חסידים, וארבע מכוניות עם שמונה נוסעים, בכל אחת.

עשרה אוטובוסים נוספים הקדימו לצאת לפני השיירה של אדמו"ר הריי"צ, כדי להמתין לרבי ליד בית-הספר החקלאי מקווה-ישראל, שם נערכה לכבודו קבלת-פנים.

מסמך

מסע הרבי בארץ הקודש

פרק ב:

עם השופט גד פרומקין

את הדרך מירושלים לתל-אביב עשה אדמו"ר הרי"צ, כשלצידו יושב השופט מר גד פרומקין.

השופט פרומקין זכה לזכות גדולה זו וגם לביקור אישי של הרבי בביתו, ממש לפני יציאתו מירושלים, לא בגלל היותו השופט היהודי היחידי שישב בבית-המשפט העליון. עמדה לו גם זכות אבות.

ר' ישראל דב פרומקין, אביו של גד, היה חסיד חב"ד שעמד בקשרי ידידות עם אדמו"ר הרשב"ב, רבי שלום-דובער. במשך שנים רבות היה ר' ישראל דב פרומקין עורכו של העיתון 'חבצלת'. הוא היה אידאולוג שמתח ביקורת חריפה על מדיניות החלוקה והטיף להתעסקות יצרנית של אנשי הישוב הישן, אך גם היה מתנגד חריף לתנועה הציונית-מדינית של הרצל.

יש לו רגש טוב

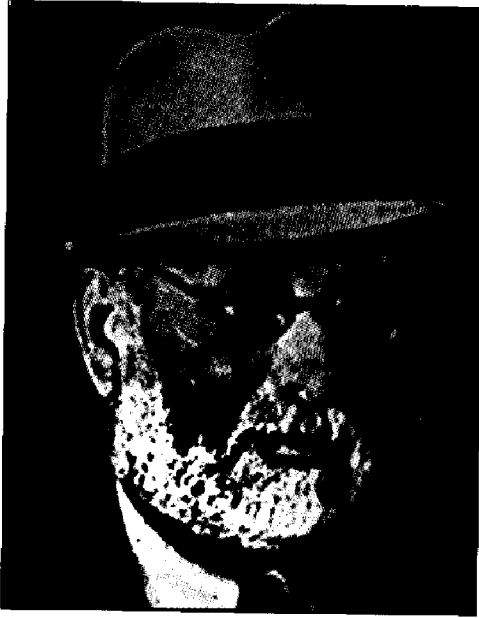
ביומנו האישי, כותב הרבי ביום שני, י"ג מנחם-אב, על הכרותו הראשונה עם בנו של ר' ישראל דב פרומקין:

"באתי למלון ומצאתי את מר גד פרומקין (בנו של הרי"ד ז"ל) ראש שופטי המשפט הגבוה (סענאט). אברך צעיר מדור החדש, אבל יש לו רגש טוב ובעניינים העיקרים הוא שומר דת.

ברבע [השעה] העשירית יצאתי מן המלון... כרגע התעכבתי ברחוב רחבי להשיב ביקור למר פרומקין ומר פרומקין נוסע אתי לשלחני עד יפו".

בספרו 'דרך שופט בירושלים' מתאר השופט פרומקין את זכרונותיו מן הפגישה עם הרבי ומספר על המשך הקשרים עמו:

"יום אחד, בסוף קיץ תרפ"ט, טלפן אלי מר ירחמיאל אמדורסקי ואמר לי שהרבי מלובביץ' המתאכסן אצלו תמיה ומשתומם שלא באתי לבקר אצלו, מאחר שקשרי ידידות היו קיימים בין אביו לבין אבי.

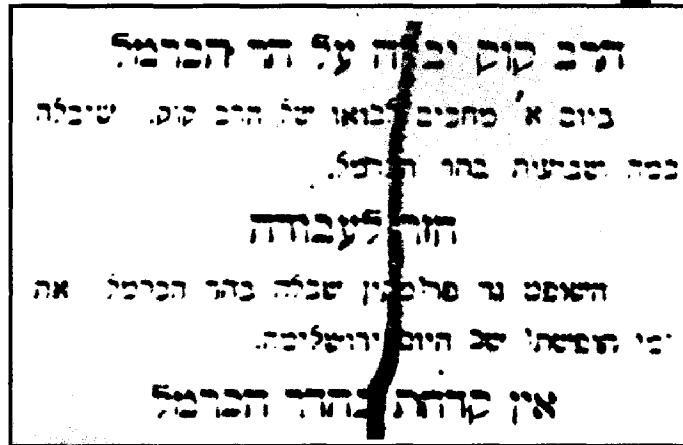
מר ירחמיאל אמדורסקי

ר' ישראל דב פרומקין

השופט גד פרומקין (במרכז). משני צדדיו הרבנים הראשיים, הרב קוק (מימין) והרב מאיר

דיעה בעיתון המודיעה על חזרתו של השופט פרומקין מחופשתו

"לתשובתי לאמדורסקי, שהייתי בחופשה על הר הכרמל, אמר לי שהרבי יודע שכבר חזרתי לירושלים, וביקש ממני לבוא לבקר את האורח החשוב מיד, מאחר שעומד הוא לעזוב את ירושלים בעוד שעה קלה.

"עמדתי אותו יום לנסוע לתל-אביב. דחיתי את נסיעתי והלכתי לראות פניו של הרבי. מצאתי את המלון מלא עד אפס מקום. קהל רב של חסידים שבאו לקבל ממנו ברכת הפרידה. הרבי עצמו לא היה, כי הלך לכותל-המערבי בפעם האחרונה, קודם יציאתו מן העיר.

"משחזר משם סגר עצמו בחדר מיוחד, ואותי הכניסו אליו. התפתחה שיחה בינינו, רבת עניין, אלא מיד התברר שלא נוכל להמשיך בה תחת לחץ מאות החסידים המחכים בחוץ, ובעוד הרבי וגם אני מתכוונים לצאת לדרך. "מששמע כי עומד אני לצאת לתל-אביב, הזמינני הרבי להתחבר אליו כדי שנשוחח בדרך. הסכמתי, ואמרתי שאלך הביתה לסדר כמה עניינים ומיד אני חוזר.

המלווה של הרבי

"משנכנסתי הביתה, שוב טלפן אלי מר אמדורסקי. הפעם אמר לי, שאין עלי לשוב למלון, אלא לחכות לרבי שהחליט לכבדני בביקורו בביתי, ומהבית נצא לתל-אביב.

"ואמנם אחרי כמה רגעים עמדה על-יד שער 'בית חבצלת' מכונית, שבא יושב הרבי ועמו הרבי מרחמסטר־בקה, ר' נחומ'טשע טברסקי, שנשאר לשבת במכונית, כי קשתה עליו ההליכה מחמת זיקנה מופלגת.

"עשרות מכוניות מלאות קהל מלווים מחסידי חב"ד, שעמדו לצאת עם הרבי לתל-אביב, מלאו את כל הרחוב.

"הרבי מלובביץ' אמר לי, כי מפני שני טעמים בא לביתי: אחד משום 'ושמתי ברכה בביתך', ואחד הואיל ורצונו שהידידות שהיתה קיימת בין אביו לאבי תוסיף ותתקיים גם בין בניהם.

"הרבי טעם משהו, ברך את בני הבית ויצאנו לדרך.

עם השופט גר פרומקין

"ר' נחומטשע ליווה את הרבי רק עד מוצא, ונשארנו שנינו לבדנו כל הדרך. סיפרתי לו על המתרחש בארץ, על ההתקדמות הגדולה בהתיישבות החדשה ושאלתיו אם ביקר באחת המושבות.

"הצעתי לו לבקר בפרדס שלי ברחובות, ואמרתי בלבי: באופן זה אעביר אותו דרך נס-ציונה וראשון-לציון ואולי אשפיע עליו אחר-כך גם להיכנס לתוך המושבה רחובות.

"הרבי הסכים לי ונדברנו שאבוא לקחת אותו ממלוננו, אחר-הצהריים. בינתיים התקרבונו לתל-אביב ואלפי החסידים, שהצטופפו בחוצות העיר להקביל פני רבם, השתוממו לראות אדם חילוני יושב על ידו...

הרבי נוסע לרחובות

"משבאתי אחר-הצהריים למלון שבו התאכסן האורח, ליד שפת הים, לקחתו כמדובר, מצאתי מוקף מאות חסידים המחכים לקבל ברכה או להגיש פתקה או פדיון.

"משהספיק להיפטר מהם כבר ירד היום, ויצאנו לרחובות כמעט עם חשכה. את המושבות שעברנו דרכם ראה הרבי רק בחשכת הלילה, ואוי לאותה בושה, משבאנו לפרדס לא יכולנו להיכנס לתוכו ואף לא להציץ בו כי מצאנו את השער נעול. השומר כבר ירד למושבה ואנו חזרנו כלעומת שבאנו.

"אבל הטיוול לא היה לשווא. לי היתה קורת הרוח לשבת במחיצתו של האדמו"ר הגדול, והוא עצמו נהנה מטיוול באוויר הצח, ומובטחני שמשהו נקלט ברוחו למרות האפלה. לימים הלא נתן ידו להקים יישובים חקלאיים וישיבות בסביבות חקלאיות בארץ-ישראל, ומושב חסידי חב"ד בסאפריה (-כפר חב"ד) וישיבת חב"ד בלוד יוכיחו".

בספרו הדפיס השופט פרומקין שני מכתבים ששלח לו אדמו"ר הריי"צ מארצות-הברית, לאחר מאורעות תרפ"ט, בהם מתייחס הרבי גם לפגישתם בארץ-הקודש (ראה 'בעקבות הביקור: שיחות ומכתבים').

מסע הרבי בארץ הקודש

פרק כא: נתל-אביב

למעלה מאלף איש התקבצו ובאו לכניסה הרומית של העיר נתל-אביב, ליד בית-הספר החקלאי מקווה-ישראל. רק מיפוג, שם ישבה קהילה חב"דית גדולה תחת רבנותו של הרב שניאור-זלמן סלונים, הגיעו 20 אוטובוסים ובהם חסידים רבים. הרבי הגיע למקווה-ישראל בשעה 11 וחצי בבוקר. למראה פניו של הרבי, פצח כל הקהל הגדול בקריאות של שמחה ושירה.

הרבי נשאר לשבת במכוננית, ובירך לשלום את שורות החסידים שביניהם עברה המכוננית. מיד עם תום קבלת-הפנים יצאה שיירה גדולה של מכונניות ואוטובוסים שליוותה את הרבי עד למלון 'שפת הים', הממוקם ברחוב אלנבי מספר 2, סמוך לים.

קהל גדול בכיכר

אנשי היישוב החדש, מתל-אביב והסביבה, קיבלו את אדמו"ר הריי"צ בהתלהבות רבה. על כניסתה של שיירת הרבי לתל-אביב, כתב הרבי ביומנו:

"מרגע לרגע מתגדל הרעש והאנשים מתרבים, עד בואנו אל המלון 'שפת הים'. קהל גדול נאסף על הכיכר הרחב וקול קריאות 'שלום עליכם' נשמע למרחוק. ובקושי גדול נכנסתי אל החדר המיועד עבורי, ובקשתי לתת לי מנוחה עד שעה שלוש".

גם הרב שמעון גליצנשטיין תיאר ביומנו את כניסת הרבי לתל-אביב:

"לפני הצהרים הגיע הרבי לתל-אביב. בני לוויתו של הרבי שהגיעו למאות איש, נכנסו העירה בתרועת ששון ובשירים חב"דיים.

"בכול הרחובות שבהן עבר הרבי אצו המון רב לראות את אדמו"ר שליט"א, ובככר שמול מלון 'שפת הים' הספיק כבר להתאסף קהל גדול שקבל את פניו בשמחה.

"הרבי מסר להם את ברכתו ונתן שלום לכל הנוכחים".

תנו כבוד לתורה!

היה ענין רציף את מורד. היום בשנת 6 בערב ישיע בניד קישי
 האדסור שלימיא סליוכאוימיס
 לעיט תל אביב. כל אלה חידשים להסדק את ערבי הדם ואת פעולתו
 הנרצח בפר אחיו יושבי היטה. מתקשים לקבל פניו בכבוד הרצי לוי.
 הפנייה תהיה עני מקדיש-ישראל.
 י"ב מניא ש"ס. י"פ-תל-אביב.

הקד הכסדר.

מודעה שפורסמה בתל-אביב לקראת בואו של הרבי.
 המודעה נושאת את התאריך המקורי, י"ב מנחם-אב, בו אמור היה הרבי להגיע לתל-אביב

מבט מלמעלה על בית-הספר החקלאי 'מקווה-ישראלי'
 שם נערכה קבלת-הפנים לרבי לפני כניסתו לתל-אביב (החץ מסמן את מקום המפגש).

בתל-אביב

מלון 'שפת הים' בתל-אביב, בו התאכסן הרבי לרבי הוקצו ארבעה חדרים ומרפסת

בבית-המלון 'שפת הים' הוקצו לרבי ארבעה חדרים ומרפסת. חדר מספר תשע הוקצה לשינה ושאר החדרים לקבלת קהל.

בשעה שלוש החל הרבי בקבלת אנשים ליחידות, ראשון הנכנסים אל הרבי היה הרב אליהו אהרן מילייקובסקי, הרב מחרקוב. הרב מילייקובסקי, שפעל יחד עם הרבי עוד ברוסיה למען יהודי ברית-המועצות, פרץ בבכי של התרגשות למראה פני הרבי. שיחתם, שעסקה במצבם של יהודי רוסיה, נמשכה כשעה.

'הנני מתרגש מאוד'

אחר-כך, מהשעה ארבע ועד שש אחר-הצהריים, נתן הרבי 'שלום' לקהל הגדול, שצבא על בית-המלון ומילא גם את הרחבה הסמוכה. וכך כתב אדמו"ר הריי"צ ביומנו:

"הנני יושב בחדר אשר דרך בו עוברים אנשים ואומרים לי שלום וכל אחד מזכיר את שמו, רובם הוא מהבינוניים, לא צעירים ולא זקנים. במשך ה-2 שעות עברו יותר על שש מאות איש."

אחרי שעתיים נטל הרבי הפסקה למנוחה, וביומנו כתב:

מסע הרבי בארץ הקודש

"...הקבלת שלום מעייפני ומשברני במאד, הנני מתרגש מאד ורואה הנני אשר כאו"א (-כל אחד ואחד) מהבאים מתיחס בחיבה יתירה, הודו לה' על חסדו יזכני השי"ת (-השם-יתברך) להביא תועלת בהחזקת התו"מ (-התורה והמצוות) באמת ובכללות היהדות".

את זמן המנוחה, ניצל הרבי לנסיעה עם השופט גד פרומקין למושבה רחובות (כמסופר בפרק כ').

לאחר ההפסקה, המשיך הרבי את סדר ה'קבלת שלום'. בחלק זה של הערב חלפו על פני אדמו"ר הריי"צ לא פחות מ-700 איש, ביניהם גם זקנים שהיו אצל סבו של הרבי, כ"ק אדמו"ר המהר"ש, רבי שמואל שניאורסאהן.

וכך ציין הרבי ביומנו:

"צביונם אחר לגמרי, בהם זקנים אשר היו אצל הוד כ"ק אאזמו"ר מהר"ש ושאר בני הצ"צ, והרוב ממקושרי הוד אאזמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, נעים לראות בעלי צורה כאלו אשר גם הפשוטים מראיהם טוב ונעלה, אור חופף עליהם".

בדיוקן נמו הרבי מוהר"ש

רוחו של אדמו"ר המהר"ש, סבו של הרבי, ריחפה בכמה הזדמנויות בעת מסעו של אדמו"ר הריי"צ בארץ-הקודש.

בירושלים התגורר חסיד ישיש מחסידי גור, ר' מאיר'ל שמו, שהסתופף עוד בצל של האדמו"ר מגור, רבי יצחק מאיר, בעל 'חידושי הרי"ם'.

אותו חסיד סיפר באותה תקופה לר' אברהם ארליכמן, כי הוא זוכר עוד כשהרבי מהר"ש ביקר בוורשה ושהה בה כמה ימים, ואז זכה לראותו. באותם ימים שהרבי מהר"ש שהה בוורשה ראו פלאי פלאים. בכל ורשה היהודית, שהתגוררו בה רבבות יהודים, לא נפטר אף אדם.

כאשר ביקר אדמו"ר הריי"צ בארץ, הלך ר' מאיר'ל לראותו. הוא עמד נפעם ואמר: "הרבי נראה בדיוק כמו הרבי מהר"ש!"

כ"ק אדמו"ר סיפר כמה פעמים, בהתייחסו לדמיון שבין חותנו, אדמו"ר הריי"צ, ובין אדמו"ר המהר"ש:

"כאשר קיבל הרבי אנשים ליחידות בארץ-הקודש, נכנס אליו אחד מחסידי אדמו"ר מהר"ש, ובראותו את פני הרבי התעלף!

"כאשר נשאל לסיבת התעלפותו, ענה: 'ראיתי בפני הרבי את קלסתר פניו של

בתל-אביב

אדמו"ר מהר"ש. את אדמו"ר מהר"ש - ציין כ"ק אדמו"ר - הוא לא ראה כבר עשרות בשנים, ובראותו ("ער האט דערזען") פני אדמו"ר מהר"ש התעלף מיד".

עוד הוסיף הרבי:

"אין המדובר ב'נביא', אלא בחסיד שהכיר זה בקלסתר פניו הגשמיים (אלא שמזה הבין השייכות ברוחניות); ולא היתה זו התפעלות מעושה, חלילה, שכן החסיד התעלף מיד בהיכנסו לחדר, ללא כל הכנה.

"והרי הדמיון בקלסתר פניהם של בעל הגאולה (-אדמו"ר הריי"צ) ואדמו"ר מהר"ש מורה על השייכות הפנימית שביניהם. שכן, קלסתר פנים של אדם - איזה שהוא, ובפרט יהודי, ועל אחת כמה וכמה אצל מי שנולד בקדושה ובטהרה - מורה על הנעשה אתו בפנימיותו ונשמתו.

"ומטעם זה השתוו גם בהנהגתם בפועל, באופן של 'מלכתחילה אריבער' (-כלומר, מלכתחילה מעל ומעבר) בנוגע להנהגתם עם שרי המלוכה לטובתם של בני ישראל וכיוצא בזה".

אחרי 47 שנה

בהזדמנות זו כדאי להביא סיפור נוסף הקשור באדמו"ר המהר"ש. סיפור זה דומה לסיפור שהובא בפרק ו, מדיווחו של ש. פטרושקין, כתב העיתון 'דער טאג'. כאן ניתן הסיפור כפי שסיפר הרב שלמה-יוסף זיין:

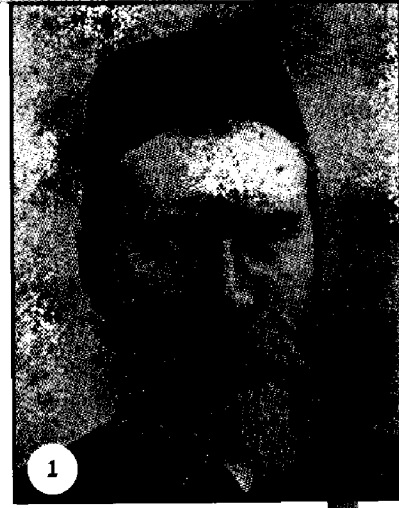
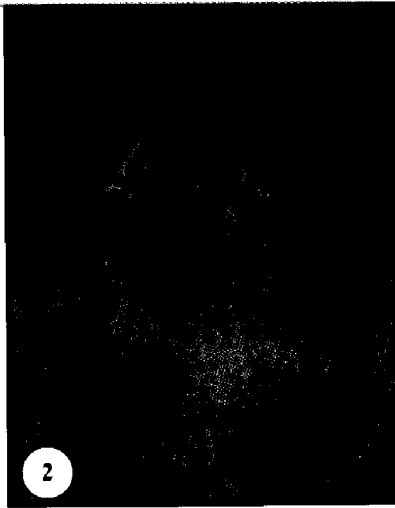
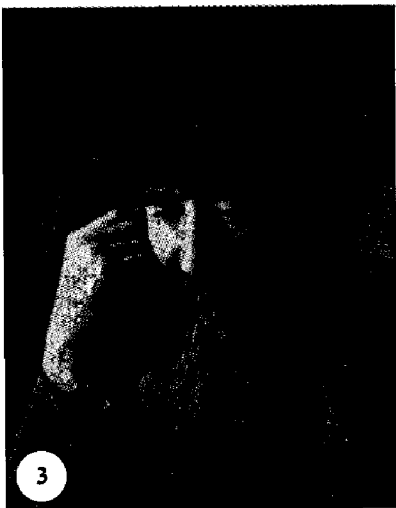
"ברכבת, בדרכו מאלכסנדריה לקנטרה, נפתחה פתאום דלת הקרון של אדמו"ר הריי"צ, ואיש אחד התפרץ לקרון, בידו סל גדול של פירות יפים ומשובחים, מינים ממינים שונים, והוא בוכה בדמעות שליש מרוב התרגשות. "כששבה רוחו אליו סיפר לרבי: 'כשהייתי ילד קטן נסע סבי, שהיה דר ברוסיה והיה מחסידי הרבי מהר"ש, לליובאוויטש, אל הרבי, ולקח אותי איתו כדי שהרבי יברכני. זקני הביא מתנה של פירות יפים לרבי, לביכורים.

"כבודו' - אמר האיש הנרגש לרבי הריי"צ - 'היה אז אף הוא ילד קטן והסתובב אותה שעה בחדרו של הרבי מהר"ש, והרבי מהר"ש אמר לסבי: 'הי רצון שנכרך זה' - והראה עלי - 'ביא ביכורים לנכדי זה".

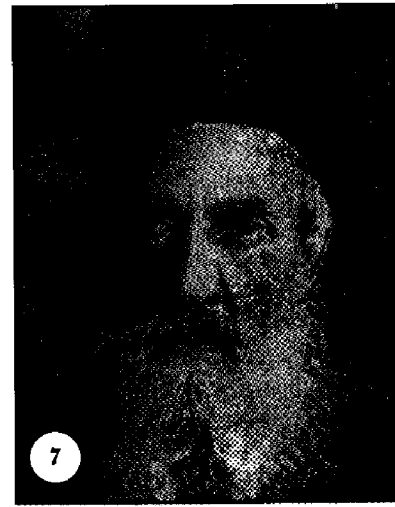
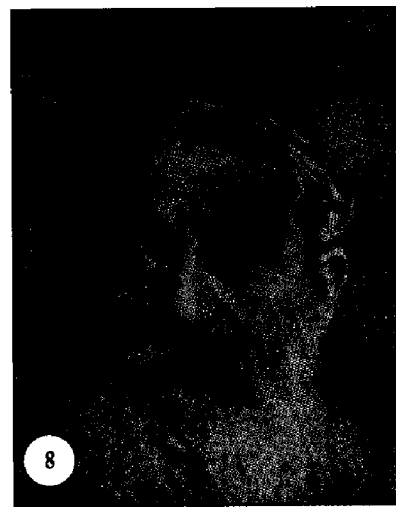
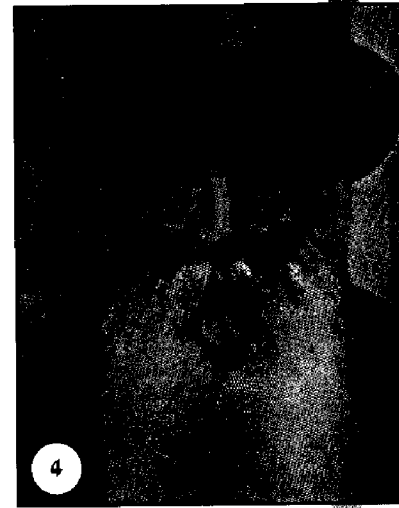
"שנים רבות, הוסיף האיש לספר, 'עברו מאז (קרוב ל-47 שנה, שכן המהר"ש נפטר בשנת תרמ"ג בהיות רבי יוסף-יצחק בן שנתיים) ואני נתגלגלתי לרגל מסחרי לדור בקביעות בארץ מצרים.

"נזכרתי באותה ברכה של הרבי מהר"ש, ואמרתי: הרי השעה! בזריזות לקחתי

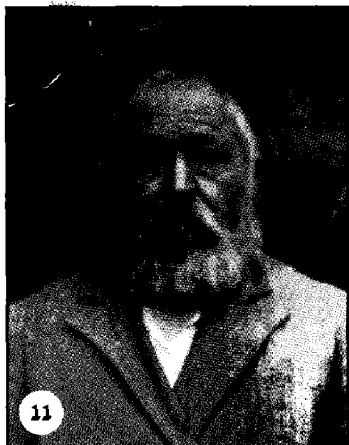
מסע הרבי בארץ הקודש

"צביונם אחר לגמרי, בהם זקנים אשר היו אצל הוד כ"ק אאזמור מהר"ש ושאר בני הצ"צ, והרוב ממקושרי הוד אאמור זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, נעים לראות בעלי צורה כאלו אשר גם הפשוטים מראיהם טוב ונעלה, אור חופף עליהם".

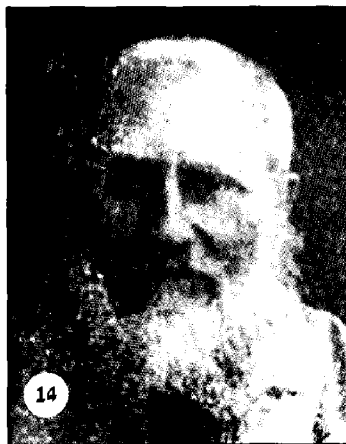
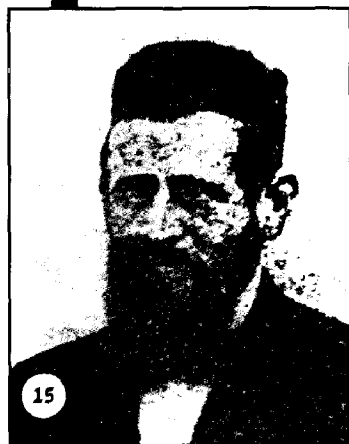
בתל-אביב

- 7. יצחק וויסל
- 8. מנחם יוסף סלונים (מר"ג)
- 9. אליהו יוסף ריבלין
- 10. יהושע ציבלין (מר"ג)
- 11. יוסף מנדל שמרלינג
- 12. בת שבע שמרלינג
- 13. שטערנא שמרלינג
- 14. יוסף מנחם אשבל
- 15. אלתר ריבלין

חסידי חב"ד מתל-אביב-
יפו, רמת-גן וירושלים:

- 1. דוב בלומברג הררי
- 2. מתתיהו וויסמן
- 3. שניאור-זלמן פלסר
- 4. יעקב משה אסיסקוביץ
(קזורנובסקי)
- 5. מנחם מנדל סלונים
- 6. צבי שימשי

מסע הרבי בארץ הקודש

את סל הפירות והבאתי לרבי, וברוך השם שזכיתי שברכת הרבי מהר"ש נתקיימה בי...".

'עוד לא ראיתי קבוץ גדול כזה'

בשעה 10 וחצי בלילה, לאחר תפילת ערבית ולאחר סיום הקבלת שלום, התבקש הרבי לצאת אל המרפסת, ולברך אלפים מתושבי העיר שעמדו והמתינו בכיכר שמחוץ לבית-המלון, כדי לזכות ולהציץ בפניו הקדושות. הכמות הגדולה של האנשים שחיכו בחוץ לברכתו, הפתיעה גם את הרבי עצמו, שכתב על המעמד ביומנו:

"כאו להגיד כי נתקבץ קהל איזה אלפים איש ואי אפשר לקבלם, ואם אפשר לצאת אל הגוזוסטרא, ולקבל ברכת ברוכים הבאים ולהשיב להם 'עליכם שלום' כללי.

"אנכי עוד טרם הורגלתי למקרים כאלו ומוכן עד כמה פועל עלי התייחסות כזו.

"כיכר גדולה על שפת הים מורה (-מוארת) בפנסי עלעקטרי (-חשמל), גם מן המלון מאיר אור רב ועומד קהל גדול בלא ע"ה (-עין הרע) באיזה אלפים. ו"א (-יש אומרים) ששה וי"א (-ויש אומרים) שמונה. אנכי אינני יכול להכריע, אבל בכל אופן הנה עוד לא ראיתי קבוץ גדול כזה בלא ע"ה (-עין הרע).

"כשיצאתי אל הגוזוסטרא נשמע קול אדיר 'ברוך הבא' 'ברוכים הבאים', מחיאת כפים למשך איזה מינוטין (-דקות). כאשר הושקט עניתי בקול רם: 'ברוכים אתם ביתכם וכל אשר לכם'."

יש לזכור, כי מדובר ב'תל-אביב הקטנה' של אותם ימים, על ממדיה הקטנים. קבלת-פנים בהשתתפות אנשים כה רבים היתה, ללא ספק, מיוחדת במינה.

לאחר ברכתו לקהל האלפים שב הרבי, בשעה 10 ו-45 דקות, לחדר קבלת הקהל, שם פגש עוד כ-80 אנשים מכובדים, עד לשעה 12 וחצי בלילה.

פרק כב:

איזוהי העיר העברית הראשונה?

ביום שלישי, י"ד מנחם-אב, אחרי כארבע וחצי שעות שינה, השכים אדמו"ר הריי"צ בשעה חמש וחצי לפנות בוקר. שעתיים - מהשעה שש ועד השעה שמונה בבוקר - הקדיש הרבי לתפילה ולאחריה, במשך שעתיים, עברו על פניו 400 איש, רובם צעירים.

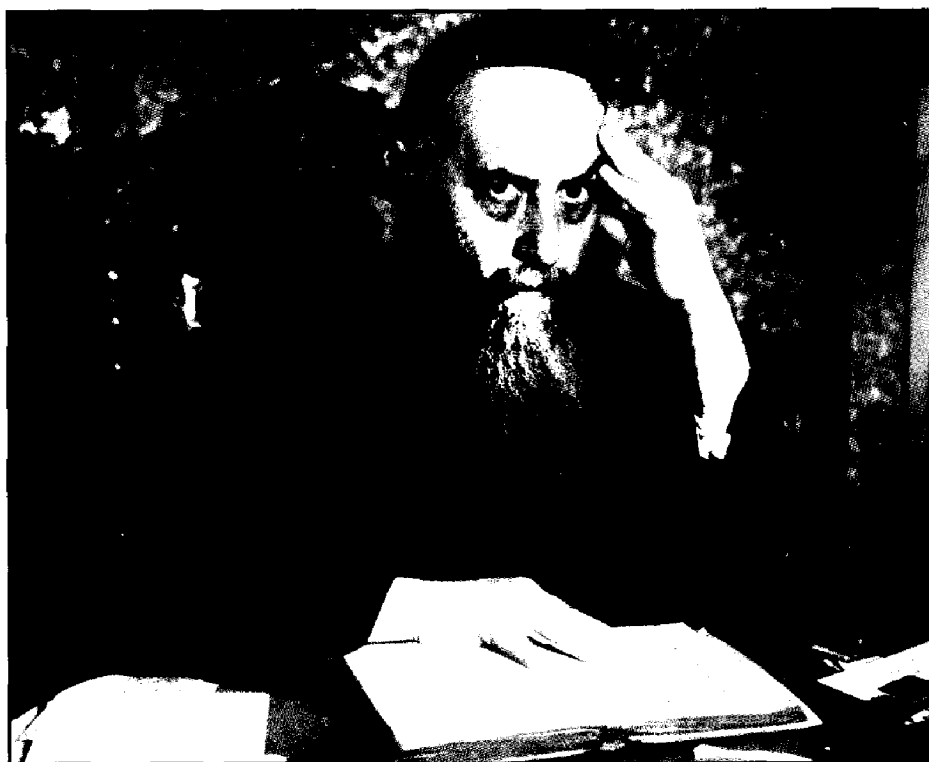
בשעה 10 בבוקר ביקר אצל הרבי הרב אברהם אביכזיר, הרב מאלכסנדריה. לאחר הפגישה עמו נסע הרבי לבקר את קרוב משפחתו, הרב שניאור-זלמן סלונים, הרב של עדת החסידים ביפו ותל-אביב, שהתגורר בשכונת נווה-שלום. הרבי שהה שם שעה ארוכה.

הרב אברהם אביכזיר, רבה של אלכסנדריה

הרב שניאור-זלמן סלונים, רבה של עדת החסידים ביפו

"שמוני ליתד לתלות בי ילקוטי התהילה ונאומי הברכה"

כששב הרבי למלון 'שפת הים', הגיע לקבל את פניו ממלא-מקום ראש-העיר, מר ישראל רוקח. אל רוקח, מי שעתיד להיבחר כראש-העיר תל-אביב וכן לכהן כשר פנים בממשלת ישראל, התלוו עוזרו, מזכירו ונציג הסיעה החרדית במועצת העיר. הביקור מטעם העירייה נקבע כבר בליל אמש. היה זה לאחר שבשעה ארבע אחר-הצהריים, הביאו לרבי מכתב שהגיע מהעירייה ומלשכת ראש העיר, בו ביקשו להרשות להם לבקר אצל הרבי ולברכו בשם העיר תל-אביב. הרבי נתן את הסכמתו ולמחרת בבוקר יצא הביקור אל הפועל.

ה'ספלגה' של הרבי

על הפגישה עם מר רוקח כתב אדמו"ר הריי"צ ביומנו:

"מר רוקח מברך אותי בשם הקהל העברי ומפאר את כל אשר עשיתי לטובת אחינו בני הגולה, ואומר אשר בעת המאסר (תרפ"ז) היתה שערוריה גדולה והעריכו אז מחאה נמרצה בשם הקהלה, ומתאר את גודל השמחה בהודע מהחופש שניתן לי.

"כל קהל תל אביב מאושר מהכבוד הגדול שעשיתי להם בכואי לתל אביב

איזוהי העיר העברית הראשונה?

עיר העברים בכל מרחבי תבל היודעת לערוך כבוד לפועל חרוץ וחורף נפשו בעד עמנו ותורתו ומקוה הנהו אשר מעתה הגאון הגדול בכביר פעולתיו יעבוד גם בעד התפתחות ארצנו ונחלתנו, ומתכבד הנהו להרהיב לבקר את העיריה אשר שם יוכל כבוד האורח להודע כל אורחות חיי היהודים בארץ העברים ויושאר לזכרון נצחי הנה עוד מקוים הם ליהנות עצם ותושי' בהנהגה טובה.

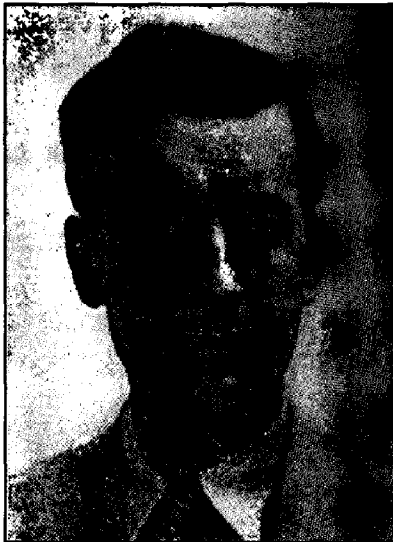
“עניתי:

“עיר ישראל הראשונה היא עיר הקודש ירושלים אשר שם איזה אלקי ישראל למושב לו, וכל צפיתנו כי ירחמנו האל יתברך ויקויים היעוד ובא לציון גואל. יקר לי מאד הרגש הזך והיחס החשוב שמראים לי. הנני יודע להעריכו ולחבבו במאד מאד.

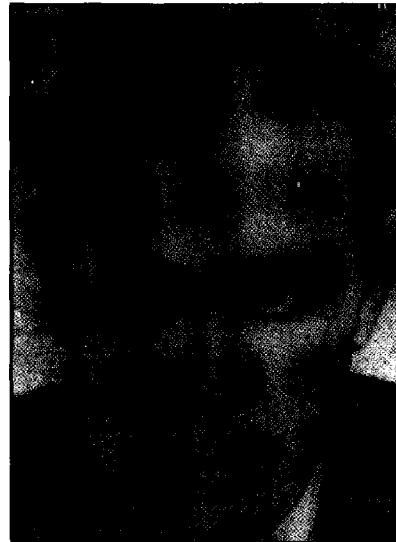
“מבין הנני אמיתית דבר זה, כי כל הכבוד הגדול שעושים לי כא ממקור החיבה והאהבה יתירה אשר בני הארצות החופשיות בעניני דת רוחשים לאחינו היושבים בעמק הבכא בגלות המר, ואנכי כאחד הסובלים מרודפי הדת, לזאת שמוני ליתד לתלות בי ילקוטי התהלה ונאומי הברכה.

“אנוכי הנה מנעורי מסרתי כל כחותי בשביל טובת אחינו שי' הרוחנית אבל במצבי האי-נורמלי נעשיתי עסקן ציבורי אמנם כל זה מפני ההכרח אבל כל מגמתי הוא שעבוד מוחי ונפשי רק לאותן העבודות ולאותם העניינים שיש

צילום היסטורי

שמעון ברקול, עוזרו האישי של רוקח

ממלא-מקום ראש-העיר, ישראל רוקח

צילום היסטורי

מסע הרבי בארץ הקודש

להם יחס אך ורק באהלי תורה ובאופן הישן נושן".

כמו-כן דיבר הרבי על הכבוד לבקר את העירייה ונשא "דברים אחדים אודות הגזע אשר הוא משפיע לטוב".

על דברים נוספים שנאמרו באותה שיחה כתב הרב שמעון גליצנשטיין:
"במשך השיחה אמר להם הרבי שהמפלגה שלו היא 'חזוק התורה והמצווה'. כשהיה ברוסיה חשב שבקרב עמנו כבר אין מפלגות, כי בזמן שהראש מקבל מכה חזקה מזדעזים כל האברים ולא מרגישים רק את הראש, ואולם כשיצא את רוסיה ראה לצערנו כי עוד קיימות מפלגות בישראל, אז נזכר במפלגה שלו, 'חזוק התורה והמצווה'".

השיחה ארכה כ-35 דקות. אחרי הפגישה עם מר רוקח ומלוויו, החל הרבי לקבל אנשים ל'יחידות'. במהלך ה'יחידות' שהחלה בשעה 10:45, ונמשכה 3 שעות, עברו על פני הרבי כ-700 איש.

'בסופו של דבר מתראים'

בעיר תל-אביב התגורר אחד התמימים, שזכה להימנות עם תלמידי ישיבת תומכי-תמימים בעיר ליובאוויטש. ברבות הימים ותהפוכותיהם, סר האיש מדרך הישר וחדל לקיים חיי תורה ומצוות.

כשביקר אדמו"ר הריי"צ בתל-אביב, התעורר יהודי זה בגעגועים לעברו, בא לראות את פני הרבי ונכנס אליו ל'יחידות'.

הרבי הכירו מיד, ואמר לו:

"מען דרייט זיך, און מ'דרייט זיך און מ'זעט זיך!" (-מסתובבים ומסתובבים, אך בסופו של דבר מתראים!)

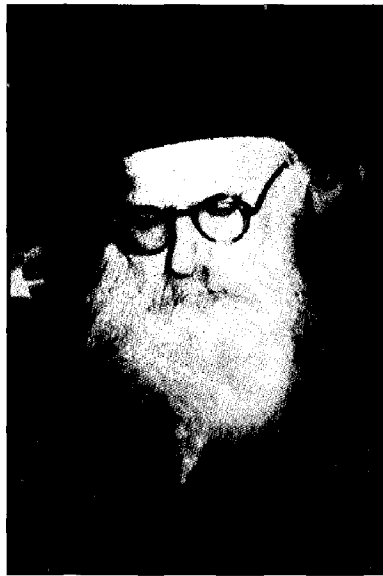
יהודי זה התקרב שוב, ובהזדמנות מסויימת, בהתוועדות חסידית שנערכה ביומא דפגרא, אישר בעצמו את הסיפור.

גם ר' ישראל נח דוכמן, אחיו של החסיד שניאור-זלמן דוכמן, מחבר הספר 'לשמע און', זכה לעלות לארץ-הקודש בבחרותו, לאחר שהצליח לברוח מבעד למסך-הברזל, אחרי תלאות רבות.

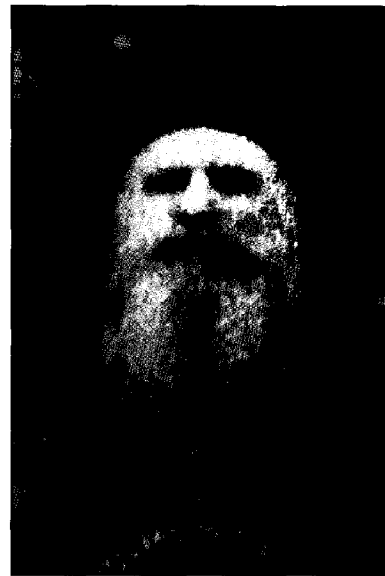
בעת שאדמו"ר הריי"צ ביקר בארץ הוא היה בין הזוכים להיכנס אליו ל'יחידות'. כשהגיע תורו, נעמד לפני הרבי, כשכולו נרעש ונפחד, ולא יכול היה לפתוח את פיו ולהביא בפני הרבי את בקשתו.

הרבי, בראותו את התרגשותו הגדולה, החל להראות לו פנים צוחקות ואותות של חיבה, עד אשר נרגע ר' ישראל נח והתאושש.

איזוהי העיר העברית הראשונה?

הרב שניאור-זלמן דוכמן

הרב ברוך דוכמן

בראשית דבריו הזכיר לפני הרבי את שני אחיו - הרב שניאור-זלמן והרב ברוך - הנמצאים בגולת רוסיה, מאחורי מסך-הברזל, וביקש את ברכתו הקדושה של הרבי שיזכו בקרוב לצאת משם.

הרבי ענה לו, כי אין הוא שוכח אותם כלל, וכי חושב הוא הרבה אודותם. כן נתן לו הרבי את ברכתו הקדושה שיזכו להשתחרר מארץ גזירה זו בקרוב ממש.

אחיו של ר' ישראל נח, הרב שניאור-זלמן דוכמן, מוסיף בספרו 'לשמע אזן' פרט מעניין נוסף, על שהתרחש באותה יחידות:

"לאחר שאדמו"ר הרי"צ שהה בסוף תרפ"ט בארץ-הקודש, הגעני מכתב מאחי ישראל נח הלוי, שהיה ביחידות אצל הרבי, והרבי שאל אותו: היכן האמא? ואודות אחיו, אמר לו בזו הלשון:

"יודע אני היטב מה מתרחש עמם, פרוס בשלומם, וכתוב להם כי אינני שוכח אותם".

הברכה התקוימה

בדברו על מצבו הפרטי, התאונן ר' ישראל נח בפני הרבי על קשיי פרנסתו ועבודתו הקשה, המונעים ממנו לעמול בתורה, וביקש את ברכתו הקדושה להטבת

כ"ק אדמו"ר הרי"צ

מצבו ופרנסתו.

הרבי עורר אותו על הצורך להתגבר על הקשיים ולהקפיד על קביעת עיתים לתורה, בהקפדה יתירה, ואיחל לו ברכה והצלחה בכל.

לסיפור זה היה המשך מעניין כעבור זמן-מה:

אחד החסידים, תושב ארץ-הקודש, כתב לרבי על ענייניו, והזכיר במכתבו גם את ר' ישראל נח. הוא ציין, כי למרות מצבו הקשה, מקפיד הוא ביותר על קביעת עיתים לתורה.

אותה עת קיבל ר' ישראל נח תשובה מהירה מהמזכירות של הרבי, בה נאמר כי ידיעה זו - שר' ישראל נח מקפיד על קביעת עיתים לתורה - גרמה לרבי נחת רוח מרובה, ובירכו בפרנסה טובה וקלה והצלחה מרובה.

חלפו ימים מעטים מיום קבלת מכתבו של הרבי, והנה ניגש אל ר' ישראל נח איש אחד, בלתי מוכר לו, והציע לו לעבוד אצלו תמורת משכורת טובה.

ר' ישראל נח שמח מאוד על ההצעה, עזב את עבודתו הקשה, בה עבד עד אותה שעה תמורת שכר מועט, ועבר לעבוד אצלו. מני אז השתפר מצבו בהרבה, והוא ראה כי ברכת הרבי התקיימה בו במלואה...

פרק כג:

בפתח-תקווה ובני-ברק

במשך כל אותו יום שלישי, י"ד מנחם-אב, הגיעו אל בית-המלון 'שפת הים' משלחות ממושבות שונות, כדי להזמין את אדמו"ר הריי"צ לבוא ולבקר אצלם. בשל קוצר הזמן, לא יכל הרבי להענות לכל הבקשות, ובשעה שלוש, לאחר ארוחת הצהרים, החליט אדמו"ר הריי"צ לנסוע לביקור רק בבני-ברק ובפתח-תקווה. לקראת בואו של הרבי לפתח-תקווה, פירסמה המועצה המקומית מודעות שבישרו לתושבי המושבה על בואו הצפוי של הרבי, ומשלחת מיוחדת שכללה את נכבדי המושבה נסעה לתל-אביב, כדי לקבל את פניו.

קבלת-פנים ליד בית-הכנסת הגדול

לקראת השעה ארבע אחר-הצהריים יצא הרבי לפתח-תקווה, כשהוא מלווה בשיירת מכוניות, שהסיעה קבוצה של רבני וזקני חסידי חב"ד וקבוצת תלמידים מיישיבת 'תורת-אמת'.

בהגיעו למושבה, נערכה לרבי קבלת-פנים רשמית ליד בית-הכנסת הגדול. לכבודו של הרבי התקבץ קהל גדול מאוד של תושבים, ובראשם הרבנים ונכבדי המושבה, שקבלו את פניו בתרועות שמחה.

אדמו"ר הריי"צ שוחח עם פרנסי המושבה, התעניין אודות המצב הרוחני והחינוכי השורר במושבה, האם התושבים קובעים עיתים לתורה ולבסוף מסר להם את ברכתו.

בשיחתו עם ראש המועצה ר' יצחק שלמה שטאמפר, הבטיח הלה לרבי כי יוקם בפתח-תקווה 'חדר ישן'. אחר-כך יצא הרבי לסיור שארך כ-20 דקות ברחבי המושבה, במהלכו ביקר הרבי, על-פי השמועה, גם בבית-הכנסת חב"ד שבמושבה.

וכך רשם הרבי ביומנו על הביקור:

"באים לביהמ"ד (-לבית-המדרש). קהל גדול נאסף שם, הנני יושב כעשרים מינוט, ועשרים מינוט ההעברה (-נסיעה) בכל רחבי המושבה. מכל עבר ופנה

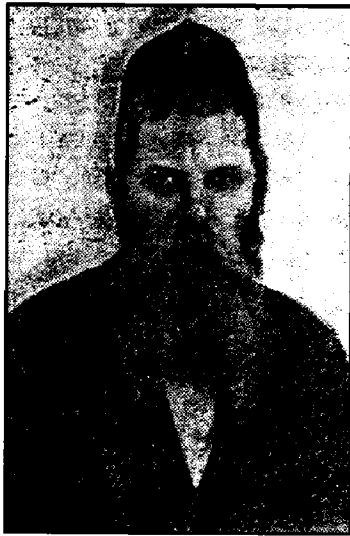

בית-הכנסת הגדול בפתח-תקווה, בו נערכה לכבוד הרבי קבלת-פנים

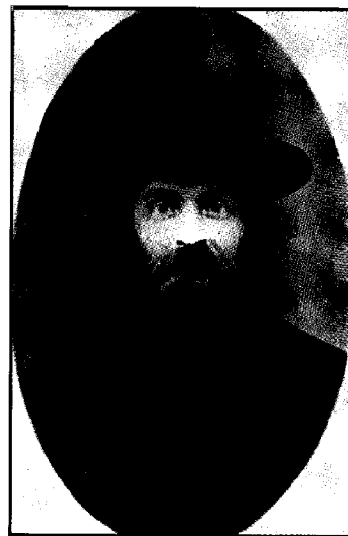

שיבת לומזיה ברח' הרצל 7 בפתח-תקווה

בפתח-תקווה ובבני-ברק

ראש מועצת פתח-תקווה,
ר' יצחק שלמה שטאמפר

אוצר החכמה

הרב יהושע זליג רוק
ראש ישיבת לומזיה בפולין. חסיד חב"ד.
בקיץ תרפ"ט שהה בארץ-הקודש והוא
זה שקיבל את פני הרבי בישיבת לומזיה
בפתח-תקווה

מברכים ב'ברוך הבא' ו'שלום-עליכם', הנני מבקש את ראש העירייה ליסד
חדר ישן. מבטיח לך".

על המשך ביקורו של הרבי בפתח-תקווה סיפר הרב שמעון גליצנשטיין ביומנו:

"משם הלך הרבי לבקר את ישיבת 'לומזיה'. על-יד הישיבה קיבלו את פני
הרבי המנהל וראש הישיבה בברכת 'ברוך הבא'.

"באולם הגדול של הישיבה, שהיה מלא מפה אל פה, הרצה הרב הגאון מנהל
הישיבה, הרצאה נלהבת על הזוכיה הגדולה שזכתה הישיבה לקבל פני אורח
קדוש ונעלה כזה.

"הרבי ענה בברכה לבכית 'שיבוא לציון גואל, ואור התורה יאיר עליהם
ויחדיר בקרבם רוח דעת ויראת ד'".

"בין הנוכחים בקבלת-פנים זו היה גם הנדיב [-מר יצחק גולדנהירש]
שהקדיש לישיבת 'לומזיה' את הבית הגדול ורחב הידיים בו שכנה הישיבה.
הוא ניגש אל הרבי וביקש את ברכתו שיצליח לשלם את סכום הכסף שלווח
לצורך הקמת בניין. הרבי איחל לו "שה' יעזור לו להוציא עוד עשרת מונים
למטרות קדושות כאלו, והשם-יתברך ישלח לו את ברכתו בשפע ויזכה שאור
התורה יאיר לו".

מסע הרבי בארץ הקודש

הרב אליעזר עוזר, ראש ישיבת לומז'ה, מספר את הידוע לו על ביקור הרבי בישיבה:

"אבי ז"ל, הרב משה ליב עוזר, שהיה המייסד וראש הישיבה, תמיד סיפר לי על ביקורו של הרבי בישיבה. הוא סיפר שהרבי ערך במקום התוועדות וקיבל קהל ואחר-כך התפלל בישיבה. באותו קיץ ביקר בארץ דודי, הגאון רבי יהושע זליג רוך מהעיר ראקיץ, שהיה מחסידי חב"ד. לדעתי היה הוא זה שקיבל את הרבי ונשא את הדברים בעת קבלת-הפנים. הנדיב שניגש אל הרבי היה מר יצחק גולדנהירש, יהודי חשוך ילדים, שמכר רכוש ופרדסים שהיו ברשותו כדי לממן את הקמת הישיבה".

שולחנות ערוכים בבני-ברק

מפתח-תקווה, בדרכו חזרה לתל-אביב, עצר אדמו"ר הריי"צ לביקור קצר גם במושבה בני-ברק, שזה עתה מלאו חמש שנים להקמתה.

גם במושבה זו סודרה קבלת-הפנים הרשמית בבית-הכנסת הגדול של המושבה, שזמן לא רב קודם לכן הסתיימה הקמתו. כל תושבי בני-ברק, ובראשם ראש המושבה הרב יצחק גרשטנקורן, הסבו סביב לשולחנות, שהיו ערוכים לכבודו של הרבי עם שפע של דברי מזון ויינות משובחים, ולכבודו של הרבי אף הודלקו נרות.

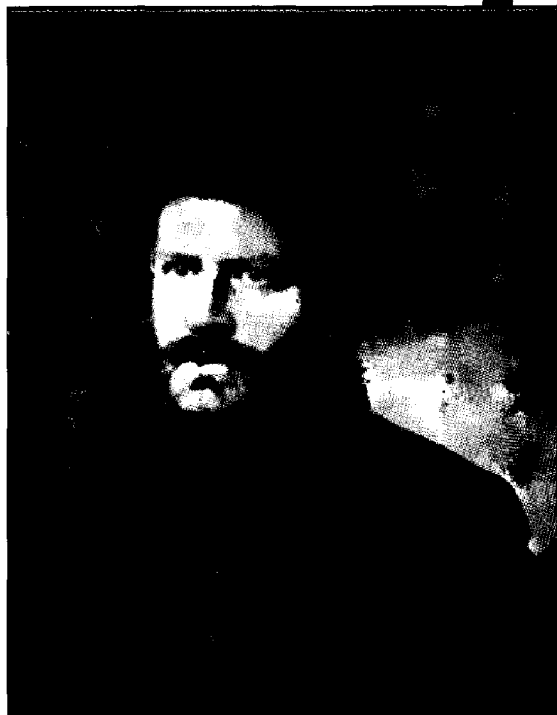
אדמו"ר הריי"צ ששהה במקום כ-20 דקות, התעניין במצבם הכלכלי והרוחני של תושבי המקום, וביקש לדעת פרטים על החינוך וקביעת עתים לתורה. הרבי איחל להם פרנסה טובה, כדי שיוכלו לקבוע עתים לתורה ושיעלה בידם לחנך ולהדריך את בניהם בדרך התורה והמצווה.

בשעה 6 בערב, עם שובו לתל-אביב, המשיך הרבי לקבל חסידים ליחידות' עד השעה 8 בערב.

באותו היום קיבל אדמו"ר הריי"צ גם את הגאון רבי שאול זילברמן, הרב מווירושוב, שבא לבקר אצל הרבי.

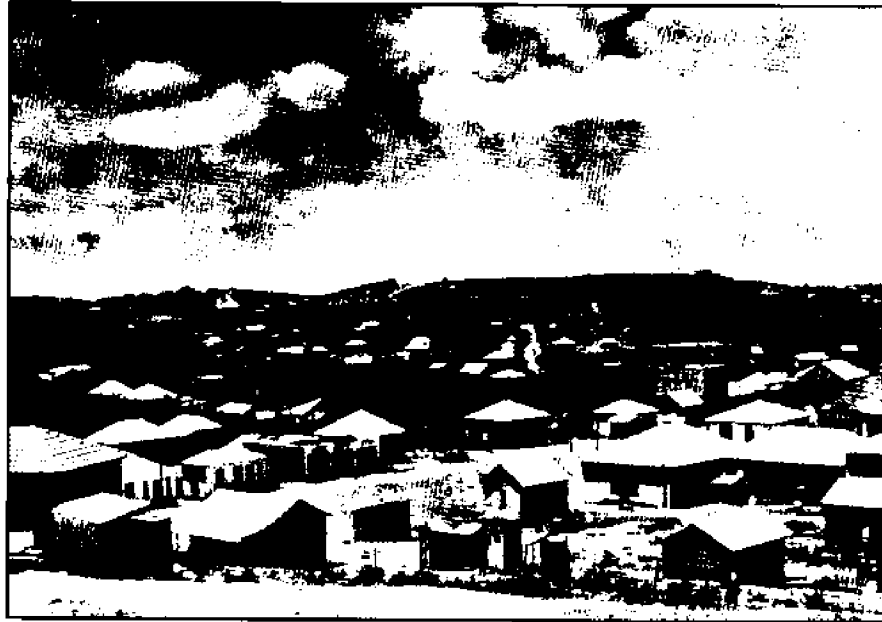
מאמר דא"ח בטני אלפי אוש

שהותו של אדמו"ר הריי"צ בתל-אביב עוררה אצל אלפי אנשים מבני היישוב החדש זכרונות מיבית-אבא. רבים צבאו, יום ולילה, על דלתות מלון שפת הים, כדי לראות את הרבי או לתת לו 'שלום'.

הרב יצחק גרשטנקורן, ראש המושבה בני-ברק וראש העירייה הראשון

בפתח-תקווה ובבני-ברק

מראה כללי של העיר בני-ברק בשנת תרפ"ט

- הנדיב ר' יצחק גולדנהירש, תורם בניין ישיבת לומזיה בפתח-תקווה (4)
בצילום שנעשה בעת קבלת-פנים לכבוד הרב יחיאל מרדכי גורדון (3).
בתמונה נראים בין היתר: הרב משה לייב עוזר ראש ישיבת לומזיה בפתח-תקווה (1)
הרב ציטרון רבה הראשי של פתח-תקווה וחתנו של הגאון הרונגציובי (2).

מסע הרבי בארץ הקודש

גם בלילה הזה, כמו בלילה הקודם, נאספו בכיכר שמול המלון אלפי אנשים שביקשו לראות את הרבי. אלא שהפעם נאמד מספרם בפי שנים מאשר בערב הקודם. על גג בית-המלון ועל הגגות הסמוכים לו נעמדו יותר מאלפיים איש.

"רעש גדול על הגג", כתב הרבי ביומנו. "אומרים אשר נתקבץ קהל גדול על הגג יותר על שני אלפים איש, ועל הככר נאסף פי שנים מבערב הראשון".

ה'זועד המסדר' של המסע ערך סעודה לרבי ומלוויו. לקהל האלפים שהמתין בחוץ נודע, כי לאחר הסעודה יאמר הרבי מאמר דא"ח לפני הקהל. השמועה אודות כך נפוצה ואנשים רבים המשיכו להגיע למקום, בצפיה לשמוע את דברי קודשו של הרבי.

בשעה 10 בלילה יצא הרבי אל המרפסת והחל באמירת מאמר דא"ח 'כי נר מצוה ותורה אור'. 50 דקות נמשכה אמירת המאמר וכל אותו זמן שרר במקום שקט מפתיע.

"מתפלאים על השקט הגדול", כתב הרבי ביומן. "אלפיים איש - כ"י (-כן-ירבו) - העומדים למעלה על הגג, כל העומדים בככר כולם שומעים בתשומת לב. יתן האלקים והדברים יעשו הרושם הטוב האמיתי".

בין האלפים שהתאספו לשמוע את מאמר החסידות של הרבי היה גם מר שניאור-זלמן שז"ר (רובשוב), מי שלימים כיהן כנשיא מדינת ישראל.

שניאור זלמן שז"ר, בצעירותו

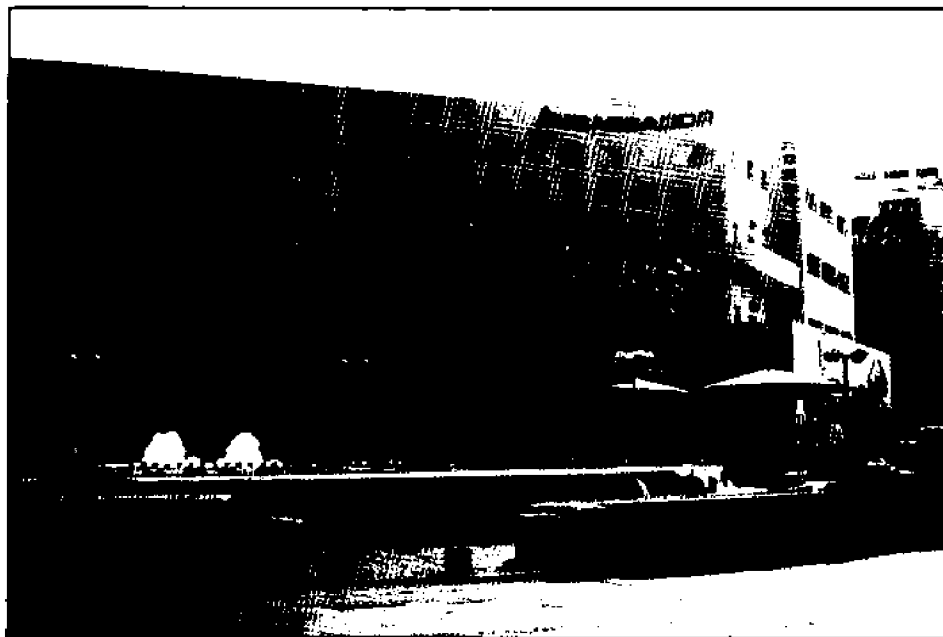
הרבי עובר למלון 'פלאטיין'

באותו ערב חלה חתנו של הרבי, הרב שמריהו גורארי. "חתני מרגיש חום והשם-יתברך ישלח לו רפואה ויחזק בריאותו. הנני חושב ומקווה אשר למחר בוקר יוטב לו".

כדי להתרחק מעט מההמולה והרעש שנוצרו סביב למלון 'שפת הים', ביקש הרבי לעבור ללון במלון אחר. המלון שנבחר היה המלון היוקרתי 'פלאטיין', הנמצא בצומת הרחובות אחד-העם ונחלת בנימין. חדריו היו גדולים ונוחים יותר מהחדרים במלון 'שפת הים' ואת שני הלילות הבאים לן הרבי בבית-מלון זה.

בשעה 12 בלילה נסע הרבי אל מלון 'פלאטיין', אל חדר מספר 17, ובשעה אחת אחר-חצות נשכב הרבי לנוח מעמל יומו העמוס.

בפתח-תקווה ובבני-ברק

הכיכר שמול מלון 'שפת היס'. אלפי אנשים נאספו בכיכר כדי לראות את הרבי שישב על המרפסת ולשמע את מאמר החסידות שאמר. גם על גג בית-המלון עמדו כאלפיים איש.

מלון פלאטין (בפינת הרחובות נחלת בנימין ואחד-העם). כאן לן הרבי שתי לילות

משה-יצחק שניאורסאהן ורעייתו

למחרת, יום רביעי, ט"ו מנחם-אב, השכים הרבי אחרי ארבע שעות שינה. במשך שלוש שעות הבאות, עד השעה שמונה בבוקר, שהה הרבי במלון 'פלאטיף' ואז נסע חזרה לחדרו שבמלון 'שפת הים'.

רוב יומו האחרון של הרבי בארץ-הקודש היה שקט ורגוע יותר. את רוב שעות הבוקר, עד השעה אחת בצהריים, הקדיש הרבי לכתיבת המאמר 'כי נר מצודה' שאמר בליל אמש.

בפתח-תקווה ובבני-ברק

בשעה חמש אחר-הצהרים נסע הרבי מהמלון אל ביתו של הרב אהרן אליהו מילייקובסקי, כדי להחזיר לו ביקור.

כעבור שעה, בשעה שש בערב, שב הרבי למלון והחל לקבל קהל ליחידות: "הדוחק גדול במאד", כתב הרבי ביומנו.

על המבקרים אצלו באותו ערב, כתב הרבי למחרת ביומנו: "תמול בערב היו אצלי

<p>אלהו אהרן מילייקובסקי ראבי"ד בקהלת יפו ותל-אביב לפנינו רב ראשי במאקוב תל-אביב, ארץ-ישראל רחוב לודי בירון 15</p>	<p>בה' תל-אביב, יום ... לחודש ... תרצ"ג</p>
<p>סחבר הספרים: ספר אהלי אהרן חיי (אמס בולו) ספר אהלי אהרן חלק שני ספר דברי אליהו קטנית המש תנוכה (תרגום) עני שפת (תרגום)</p>	<p>...</p>

נייר-המכתבים של הרב אליהו אהרן מילייקובסקי

וואלפסאן, גאלדין השו"ב ועוד... אודות המקוה, יעצתי אשר הכל יעשה ע"י הרב מילייקובסקי".

אלפים עוברים על פני הרבי

עם תום היחידות, בשעה תשע בלילה, יצא הרבי אל המרפסת. במשך השעה בה ישב הרבי במרפסת חלפו על פניו אלפים איש, שבאו להתברך מפיו ולברך ב'ברכת הדרך'. האנשים חלפו בסך בקבוצות-קבוצות - כל קבוצה כארבעים או חמישים איש.

בשעה 10 בלילה סעד הרבי את ארוחת הערב כשלצידו סועדים דודו הרב משה הורנשטיין ואיש אמונו ובא-כוחו, הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב. "ומדברים אודות ארץ-הקודש", כתב הרבי ביומן.

לאחר הסעודה נסע הרבי עם קרוב משפחתו שליווהו לאורך כל הביקור, מר משה-יצחק שניאורסאהן, בנו של עורך-הדין הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן, למלון 'פלאטין'.

פרק כד:

פרידה מארץ-הקודש

יום חמישי, ט"ז מנחם-אב, היה יום הפרידה של אדמו"ר הרי"צ מארץ-הקודש. הרבי השכים קום, לאחר שלוש וחצי שעות שינה בלבד. בשעה שמונה עזב הרבי את מלון 'פלאטיין' ונסע למלון 'שפת הים'. לאחר ארוחת הבוקר, קיבל הרבי ליחידות מספר אנשים בודדים. גם הרב אהרן אליהו מילייקובסקי נכנס שוב אל הרבי.

אלפים בתחנת-הרכבת בלוד

בשעה 10 בבוקר יצא הרבי ממלון 'שפת הים' בדרכו אל תחנת-הרכבת בלוד. 15 אוטובוסים, שהסיעו כ-300 חסידים, יצאו בעקבות המכונית בה נסע אדמו"ר הרי"צ. במכונית עצמה, מלבד הרבי וחתנו, ישב גם הרב מילייקובסקי, שליווה את הרבי עד לוד.

בדרכו ללוד, התעכב הרבי לרגעים אחדים ל"ביקור אצל ש"ב הרה"צ טווערסקי ברחוב בן דוד מס' י"ד" ואחר-כך המשיך בדרכו.

שיירת האוטובוסים, מתוכם בקעו קולות השירה והניגון של החסידים, עוררה תשומת-לב רבה ברחובות העיר תל-אביב. אנשים עמדו לאורך הרחובות בהם חלפה השיירה והתבוננו בסקרנות.

בשעה 10 וחצי בבוקר נכנסה אל התחנה בלוד, הרכבת שהגיעה מירושלים. ברכבת זו באו אנשים רבים מירושלים, חברון, צפת, טבריה ופתח-תקווה. אלה, ומאות אנשים אחרים, התגודדו בתחנת-הרכבת והמתינו לבואו של הרבי.

בשעה 10 ו-35 דקות הגיעה מכוניתו של הרבי יחד עם שיירת האוטובוסים שהתלוותה אליו, אל התחנה. עם בואו, ניגש אל הרבי הפקיד הראשי של התחנה ואמר לרבי, כי הכינו עבור הרבי אולם גדול, בו יוכל להמתין עד שתגיע הרכבת היוצאת למצרים.

הרבי נכנס לאולם, כשאליו מתלווים דודו, הרב משה הורנשטיין, הרב אליהו

פרידה מארץ הקודש

זוהי יצחק שניאורסאהן
מלונאויטש

ג'תת"כ"א סכת הר"ן

כבוד ש"כ חנכנד והנעלה וז"ח א"א
מוהר" שניאור זלמן שי'.

שלום וכרחהן

כמענה על מכתבו, הנה ע"ד מקום הסנהדרין, לא אוכל לעשות כזה מאומה.
גלוי וידוע לו רוב העבודה העמוסה עלי.

איעצחו לבקר את כבוד ש"כ הרח"ק הנודע הרח"ח ר' משה"לע שליט"א
שניאורסאהן-סווערסקי, כפי האמורה מטה, להחיעץ אתו עמו על דבר זה, אשר כפי
יכירהו עם המשכיל הספורסם החכם הנודע, מוקיר רבנן, מחבב הקדוש במסורת
אבות, חוקר קדמוניות, דעתן ובעל ביה"ט מר"ב / ווערניק יח"י. אשר לא
אפונה כי דבר כזה יכול לענין אותו, ולדעתי הנה"ה אשר יכול לסצוא נתיב
להרע"ן הנשכ"ב והנעלה, אחרי הצעה נכונה ומסודרת.

השי"ת יח"י בעזרו ויזמין לו פרנסתו בריוח, ויגדל את ילדינו יחיו ל
לחורה חופה ומעש"ס. יואיל נא לפרוש גיני בשלום חותנו ידידי הרח"ג שליט"א
ויואיל נא לכתוב לי משלומו ושלום בניו שי' האם כבר סדר אותם כישיבה, השי"ת
יהי' בעזרם כי יקבלו חינוך טוב ויהי' ראי' אליקם.

ש"כ הדו"ש ויע"י יח"י

את מכתב זה, המתפרסם כאן לראשונה, שלח כ"ק אדמו"ר הרי"צ מארצות-הברית לר' שניאור-זלמן שניאורסאהן, בקשר לקברי הסנהדרין שהיו בנחלתו של אבי המשפחה, עורך-הדין הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן. בני המשפחה רצו כי הרבי יכריז על שטח הקברים, אותו ביקשו למכור תמורת ממון רב, כעל מקום קדוש, ובעקבות בקשה זו שיגר הרבי את המענה המתפרסם כאן. הרבי הפנה את ר' שניאור-זלמן אל האדמו"ר משה"לע טברסקי-שניאורסאהן, כדי שהלה יקשר אותו עם מר פישל ווערניק, עורך העיתון 'מארגן זירנאל'. חותנו של ר' שניאור-זלמן הנזכר במכתב הוא הרב אהרן שמחה בלומנטל שהיגר באותה תקופה לארה"ב.

מסע הרבי בארץ הקודש

אהרן מילייקובסקי, הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב, רבנים, ראשי ישיבת 'תורת-אמת', מנהלי הישיבה ומנהלי 'כולל חב"ד'.

הרבי ומלווייו התיישבו על כיסאות, בעוד 500 איש שהצליחו להיכנס פנימה נותרו לעמוד צפופים. שאר המלווים נותרו לעמוד בחוץ.

הרבי נותן מאמר דא"ח

לאחר המתנה של כ-20 דקות הגיעה הרכבת הנוסעת למצרים לתחנה. האחים משה-יצחק ושניאור-זלמן שניאורסאהן, שני בניו של עורך-הדין הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן, ששימשו את הרבי במהלך ביקורו בארץ, הסדירו את הטיפול במטען ובחפציו של הרבי.

עם בוא הרכבת, קם הרבי ממקומו והחל לפסוע לאט לכיוון הרכבת, "כי אין למהר. המסע עומד בלוד 15 מינוט (-דקות)".

הרבי צעד כשמצד ימין שלו צועד חתנו, הרב שמריהו גורארי, ומימינו הרב אהרן אליהו מילייקובסקי. מצד שמאל של הרבי צעד דודו, הרב משה הורנשטיין ומשמאלו הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב. אחריהם התנהלה תהלוכה, בליווי שומרים שהשגיחו על הסדר.

הרבי עלה אל קרון הרכבת ונעמד על המדרגה העליונה, כדי שיוכל לראות את כל המלווים ושכולם יוכלו לראות אותו. על אותו מעמד כתב הרבי ביומנו:

"אמרתי להם: אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה. וכאשר אין הזמן גרמא לדבר, מסרתי בזה מאמר ארוך [ד"ה 'אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה] וברכתי אותם והם ברכו אותי ונפרדנו בשמחה רבה".

את הפרידה מהרבי בתחנת-הרכבת בלוד, תיאר ביומנו הרב שמעון גליצנשטיין:

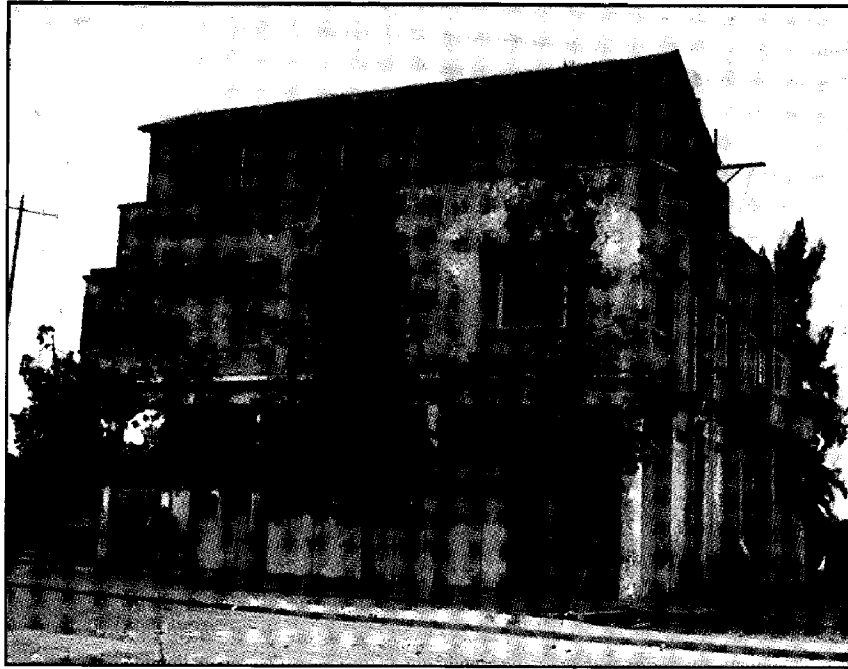
"כשעה 10 יצא הרבי מתל-אביב לתחנת-הרכבת בלוד. ליוו אותו מנהלי וכל תלמידי ישיבת תורת-אמת, הרבה נכבדים וזקני חב"ד מירושלים, יפו, תל-אביב ומשאר ערי הקודש.

"בעת הפרדה היה הרבי נרגש מאד, מסר את ברכתו לכל אחד ואחד, וביחוד נפרד בחיבה וחרדת קודש מתלמידי ישיבתו תורת-אמת.

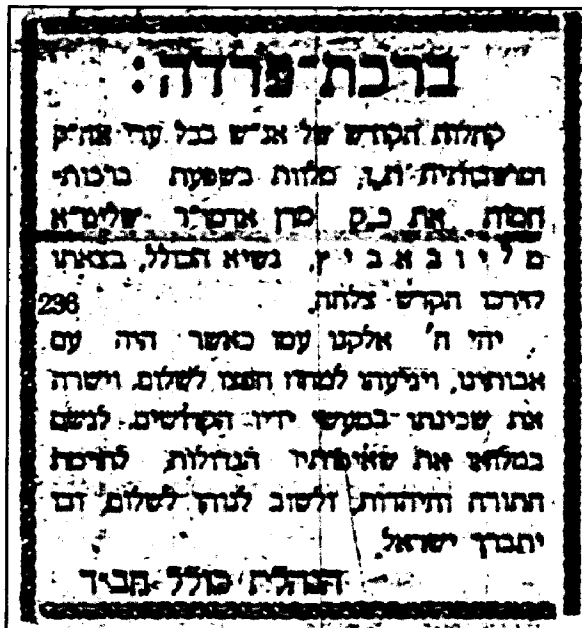
"את מאמר דא"ח שחפץ להגיד לפני התמימים תלמידי הישיבה לא הספיק מקוצר הזמן ומסר את המאמר הזה בכתב ידו הקדושה.

"בזמן שהותו של כ"ק אדמו"ר שליט"א בארץ-הקודש, היה מורגש בלב כל אלה הקרובים אל היהדות החרדית רוח אצילית והוד קדש, וכשיצא כ"ק אדמו"ר שליט"א את ארץ-ישראל הורגש כי פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה, אולם הרושם שנחרת עמוק בלב, לא ימחה לעולם".

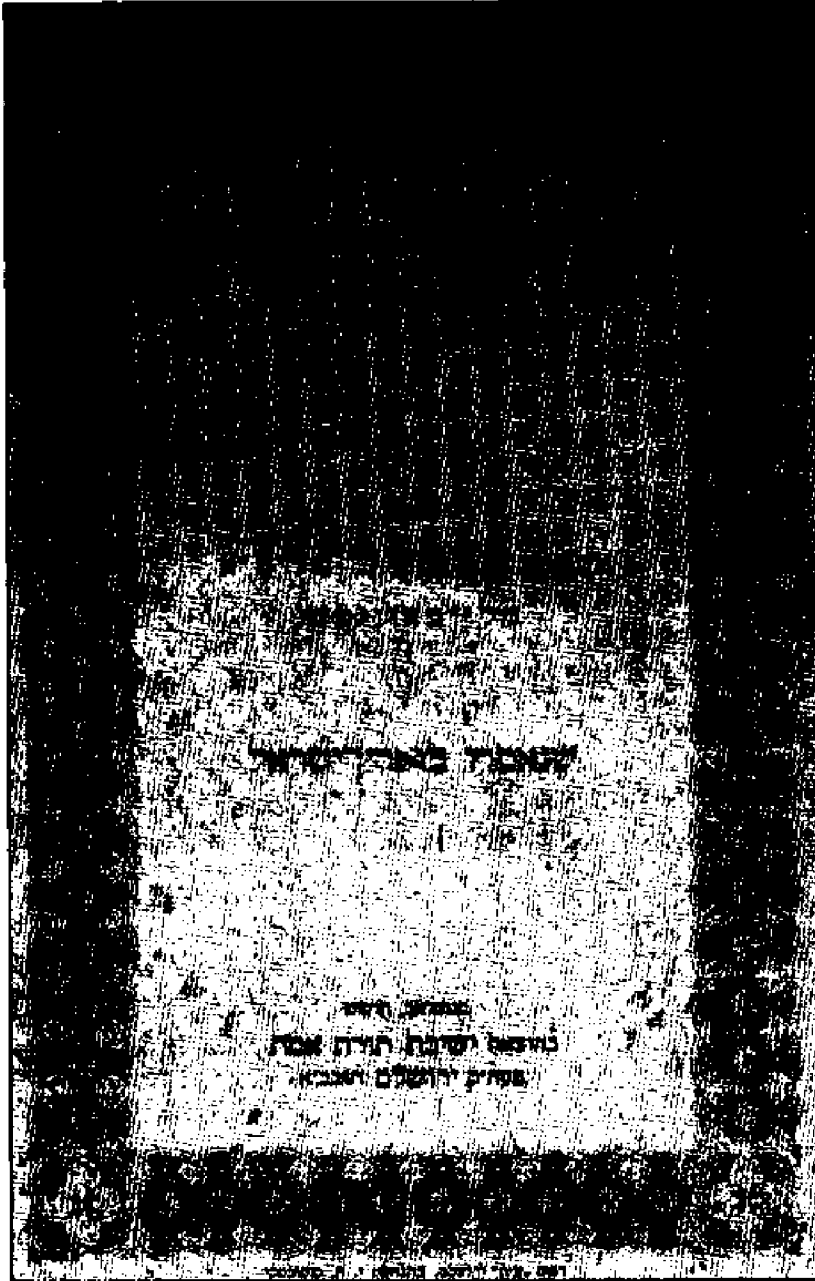
פרידה מארץ הקודש

הבניין בו המתין הרבי בתחנת-הרכבת בלוד.
לימים שכנה בבניין זה פנימיית ישיבת 'תומכי תמימים'

מודעת פרידה מהרבי שפורסמה בעיתונים מטעם 'הנהלת כולל חבידי'

שער קונטרס מאמרי הד"ח שנאמרו בארץ-ישראל

פרידה מארץ הקודש

האפשרות השנייה...

ב'ספר הצאצאים' של אדמו"ר הזקן מסופר סיפור שהתרחש בתחנת-הרכבת בלוד, בשעה שהרבי המתין לבוא הרכבת:

בתקופה הסמוכה לביקורו של אדמו"ר הרי"צ בארץ-הקודש, הובא דין-תורה בין איש לאשתו לפני חברי הרבנות הראשית בירושלים. בית-הדין חייב את הבעל לתת גט לאשתו, והוא סרב. הוא היה מפשרטי עם ומגזע חסידי חב"ד. כל המאמצים לשכנעו לתת גט לאשתו עלו בתוהו.

אולם עם הישמע דבר בואו של הרבי לארץ, נחה דעתם של הרבנים בקוותם שבוודאי יבקר בעל הדין אצל הרבי ותנוצל הזדמנות זו להשפיע עליו לתת את הגט, והרי לרבי בוודאי לא יסרב.

אולם בהגיע אדמו"ר הרי"צ לארץ, נמנע האיש, לאכזבת כולם מלבוא במחיצת הרבי, כנראה משום שהבין ושיער שהרבי ישוחח עמו בנושא.

אבל בהיותו מגזע החסידים לא נתן לו מצפונו מנוחה, ולא יכול היה להשלים עם כך שהרבי יעזוב את הארץ והוא לא יקיים שום קשר עם הרבי.

מה עשה?

תכנן שכאשר הרבי ייפרד מהחסידים בתחנת הרכבת, לפני עזיבתו את הארץ, יידחק גם הוא בין כולם ויאמר גם הוא 'שלום' לרבי, ובשעת הצפיפות הגדולה לא יהיה לרבי פנאי לשוחח עמו.

כך היה. הוא בא ונדחק בין ההמונים, אולם לאכזבתו הבחינו בו מבקשיו, ורמזו לרבי שהנה האיש המבוקש.

הרבי פנה אליו ואמר:

"כשבית-דין מחייב לתת גט צריך לתת גט, ואם לא תציית, הרי המשנה אומרת 'וקונה עצמה בשתי דרכים' - בגט ובמיתת הבעל, ואם לא תבחר בדרך הראשונה, הרי קיימת גם דרך שנייה..."

האיש עמד בסירובו גם אחרי דבריו של הרבי עמו. ואכן, לא חלף זמן רב, והוא נפגע מכדור ומת...

פרידה ברחובות

קבוצה גדולה של מלווים, ובראשה הרבנים שלמה יהודה ליב אליעזרוב, הרב מנחם-מענדל נאה והרב ישראל אשר ליבא, עלו עם הרבי לרכבת הנוסעת למצרים, וליוו אותו עד לתחנת-הרכבת ברחובות, מרחק נסיעה של 15 דקות. שם נפרד הרבי

מסע הרבי בארץ הקודש

מאחרוני מלוויי מארץ-הקודש, "בברכות מאליפות והשם-יתברך יצליח לנו", כפי שרשם הרבי ביומנו.

אל הרבי וחתנו רש"ג התלוו בנסיעה למצרים האחים משה-יצחק ושניאור-זלמן שניאורסאהן. דודו של הרבי, הרב משה הורנשטיין, נשאר בארץ ימים אחדים לאחר שהרבי עזב, ואחר-כך הצטרף לרבי באירופה, בדרכם לארצות-הברית.

בין החסידים שליוו את אדמו"ר הריי"צ עד לתחנה ברחובות, מזכיר הרבי ביומנו במיוחד שלושה חסידים. וכך כתב:

"והתלמידים ר' שלום [פוזנר] שו"ב, ר' יוסף שמוטקין ור' אברהם פאריז".

עבור חסידים אלה היו ימי המסע של הרבי בארץ-הקודש ימים נפלאים, אותם לא שכחו כל ימי חייהם. במשך כל אותם ימים, 'נטשו' את בתיהם והתלוו אל הרבי לכל מקום אליו פנה.

מספר הרב יהודה לייב פוזנר, בנו של הרב שלום פוזנר:

"אבי היה שוחט בראשון-לציון. כשהרבי ביקר בארץ עזב אבי את כל עיסוקיו והיה עם הרבי כל ימי הביקור.

"אמי אהבה לספר שבדיוק באותו זמן חלה אחד הילדים, ומאחר שהרבי שהה בארץ, ביקשה ברכה עבור הילד. הרבי נתן את הברכה, ולקראת סיום ביקורו בארץ ויציאתו לאירופה, שאל את אבי מה שלום הילד. התברר שאבי בכלל לא ידע שאחד מילדיו חלה, מאחר שנמצא כל אותו הזמן עם הרבי.

"כשהרבי ראה את פליאתו למשמע השאלה, הבין שאינו יודע על מחלת בנו, וחייך..."

השבועיים הנפלאים של ר' אברהם פאריז

גם על החסיד ר' אברהם פאריז עברו שבועיים נפלאים אותם לא שכח כל ימיו. ידו לא זזה מידו של הרבי כל משך הביקור והוא ליווה אותו לכל מקום שהלך, אם בנסיעות הקצרות כמו לקבר-רחל ומערת-המכפלה בחברון, ואם בנסיעות הארוכות לערי הארץ ומושבותיה, שלוו בשהייה ממושכת יותר, כמו ביקורו בצפת, מירון וטבריה.

השהייה במחיצת הרבי והסיוור עמו החיו את רוחו ונשמתו של ר' אברהם פשוט כמשמעו. הנתק מהרבי שנמשך שלוש שנים - מתרפ"ו עד שלהי תרפ"ט - כאילו נמחק, ור' אברהם שפע רעננות וחיות.

למרות שעשה לילות כימים במחיצת הרבי וכמעט שלא נתן מנוחה לעיניו,

פרידה מארץ הקודש

תחנת-הרכבת ברחובות

מראהו לא הסגיר ולו גם שמץ של עייפות, אלא אדרבא - כל רואיו אמרו שנראה צעיר ורענן מתמיד.

כצפוי, הביקור הותיר בר' אברהם רשמים שלא נמחו מזכרונו עד יומו האחרון. תמיד סיפר בחיות ובהתלהבות פרטי-פרטים על התנהגות הרבי במקומות השונים - על ביקורו של הרבי בהר-הזיתים, על ביקורו בבית-העלמין בצפת ועוד ועוד.

על התקשרותו ומסירותו של ר' אברהם לרבי, ניתן ללמוד גם מהסיפור הבא:

בשערי מלון 'אמדורסקי' בירושלים, ישבו דרך-קבע שני מצחצחי נעליים ערביים. האחד לקח עבור צחצוח שלושה מיל והשני חצי גרוש (חמישה מיל). מידי לילה, היה ר' אברהם ממתין שהרבי יחלוץ את מגפיו, ואז היה מוסר אותם לצחצוח אצל היקר משני מצחצחי הנעליים.

כשנשאל ר' אברהם מדוע הוא מבזבז כסף לריק - הרי גם השני מצחצח היטב, אך לוקח פחות? השיב במלוא הרצינות:

"אם הלה לוקח יותר כסף עבור הצחצוח, לבטח הוא משתדל יותר בהברקת המגפיים, וכשמדובר במלך גם המגפיים צריכים להבריק יפה ככל שניתן..."

פרק כה: במצרים

הנסיעה מרחובות לקנטרה, ששכנה על שתי גדות תעלת סואץ, נמשכה שבע שעות והיתה קשה לרבי בשל החום הרב, למרות שהרבי נסע בקרון מיוחד. בעוד שנסיעתו ממצרים לארץ-ישראל היתה בשעות הלילה, הנסיעה למצרים היתה בשעות החמות של היום. ואותו יום היה אחד מימי הקיץ החמים ביותר.

אמנם יכול היה הרבי להתרשם מהנוף הצחיח - "עוברים אנחנו בשעות אלו במדבר, בערבה הרי חול גבוהים, אין שום צמח כלל רק חול ואבק. התחנות שאנו מתעכבים לרגעים אחדים גם המה ריקות מאיש, כי בעתים הללו החום מגיע למעלות גבוהות ביותר ורק הכושים וגמליהם יכולים לסבול אותו" - אולם בשל החום העז לא יכול היה לעשות דבר, אף לא לקרוא ולכתוב.

הרבי מתעניין בילד יהודי

ביומנו של הרבי מופיע רישום של שיחה מעניינת שקיים הרבי עם ילד יהודי, במהלך הנסיעה ברכבת לקנטרה. שיחה זו מובאת כאן בשינויי עריכה קלים:

במהלך הנסיעה נכנס פקיד הכרטיסים אל הרבי ואמר לו: "ישנו ילד שחפץ לדבר עם הרבי, האם הוא יכול להיכנס?"

הרבי נענה לבקשה ואמר כי הילד יכול להיכנס.

היה זה נער עברי יפה, בעל מראה נעים, כנראה בעל כשרון. הרבי שאל אותו: "באיזה גיל אתה?"

"12 שנה", השיב הילד.

הרבי שאל שוב: "אשכנזי או ספרדי?"

"אשכנזי", השיב הילד.

"באיזה שפה אתה מדבר?" התעניין הרבי.

הילד השיב: "בארבע שפות - ערבית, עברית, צרפתית ואנגלית".

במצרים

"היכן נולדת?" שאל אותו הרבי.

"באוריא", השיב הילד.

"מהיכן הוריך?" המשיך הרבי לשאול.

"מרוסיה", השיב הילד. "אמי מאודסא ואבי מסביבות אודסא. מאיזה מקום איני יודע".

"מה מלאכת הוריך?" שאל הרבי.

"אבי כימאי", ענה הילד.

שאל הרבי: "מהיכן אתה נוסע?"

אמר הילד:

"ממעון קיץ בתל-אביב, כי במשך הקיץ אי-אפשר לגור בקהיר, מפני החום ומכת מצרים".

"איפה אתה לומד?"

"בבית-הספר של 'אליאנס'. לימודי קודש לומדים רק מעט, אמנם אותי מדריכים בהדרכה טובה".

וכך סיכם הרבי את השיחה עם הילד ביומנו:

"רושם גדול עשה עלי הנער הלזה, והנני מצטער על אשר לא עלה בידי להיות ביום א' בקאירא (-בקהיר), ובכל אופן עלי לראות אודות ילד זה בדבר חינוכו".

לא לבדוק את החפצים

בתחנת-הרכבת של העיר קנטרה, אליה הגיעה הרכבת בשעה שש בערב, המתינו הרבי, חתנו הרש"ג, והאחים משה-יצחק ושניאור-זלמן שניאורסאהן, במשך כשעה וחצי לרכבת שתקח אותם לקהיר.

היחס אליהם היה מצוין. פקיד התחנה, ערבי ושמו מיטולי, הגיע וקרא בשמו של הרבי. הוא הכריז, כי הגיעה אליו פקודה ממנהל מחלקת העלייה של המנדט הבריטי, מר היימסון, "שלא לבדוק את חפצי הרבי". הפקיד העביר את הרבי ומלוויו בכבוד.

כעת היה על הרבי לעבור על גבי מעבורת את תעלת סואץ. הפקיד הערבי ליווה את אדמו"ר הריי"צ במעבורת שחצתה את תעלת סואץ, והתייחס כל העת אל הרבי בכבוד רב. הוא עזר לרבי ומלוויו, וניסה להקל מעליהם את טירחת הנסיעה ככל

מסע הרבי בארץ הקודש

האפשר, בנשיאת החפצים ובשמירתם.

לפני שהרכבת היוצאת לקהיר נסעה לדרכה, ניגש הפקיד אל הרבי ומסר לו את 'כרטיס הביקור' שלו למזכרת. "הוא יליד ישמעאל, מדבר ערבית, עברית, אנגלית וצרפתית. הודתי לו עבור טרחתו ודאגתו עבורנו וברכתיו, והוא נשק את ידי לתמהון כל העומדים מסביב".

בשעה שבע וחצי בערב עזבה הרכבת את קנטרה. פקיד התחנה, מר מיטולי ומשרתו, עמדו על הרציף ונופפו לרבי לשלום.

בשעה 10 וחצי בלילה, אחרי שלוש שעות נסיעה ברכבת נוחה במיוחד, הגיע אדמו"ר הריי"צ לתחנת-הרכבת של קהיר. משם נסע הרבי במכונית השייכת למלון 'ויקטוריה', שם התאכסן בחדר מספר 51.

הרבי מבקר בפירמידות

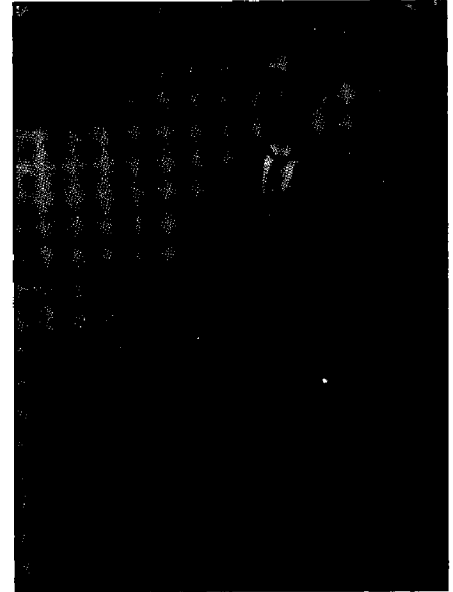
בחצות הלילה נסע אדמו"ר הריי"צ עם ר' משה-יצחק שניאורסאהן לסיור בפירמידות. למרות שהמלון היה מרוחק מהפירמידות רק 12 ק"מ נמשכה הנסיעה לשם בקצב מזרחי - 40 דקות.

בגיזה, שבה מצויים שלושת הפירמידות הגדולות, שהה הרבי כשעה וחצי. "מפני חום היום אי-אפשר לבקר שם ביום, רק בלילה. רואה הנני את הפיראמידען, בנייני אבנים גדולים, כעין האבנים אשר במערת המכפלה. ג' פיראמידען הנה, האחת גדולה בשטח ושתים קטנות. מתעכבים אנחנו שמה כשעה ומחצה ונוסעים ובשעה רבע הרביעית הננו באים חזרה למלון".

בשל הזמן הקצר שנתר לו עד שעת ההשכמה ובשל החום הכבד, החליט הרבי להימנע משינה של ממש.

את דעתו של אדמו"ר הריי"צ אודות המנטליות הערבית, ניתן ללמוד מהמקרה הבא:

בשעות הבוקר, כשבאו האחים משה-יצחק ושניאור-זלמן שניאורסאהן לשלם עבור חדרי המלון, ניסו הפקידים לסחוט אותם ודרשו מהם סכום מופקע. בדיוק באותם רגעים ירד הרבי מחדרו. וכך כתב ביומנו אודות מה שראה:

האחים ר' משה-יצחק שניאורסאהן (למעלה) ור' שניאור-זלמן שניאורסאהן ששימשו את הרבי במהלך מסעו בארץ

במצרים

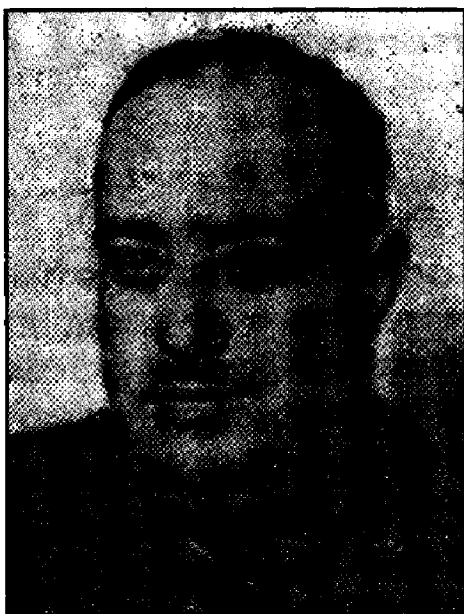
חסידי חביד לומדים בספר יד החזקה של הרמב"ם בפירמידות, בעת מסע לעריכת יסיון ספר הרמב"ם במצרים

"רואה הנני את האחים ש"ס (-שניאורסאהן) טרודים במאד ומצטערים. ומהתחלה ידעתי אשר בודאי ידרשו יותר על המדה, בעד ג' חדרים, א' עבורי וא' עבוד חתני וא' עבור האחים, לקחו בעד כל חדר 40 פיאסטער. "הנה זה היה מדובר מהתחלה, אבל בעד שלחתם להאטעל (-הנסיעה במכונית המלון), לקחו חצי פונט ועוד חשבונות כאלו. כן הם החיים בארצות המזרח".

הרבי עולה לספינה

בשעה שש ו-45 דקות בבוקר, יום שישי, י"ז מנחם-אב, יצא הרבי ממלון 'ויקטוריה' ונסע אל תחנת-הרכבת. הרכבת שנסעה מקהיר לאלכסנדריה עזבה את התחנה חצי שעה אחר-כך, בשעה שבע ו-15 דקות. במהלך הנסיעה מקהיר לאלכסנדריה ניגש אל הרבי פרופסור גנזבורג, מורה בישיבת ר' יצחק אלחנן מניו-יורק, ושוחח עמו מעט. בשעה 10 בבוקר הגיע הרבי לאלכסנדריה. שם בתחנה המתינו לו: עורך-הדין

מסע הרבי בארץ הקודש

עורך-הדין דוד אבולעפיה

עורך-הדין הרב דוד צבי אריה
שניאורסאהן בזקנותו

התלמודי הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן, אביהם של שני מלויו - ר' שניאור-זלמן ור' משה-יצחק - ועורך-הדין דוד אבולעפיה.

באותו יום חזר מלך מצרים מנסיעה, ו-80 אלף איש הגיעו מכל רחבי המדינה כדי לברכו בבואו. בתי-המלון הגדולים בעיר, ובהם מלון 'רגינה פלאס', שבו שהה הרבי בדרכו לארץ, היו בתפוסה מלאה. כיוון שכך, התאכסן הרבי במלון 'פלטדאש'.

את השעות המעטות שנותרו עד לעלייה על הספינה החזרת לאירופה, ניצל הרבי למנוחה במלון.

בשעה שתיים אחר-הצהריים בא אל הרבי עורך-הדין הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן, כדי להתייעץ עמו אודות "מגרש השייך לו בירושלים, מקום הסנהדרין אשר חפץ למכרו בדמים יקרים". הרבי שוחח איתו עד השעה שלוש, אז נכנס אל הרבי מר גאדלער עם חותנו רשמ"ב.

בשעה ארבע וחצי אחר-הצהריים נסע הרבי אל הספינה, ומיד נכנס אל חדרו - תא מספר 7 - והחל בהכנות לקראת כניסת השבת.

פרק כו: מכאובי הרבי

כאשר עדיין היה הרבי בקנטרה, נלקחו ממנו ומחתנו רש"ג דרכוני הנסיעה, תוך הבטחה כי הם יימסרו להם באלכסנדריה. ביום שישי התברר לרבי כי הדרכונים טרם הגיעו. לרבי ניתנה הבטחה כי הדרכונים יגיעו לא יאחר ממחר בבוקר, יום השבת, לפני צאת הספינה לדרכה.

בשעה 10 בבוקר, יום שבת, ח"י מנחם-אב, הגיע אל הספינה ר' משה-יצחק שניאורסאהן. הוא אמר לרבי כי הדרכונים עדיין אינם, אבל הפקידים הבטיחו לו כי לפני צאת הספינה יביאו אותם.

הרש"ג, חתנו של הרבי, כבר החל לחשוש שמא הדרכונים לא יגיעו בזמן וידרשו מהם, בשל כך, לעזוב את הספינה. אולם חשש זה לא יצא מגדר חשש. שכן, בשעה 11 ו-20 דקות הגיעו סוף-סוף הדרכונים והרבי וחתנו יכלו להמשיך בדרכם לאירופה.

מחבורת ד"ר משה וואלך

בשעה 12 בצהרים נפרד הרבי מקרוביו, האחים שניאורסון, "והנני מודה להם על כל אשר עשו עבורנו. הם יורדים מהספינה, והספינה הולכת לה".

באותה ספינה בה נסע הרבי, היה גם ד"ר משה וואלך, מנהל ומייסד בית-החולים "שערי צדק". במהלך יום השבת הוא בא לבקר את הרבי ובמוצאי-שבת, בשעה 10, שוחח איתו הרבי במשך כשעה.

"הוא מדבר אודות האגודה", רשם הרבי ביומנו. "כנראה הוא ירא-שמים גדול, עודנו בחור בלתי נשוי, שנותיו כחמישים ויותר. בשנת תרמ"ט בא כתור רופא לירושלים ת"ו ובודאי הוא בן ס"ה (65) שנים, אבל מראהו טוב ונראה רק כבן חמישים. יעזור לו השם-יתברך".

את רוב שעות היום של יום ראשון, י"ט מנחם-אב, הקדיש הרבי ללימוד ולכתיבה. בשעה תשע וחצי בלילה שוחח הרבי שוב עם ד"ר משה וואלך, במשך חצי שעה.

מסע הרבי בארץ הקודש

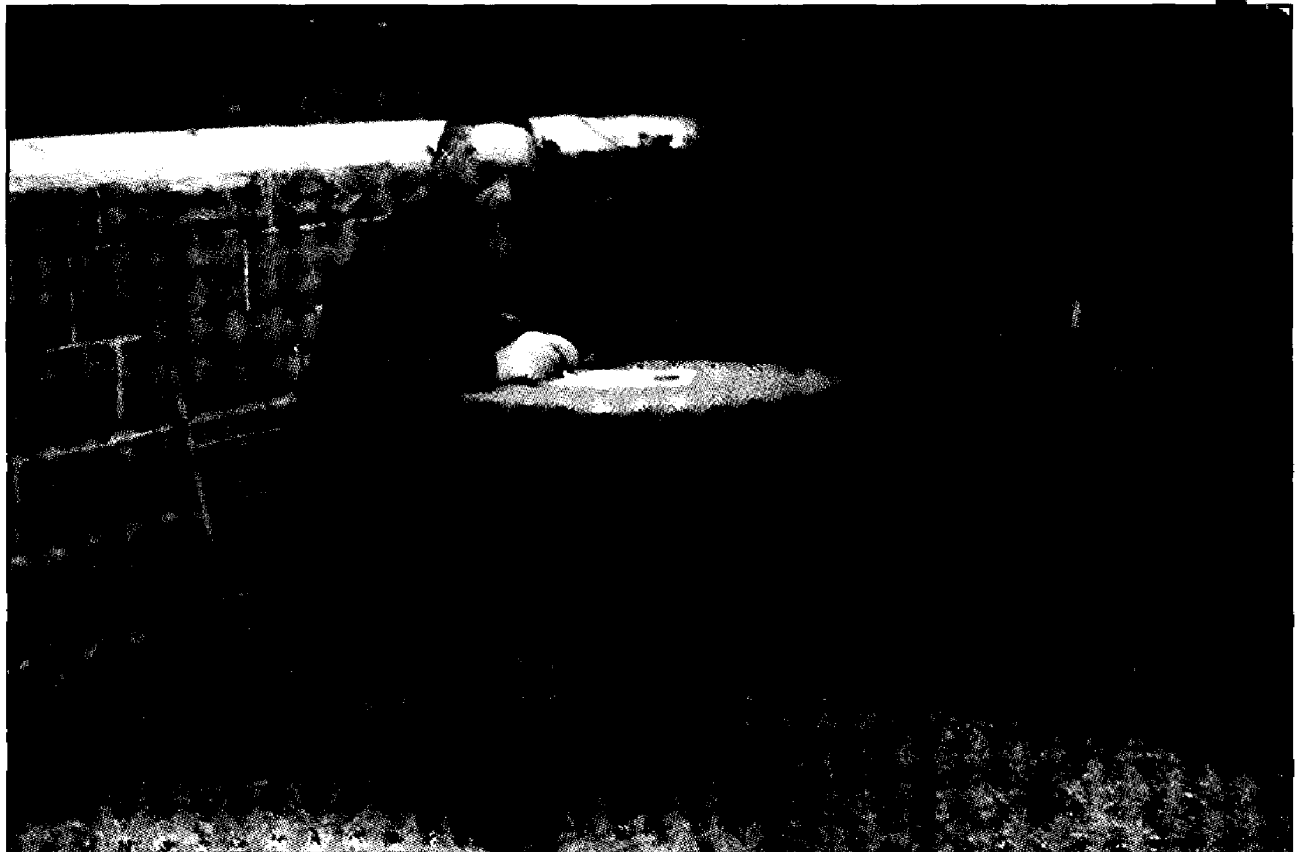
באותו יום הגיעה לאונייה הבשורה הנוראה על הטבח שביצעו הפורעים הערבים ביהודי חברון. כששמע הרבי, מנהיג ישראל, את הידיעה המרה הוא חש ברע ונפל למשכב.

'בהגיעני הבשורה המעציבה נחליתני'

על שאירע לו באותו לילה שבין יום ראשון י"ט מנחם-אב ליום שני, כ' מנחם-אב, תיאר הרבי ביומנו:

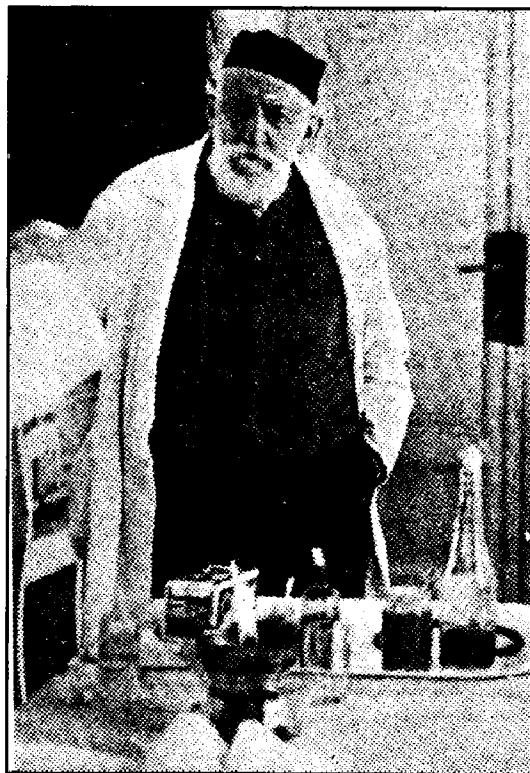
"בשעה 12 וחצי הלכתי לישון, אבל הנני מרגיש עצמי שלא בטוב. אינני יודע מה יכאב לי ורק חולשה כללית..."

בשעה הרביעית (-ארבע ב) בוקר התעוררתי מכאב בצד שמאל ומרוב הכאב

אדמו"ר הרי"צ בינאות דשא, קיץ תרפ"ט.
בתמונה נראה הרבי כותב על נייר המכתבים של המלון בו שהה.
יתכן כי על תמונה זו כותב הרבי ביומנו, ביום ב' כ"ז מנחם-אב: "בעת כתבי מכתב לרעיתי עלה ברעיוני כי אשלח תמונתי... וברגע זה עבר העושה במלאכה זו וקראתיו ויעש מעשה".

מכאובי הרבי

ד"ר משה וואלך

הזעתי שעה מרובה. כג' שעות סבלתי מאוד. השם-יתברך ישלח לי רפואה. בשעה שבע ביקשתי [-את חתנו רש"ג] שישלח לקרוא לד"ר וואלך. אחרי רבע שעה בא ד"ר וואלך ויעץ לי... שתי פעמים הקאתי... בשעה חצי השמינית עשה לי הד"ר וואלך איינשפרייצונג (-הקזה) והוקלו הכאבים..."

יותר מאוחר כתב הרבי:

"...האויר הוא טוב, גם רוח קל, אבל אנכי הנני מרגיש חולשה. יחזק השם-יתברך את בריאותי".

גם במהלך הימים הבאים, המשיך הרבי לסבול מכאבים עזים, שבאו מהכליות. בכל אותו זמן המשיך ד"ר משה וואלך לטפל ברבי במסירות, עד שהגיעו למינכן שבגרמניה, דרך ברינדזי וטריסט.

במכתב מא' דר"ח אלול תרפ"ט, לחתנו כ"ק אדמו"ר כתב אדמו"ר הריי"צ:
"הייתי חולה ממש ל"ע בצאתי מירושלים. ובספינה הזדמן לי רופא גדול מר ואלאך יחי' אשר עשה לי רפואות, ושכבתי כל העת בנסעי מברינדזי עד טריסט, כי ביום א' כאשר נודעתי מהפרעות בא"י נחליתי ל"ע במחלת

מסע הרבי בארץ הקודש

הכליות. וכה סבלתי איזה ימים עד בואי לפה..."

וכשלושה שבועות אחר-כך, בכ"א אלול תרפ"ט, כתב הרבי במכתב לרב הראשי, הרב אברהם-יצחק הכהן קוק:

"בהגיעני הבשורה המעציבה מהפרעות שנעשו באה"ק ת"ו, בנסיעתי מאלכסנדריא לטריעסט ביום א' [פרשת] עקב, נחליתי ל"ע (-לא עלינו) במחלת כליות מרוב צער ועגמ"נ (-ועגמת-נפש), ות"ל (-ותודה לא-ל) אשר היקר באנשים החכם הנודע והירא אלקי' באמת הד"ר וואלאך שי' הי' אתי עמי ויעש לי רפואות להקל מכאובי, ובאתי לבאדען חולה ר"ל והכרחתי לשכב במטה ולהשתמש ברופאים, ומכאובי ת"ל הוקל..."

ד"ר וואלך מבקש תיקון

ב"ק אדמו"ר סיפר, בהזדמנויות שונות, מה ששמע מחותנו, אדמו"ר הריי"צ, על נסיבות פגישתו עם ד"ר וואלך ועל ה'תיקון' שביקש הד"ר מהרבי:

"כאשר היה [כ"ק מו"ח אדמו"ר] בספינה בדרכו מביקורו בארץ-הקודש, והגיעה אליו הידיעה אודות הפרעות שאירעו אז בחברון רחמנא-ליצלן, נחלה מגודל הצער כו'.

בספינה היה עמו רופא ירא-שמים שטיפל בו ברפואות, עד שחזר לאיתנו. אחרי זמן, נכנס הרופא לכ"ק מו"ח אדמו"ר כדי לבקש תיקון. ולשאלת כ"ק מו"ח אדמו"ר על מה ולמה, השיב:

דבר ברור הוא, שהרבי, להיותו מנהיג ישראל שרבים צריכים לו, חייב להיות בריא, ואם-כן, אילו לא הייתי בספינה ביחד עם הרבי, שאו לא היתה אפשרות לרפואה בדרך הטבע, לא היה הרבי נחלה מלכתחילה, ונמצא, שהעובדה שהייתי בספינה גרמה לזה שהרבי יצטער משך זמן, ועל כך (סיים את דבריו) באתי לבקש תיקון..."

נספחים

5000-001

בעקבות המסע:

שיחות, מכתבים ורשימות

קטעי יומן:

קטעים נרחבים מיומנו האישי של אדמו"ר הריי"צ
אודות המסע לארץ-הקודש

צוואתו של ר' אליעזר דן סלונים הי"ד

לכסיקון אישים ומושגים

בעקבות המסע: שיחות, מכתבים ורשימות

"מדבר עם חתני רמ"מ אודות הנסיעה"

ביום שלישי, כ"ח מנחם-אב, בהיותו בבארען שבגרמניה, שלח כ"ק אדמו"ר הריי"צ מכתב מהיר לרעייתו, הרבנית נחמה-דינה. במכתב כתב הרבי "לבקש את חתנינו רמ"מ שי' (-כ"ק אדמו"ר) שיבוא בהקדם האפשרי". הרבי היה באותה עת בברלין.

ביום שישי, ב' דר"ח אלול רכש אדמו"ר הריי"צ כרטיס "עבור חתני רמ"מ שי' חזרה לברלין".

וכך כתב הרבי ביומנו באותו יום:

"10.09 הנני הולך לבית הנתיבות לקבל פני חתני שי' כי בא יבא המסע מברלין
10.32.

10.45 בא חתני רמ"מ שי וידידנו רמ"מ שי' רוטשטיין.

11-12 הנני מדבר עם חתני רמ"מ שי אודות הנסיעה לארה"ק ת"ו והרשמים השונים".

בבית הרבי בריגא

תיאור מעניין על שהתרחש בביתו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ בעיר ריגא, בימים בהם שהה הרבי בארץ-הקודש, כתב ביומנו נאמן ביתו של הרבי, החסיד ר' אליהו-חיים אלטהויז:

"ב"ה א' ה' מנ"א תרפ"ט ריגא

המנין בבית כ"ק שליט"א כמנהגו נוהג, וכן הקידוש אחר התפילה למטה. להגבאי נתוספה עוד מעט טרדא מהעליה הנוספה אחרי נסיעת כ"ק אדמו"ר

בעקבות המסע

שליט"א, ובכדי להיפטר מקאפ-דרייעניש (-כאב-ראש) ומבקורת, החלטתי ליתן בכל העת הפנוי מאור הגדול, לאחד אשר התורה אמרה עליו "וקדשתו..." וסמכתי על ההלכה פסוקה "שאפילו כהן עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול מישראל". רמב"ם הל' תפילה פרק ב, (חק לישראל יום א' דברים).

אם כי קשה החילוף, אבל בכל פעם שיגיעו הרגעים האלו קודם מפטיר, זוכר אני השבתים (-השבתות) שלח קורח חוקת (-תקופת מאסרו של הרבי), ל"ע, דשנת תרפ"ז, אשר אז התפללתי ג"כ (-גם כן) בהיכל כ"ק שליט"א על [רחוב] מאכאוואי, ובן אחי הרב פנחס טודרוס שי' הגבאי לא ידע מה לעשות, ובעינים דומעות שלישי נגש אלי בזה הלשון: "פעטער איהר ווילט מפטיר (-) הדוד רוצה מפטיר)? ואני בדמעות השבתי: "גיי אוועק פון מיר" (-לך ממני).

וכה פנה אל כל אחד מאתנו המתפללים או שם, אשר ב"ה רבים היו, וכל אחד ואחד השיב לו ברוגז: "טשעפע זעך אפ פון מיר" (-עזוב אותי).

והספר-תורה מונחת ותובעת עלבונה, עד אשר היתה צעקה גדולה מכל הנאספים, ונמצא אחד, וואס קען מיט עם האבן מיר דעמולט אפ גישלאגן

כ"ק אדמו"ר עם אדמו"ר הרייזצ' בכה"א אדר א' תרצ"ה בעיירת המרפא פורקסדארף הסמוכה לווינה

מסע הרבי בארץ הקודש

כפרות.

התמונה המבהילה הזאת עומדת לעד חי, בכל פעם אשר יגיע זמנה עת. והנני מברך בלבבי את השם-יתברך על התמורה, משפאליערנא (-בית-הכלא בלנינגרד) על הכותל המערבי וכהנה.

הקביעת עיתים לדא"ח עודנו חזק ב"ה כיום הבראה, שלשה פעמים בשבוע, יום ב' ויום ה', ושבת-קודש בבאזאר, ויום ג' בהמנין של צעירי אגודת ישראל. כיום ג' העבר למד דא"ח לפני הצעירים הרב יחזקאל פייגין בהמנין שלהם, ותודה-לאל כי היה לחן ותפארת..."

"כאשר נודעתי מהפרעות בא"י נחלתי ל"ע"

לאחר מסעו בארץ-הקודש כתב הרבי מספר מכתבים, בהם התייחס לביקור. המכתב הראשון נשלח לחתנו כ"ק אדמו"ר:

"ב"ה. א' דר"ח אלול תרפ"ט

חתני יקירי וחביבי הרב רמ"מ שי'

שלום וברכה.

מכתבי זה הנני כותב בהשכם בקר, שעה חצי השביעית, ואנכי כבר התפללתי, כי קמתי בשעה הרביעית, האויר הוא בטוב ת"ל, מקום מנוחה עבורי ביחוד, הוא המקום הזה אשר אין לי מכירים כלל, רובם של האורחים בריטאנים ואמעריקאנים, ובעינים פתוחות מביטים על בגדי השחור הארוך, וביותר ביושבי על אחד הספסלים (בוחר הנני רק בכסא. גם בתשלומין של פעניגין) ואסיר את כבעי ויושב בהיארמילקע הקטנה הליובאוויטשי לא הפראנקפורטי וקורא בספר או כותב, בלי שום שימת לב מאשר סביבי.

נהנה הנני במאד אשר לקחתי לי ימים אחדים לנוח. כי ל"ע הייתי חולה ממש ל"ע בצאתי מירושלים. ובספינה הזדמן לי רופא גדול מר ואלאך יחי' אשר עשה לי רפואות, ושכבתי כל העת בנסעי מברינדזי עד טריעסט, כי ביום א' כאשר נודעתי מהפרעות בא"י נחליתי ל"ע במחלת הכליות. וכה סבלתי איזה ימים עד בואי לפה ושכבתי שני ימים במטה, ות"ל ביום ועש"ק העבר הוטב לי ויצאתי החוצה, וביום א' העבר סר כאבי לגמרי ת"ל. ומיום ב' העבר הנה ת"ל הנני מתחזק מיום אל יום. והשי"ת יחזק בריאותי וימלא משאלות לבבי לטובה ולברכה.

זה עתה הנני שולח לך טע"ג (=מברק) על אודות המעשנים, ואשלח לך מחירים היום בהלכי אל הפאסט,

והיה ברכה כאו"נ וחותנך הדו"ש

אוהבך ומברכך יוסף יצחק

בעקבות המסע

במכתבך להוריך יחיו פרוס נא גיני בשלומם הטוב.

כן הגיעני מכתב מידידנו הרב ר' יעקב שי' קלעמעס, מבקש עבור בנו של הרב מפאדאלסק שי' (כן גם קבלתי מכתבו של הרב מפאדאלסק שי' בעצמו) יהודא ליב שי' ואלקאווסקי, מעיר וישניאווע פלך וילנא, שהוא חולה גדול ירפאהו ד'. ודרוש לו להיות בהביה"ח של הפראפ' זויערברוך, וכן בביה"ח של ראטשילד בפראנקפורט, ומבקשים עזרתי בזה. לזאת הנני מבקשך להתראות עם הרב מונק שי' הרב העליר, הפראפ' מיטואך לפרוש גיני בשלומם הטוב, ולבקשם בשמי על אודות האיש הנ"ל, ולהגיד להם כי הייתי כותב להם ביחוד אבל באשר הנני עיף כמאד מנסעתי מא"י. וטרוד בנסיעתי הבע"ל לא אוכל למלאות מבוקשיי".

יצויין, כי יום למחרת תאריך מכתב זה, יום שישי, ב' דר"ח אלול, הגיע כ"ק אדמו"ר מברלין לבארען, לשהות במחיצת חותנו.

"אחיי ורעי, הזכרתים בכל מקומות הקודש"

המכתב השני הינו מכתב כללי שכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ, כשהפליג מחוף האוער שבצרפת, ביום ד' ו' אלול תרפ"ט, למסעו בארצות-הברית (נדפס ב'אגרות-קודש' אדמו"ר מוהריי"צ, כרך ב' עמ' קצט):

ב"ה.

אל ידידינו אנ"ש

ד' עליהם יחיו

בחמש עשרה יום אשר זיכני השי"ת דרוך בארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת להם, זכיתי לכרע ברך להדום רגלי הר קדשנו ותפארתנו, הכתל המערבי, להשתטח במקום קברי אבות העולם, מערת המכפלה, ציון דוד המלך, רשב"י ור"א בנו, ר"י נפחא, שמעון הצדיק, סנהדרי גדולה, התנא ר"מ בעה"נ, הרמב"ם הרמב"ן, האר"י הקדוש (הייתי ביום ההילולא ה' מנ"א), הרמ"ק, השל"ה, האלשיך, הרה"צ הרה"ק הרמ"מ מהארדאק, הר"א מקאליסק, עוד ועוד, לתת רינה ותפלה בעד ידידינו אנ"ש, עוסקי תורה ושומרי מצוה בתוך כאחב"י שי'.

בקרתי בהיכלי התורה, ישיבת תורת אמת, צמח צדק, תורת חיים, עץ חיים, עוד ועוד, במוסד הוד"כ"ק אבותנו רבותנו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כולל חב"ד יצ"ו ובמוסדות הצדקה והחסד, בית היתומים הכללי, ביה"ח שערי צדק ועוד.

חדוה תקיעא בליבאי מסטרא דימינא, אשר בכל פנה שאנו פונים בישוב

מסע הרבי בארץ הקודש

הישן, אשר בנוהו קדושי חסידי עליון, קול התורה נשמע מפי מאות ואלפים ילדים נערים וצעירים, זרע ברך, יחיו, אשר מראיהם ומעשיהם מרנין לב היהודי, יברכם השם, וצדקות בחוץ תרונה במוסדי חסד, מחזיקי הדרת גאון יעקב, ובכי' תקיעא מסטרא דשמאלא, המכאיב לב כל איש ירא ד' ושומר תורה ומצוה.

ראיתי את ירושלים תובב"א בחורבנה, כי כל מוסדי הקדש הם במעמד ומצב קשה מאד בכלל, ובפרט אחרי המאורעות האחרונות ר"ל, וכל קיומם אינו אלא במסירות נפשם של התלמידים והמנהלים, יחיו, ויזכני השי"ת עם כל ישראל אחינו שי' לראות בבנינה, ויקויים היעוד בונה ירושלים ה'.

אחיי ורעי,

בזה הנני להודיע לכאו"א מאנ"ש שי' ביחוד, אשר כתבם לשמותיהם, הם, נשיהם, בניהם, ובנותיהם, ובני בניהם, יחיו, שהגיעו אלי, הזכרתים בכל מקומות הקדש, לטובה ולברכה בגו"ר, בתוך כלל אחב"י שי', והשומע תפלה הוא ית' יקבל תפלתנו, וימלא משאלות לב כאו"א שי' ביחוד.

בעמדינו כהיום בשערי רחמים, הנני בזה לעורר את ידינו אנ"ש שי' ע"ד ההתחזקות בקביעות עתים לתו' בכלל, ולימודי דא"ח בפרט, והתועדות של אהבה וחיבה, אשר איש את רעהו ידברו בעניני עבודה כפי תורת החסידות אשר הנחילוננו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' נבג"מ זי"ע.

ומקרב ולב עמוק הנני לברך את כל אחד ואחד מאנ"ש אותו ביתו זרעו וזרע זרעו יחיו בתוך כאחב"י שי' בשנה טובה ומתוקה, בשנת חיים ברכה פרנסה טובה ישועה ורחמים ובכל מילי דמיטיב מנפש ועד בשר, ויזכנו השי"ת להתראות בשובע שמחות בגו"ר.

והנני ידים עוז הדו"ש טובם והצלחתם מלונ"ח תכה"י מברכם בכוח"ט בגו"ר.

חוף האוער ד' ו' אלול תרפ"ט

"בהגיעני הבשורה המעציבה מהפרעות נחליתני מרוב צער"

בהיותו כבר בניו-יורק, כתב הרבי מכתב גם לרב הראשי לארץ-ישראל, הרב אברהם-יצחק הכהן קוק. במכתבו, התייחס הרבי למחלת הכליות בה לקה לאחר ששמע על פרעות תרפ"ט (נדפס ב'אגרות-קודש' אדמו"ר מוהריי"צ, כרך ב' עמ' ר):

ב"ה ה' כ"א אלול תרפ"ט

נויארק

בעקבות המסע

כבוד ידיד הרה"ג הנודע והמפורסם בכל מרחבי תבל וקצוי ארץ לשם תהלה ותפארת בתוככי גאוני יעקב, עה"י פטה"ח כש"ת מוהר"ר אברהם יצחק שליט"א

אחד"ש כת"ר שליט"א

כהגיעני הבשורה המעציבה מהפרעות שנעשו באה"ק ת"ו, בנסיעתי מאלכסנדריא לטריעסט ביום א' עקב, נחליתי ל"ע במחלת כליות מרוב צער ועגמ"נ, ות"ל אשר היקר באנשים החכם הנודע והירא אלקי' באמת הד"ר וואלאך שי' הי' אתי עמי ויעש לי רפואות להקל מכאובי, ובאתי לבאדען חולה ר"ל והכרחתי לשכב במטה ולהשתמש ברופאים, ומכאובי ת"ל הוקל, ובאופן כזה הוכרחתי לעשות מסעי לפה צלחה, ובימים הראשונים לבואי עוד לא יכלתי להשיב רוחי אלי מהרושם החזק אשר פעל עלי כללות השריפה אשר שרף ה' בבית יעקב, וקריאת הרשימה של ההרוגים והנטבחים, קדושי עליון, תנצב"ה.

ועתה לקראת השנה החדשה הבאה עלינו בתוך כאחב"י שי' הנני לברך את כת"ר שליט"א ולהתברך מאתו בברכת שנה טובה ומתוקה, שנה אשר בה ירים השי"ת את קרן התורה וקרן אחב"י ויגאלנו בגאולה שלמה ויקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ ויקייים היעוד ובא לציון גואל, אכ"ר.

אכסוף במאד לדעת משלום כת"ר שליט"א אשר יואיל נא כת"ר שליט"א למלאות חפצי להודיעני משלומי.

בענינים הכללים עוד טרם נעשה דבר ממשי, והימים האחרים שהנני פה עברו בויעידות והתראות עם כבוד הרבנים שליט"א ונכבדי אחינו שי' להתיישב ע"ד העבודה והפועל להצלחה בעזרתו ית' כפי תנאי המקום, והשי"ת יצליח לנו בגור'.

ויקבל הדר"ג שליט"א החוה"ש מאדה"ש כאו"נ וידידו הדו"ש ומוקירו כערכו הנשא

יוסף יצחק שניאורסאהן

פ"ש וברכה לבנו הרה"ג רי"צ (-רבי יהודה צבי) שליט"א.

"שפיכות הדמים ... שבר אותי מאוד"

למחרת בואו לנוי-יורק, הופיע בעיתון 'דער מארגען זשורנאל' רווח מפורט על קבלת-הפנים שנערכה לכבוד הרבי. בסוף הדיווח הופיע מסר שהעביר הרבי, באמצעות חתנו הרש"ג, ליהודי אמריקה, בו אמר בין השאר (תרגום חופשי):

מסע הרבי בארץ הקודש

"ביקרתי בארץ ישראל מראש חודש אב עד ט"ז אב, שם ביקרתי בהרבה ישיבות ומוסדות-תורה. כמו כן הייתי במוסדות צדקה וחסד. הם כולם עשו עלי רושם חזק בהתנהגותם היפה, אבל מצאתי אותם, לצערי, סובלים מחוסר אמצעים. האירוע המעציב האחרון בארץ-ישראל, שפיכות הדמים של יהודים, שפרצו יום אחד לאחר שנסעתי משם - הדבר הזה שבר אותי מאוד ועד הרגע הזה אני עדיין לא יכול להרגע ממכה זו".

"אני מרוצה מהנסיעה לארץ-ישראל"

בי"ד חשוון שיגר כ"ק אדמו"ר הריי"צ מכתב לבתו הצעירה, הרבנית שיינא הורנשטיין, בו סיפר לה אודות רשמיו מהביקור בארץ-ישראל (נדפס ב'אגרות-קודש' אדמו"ר מוהריי"צ, כרך ב' עמ' רג). המכתב נכתב באידיש ומופיע כאן בתרגום חופשי:

ב"ה א' י"ד מרחשון ת"ר צדיק

ניוארק

בתי היקרה מ' שיינא תי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

את שני המכתבים שלך קבלתי בעונג יוצא מהכלל. בתי, יודע אני שאת יודעת להתבונן ולתאר לעצמך דבר, הסבא (אינני יכול לכתוב עליו כפי שכותבים בדרך כלל על אלו שאינם חיים בעולם בגופם, הוא חי בליבי וברעיוני, זה הדבר היחיד שיכול לסייע לי בחיים, במכתבים הגלויים הנני מוכרח לכתוב כפי שכותבים, אבל האמת היא שהוא חי, הנה אני רואה אותו ברעיוני והוא) אמר, שאת, שתהיי בריאה לשנים מאושרות, בעלת חושים עדינים.

חושים עדינים הוא תואר נעלה מאד, במיוחד כששומעים זאת מאישיות כה בהירה כקריסטל.

ועם זאת, אינך יכולה לתאר לעצמך את השמחה הפנימית האמיתית שעושה לי מכתב מכם, ילדים יקרים יחיו. זה כל כך יקר לי, אתם לא יכולים לשער את האהבה שיש לי אליכם, הנסיעה לזמן כזה [ממושך] קשה לי מאד, זה כאב עמוק בשבילי, מצד סיבות שונות, הנסיעה הזו עולה לי בהרבה בריאות. אני מרגיש טוב מאד ב"ה, השי"ת יעזור על להבא, אבל זה רחוק מאד מחיים רגועים נורמליים.

את שואלת, בתי, האם אני מרוצה מהנסיעה שלי? האם העבודה מתנהלת

בעקבות המסע

כפי שאני רוצה? האם דברים מתנהלים כראוי?

לא תיארתי לעצמי שהנסיעה תהיה כל כך קשה, אני מרוצה מהנסיעה לארץ ישראל, שהיתה רגעים של חיים נכונים, רגעים של שכחה מהחיים הארציים הלא נקיים.

השעות של ההגעה לארץ ישראל, כלומר בגבול של ארץ ישראל, טקסי קבלות הפנים והכבוד קלקלו לי מעט את המצב רוח, באמצע היתה סצינה נוגעת ללב, בתחנת לוד (שעה לאחר הנסיעה מהתחנה שבה כמה עשרות מנינים יפים של יהודים יחיו פגשו אותי בכבוד גדול, אבל כבוד יבש, הגענו ללוד) שם הגיעו בלעה"ר כמה מאות יהודים מירושלים, חברון, צפת, יפו, חלק מהם זקנים, כאלו שהיו אצל ההורים, היו מוכרחות לעבור 10 דקות עד שיכלתי לצאת מהקרן. במשך הזמן הזה נעמדו הזקנים והקיפו את דלת הקרון (שממנו המעבר לנסוע לירושלים) ואיך שניגשתי לדלת, בעודני עומד בדלת, הם אמרו את השלום עליכם בהתרגשות, הברוך הבא היה מוצף בדמעות חמות של שמחה קדושה. בין-רגע הם נעשו יותר צעירים, גאים, מלאי חיות. בעוד אני עומד על המדריגות הראשונות כדי לקבל את השלום עליכם החם ובעודני רואה איך כל אחד מהם מחפש בי את זכרונות הקודש הישנים שלו, הרצון הוא לראות בי את הצמח צדק הקדוש, הרצון הוא לראות בי את הסבא הקדוש מליובאוויטש, את הרוד מהרי"ל, את הסבא מהרי"ן ואת הסבא רבי יוסף יצחק, ואת האבא, העינים בורקות והמצחים החיוורים חסרי השערות, מכוסים בטיפות זיעה, שמחים ונרעשים, ניכר שיש להם מלחמה גדולה, מאבק פנימי, שמחת הרגע מתקשרת עם הזכרונות הישנים, הרגע הזה השפיע עלי מאוד ורומם אותי לעולם אחר לגמרי.

האווירה החסידית הלבבית הכללית השפיעה אפילו על לוח הזמנים של התחנה, הרכבת ממנה יצאנו התעכבה לאחר שעמדה עשר דקות נוספות והרכבת השניה הנוסעת לירושלים התעכבה 18 דקות, הממשלה בארץ ישראל העמידה 4 קרונות חנם עבור הבאים.

הנסיעה בת מחצית השעה מלוד לירושלים, שוב הכבידה עלי, הקריאות ואותות הכבוד, חשתי שפלות כתוצאה מתחושת מציאות אישית, אבל בהגיענו יותר קרוב לירושלים, תוך המתנה לראיה הראשונה של ירושלים, לקרוע קריעה (כתוב שכאשר רואים את ירושלים צריך לקרוע קריעה (ובירושלים הנוכחית שבנו בה תיאטראות וכד', מותר לקרוע פעמיים)). שוב עברתי לעולם אחר לגמרי, רחוק ושונה מאד, הכניסה לירושלים, השלום עליכם הגדול, הקריאות עם הברוך הבא, התקבלו כמו זרם מים קרים על מי שהיה נתון בתרדמה עמוקה, הטקסים עם הנציגים של חוגי הממשלה, נציגי

מסע הרבי בארץ הקודש

אדמו"ר הרי"צ ביורדו מהאונייה אל חוף ארצות-הברית, בשנת תרפ"ט

בעקבות המסע

המושל, העתונאים והכותבים שוב קלקלו לי את כל המצב רוח וכשהגענו למלון והקהל הגדול וחלקם הגדול של הזקנים שוב נפגשים בכזה שלום עליכם - חזרו ורוממו אותי לקצת אמת נכונה, כעבור כמה שעות בבואנו לכותל המערבי, בעמדנו בתפילת מנחה בהרגשה שהמשפחה היקרה שלי יחיו מתפללים יחד אתי לבורא העולם, אומרים ביחד תהלים, שופכים את לבותיהם כל אחד כפי הבנתו, מתוך הרגשה ברעיון איך כל אחד ואחד עם הטמפרמנט שלו, עם האופי שלו, פותח את לבו, אלו בבכי, אלו בשתיקה, אלו במחשבה, איך הם אומרים לרבוננו של עולם הבט וראה ועזור לנו בכל מה שאנו מתחננים לך א-ל קדוש, ובנוסף לכך רחם על בני היחיד, על בעלי, על אבינו האהוב באהבה כרשפי אש בוערת - נפתחו אצלי נחלי דמעות של תחנונים, כשאני מרגיש לידי את כל הידידים תלמידי התמימים, החסידים עם נשיהם וילדיהם, תוך שאני מתאר לעצמי את מצבם ברוחניות ובגשמיות, את ההתקשרות שלהם עם חיי וביודעי שהנה בשעה זו כולם נזכרים במקום הקדוש של בית המקדש, זה עורר אצלי דמעות-דם, מילים אילמות, ברקים של אש נשמה וקרני תקוה לקב"ה בעצמו, אתה עצמך, רבוננו של עולם, צריך לקבל את כל הבקשות ולמלא את המשאלות לכל הדברים הטובים.

באותן כמה שעות חיייתי, שכחתי על הכל, הייתי טפח גבוה יותר, טעמתי רגעים מהחיים.

לאחר מכן הכל חולין, נראו עוד אי אלו רגעים, אבל לא כאלו.

עכשיו, בתי, את יכולה לשער איך יכול להשפיע עלי כבוד אמרקאי וסערה של ביזנס.

העבודה מתנהלת בקושי רב, הגנרלים שלי עייפים, זה הולך מאד קשה ונדרש זמן רב יותר מאשר תכננו, עובדים ועושים ושהקב"ה ירחם שתהיה תוצאה טובה. אני מקווה. ואני מקווה שהתקווה שלי תתמלא..

אני מבקש ממך בתי שתכתבי מכתבים תכופים ותחיי אותי בפו"מ (-בפועל ממש) ושהקב"ה יתן לך אושר בכל, היי בריאה בת יקרה.

אביך האוהבך

יוסף יצחק

"שמוזרים אצלי הרושמים הטובים אשר עשה עלי הזדמנותנו יחדו"

בו' אדר תר"צ כתב הרבי משיקגו לשופט מר גר פרומקין. בתחילת מכתבו (נדפס בידרך שופט בירושלים) מזכיר הרבי את פגישתם ואחר-כך מתריע על העוול

מסע הרבי בארץ הקודש

שנעשה לניצולים מפרעות חברון, לאחר שהכספים שנאספו עבורם לא ניתנו להם:
כבוד ידידי מחות' הנכבד והנעלה משכיל על דבר טוב, בעל מידות תרומיות
מר גד שי' פרומקין, ראש השופטים בעיה"ק ירושלים ת"ו.
שלום רב!

כהיום עוד שמורים אצלי אותם הרושמים הטובים אשר עשה עלי הזדמנותנו
יחדו, ומה מאושר הייתי אם היו מתקיימים דברי אודות החזקת בנין הישוב
הישן במוסדי התורה והחזקת ת"ח שי' אבל לדאבוני רואה אני כי גם
מהכספים שנאספו ע"ח דמי עליית הקדושים ז"ל אין נותנים חלק להנהרסים
באמת.

האם אין זה בגדר חוטא נשכר?

חושב אני אשר במשך הימים המעטים אשר הכירני הרגיש אשר הנני
מתלמידיו של האומר מימי לא הגדתי דבר וחזרתי לאחורי, כלומר, לראות
האם אינו שומע מי שאינו צריך לשמוע?

אינני מן אלו החפצים להשמיע קולם במדבר, מן התוקעים בשופרות, אבל
לאיש אשר רוח טהור בו לשפוט מישרים, לפניו אגלה רחשי לבבי, האם
אשגה במשפטי?

את אשר ראיתי ונוכחתי במשך ימי שבתי בארץ הקדושה, למורת רוחי,
ולדאבון לבבי, השאירו בי כתמים שחורים, צללי תוגה ואנחה.

ולא אפונה אשר רק קצרי הראות בוועד המנהיגים, אשמים בזה.

השגיאה הנוראה תביא משבר, משבר אשר לא ירפא לעד, ולבי לבי על
חלליהם, בתי מוסד הקודש, הקודש אשר הוכרת אוכל מפיהם בעוול נורא.

ידידי הנהו אחד מהיחידים אשר יוכל להשפיע להישיר את מהלכי הענינים
למסילה ישרה, ואם במשפט חול בחרה בו ההשגחה העליונה לשפוט
מישרים, מה גם במשפטי הענינים הנוגעים לחיי נשמתינו ותקוותינו בארצנו
הקדושה, מוסדות הקדש אשר נבנו בדמי הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים
וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, נשיאי מוסדות הקדש בלי הברל מפלגה.

“על עתידות חברון... אצטער כמאוד מאוד”

ובכ"ח סיון תר"צ כתב הרבי מבוסטון לשופט פרומקין (נדפס בדרך שופט
בירושלים):

בלב כואב עזבתי את הארץ (בשנה שעברה) ממצב הישוב הישן בכלל

בעקבות המסע

ומוסדות התורה בפרט.

כאלו דברים האחרים שגיליתי לפניו, בטח נוכח לדעת השקפתי על הישוב החדש ועל תוצאותיו.

מחזות תוגה הגיד לי לבי, וכתבי דם ראיתי מרחפים באווירה של ארץ ישראל, ולדאבון לב כל ישראל ולבבי קרה ל"ע את אשר קרה, וירחם השי"ת עת עמו ונחלתו, וישלח לנו גואל צדק ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ כב"א.

ידידי, ידעתי את מעמדו ומצבו בתור שופט, בתור אורח, בתור בן ארץ המולדת, בתור מביט בהשקפות מדיניות כלליות, אבל עם זה הכרתי בו כי הוא הענף החי מאילנא דחיי, וחיבתו לאה"ק משובצה ברגש קודש המקודש מאת אבותינו רבותינו הקדושים וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

האמור במכתבו ע"ד המצב בכלל, ועל עתידות עיה"ק חברון תובב"א הרגיוז את נפשי, ואצטער במאוד מאוד, וכמסתרים תבכה נפשי על עזיבת קודש הקדשים.

ובכל לבי נפשי ומאדנֶהנני חפץ בבנינה של עיה"ק, חברון תובב"א ובלי ספק אצלי אם היו מתאחדים כזה איזה אנשים בעלי שיטה מוגבלה במשבצות הקדש, במסורת אבות קדושים יצליחו.

“אולי ידועים לך פרטי ביקורו של כ"ק
מו"ח אדמו"ר במערת המכפלה”

ב'אגרות-קודש' של כ"ק אדמו"ר (כרך ח', עמ' קנא) פורסם מכתבו של כ"ק אדמו"ר אל גד פרומקין, בו נאמר בין השאר:

“בקורת רוח מיוחדת קראתי בסיום מכתבו כי מתכוון להוציא לאור ספר זכרונותיו.. ומתאר ג"כ פגישתו עם כ"ק מו"ח אדמו"ר. וימים אחדים אחר שהגיעני מכתבו הגיעוני גם הפרקים”.

וקטע נוסף:

“אתעניין לדעת אולי ידועים לך (-לכבודו) פרטי ביקורו של כ"ק מו"ח אדמו"ר במערת המכפלה, ועד איזה מקום נכנס שם”.

ובמכתב משנת תשט"ו (כרך י' עמ' שנט):

“נעם לי לקבל מכתבו.. וכן ספרו דרך שופט בירושלים ות"ח על תשורתו זו”.

מסע הרבי בארץ הקודש

”בשזכותי להיות בארצנו הקדושה”

בשיחת ל”ג בעומר תש”ח סעיף ט (לקו”ד ח”ג, עמ’ תקיז, ב) מופיעים דברי כ”ק אדמו”ר הרי”צ:

”ווען איך האב זוכה געווען צו זיין אין אה”ק תובב”א און צו זיין - אויף דעם ארץ ישראל חסידיש-אידישן אויסשפארך - בא דעם רשב”י און די בעלי אידרא קדישא, האב איך געהערט ווי מען זאגט:

מירון איז א פרייליכער אהל. ווען מען קומט קיין מירון ווערט מען בא זיך שטארקער.

דארט האב איך געהערט אזא אויסשפארך:

רשב”י איז א פרייליכער רבי ער האט גענומען אלץ וואס אידן פארפעלן - ח”ו - אין קיום התורה והמצות, אויף זיך.”

ובספר השיחות (תרצ”ו - חורף ה’ש”ת עמ’ 332):

”ווען איך בין געווען אין ארץ ישראל, בין איך דאן געווען אויף אלע קברים, איז אויף רשב”י קבר האב איך זיך געפילט היימישער, ד.ה. פרייליכער, און אויף דער רמבעה”נ קבר אומעדיקער.”

**’נעם לי לקרות בו ע”ד פגישתו עם כ”ק מו”ח אדמו”ר
בזמן שהותו באה”ק’**

באגרת-קודש שכתב כ”ק אדמו”ר, בכ”ח אייר תשט”ו, אל הרב ישראל זיסל דבורץ (נדפס ב’אגרות-קודש’ כ”ק אדמו”ר, כרך יא, עמ’ קלא) מתייחס הרבי למכתבו בו דיווח כי נפגש עם אדמו”ר הרי”צ בעת שהותו בארץ-הקודש:

’נעם לי לקרות בו ע”ד (-על דבר) פגישתו עם כ”ק מו”ח (-מורי וחמי) אדמו”ר בזמן שהותו באה”ק ת”ו, וגם עם אביו כ”ק אדמו”ר - זצוקלה”ה נבג”מ זי”ע, והרי מפורסמת הוראת הבעש”ט אשר כל דבר שאיש הישראלי רואה או שומע יש בזה איזה לימוד בהנוגע לתכלית בריאתו שהיא דבר משנה ואני נבראתי לשמש את קוני, ועאכו”כ (-ועל אחת כמה וכמה) בהזדמנות פגישה עם נשיאי ישראל מורי דרך לבני דורם ולדורות אחריהם.”

’מקיף נכנס בפנימיות’

ברבות השנים, כאשר אחד מזקני אנ”ש, הרב נחום שמריה ששונקין, דיווח לכ”ק אדמו”ר אודות התוועדות חסידיית שהתקיימה ביום השבת בירושלים, הודה לו

בעקבות המסע

הרבי על-כך והוסיף (נדפס ב'אגרות-קודש' כ"ק אדמו"ר, כרך יא, עמ' צ):

"...ומ"ש (-ומה שכותב) שבני מערבא לא ראו רבי מימיהם וגם השבוע[ני]ם ששהה כ"ק מו"ח אדמו"ר היה זה בדרך מקיף, הרי מקיף סו"ס (-סוף-סוף) נכנס בפנימיות ואחד הדרכים בזה (בדרך מלמעל"ט (-מלמעלה למטה) הוא) ע"י שממשיכים מקיף יותר נעלה, או בדרך (מלמטלמ"ע (-מלמטה למעלה)) כשמשתדלים להמשיך המקיף בפנימיות ע"י עבודה, והרי שני הדברים ביד זקני אנ"ש שבירושת"ו הוא, ע"י שיחזור לפניהם מאמרי דא"ח, שתורתו של הרבי ה"ז (-הרי זו) פנימיותו ועצמותו וע"י שידריכום בהנהגותיו בדרך אשר הורה לנו בחיי היום-יומי...".

אוצר החכמה

'שמע אז לראשונה מאמר דא"ח'

באיגרת-קודש שכתב כ"ק אדמו"ר, בט' שבט תשכ"ד, אל מר שניאור-זלמן שז"ר (נדפס ב'נשיא וחסיד', עמ' 73), התייחס הרבי לעובדה ששז"ר היה בין האלפים שהתאספו לשמוע את מאמר החסידות שאמר אדמו"ר הרי"צ בתל-אביב:

"וכן[בודו] שי' הרי זכה להכיר את כ"ק מו"ח (-מורי וחמי) אדמו"ר ובתור אדמו"ר והן במילי דעלמא והן במילי דשמיא, מאז ביקורו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בארה"ק ת"ו, וכרשום בזכרוני סיפר לי כבודו, אשר (אדרבא) ההתחלה הייתה ששמע אז לראשונה מאמר דא"ח ממנו. ואף שלפי דברי כ"ק[בודו] היה הענין אז בבחינת מקיף, הרי ביארו נשיאי חב"ד אשר מאמר חסידות נעמט (- תופס ו) מגיע לנשמה בכל ה' דרגות שלה".

לתור את הארץ

בשיחת יו"ד שבט תשל"ד גילה כ"ק אדמו"ר, כי הביקור בארץ-הקודש ובהמשך לוו המסע לארצות-הברית, היו בין השאר כדי לתור את הארץ, לבחון את האפשרויות השונות היכן לקבוע את מקום מגוריו. שכן, הישיבה בריגא, בירת לטביה, היתה זמנית. אדמו"ר ריי"ץ כתב, בי"ט אייר תרפ"ח: "מן הרע ברחתי אבל את הטוב עוד טרם מצאתי..."

"עבר במהלך מסעו בקיבוצים... ונתקבל בחיבה"

בהתוועדות י"ב בתמוז תשל"ל, הרחיב כ"ק אדמו"ר את הדיבור על השפעתו של חג הגאולה י"ב-י"ג בתמוז על כל החוגים, ואחר-כך המשיך וסיפר על ביטויי השמחה שהיו שנתיים לאחר השחרור, בעת ביקורו של כ"ק אדמו"ר הרי"צ בארץ-הקודש, בשנת תרפ"ט:

מסע הרבי בארץ הקודש

"כידוע הסיפור שבשעה שבעל השמחה והגאולה ביקר לאחר מכן בארץ הקודש, עבר במהלך מסעו בקיבוצים (שמטעמים שאינם נכונים מכוונים 'קיבוצים שמאלניים' - ואין כאן המקום לבאר מדוע אין זה אמת) ונתקבל בחיבה, שמחה והתלהבות כיאה למי שעמד על המשמר של גאון ישראל ותורתו ומצוותיו, שמר והבטיח שלא יפלו חס ושלוש מפני הגויים, ולהראות לגויים שיהודי איננו מתפעל - כשמדובר בעניין של חירות אמיתית - אפילו ממאתיים מיליון גויים, שאינם מסוגלים חס ושלוש לפעול על יהודים שיתרחקו באמיתית הריחוק מענייני תורת חיים ומצוותיה.

בשמחתם זו של בני הקיבוצים בא לידי ביטוי הנאמר באיגרת בעל השמחה "לכל אשר בשם ישראל יכונה" - אצלם הרי לא שייך כל פנייה. למרות זאת היתה שמחתם בגלוי, למטה מעשרה טפחים באברי גופם ולא רק בעצם הנשמה או נפש האלוקית".

כשאדמו"ר הריי"צ רצה לראות את הר הבית

מתוך יומן של אחד החסידים ב-770:

ביום י"ג כסלו תשל"ט, לאחר תפילת מנחה, ניגש יהודי לרבי, שיש לו גם קירבה משפחתית לרבי, ושוחח עמו.

בשנת תרפ"ט, כשהיה אדמו"ר הריי"צ בארץ ורצה לראות את הר הבית, נכנס לביתו של יהודי זה וממנו השקיף.

הרבי שוחח עמו, ואחרי שכבר פתח את הדלת של בית-הכנסת כדי לצאת, סגר אותה והמשיך לדבר עם אותו יהודי.

מדוע חבש אדמו"ר הריי"צ שטריימול בירושלים?

ביחידות אחת של הרב יהושע יוזביץ, מנהל ישיבת 'תורת אמת' בירושלים, אצל הרבי, אמר לו כ"ק אדמו"ר:

"כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר, כששהה בארץ-הקודש חבש שטריימיל".

הגיב הלה ואמר, כי שמע שהטעם לכך היה מפני שה'ספאדיק, אותו היה רגיל הרבי ריי"ץ לחבוש, לא היה עמו.

השיב הרבי ואמר:

"אם הוא היה רוצה זאת, הוא היה דורש זאת..."

בעקבות המסע

הרבי ביקש צילומים

בשנת תשל"ז (לערך) קיבל הרב יחיאל מלוב הוראה מיוחדת ממזכירו של כ"ק אדמו"ר, הרב מרדכי חיים אייזיק חודוקוב: לצלם את כל המקומות בהם ביקר כ"ק אדמו"ר הרי"צ בארץ-ישראל.

"נסעתי אז יחד עם הפרטיזן, הרב זושא ולימובסקי והצלם לוי-יצחק פרידין, צילמנו בכ-12 מקומות ושלחנו את התמונות לרבי", מספר הרב מלוב.

חמישה מאמרים

במהלך הביקור בארץ השמיע אדמו"ר הרי"צ חמישה מאמרי חסידות, מהם הופיעו בדפוס בירושלים ארבעה.

מושאת-נפש שהתגשמה

היה זה דווקא אדמו"ר הרי"צ, השישי בשושלת נשיאי חב"ד, שהגשים את משאת נפשם של קודמיו, וביקר בארץ מבחינה גשמית ופשוטה.

אדמו"ר הזקן רצה לעלות לארץ-הקודש, כפי שמסופר 'בית רבי' ח"א פרק ו': "בשנת תקל"ז עלה בדעת מרן הרה"ק הרעיון הקדוש לעלות לאה"ק תובב"א... בחודש אדר נסעו לדרכם צלחה... ורבנו עם כל בני ביתו והרבה מאנ"ש... ושם במאהליב נשאר בדעת כולם שלא להניח את רבנו לנסוע כי אם שישאר פה לפקח בטובת אנ"ש ברוחניות וגשמיות. והפצירו בו עד בוש וגם רבותינו בקשוהו מאוד עד שהוכרח למלאות בקשתם".

גם אדמו"ר האמצעי חפץ לעלות לארץ, כמסופר ב'בית רבי' ח"ב פרק ח': "וכשנסע רבנו למאלע רוסיא נשמע הקול שרבנו יסע לאה"ק תוב"א וכו'".

אדמו"ר ה'צמח-צדק' פעל רבות למען יישוב ארץ-ישראל ואף ציווה על כמה מבני משפחתו לעלות לארץ. בנו, אדמו"ר מהר"ש רצה "לקנות בית ונחלה בארץ הקדושה דווקא, ורצה לקבוע דירתו שמה באופן שתספיק לו נחלתו... והשתדל בזה הרבה, רק שעל-ידי סיבה לא נתמלאה בקשתו אז" (ממכתב הרה"ח רבי דוב-זאב קאזעוויניקאו, נעתק ב'כרם חב"ד' תשרי תשמ"ז עמ' 88 ו"ש"נ).

גם אדמו"ר הרש"ב השתוקק לעלות לארץ-הקודש (תרגום-חופשי מליקוטי-שיחות' כרך א' עמ' 139): "בשנת תרנ"ז היה הרבי (מהורש"ב) נ"ע חולה מאוד... הרופאים גילו את הערכתם כי נותרו לו חודשים ספורים לחיות... הרבי נ"ע... החליט לנסוע לארץ-ישראל".

מסע הרבי בארץ הקודש

דווקא אדמו"ר ריי"ץ, הוא "יוסף... הוא המשביר בר לכל הארץ" - הוא שהנחיל לכל - הנשיאים שקדמוהו - ביקור בארץ-ישראל הגשמית כפשוטה.

הנסיעה שלא התקיימה

בשנת תרצ"ד עלה על הפרק ביקור נוסף של אדמו"ר ריי"ץ בארץ-הקודש, אך בשל סיבות שונות נמנע קיומו של מסע זה. וכך כתב מזכירו של הרבי, הרב יחזקאל פייגין לכמה מאנ"ש:

ב"ה, ט' אלול תרצ"ד. ווארשא.

ידידנו הנכבד והנעלה!

שלום וברכה,

במכתבי הקודם הודעתי לכ' שכ"ק אדמו"ר שליט"א בדעתו לנסוע על הימים נוראים ויו"ט הבע"ל לאה"ק תוכב"א, מוצא הנני לנכון להודיע בזה לכ' אשר לסיבות שונות לא תתקיים הנסיעה לע"ע, וכ"ק אדמו"ר שליט"א יהי אי"ה בימים נוראים ויו"ט הבע"ל בווארשא.

בכבוד גמור וכרכת כתיבה וחתימה טובה

יחזקאל פייגין

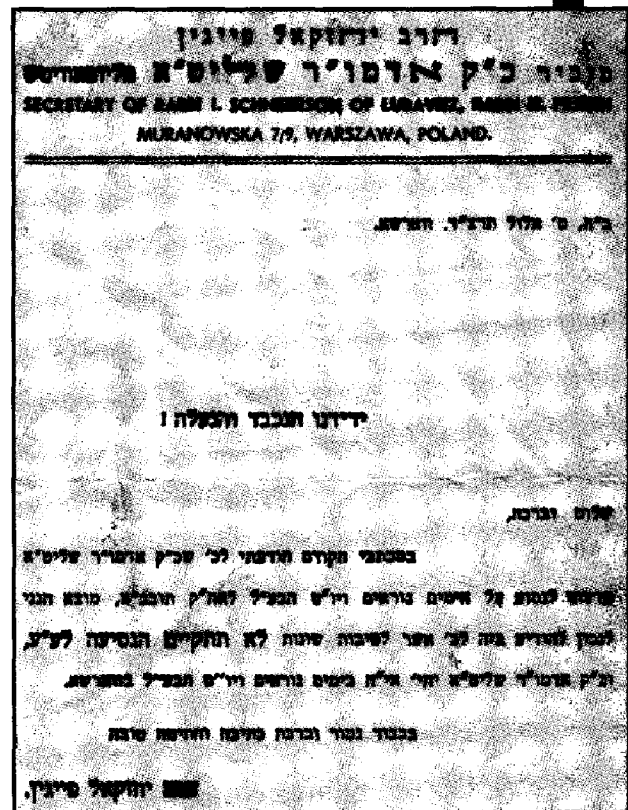
"נו! מחשבה יפה!"

חודשים ספורים לפני הסתלקותו, בי' שבט תש"י, הביע אדמו"ר הריי"צ את משאלתו לנסוע לארץ-ישראל. חתנו, כ"ק אדמו"ר, הגיב על כך: "ומה יהא על העבודה (-של הרבצת התורה והיהדות והפיכתה של ארצות-הברית למקום של תורה) כאן?"

והרבי ריי"צ הגיב: "נו! מחשבה יפה!"

"נסיעתו לא היתה לשם ביקור"

בשיחת שבת פרשת ויקהל, כ"ה אדר א' תשנ"ב, השיחה האחרונה שזכינו לשמוע מכ"ק אדמו"ר, אמר הרבי:

מכתבו של הרב יחזקאל פייגין, מזכירו של הרבי, על התוכנית לנסיעת הרבי לארץ בשנת תרצ"ד

בעקבות המסע

רבותינו נשיאנו - הבעש"ט, הרב המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר ה'צמח-צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר רש"ב וכ"ק מו"ח אדמו"ר - לא עלו לארץ ישראל, גם לא לביקור בלבד. ונסיעתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר לארץ ישראל לא היתה לשם ביקור בארץ ישראל, אלא, כפי שהסביר בעצמו, שביציאתו ממדינה ההיא ניטלה ממנו האפשרות לבקר בהיכלי קודש ציוני הוד כבוד אבותיו הקדושים נשיאי החסידות (כליזבאוויטש וברוסטוב), ולכן ברצונו לבקר במקומות הקודש בארץ-הקודש.

קטעי יומן

קטעים נרחבים מיומנו האישי של אדמו"ר הריו"צ

הערה: כדי להקל על הקורא, הוספנו בסוגריים פעינוחי ראשי-תיבות והערות שונות.

ב"ה

ג, כ"ב תמוז

נסעתי מריגא. על התחנה היו כח' מנינים איש, כלל אנשים נסעו עד מיסוי, בתוכם הר"מ (-הרב מרדכי) שי' דובין, הר"א (-הרב אביגדור) וואלשנאק, רעיתי, בנותי חנה, שיינדל ונכדי יחיו נוסעים עד הגבול, ועמי נוסעים כעשרה איש ובתוכם רא"ח (-הרב אליהו חיים [אלטהויז]), ר"מ שו"ב (-הרב מרדכי [חפץ] שוחט ובודק)

247

מסע הרבי בארץ הקודש

וחותנו, רא"ה, שמואל נתן כהן הלוי בהגר, נתן גו"א (-גורארי, אחיו של רש"ג), הרב [יעקב] לנדא, רח"מ (-חיים מאיר) ראזין (השמש של הרבי) ובשעה חצי העשירית (-) תשע וחצי) אנו נוסעים צלחה והולכים אל המרכבה שלנו מרכבת השינה 3/4 1263, וב"ב (-ובני ביתי) יחיו יסעו חומ"י (-תכף ומיד) חזרה צלחה ויבואו בשעה 1 צהרים. בשעה 8 ערב אנו עוברים למרכבה אחרת נו' 35 מקומות 13/14. המשרת איש טוב. שולחים אנחנו טעג' (-טלגרמה) מאינ-בורג כי נוסעים אנחנו בטוב. בשעה 12 לילה שינה.

ד, כ"ג תמוז.

קימה 6 בוקר. תפלה בוואגאן (-בקרון הרכבת). בתנו מ' (-מרת) חי' מושקא עם בעלה חתני רמ"מ (-רבי מנחם-מענדל, כ"ק אדמו"ר) שי' פוגשים אותנו על התחנה ברלין הראשונה, בשעה 7.20 באים אנחנו למלון דענטראל חדר 236.

היום עבר בשיחה מעט, בתי תחי' חושבת לנסוע בשבוע הבע"ל (-הבא עלינו לטובה) לריגא צלחה וחתנינו שי' חפץ עוד להתמהמה כג' שבועות, כנראה אשר מצבו הרע של אביו מחותני שי' (-הגאון רבי לוי-יצחק שניאורסאהן) מדכא אותו. בערב, בשעה עשר וחמישים מינוט, נוסעים אנחנו לוויען מרכבת שינה 88, מקומות 3/4, בנינו שי' מלויים אותנו, גם מר גאלדבערג ואייגער.

ה, כ"ד תמוז.

בשעה 6 בוקר באים אנחנו לפראג, ובשעה 1 אנו באים לוויען (-וינה, אוסטריה). מברלין הנני כותב לכ' (-לכבוד) אמי תחי' (-הרבנית שטערנא-שרה), רעיתי תחי' (-הרבנית נחמה-דינה) ... שיינא.... יחיו.
[ב]וויען [מתאכסן במלון] מעטראפאל, חדר 227. בשעה 9 נוסעים אנחנו.

ו, כ"ה תמוז.

התחנה אריגה. מחכים למסע. טריעסט בשעה 5. על הספינה ש"ק (-שבת-קודש).

מוש"ק כ"ו תמוז.

הבדלה ורמ"מ שי' (-ושיחה עם חתנו כ"ק אדמו"ר).

LOTY 1928 FEBRUAR		תמוז תש"ח Schwat	
PIEDZIOLA 19 Konrada M.	כ"ט חמשה עשר תמוז	כ"ח י"ח תמוז	כ"ז י"ז תמוז
PONIEDZIAL 20 Leona [Echer.	כ"ט ט"ז תמוז	כ"ח ט"ז תמוז	כ"ז ט"ז תמוז
WTOREK 21 Feliksa	כ"ט ט"ז תמוז	כ"ח ט"ז תמוז	כ"ז ט"ז תמוז
ŚRODA 22 Piotrac. in. Piotra	כ"ט ט"ז תמוז	כ"ח ט"ז תמוז	כ"ז ט"ז תמוז
CZWARTEK 23 Piotra Demiana	כ"ט ט"ז תמוז	כ"ח ט"ז תמוז	כ"ז ט"ז תמוז
PIATEK 24 Sercjusza M.	כ"ט ט"ז תמוז	כ"ח ט"ז תמוז	כ"ז ט"ז תמוז
SOBOTA 25 Feliksa	כ"ט ט"ז תמוז	כ"ח ט"ז תמוז	כ"ז ט"ז תמוז
יום טוב יום טוב יום טוב		יום טוב יום טוב יום טוב	

צילום מתוך יומנו של אדמו"ר הרי"צ

מסע הרבי בארץ הקודש

א, כ"ז תמוז.

שעה 12 ברינרזוי, יורדים על החוף, חתני רמ"מ שי' והרב מאנדעלשטאם, גיסו של רא"מ שי'. שולחים טעג' (-טלגרמה) ומכתב.

ב, כ"ח תמוז.

הים זועף במעט הנסיעה היא טובה.

ג, ער"ח אב.

ערכתי כמה מכתבים כנרשם. שלחתי המכ' (-המכתב) הערוך לזוג' (-לזוגתי) תחי'. הבאים אל הספינה לקבל פנינו, חכם דניאל גאון בשם הקהלה. [מתאכסן במלון] רייגנא. ביקורו של האדון יוסף בבי' פישטאטא, חכם חסון.

ד, ר"ח אב.

קריאת התורה בביהכנ"ס. ביקור אצל ביי פישטאטא כרבע שעה. [ביקור אצל הרב דוד צבי אריה] שניאורסאהן 10 [דקות]. [ביקור במשרדי] ראבינאל (-הרבנות), וביקור הבתי ספר 25 מ' (-דקות).

בשעה 3 לתחנה בענה, לבענא באים מקאירא (-מקהיר) השו"ב (השוחט ובודק) ובע"ב (-ובעל-בית) איש ירושלמי ושני אברכים.

מבענא לקאירא מערכה א, בקאנטארא בא פקיד הממשלה ומודיע כי נתקבלה פקודה להעביר את הרב ש"ס (-שניאורסאהן) בלא פתיחת החפצים המיוחדת. מקאנטארא אנו נוסעים במערכה ב' במרכבת השינה.

בשעה 11 ורבע הנני סועד על התחנה קאנטארא.

במשך היום ישבו אתי שעות אחדות הרב שיל"א (-הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב) ורממ"נ (-ור' מנחם מענדל נאה) יחיו.

בשעה 12 לילה נוסעים אנחנו לתחנה לוד, במרכבה שינה מערכת ב' מקומות 13/14.

עתה נודעתי כי הציווי להפקיד ע"ד (-על-דבר) העברת הגבול הוא מהאדון חיימסון מפקד העלי'.

בהחדר לא הי' חם כ"כ (-כל-כך), ישנתי ג' שעות משעה 1 עד 4.

קטעי יומן

ה, ב' מנ"א.

שעה 5 וחצי באים לרחובות ובאו כשלושה מנינים אנשים לקבל פנינו, בבאר יעקב באו איזה מנינים אנשים וכולם נוסעים, עם המסע השאר מהרבה בהמרכבות והנוסעים בעלי אמונות שונים מתפעלים על הרעש.

בשעה 6 באים אנחנו על תחנה לוד, ובפה צריכים להחליף את המרכבה.

בקושי גדול עברנו אל המרכבה ההולכת לירושלים ת"ו בעזרת פקידים ובשאון גדול.

שעה 9 וי' מינוט באנו אל התחנה ביתר. באו שליחי הרב יעקב מאיר ומוכירו.

שעה 9 וחצי ראינו את ירושלים, וקרענו את בגדינו וברכנו ברכת דין אמת.

הנני מתאכסן בהאטעל (-מלון) אמדורסקי.

בכל הדרך מבית הנתיבות אל המלון פגישות של שלום עליכם.

הביאה להאטעל היתה ע"י משמרת של הפוליצי (-המשטרה).

בשעה 10 וחצי מתאסף קהל גדול של 500-600 איש מבקשים כי אצא אל הבאלקאן (-המרפסת).

בשעה 11 ביקורו של הרב זאנפעלד.

מודיעים כי הרב קוק והרב יעקב מאיר מתעתדים לבוא ליתן שלום.

המכירים את בני ירושלים ת"ו אומרים שקבלת פנים שכזו עוד לא ראו.

כל המכ"ע (-המכתבי-עת, עיתונים) כותבים מאמרי ברכה, אפילו מפלגת העובדים.

משעה 12 עד שעה 2 מנוחה, משעה 2 עד 4 קבלת אנשים פרטים והבאים בשם המוסדות.

בשעה 5 הולכים אל הכותל המערבי, הרעש בין ההולכים ונאספים מאות אנשים עם מלויים פאליצי מכל הצדדים ובקושי אנחנו באים אל הככר אשר לפני הכותל המלא מפה אל פה. ההליכה שהתה כחצי שעה. תפלת המנחה בהתעוררות גדולה כעין של עריו"כ (-ערב יום כיפור), המתפלל לפני התיבה הוא ר' יוסף שי' שמוטקין.

אחר המנחה הביאו לי כסא והנני אומר תהלים ובכי' רבה נשמעה מכל עבר ופינה.

עברו רגעים אחדים וכבר כל העולם אומרים תהלים ובוכים בבכי' רבה.

בשעה 6 וחצי חוזרים אנחנו חזרה, ובדרך הילוכי ביקרתי את הרב זאנפעלד, בשמעו שהנני הולך אליו הוא יוצא לקראתי עם קהל גדול, ומכניס אותי למעונו

מסע הרבי בארץ הקודש

והוא הולך משמאל ומושיב אותי על כסאו ואומר דברי תורה בענין יוסף אשר פרנס כל העולם עם הבר אשר לו.

יום ו', ג' מנ"א.

מתחיל לחשוב אודות [מאמר] הדא"ח דשבת הבע"ל (-הבא עלינו לטובה).

בשעה 10 באים ומודיעים כי הרב קוק עוד טרם החלים מחורונו הגדול, אך בשעה 11 באה ידיעה כי מרכז אגודת ישראל יצא במחאה נגד הפלסטר וזה השקיט את רוחו של הרב קוק.

משעה 12 עד 1 הנני כותב בספרי זה ומכ' (-ומכתב) נו' (-מספר) 7.

בשעה 2 הנני נוסע לבקר את הרב קוק, ומקבל בספ"י (-בסבר פנים יפות). בפעם הראשונה הנני רואה אותו, ועושה רושם טוב. ישבתי אצלו כעשרים מינוט עם בני הישיבה שלו.

מהרב קוק הנני נוסע אל הרב יעקב מאיר, והוא מקבלנו בסבר פנים יפות במאד במאד ואצלו ישבתי כט"ו מינוט, משם הנני נוסע אל המלון.

בשעה 4 הנני נוסע אל הארנשטיין.

בבואי מן המקוה נודעתי כי הבאגאזש (-המטען) לא בא והוכרחתי לקנות שטריימל.

א, ה' מנ"א.

בשעה 10 מבקרני הרב יעקב מאיר.

בשעה 10 וחצי הנני נוסע אל ר' ישראל ושרה ליבא יחיו ליבא (-שארי בשרו של הרבי).

בשעה 10 וג' רבעים אצל הצדיק ר' נחום שליט"א [טוורסקי].

בשעה 11 וה' מינוט נוסעים אנחנו אל האטעל (המלון).

בשעה 12 נוסעים אנחנו לצפת, כי היום הוא יאצ"ט (-יום השנה) של האריז"ל.

בשעה 2 אנחנו באים לשכם, ושם מתקלקל אופן ומתעכבים כעשרים מינוט, ובזו השעה אנו סוערים מזונות במרכבה.

בשעה 2.20 אנו נוסעים הלאה ועלינו לבוא לשעה 3 להמושבה עפולה, ושמה נפגשנו עם הרב [שלמה] אהרנסון [רבה הראשי של תל-אביב] שבא מהר הכרמל. בשעה 2.55 אנו יחדיו, הרב, חתני ואני יושבים אנחנו כל"ה מינוט ובאים לידי מסקנא (א) לשלוח טעל' (-טעלגרמה) לציריך ע"ד (-על דבר) התקציב. חתום מהרב קוק.

קטעי יומן

מאתו, מהרב מילייקאווסקי. ב) לעשות אסיפה ביום א' הבע"ל (-הבא עלינו לטובה) בירושת"ו (-בירושלים תבנה ותכונן) או בתל אביב.

בשעה 5 וחצי מגיעים אנו לצפת ובאים בשעה 5.40 למלון מאיעבערג, וברגע נודע בעיר כי באתי בלויית שתי מרכבות עם ט"ו איש.

בשעה 5.50 מתפללים מנחה.

בשעה 6.15 נוסעים אנחנו אל המקום הקדוש, ציון כ"ק האר"י הק' זצוק"ל וסביבו הרמק בעל החרדים ור"ש אלקבץ בתמונה כזו.

אח"כ (-אחר-כך) הלכתי לציון הבית יוסף.

לבד האנשים אשר היו עמי הלכו קהל גדול בלא עין הרע של מאתים איש ויותר.

אח"כ הלכתי לציון של האלשיך ושם הייתי רק בעצמי כי בכל המקומות היו גם שאר אנשים, את הפ"נ (-הפדיון-נפש) קראתי אצל האריז"ל ואצל האלשיך הלכתי בעצמי ושם דיברתי בע"פ (-בעל-פה) ובכיתי בכי רב.

בשעה 8 וחצי, בבואי אל המלון, חכו ברחוב קהל גדול מכל המפלגות וברכו אותי בקול גדול ובהתרגשות גדולה.

נכנסתי לחדר 6 ובאו לברכני, ראש הקהלה זילבערמאן, מנהלי ישיבת חתם סופר, ישיבת הרדב"ז, הרופא [פנחס] ווייל מהדסה ועוד כעשרים אברכים מדור החרש וההתרגשות גדולה היא. מתפללים ערבית ובשעה 9 הנני מקבל ברכת הפרידה מפה הקהל שנתאסף. הנני מתאכסן בחדר מספר 9 ואצל החדר אולם גדול והוא מלא מפה לפה, ובשעה 9 וחצי הנני יוצא לברך את כל הנאספים, ועושים לי מקום על הגזוטרא (באלקאן) (-מרפסת) לשבת. שם הנני יושב וכותב עד שעה 11.

מחר בוקר בעזה"י (-בעזרת השם-יתברך) בשעה 4 הנני חפץ לנסוע לכפר מירון, והשי"ת (והשם-יתברך) יצליח בגור"ר (-בגשמיות ורוחניות) -

ב, ו' מנ"א.

כל המלויים אותנו הלכו איש איש לנוח במקום אשר בחרו להם ואיש אצל מכירו, כי בכל מקום בואנו מקבלים אותנו בפנים יפות, רא"ש (-ר' אלתר שימחוביץ) שי' נשאר ללון אתנו.

בשעה 4 ורבע נוסעים אנחנו לכפר מירון, ובאים ברבע שעה, וקודם התפלה הנני מתפלל על ציון הרשב"י (-רבי שמעון בר יוחאי) ע"ה.

בשעה 5 וג' רגעים, אחרי הדליקי נרות עבור כ' אמי מורתי (-הרבנית שטערנא-שרה), כ"ק חותני [הרב אברהם שניאורסאהן] ועבור רעיתי... בתנו ח"מ (-הרבנית

מסע הרבי בארץ הקודש

חיה-מושקא) תחי' בעלה רמ"מ שי' (-כ"ק אדמו"ר), בתנו שיינא תחי'. אנ"ש [ו]התמימים, מתחלים להתפלל במנין במהירות, הייתי פתיחת הארון ועליתי שלישי.

בשעה 6 וחצי גמרנו התפלה וגם התפלה אצל ר"א (-רבי אלעזר) ור"י (-ורבי יצחק) נפחא ועלינו לגג הישיבה דבר יוחאי וראינו מרחוק את המערה של ר' יוחנן הסנדלר, והאילן אשר תחתיו קבורים בית שמאי.

בשעה 6.50 נוסעים אנחנו ישר לטבריא.

בשעה שבע וחצי באים לטבריא, הפגישה ישר לציון של ר"מ (-רבי מאיר בעל הנס) ואצלו תלמידיו. משם לציון של רמ"מ (רבי מנחם-מענדל) מויטעבסק ור"א (-ורבי אברהם) קאליסקער, משם לחצר של השל"ה...

בשעה 8.40 נוסעים אנחנו למלון עפולה. באים בשעה 10 ועומדים לנוח כחצי שעה.

מתקבצים חלוצים להביט. מבני הקולניא באים ליתן שלום.

השו"ב (-השוחט ובודק) מדבר אודות ישיבה בעמק יזרעאל.

בשעה 10.40 עוזבים אנחנו את המושבה במעמר קהל אנשים ונשים כשבעים או מאה איש.

בשעה אנחנו עוברים דרך עיר שכם, אין שם יהודים כלל.

בשעה 2 אנחנו באים לירושת"ו (-לירושלים).

בבואי קבלתי תלגרמה מדודי רמ"ה (-ר' משה הורנשטיין) שי' כי בא יבא ביום מחר.

בשעה 2 עד 3 הנני מקבל אנשים.

3 וחצי מנחה, סעודת צהרים, שינה עד 6.

6 עד 11 קבלת אנשים.

חתני שי' הי' אצל הרב קוק כב' שעות. נערכה תלג' (-תלגרמה) לד"ר כהן, [יוסף] ראזין אודות התקציב, חתמו אני, הרב קוק, [הרב] אהרן מלייקאווסקי. נשלחה בלילה.

ג, ז' מנ"א.

מ-7 עד 9 לימוד.

9 חתני שי' עם הרב שיל"א (-שלמה יהודה ליב אליעזרוב) נוסעים להרב זאננעפעלד בדבר חתימה על התלגרמה, ושליח נשלח להרב יעקב מאיר.

קטעי יומן

9.15 בא הציר מאת הרב יעקב מאיר שחתם על התלג' ושלחה, בה נזכר שמבקש שימלאו את התקציב אשר בקש הרב שניאורסאהן.

9 וחצי גם הרב זאננפעלד שי' הסכים לשלוח ונשלחה.

10 וחצי, הנני נוסע עם חתני להרב שיל"א שי' לבקר את המוסד כולל חב"ד. שהינו שמה כחצי שעה עד 11.

המגרש מאה שערים נודע כי הנני שם ונתקבץ קהל גדול בכל הרחוב והחדרים ועל הגגות והחלונות ומכל פינה צועקים שלום וברכה, יברכם השם, כעשרים מינוט עוברים עד אשר אנו באים בעזרת הפוליצי (המשטרה) אל האויטא (-המכונית).

שעה 12 סעודה.

שעה 12 ו-6 רגעים נוסעים אנחנו לבקר קבר רחל אמנו שהוא על אם הדרך לחברון. ברבע שעה אנחנו באים שמה.

אתנו נוסעים עוד שבעה אוטומובילים ואומרים כי עוד הרבה כבר נסעו.

בבואנו לשם מצאנו המון גדול. נתנו לי מים לקשט ידי ונכנסתי לחדר מקום המצבה ואמרתי שם תהלים בבכי רב, הדלקתי י"ח לאמפין (-נרות), שהיתי שמה עד שעה שני' ומחצה.

משם נסענו לחברון.

נסענו בערך ט"ו מינוט ובאנו למגדל עדר היא מושבה ישנה כ' ט"ו בעלי אחוזות, והם פגשוני דעלעגאציעס (-משלחות) שונות, ג' החכמים של הספרדים, הרב [יעקב יוסף] סלאנים, ראש הקהלה, צירי ישיבת סלאבאדקא.

אנכי נשארתי לשבת בהמרכבה, וכולם נתנו לי שלום והחזרתי להם שלום.

הם (כחמשת אויטאס) נסעו תחלה העירה ואנחנו נסענו אחרי זה ובשעה 3 וחצי הנני בא לחברון וסר לבית הרב סלאנים.

כחצי שעה עד ארבע נכנסים ליתן שלום, ורעש גדול.

שעה 4 עד 5 הנני יושב לעצמי ומתבונן בחסידות שהנני חפץ לדבר בעזה"י.

שעה 5 הילוך למערת המכפלה, כל העיר אנשים ונשים כל בני הישיבה כולם נמצאים שמה, התפללתי מנחה בבכי רבה, בערך כשתי שעות ובכיות עצומות נשמעו מכל עבר ופינה.

בשעה 7 הנני נכנס לפנים, כבוד גדול עשו לי בנתינת רשיון זה ואודותו אדבר בפ"ע (-בפני עצמו).

בשעה 7 וחצי הנני מבקר את ההנהלה.

מסע הרבי בארץ הקודש

בשעה 7 עם ג' רבעים (-רבע לשמונה) הנני חוזר לבית הרב סלאנים שמה באים כל הקרובות ומקבל ברכת הפרידה ונוסע לביהכנ"ס מקום אשר התפללו זקני אנ"ש שמה. מתפללים ערבית ומסיימים שעה 8 עם 5 [דקות], והנני מדבר [מאמר] דא"ח מעל הבימה, [המתחיל במילים] יהי ה' אלקינו עמנו כאשר כו' עד שעה 9.

בשעה 9 הננו נוסעים לירושת"ו (-לירושלים) ובאים בשעה 10 לילה. מצאתי תלג' מכבוד אמי מורתי תחי' מבקשת שלא אתענה.

ד, ח' מנ"א.

6 עד 8 תפלה ולימוד.

8 הנני מקבל תלגרמה מרעיתי ובנותי יחיו דורשים בשלומי.

9 הנני גומר המכתב לרעיתי נו' (-מספר) 8 שהתחלתיו [יום] ה' ב' מנ"א ובו גמרתי לכתוב הכל עד אחר הבדלה דמוצש"ק העבר. 10 בוקר הנני שולח המכתב.

בא אלי ר' וואלדארסקי מדבר ע"ד (-על דבר) ועד למקואות באה"ק (-בארץ- הקודש).

שעה 11 וחצי בא דודי הרמ"ה (הרב משה הורונשטיין) שי' יתן השי"ת (-השם- יתברך) להצלחה - דברנו רק דברים אחדים והלך לו.

שעה 11 ומ' מינוט הנני מקבל אנשים.

שעה 12 וחצי הפסקה לחצי שעה סעודת צהרים.

שעה 1-5 קבלת אנשים. שעה 6 הנני שולח תלג' לביתי בסגנון כי התלג' קבלתי, ת"ל-תודה לא-ל) בקרתי צפת ומירון טבריא חברון ות"ל שלום לנו, בבקשה להודיעינו משלומם.

כואב לי בצדי הימני והשי"ת ישלח לי רפואה.

בשעה 8 לילה אמרתי קינות בחדרי, ומנין הי' בהחדר השלישי ושמעתי מרחוק.

מאוד צר לי אשר מעוני הוא ברחוב כזה שאינני רואה את בני ירושלים היראים והחרדים לדבר ה', כי ברחוב הזה מושב הצעירים בני הישוב החדש ומנהגייהם רע.

רושם רע ומדאיב עשה עלי לילה זה, הטיול של צעירים וצעירות בקול רעש של שמחה והמולה, רבים קונים מים ופירות, אוכלים ושותים ומטילים וכו' וכו'.

נזכרתי אשר בהיותי ילד קטן בן שש או שבע היה אז בליובאוויטש ר' לוי יצחק סלאנים ז"ל מחברון, שאלתיו איך הוא ט' באב בירושלים וענה לי ט' באב בירושלים כמו י"ט כסלו בליובאוויטש, (שהוא שמחה גדולה כן ט' באב יתיר), לפי הבנתי אז

קטעי יומן

הקטנה [הבנת] כי כשם שי"ט כסלו בליובאוויטש הוא שמחה גדולה כן ט' באב בירושלים הוא אבילות גדולה, ינחמנו ה' בגו"צ בב"א (-בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן). אבל עתה הנני רואה כי טעיתי כי ט' באב בירושלים הוא ר"ל (-רחמנא ליצלן) כמו י"ט כסלו בליובאוויטש כפשוטו ואוי לעינים שרואות כך, והשי"ת ינחמנו וישלח לנו גואל צדק בב"א ויהפוך לשמחה של תורה ומצוה.

שעה 11 שינה.

ה, תשעה באב.

תפלה 7-10.

אחר חצות ביקור הר הזיתים, קברו של האור החיים, של זכרי' הנביא, משם לקברו של שמעון הצדיק, סנהדרין[ה] גדולה, עיר ציון קבר דוד המלך, יד אבשלום הוא על הר הזיתים.

משעה 1-5.

5-6 דיבור עם דודי הרמ"ה (-הרב משה הורונשטיין) שי'.

בשעה 7 וחצי תפלת ערבית, צמתי ת"ל בטוב. שעה 9 נוסעים לישיבת תורת-אמת. הרבה מאנ"ש שי' באו לשם. דא"ח מאמר לא גדול (מד"ה (-מדיבור המתחיל) חביבין ישראל) מתחיל אתה הראת לדעת בערך שעה אחת.

בשעה חצי הראשונה לילה נוסעים משם.

ו, י' מנ"א.

עד 8 התפלה.

8-10 הנני רושם את המאמר אתה הראת וסיימתיו,

בקור חולים שערי צדק, ד"ר וואלאך, בקור חולים הכללי.

10-11 קבלת אנשים.

בשעה 1 וחצי בא אלי הרה"צ ר' נחום שליט"א טווערסקי עם שני בניו שי' ויושב כחצי שעה.

עוד לא טעמתי מאומה והנני הולך לטעום מה ומתעתד לנסוע למקוה.

שעה 3-4 מקוה.

שעה 4-5 מנוחה.

קבלתי שני מכתבים מכבוד אמי מורתי (-הרבנית שטערנא-שרה), מכ' מזוגתי

מסע הרבי בארץ הקודש

(-הרבנית נחמה-דינה) ומכ' חתני הרמ"מ (-כ"ק אדמו"ר) ובתי ח"מ (-הרבנית חיה מושקא) יחיו.

בשעה 5 וחצי הנני שולח תלג' לביתנו מודיעם כי קבלתי מכתביהם ושצמתי בטוב ומחכה לידיעה מאתם, שבתא טבא.

באה תלג' מנויארק, שואלים דבר דירה, אם בבהכנ"ס (-בבית-הכנסת) החדש צ"צ (-צמח-צדק, בשכונת בורו-פארק שבברוקלין) בעשרה חדרים או באחד.

קניתי כרטיסי אני' [הנוסעת מ]אלכסנ[דריה ל]-טריעסט, שלמתי 50 פונט.

שעה 6 הדלקת נרות, 6-8 הכנת המאמר על מחר.

9-10 סעודת ש"ק (-שבת קודש) 10 וחצי שינה.

ש"ק ואתחנן.

השמש עוד טרם יצאה אל הארץ.

5 וחצי עד קודם 9 הכנה להתפלה, 2-3 סעודת ש"ק.

6 וחצי עד 7.40 היינו שעה ועשרה מ' (-דקות) אמירת המאמר [דיבור המתחיל] גדול יהי' כבוד הבית הזה.

מקום האמירה על הגג ונבנתה בימה גבוהה. והיו באיזה מאות איש כ"י (-כן ירבו) בסדר טוב.

מחצי התשיעית עד שעה השתים עשרה קבלת אנשים בערך חמשה מנינים איש, והדוחק גדול מאד.

א, י"ב מנ"א.

בשעה השביעית הנני מתחיל לתקן את המאמר [דיבור המתחיל] גדול בכדי ליתן להרא"ש (-להרב אלתר שימחוביץ) שי'.

בשעה 8 וחצי גמרתי את המאמר גדול ומסרתיו להרא"ש שי'.

בשעה 9 הננו מתעתדים לנסוע לביקורים והא' להרב שלי"א (-שלמה יהודה ליב אליעזרוב) שי'.

9.10 עד 9.30 אצל שיל"א. 9.30 עד 10 בשכונת הבוכארים.

ביקור בהכנ"ס הגדול עם החכמים, כניסה לפנים, [בית] הכנסת מפואר עם כסאות סביב לכתלים על כרים של משי, בערך שבעים ת"ח (-תלמידי חכמים) כולם זקנים

קטעי יומן

עם בערד (-זקן) אברכים מלובשים במשי ולכבוד הבקור כולם מלובשים בגדי ש"ק (-שבת קודש), והנשיא מר שלמה ציפאר (-צופיוף) בראשם, וכל קהלת הקדש של הבוכאים הם נשיהם בניהם ובנותיהם מלאים הרחובות החלונות הגגות וכולם מברכים בהרכנת הראש ובשילוח נשיקות מרחוק.

נפלא הוא קהל עדת ישראל הבוכאים האנשים והנשים בגודל התמימות והאמונה שלהם בת"ח (-בתלמידי חכמים) ובני תורה.

הבהכנ"ס הנ"ל מקום מושב הת"ח (-התלמידי חכמים) אשר תחת הנהלת והשגחת אגו"י (-אגודת ישראל), ור' משה פרוש גליקמן הראני ונהניתי במאד מאד לראות מאות נערים וילדים מצפצפים בקול יעקב וכולם עם פאות ארוכות זרע יעקב יחיו.

הנני מבקר את מי שהי' גביר עצום ונודע ברוב צדקות וזכה אשר הוד כ"ק אמור"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע (-אדמו"ר רש"ב, אביו של הרבי) בירך אותו בבנים ויצו עליו לבנות לו בית בירושת"ו (-בירושלים) וזה נשאר לו אחרי אשר הניח כל בתיו בסאמארקאנד (-בוכרה), שמו אלישע יהודיוב.

הוא חפץ לתת לי אכסני' ג' חדרים. הדירה שלו היא דירת מלכים ממש, האולם הקטן אשר ייחד לשבת בו היינו קאבינט וספאלניע ארכו כעשרים וששה ארכין ורחבו כ"ב, גבהו ששה, ממשוח בעשר, והב' אולם להגיד בו [מאמרי] דא"ח ומנין אורכו ל' ורוחבו י"ח. אבל כאשר נתקבלה הידיעה מריגא שהנני חפץ רק במלון נשאר הדבר כן.

ובכן בתור פיוס ביקרתיו בביקור של עשרה מינוט והביא את בניו הגדולים והקטנים לברכם, ברוכים יהיו.

10.25 ביקרתי את בן אחיו, מני יהודיאיוב, גם הוא הכין דירה עבורי. ביקרתיו חמשה מינוט.

משם נסעתי לשיבת עץ חיים שמחוץ לעיר ועשו עלי רושם טוב. שהיתי [שם] עד שעה 11.

11 עד 11.30 בקרתי את המוסד בית היתומות הכללי. עשה עלי רושם נעלה בחדרי החדרים לתפירה ולמלאכה, לינה ואכילה גם מקום לתפלה ולימוד.

11.30 הנני נוסע לבקר את הרב יעקב מאיר שי' מקבלני בספ"י (-בסבר פנים יפות) ישבנו כ-20 מינוט ויבקשני לבקר את המוסד בית חנוך הכללי של הנדיב משיח בורכוב. נוסע עמי. שם התעכבנו כעשרים מינוט בערך, וגם הגיש לי ספר הזכרון וכתבתי שם נוסח הנעתק במ"א (-במקום אחר).

12 עם 10 מ' (-דקות) הרב יעקב מאיר נוסע עמי אצל הר"ח (-הרב חיים)

מסע הרבי בארץ הקודש

זאננעפעלד. הוא בהתרגשות גדולה ומושיבני על כסאו.

12.52 מבקרים אנחנו את הבתי מחסה של הנדיב אשחר שתחת הנהגתו הרבה בתים.

ביה"ח (-בית-החולים) "משגב לדרך" ושם המנהל מיכלין, שם גם הספרי' של השרי חמד ספרים הרבה מאד.

בביה"ח (-בבית-החולים) ביקרנו חדרים אחדים, עליתי על הגג ומשם ראיתי את מקום המקדש יבב"א (-יבנה במהרה בימינו אמנ).

שם נפרדתי מאת הרב יעקב מאיר שנסע לביתו ואנכי ביקרתי את ישיבת פורת יוסף שנבנתה מהונו של אחד מבאמבוי אשר מלבד הבנינים הניח קרן קיימת של מאה אלף לי"ש (-לירות שטרלינג) בשביל הישיבה.

בתחלה חפצתי לבקר גם את ישיבת חיי עולם, כשלש מאות תלמידים חסידים, אך התודעו כי מעט רעש בעיר מהערבים שמתנפלים על יהודים, ונסעתי דרך מקום בית הפקידים של שוטרים (-תחנת המשטרה), ובדרך הזדמנות יצא עוזר הנציב איש עברי וברך אותי, ויעץ שאין כדאי לנסוע בעיר העתיקה ונסעתי לבקור להרב יעקב מאיר.

ישיבת שערי רחמים בנין גדול והרבה תלמידים. ישיבת עץ חיים בנין גדול עם הרבה התלמידים ועושה רושם גדול וטוב.

בשעה חצי הרביעית באתי למלון, תפלה מנחה, בשעה 5 וחצי אנו נוסעים לביקור בישיבת מאה שערים, לבהכנ"ס בית מנחם (חב"ד) ישיבת צמח צדק, עד חצי השביעית.

ביקור הרב קוק עד שעה השמינית.

ביקור הרה"צ (-הרב הצדיק) ר' נחום'צע שי' [טוורסקי] עד חצי התשיעית.

בשעה התשיעית באתי למלון והוא מלא אנשים מפה אל פה. והוכרתי לקבל חלק המיוחסים, בערך יותר ממאה כ"י (-כן ירבו) עד שעה חצי השתים עשרה ואח"כ יצאתי אל הקהל לברכם תפלת ערבית, קבל[ת] אנשים עד חצי השני' אח"צ (-אחר-חצות) לילה.

ב, י"ג מנ"א.

תפלה.

6.30 הנני נוסע לכותל המערבי בלויית דודי רמ"ה (-רבי משה הורנשטיין) שי' ועוד. ומגן של שוטרים.

קטעי יומן

שם הנני אומר תהלים וקורא פ"נ (-פדיון-נפש). התעכבנו שמה עד שעה השמינית.

באתי למלון ומצאתי את מר גד פרומקין (בנו של הרי"ד ז"ל (-הרב ישראל דובער זכרונו לברכה) ראש שופטי המשפט הגבוה (סענאט) אברך צעיר מדור החדש, אבל יש לו רגש טוב ובענינים העקריים הוא שומר דת.

נאסף קהל גדול מאד כל הרחוב מלא אנשים נשים וילדים הגגות מלאים.

הד"ר דוד בראון ברך אותי בשם מורי האיניווערזיטעט (-האוניברסיטה העברית) ונתעכבה נסיעתי עד שעה רבע העשירית.

ברבע העשירית יצאתי מן המלון ובקושי גדול הבילוני עד האויטא (-המכונית), מכל עבר ופנה הנני שומע ברכת הדרך, ההתרגשות גדולה במאד ובקול קריאה של ברכה האויטא מתחיל ללכת.

כרגע התעכבתי ברחוב רחבי' להשיב ביקור למר פרומקין ומר פרומקין נוסע אתי לשלחני עד יפו.

הרה"צ ר"נ שי' (-הרב הצדיק רבי נחום טוורסקי) נסע עד מוצא (כעשרים מינוט מירושל"ו) ושם נתפרדנו איש מרעהו, ויבקשני כי בבואי צלחה אודיעו ממצב בריאותי.

כעשרה אויטא מאבילין (-מכוניות), ביניהם 6 אויטאבוסים עד 23 איש בכל אחד, וארבעה עם 8 בכל אחד נוסעים אחרי האויטא (-המכונית) שלנו ואומרים אשר עשרה אויטאבוסים כבר נסעו קודם.

בשעה חצי השתים עשרה במקוה ישראל, לא רחוק מיפו, יצאו קהל גדול (יותר על אלף איש כ"ו) לקבל פנינו, עשרים אויטאבוסים באו מיפו.

אנכי לא יצאתי מן האויטא רק עברתי עם האויטא בין שורת העומדים ואח"כ הסתדרה כל התהלוכה של האויטאס בהולכי רגל, ורעש גדול, מאד בקריאות של שמחה.

מרגע לרגע מתגדל הרעש והאנשים מתרבים, עד בואנו אל המלון, "שפת הים". קהל גדול נאסף על הככר הרחב וקול קריאות שלום עליכם נשמע למרחוק, ובקושי גדול נכנסתי אל החדר המיועד עבורי ובקשתי לתת לי מנוחה.

מעוני הוא חד' נו' 9 (-חדר מספר 9) חדר השינה, והישיבה לעצמי עוד ג' ד' (-שלושה-ארבעה) חדרים.

השעה 3-4 שיחה עם הרב מילייקאווסקי, ובראותו אותי התחיל לבכות.

4-6 הוסדר סדר קבלת שלום, הנני יושב בחדר אשר דרך בו יושבים אנשים

מסע הרבי בארץ הקודש

לצורך התייחסות

ואומרים לי שלום וכ"א (-וכל אחד) מזכיר את שמו, רובם הוא מהבינונים לא צעירים ולא זקנים, במשך ה-2 שעות עברו יותר על שש מאות איש - כ"י - (כן-ירבו).

בשעה ארבע הובא לי מכתב מן הערי' (אופראווא) וראש העיר (גאלאווא) מבקש להרשות לו לבקר [ו]לברכני בשם העיר. השבתי לו משעה 6 עד 7 אתן מענה.

6-6.30 הפסקה. הנני עיף במאד וכבוד עלי הסדר מקבלת השלום, אך מה אעשה הנני מוכרח, הקבלת שלום מעיפני ומשברני במאד, הנני מתרגש מאד ורואה הנני אשר כאו"א (-כל אחד ואחד) מהבאים מתיחס בחיבה יתירה, הודו לה' על חסדו יזכני השי"ת להביא תועלת בהחזקת התו"מ (-התורה ומצות) באמת ובכללות היהדות.

6.30-10 סדר קבלת שלום, עברו כשבע מאות איש - כ"י - אך צביונם אחר לגמרי, בהם זקנים אשר היו אצל הוד כ"ק אאזמו"ר מהר"ש (אדמו"ר מהר"ש, סבו של הרבי) ושאר בני הצ"צ (-הצמח-צדק), והרוב ממקושרי הוד אאמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע (-אביו של הרבי אדמו"ר רש"ב), נעים לראות בעלי צורה כאלו אשר גם הפשוטים מראיהם טוב ונעלה, אור חופף עליהם.

10-10.30 תפלת ערבית.

10.30 באו להגיד כי נתקבץ קהל איזה אלפים איש ואי אפשר לקבלם, ואם אפשר לצאת אל הגוזוסטרא (-המרפסת), ולקבל ברכת ברוכים הבאים ולהשיב להם עליכם שלום כללי.

אנכי עוד טרם הורגלתי למקרים כאלו ומוכן עד כמה פועל עלי התייחסות כזו. כבר גדול על שפת הים מורה בפנסים] עלעקטרי' (-חשמליים), גם מן המלון מאיר אור רב ועומד קהל גדול בלא ע"ה (-עין הרע) באיזה אלפים. י"א (-יש אומרים) ששה וי"א (-ויש אומרים) שמונה, אנכי אינני יכול להכריע אבל בכל אופן הנה עוד לא ראיתי קבוץ גדול כזה בלא ע"ה (-עין הרע).

כשיצאתי אל הגוזוסטרא נשמע קול אדיר ברוך הבא ברוכים הבאים, מחיאת כפים למשך איזה מינוטין (-דקות) כאשר הושקט עניתי בקול רם ברוכים אתם ביתכם וכל אשר לכם.

10.45-12.30. קבלת אנשים, זקנים ובנים, מכובדים בערך משבעים עד שמונים איש.

ג, י"ד מנ"א.

8-6 תפלה.

קטעי יומן

8-10 קבלת אנשים, רובם צעירים, עברו יותר על ארבע מאות איש כ"י.

בשעה 10 בא ממלא מקום ראש העירי' מר [ישראל] רוקח, עוזרו, מזכירו וחבר העירי' ממפלגת היראים.

מר רוקח מברך אותי בשם הקהל העברי ומפאר את כל אשר עשיתי לטובת אחינו בני הגולה, ואומר אשר בעת המאסר (תרפ"ז) היתה שערורי' גדולה והעריכו אז מחאה נמרצת בשם הקהלה, ומתאר את גודל השמחה בהודע מהחופש שניתן לי, כל קהל תל-אביב מאושר מהכבוד הגדול שעשיתי להם בבואי לתל אביב עיר העברים בכל מרחבי תבל הידועת לערוך כבוד לפועל חרוץ וחרוף נפשו בעד עמנו ותורתו ומקוה הנהו אשר מעתה הגאון הגדול בכביר פעולתיו יעבוד בם בעד התפתחות ארצנו ונחלתנו, ומתכבד הנהו להרהיב לבקר את העירי' אשר שם יוכל כבוד האורח להודע כל אורחות חיי היהודים בארץ העברים ויושאר לזכרון נצחי הנה עוד מקוים הנה ליהנות עצה ותושי' בהנהגה טובה.

עניתי: עיר ישראל הראשונה היא עיר הקודש ירושלים אשר שם איזה אלקי ישראל למושב לו, וכל צפיינו כי ירחמנו הא-ל יתברך ויקויים היעוד ובא לציון גואל, יקר לי מאד הרגש הזך והיחס החשוב שמראים לי, הנני יודע להעריכו ולחבבו במאד מאד.

מבין הנני אמיתית דבר זה, כי כל הכבוד הגדול שעושים לי בא ממקור החיבה והאהבה יתירה אשר בני הארצות החופשיות בעניני דת רוחשים לאחינו היושבים בעמק הבכא בגלות המר, ואנכי כאחד הסובלים מרודפי הדת, לזאת שמוני ליתד לתלות בי ילקוטי התהלה ונאומי הברכה.

אנכי הנה מנעורי מסרתי כל כחותי בשביל טובת אחינו שי' הרוחנית אבל במצב האי-נורמלי נעשיתי עסקן ציבורי אמנם כל זה מפני ההכרח אבל כל מגמתי הוא שעבוד מוחי ונפשי רק לאותן העבודות ולאותם הענינים שיש להם יחס אך ורק באהלי תורה ובאופן הישן נושן (הרבי דיבר על) הכבוד לבקר את העירי' [ו] דברים אחדים אודות הגזע אשר הוא משפיע לטוב.

השיחה ארכה כשלושים וחמשה מ' (-דקות). ויצאו בהפקת רצון.

10.45 - 1.45 קבלת אנשים, עוברים כשבע מאות איש.

נחלטה הנסיעה לבקר את המושבה פתח תקוה ובני ברק.

4-6 הנסיעה לפתח תקוה, באים לביהמ"ד (-לבית המדרש) קהל גדול נאסף שם. הנני יושב כעשרים מינוט, ועשרים מינוט ההעברה בכל רחבי המושבה, מכל עבר ופנה מברכים בברוך הבא ושלוש עליכם, הנני מבקש את ראש העירי' ליסד חדר ישן [מבטיח לי. משם הננו נוסעים לבני ברק לביהכנ"ס. מתעכבים שם כעשרים מינוט ועוד הפעם ברכות מאליפות ונוסעים חזרה לתל אביב.

מסע הרבי בארץ הקודש

8-6 קבלת אנשים. רעש גדול על הגג. אומרים אשר נתקבץ קהל גדול על הגג יותר משני אלפים איש, ועל הככר נאסף פי שנים מבערב הראשון.
ועד המסדר עושה סעודה ואחרי הסעודה יהי' [מאמר] דא"ח ונודע הדבר והקהל מחכה עד בואי.

שעה 10-10.50 הנני אומר דא"ח. המאמר [דיבור המתחיל] כי נר מצוה ותורה אור וכו' מתפלאים על השקט הגדול, אלפיים איש - כ"י - העומדים למעלה על הגג, כל העומדים על הככר כולם שומעים בתשומת לב.
יתן האלקים והדברים יעשו רושם הטוב האמיתי.

חתני הר"ש (-הרב שמריהו) שי' מרגיש חום והשי"ת לו רפואה ויחזק בריאותו, הנני חושב ומקוה אשר למחר בוקר יוטב לו.

אנכי צויתי ליקח לי חדר גדול במלון היותר גדול פלאסין ללון שמה ובשעה 12 הנני נוסע אל החדר 17 ובשעה 1 הנני הולך לנוח מעמל היום.

ד, ט"ו מנ"א.

8-5 במלון פלאסין.

8 באתי חזרה למלון שפת הים.

1-8 כתבתי המאמר [דא"ח, דיבור המתחיל] כי נר מצוה.

6-5 ביקור הרב מיליקאווסקי.

9-6 קבלת אנשים הדוחק גדול במאד, החום אצל חתני שי' גדול הוא, אבל תקוה אשר מחר נוכל לנסוע צלחה, אבל א"א (-אי-אפשר) להתעכב בקאירא (-בקהיר) רק ללון בלבד.

10-9 הנני יושב על הגזוזטרא ואנשים עוברים בסך כארבעים חמישים בכתה אחת ומברכים בברכת הדרך. בשעה אחת עוברים אלפיים איש.

11-10 הנני סועד סעודת לילה, יושב דודי הרמ"ה (-הרב משה הורנשטיין), הרב שיל"א (-שלמה יהודה ליב אליעזרוב) יחיו ומדברים אודות אה"ק (-ארץ-הקודש).

שעה 12 הנני נוסע עם מר משה שי' ש"ס (-שניאורסאהן)... בא למלון פלאסין בחדר 17. משרת כושי אינו מבין את שפתי, אבל מבין את חפצי ועושה הכל.

ה, ט"ז מנ"א.

6 תפלה.

קטעי יומן

בשעה השמינית הנני עוזב את המלון פלאסין בתקוה טובה אשר בודאי הוטב לחתני שי' ונוכל לנסוע צלחה.

10-8 במלון שפת הים, אכילת סעודת בוקר, קבלת יחידים. בקר הרב מילייקאווסקי בקשתו להמציא לו כ-40 עד 30 דאל' לחודש.

תמול בערב היו אצלי וואלפסאן, גאלדין השו"ב ועוד... אודות המקוה, יעצתי אשר הכל יעשה ע"י הרב מילייקאווסקי.

10 הננו נוסעים מתל אביב צלחה, במסעי ללוד נתעכבתי לרגעים אחדים עם בקור אצל ש"ב הרה"צ (-שאר בשרי הרב הצדיק) טווערסקי ברחוב בן דוד מספר י"ד. הרב מילייקאווסקי נוסע אתנו יחדיו לשלחנו עד לוד.

נוסעים חמש עשרה אויטאבוסים בכ"א (-בכל אחד) כעשרים איש מנגנים ניגוני חסידים וברחוב עומדים ומתפלאים.

בשעה 10.33 באים ללוד, 10.30 בא מסע מירושלים ת"ו ובאו כמה אנשים משם ומחברון צפת וטבריא ופתח תקוה.

בין כולם היו כמה מאות אנשים, כ"י, בבואי נגש פקיד, ראש השוטרים של התחנה ויגד לי אשר הוכן אולם גדול שאפשר לחכות בו עד בא המסע - בעוד 10-20 מינוט - ונכנס לאולם ונשב על כסאות, הרב מילייקאווסקי הרב שיל"א (-שלמה יהודה ליב אליעזרוב) ועוד רבנים, ודודי רמ"ה (-ר' משה הורנשטיין) שי' ראשי הישיבה [תורת-אמת] ומנהיגי, נאמני הכולל [חב"ד], נכנסו ועומדים צפופים כחמש מאות איש, והשאר נשארו בחוץ.

בא המסע, האחים מר משה ומר [שניאור] זלמן [שניאורסהאן] יחיו עוסקים דבר ההפיצים (-מטפלים במטען המזוודות) ואנכי הלכתי לאט, כי אין למהר, המסע עומד בלוד 15 מינוט.

הולכים אני, הימני התני, מימינו הרב מילייקאווסקי, משמאלי דודי רמ"ה ומשמאלו הרב שיל"א, והתהלוכה אחרינו בלוית שומרים שומרי הסדר.

נכנסתי אל המרכבה ועמדתי על השליבה העליונה באופן שיכולתי לראות את כל המלויים אותנו באופן שהם יוכלו לראות אותנו ואמרתי להם אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה וכאשר אין הזמן גרמא לדבר מסרתי בזה מאמר ארוך וברכתי אותם והם ברכו אותי ונתפרדנו בשמחה רבה.

הרב שיל"א (-אליעזרוב) רמ"ג (-ר' מנדל נאה) ורי"א (-ור' ישראל אשר) ליבא נוסעים אתנו עד רחובות, נסיעה של ט"ו מינוט והתלמידים ר' שלום שו"ב (שוחט ובודק) [פוזנר], ר"י (ר' יוסף) שמוטקין ור"א (-ור' אברהם) שי' פאריז.

ברחובות נפרדנו בברכות מאליפות והשי"ת יצליח לנו, נוסעים אנחנו בוואגאן

מסע הרבי בארץ הקודש

ויש לי חדר מיוחד - קופע (-תא) - אבל החום גדול מאד וא"א (-ואי-אפשר) לעשות מאומה לא לכתוב ולא לקרוא.

עוברים אנחנו בשעות אלו במדבר, בערבה, הרי חול גבוהים, אין שום צמח כלל רק חול ואבק, התחנות שאנו מתעכבים לרגעים אחדים גם המה רקות מאיש, כי בעתים הללו החום מגיע למעלות גבוהות ביותר ורק הכושים (-הכדוואים) וגמליהם יכולים לסבול אותו.

כה נסענו עד שעה 5 אז ירדה השמש במעט ורחצתי את פני מהאבק הרב, ובשעה 6 באים אנחנו לקאנטארא גבול מצרים.

השמש ירדה ורוח צח מנשב, פקיד התחנה בא וקורא בשם הרבי שניאורסאהן כי הגיעה לו פקודה ממר חיימסאן כי לא יבדקו חפצי הרב ש"ס (-שניאורסאהן) והפקיד מעבירנו בכבוד.

עלינו פה לחכות כשעה וחצי עד בוא המסע ההולך למצרים, ועלינו לנסוע על פאראם (-מעבורת) על מי המחבר שני הימים (-תעלת סואץ). יושבים אנחנו פה למען שלא יודרש לחכות כ"כ (-כל-כך) זמן בעבר השני.

עוברים אנחנו את המעברה והפקיד עושה בעדינו להקל מעלינו את טורח הנסיעה ככל האפשרי בהבאת החפצים ושמירתם.

המסע בא, הפקיד מצוה לתת לנו שני קופע מיוחדים והכל נעשה בזריזות, המסע עומד [זמן] מה כעשרה מינוטים.

טרם זו המסע בא הפקיד וימסור לי כרטיסו למזכרת. הוא יליד ישמעאל מדבר ערבית, עברית, אנגלית וצרפתית. הודיתי לו עבור טרחתו ודאגתו עבורינו וברכתיו והוא נשק את ידי לתמהון כל העומדים מסביב.

בשעה 7 וחצי עוזב המסע את קאנטארא והפקיד הראשי הנוכח מר מיטולי ומשרתו קוראים שלום.

מקאנטארא לקאירא, הנוסעים במערכה ראשונה יכולים להכנס במרכבה מיוחדת הנקראת "פלומען" שם שולחנות קטנים וכסאות למושב, התשלומים 25 פיאסטער (רבע ליטרא 2 אנגלית) עבור מקום.

וכפי שעלינו לנסוע כששלוש שעות לקחתי לי מקום ב"פולמען" והחפצים נשארו במרכבה מערכה ראשונה.

ישבתי על מקום מספר יג, והתחלתי להעריך מכתב מספר 8, ובמשך שעות אלו כתבתי [ו]קראתי.

הפקיד מדבר רק ערבית, אנגלית וצרפתית, אשכנזית אינני שומע, לי הי' נדרש מעשנים והביא לי, עבור המעשנים והמים הי' עלי לשלם 10 וחצי פיאסטער, אמנם

קטעי יומן

הפקיד השתמש בזה שאינני יודע ומכיר את המטבעות ולקח אצלי עשרים במקום עשרה. כן הוא ארחות הישמעאלים באורחים שאינם מכירים את החיים בארצות המזרח.

בשעה 10 וחצי לילה באנו לקאירא. אמרתי למר [משה] שניאורסאן שצריכים לקחת מלון היותר גדול, אבל כנראה אשר היהודי עפשטיין (אחד ממשרתי פאלעסטינע ללאיד) הודיע בתלג' להאטעל וויקטוריע (-למלון ויקטוריה).

רואה הנני את מר משה ש"ס (-שניאורסאהן) מוסר החפצים לאחד [האנשים] ממלון וויקטאריע... ונסע במרכבת המלון ובשעה 10.45 באים אנחנו אל המלון וחדרי מספר נ"א.

בשעה 12 לילה הנני נוסע עם מר מ. ש"ס (-משה שניאורסאהן) לראות את הפיראמידין (-הפרמידות). הם במרחק י"ב קילומטר מן העיר.

בשעה 12 עם 40 [דקות] באים אנחנו לשם ומוצאים כחמשה אויטאס תיירים, אשר מפני חום היום א"א (-אי-אפשר) לבקר שם ביום, רק בלילה. רואה הנני את הפיראמידען, בניני אבנים גדולים, כעין האבנים אשר במערת המכפלה. ג' (-שלוש) פיראמידען הנה, האחת גדולה בשטח ושתים קטנות.

מתעכבים אנחנו שמה כשעה ומחצה ונוסעים.

ובשעה רבע הרביעית הננו באים חזרה למלון.

עוד טרם האיר היום הקיצותי. האוויר ת"ל נשתנה במעט ורוח קרה נושבת ובחצי השישית עמדתי להתפלל.

בג' רבעי השביעית יצאתי מחדרי וירדתי למטה ולקחתי לי בקבוק מי סועד ונסענו להתחנה.

רואה הנני את האחים ש"ס (-שניאורסאהן) טרודים במאד ומצטערים ומתחלה ידעתי אשר בודאי ידרשו יותר על המדה, בעד ג' חדרים א' עבורי וא' עבור חתני וא' עבור האחים לקחו בעד כל חדר 40 פיאסטער. הנה זה הי' מדובר מהתחלה, אבל בעד שלחתם להאטעל (-במכונית של המלון) לקחו חצי פונט ועוד חשבונות כאלו. כן הם החיים בארצות המזרח.

בשעה 7.15 יצאנו את המסע לאלכסנדריא.

הננו נוסעים במערכה שני'.

ו, י"ז מנ"א.

בשעה 10 הננו באים לאלכסנדרי'. על התחנה מקבל פנינו ש"ב (-שאר בשרי) דוד צבי שי' שניאורסאן (אביהם של זלמן ומשה הנ"ל) והעורך דין מר [דוד] אבולעפיא.

מסע הרבי בארץ הקודש

חפצתי לנסוע למלון רגינא אשר שם דרתי בנסיעתי לאה"ק (-לארץ-הקודש) ת"ו אבל מר גאדלער ערך לנו חדרים במלון פלטדאש, כי ביום זה בא המלך מנסיעתו ונתקבצו כשמונים אלף איש מכל המדינה לברכו בבואו ולכן כל המלוניס מלאים.

המלון הוא גדול וטוב. שעה 11 קראתי ונחתי עד שעה 2.

2-3 בא רד"צ שי' ש"ס (-רבי דוד צבי אריה שניאורסאהן) לדבר ע"ד (-על דבר) המגרש אשר לו בירושלים מקום הסנהדרי' אשר חפץ למכרו בדמים יקרים.

בהיותינו בקאנטארא לוקחו הפאטפארטים (-הדרכונים) שלנו ע"מ (-על מנת) למסור אותם לנו באלכסנדרי'. עתה נודענו כי הפאס' (-הדרכונים) טרם באו ויבאו לא יאחר ממחר בוקר.

בשעה 3 בא מר גאדלער עם חותנו רשמ"ב.

בשעה 4 וחצי נוסעים אנחנו אל הספינה.

במסעי מקאירא לאלכסנדרי' בא אלי אחד להתודע שמו גנובורג ותוארו פרופסור והוא מורה בישיבת ר' יצחק אלחנן מנוייארק.

בשעה רבע השישית הכנתי בהקופע (-בתא) שלי הכל לכבוד השבת גם בגד משי.

כשבאתי אל הספינה נכנסתי אל חדרי מספר 7... הדלקתי את הנר יצאתי אל האצטבא של הספינה, עמדתי על הגוזוסטרא ונשענתי על ידי...

שעה 8 הנני מתפלל ערבית ומקדש על השכר בהקאבין שלי ונוטל ידי ואוכל סעודת ש"ק (-שבת קודש)... ומברך ברכת המזון והולך לי אל הגוזוסטרא ויושב על אחד הספסלים.

ישבתי עד השעה התשיעית וחצי.

ש"ק, י"ח מנ"א.

קימה בשעה 6 וחצי, 7-9 תפלה.

בשעה 10 בא ר"מ שי' שניאורסאהן והגיד אשר הפאספארטים (-דרכונים) עוד אינם אבל הפקידים מבטיחים כי לעת צאת האני' יביאום אל הספינה.

בא לבקרנו הד"ר וואלוך הנוסע ג"כ (-גם כן) בספינה זו ונשב על הגוזוסטרא וחתני (-הרש"ג) שי' אומר אשר אפשר הדבר כי יודרש לנו לעזוב את הספינה בשביל עיכוב הפאספארטים.

בשעה 11.20 מביאים את הפאספארטים ובשעה 12 מקבלים אנחנו ברכת הפרידה מאת ש"ב (-שארי בשרינו) האחים ש"ס (-שניאורסאהן), והנני מודה להם על כל

קטעי יומן

אשר עשו עבורנו. הם יורדים מהספינה והספינה הולכת לה.
 בשעה 3-7 מצאתי לי מקום מושב טוב באיצטבא העליונה על הספינה והנני יושב
 לומד מד"ר (-מדרש רבא) ואומר תהילים.
 7.30 תפילת ערבית והבדלה בקופע (-תא) שלי.
 שעה 10-11 הנני יושב עם הד"ר וואלאך והוא מדבר אודות האגודה.
 כנראה הוא יר"ש (-ירא-שמים) גדול, עודנו בחור בלתי נשוי שנותיו כחמישים
 ויותר. בשנת תרמ"ט בא בתור רופא לירושת"ו (-לירושלים תבנה ותכונן) ובודאי הוא
 בן ס"ה (65-) שנים אבל מראהו טוב.
 יעזור לו השי"ת (-השם-יתברך), ונראה רק כבן חמישים.

א, י"ט מנ"א.

עד חצי השמינית תפלה.

9-8 כתיבה.

9 וחצי עד 10 שיחה [עם] הד"ר וואלאך.

10-12 הנני שוכב במטת הכסא אשר על הגזוזטרא, האויר טוב מאד והספינה
 הולכת בטוב ת"ל (-תודה לא-ל), הלבנה מאירה ע"פ (-על-פני) המים והמראה נהדר
 מאד.

בשעה 12 וחצי הלכתי לישון אבל הנני מרגיש עצמי שלא בטוב, אינני יודע מה
 יכאב לי ורק חולשה כללית...

ב, כ' מנ"א.

בשעה הרביעית בוקר נתעוררתי, מכאב צד השמאלי ומרוב הכאב הזעתי שעה
 מרובה. כג' שעות סבלתי מאד, השי"ת ישלח לי רפואה.

בשעה 7 נכנסתי לחדר חתני שי' ובקשתיו שישלח לקרוא את הד"ר וואלאך.
 אחרי רבע שעה בא הד"ר וואלאך ויעץ לי להניח מים חמים, והביא לי גם גומי
 פלאש.

שתי פעמים הקאתי, אך לאשר לא אכלתי מאומה רק שתיתי היתה ההקאה רק
 מים בלבד, אך משניהם מהחמין ומההקאה הוטב לי.

...כשהקיצותי לא הי' בכחי ללבוש את בגדי וקראתי את המשרת, ויעזור לי ואח"כ

מסע הרבי בארץ הקודש

(-ואחר-כך) הנחתי תפילין.

2-1 שכבתי במטת הכסא על הגזוזסטרא, האויר הוא טוב גם רוח קל, אבל אנכי הנני מרגיש חולשה, יחזק השי"ת את בריאותי.

4-6 שוכב במטת הכסא על הגזוזסטרא כי אין לי כח לקרא ולכתוב.

עפ"י (-על-פי) רשיון הקאפיטאן (-רב החובל) עליתי למקום שם היושב על חוג הספינה לכלכל כל עניני הילוך הספינה.

האופיצער שם מדבר אשכנזית (-גרמנית) וביאר לי כל עניני המכונות אשר בשם, גם מי שאינו בענינים עושה עליו רושם, ואיש מיוחד (מהפקידים הגבוהים) יושב, שם תמיד לילה ויום, והשי"ת יגיענו למחוז חפצנו ברוב טוב בגו"ר (-בגשמיות ורוחניות).

בברינדזי הכינו טעג' (-טעלגרמה) א) לכבוד אמי מורתי [הרבנית שטערנא-שרה] הערצלכע גערוסע, ב) רעיתי תחי' [הרבנית נחמה-דינה] הנסיעה בטוב ת"ל גוט (- תודה לא-ל טוב), ג) לכ"ק (-לכבוד-קדושת) חותני [הרב אברהם שניאורסאהן] שליט"א גרוס (-דרישת-שלום), ד) רמ"ה (-דודו של הרבי, ר' משה הורנשטיין) שי' הטעג' (-הטלעגרמה) קבלתי גרוס (-דרישת-שלום, ה) [הרב מנחם מענדל] רוטשטיין נוסעים אנחנו לטריעסט, ואפשר כי אסע לוילדעגהן.

נוסעים אנחנו מברינדזי לטריעסט ועד לשעה 12 לילה שכבתי באין אונים במטת הכסא על הגזוזסטרא.

ג, כ"א מנ"א.

4 הקיצותי בכאב גדול ה' ירפאני.

6 הביא לי המשרת חמין והוטב לי ת"ל וסר הכאב. התפללתי, ובשעה 9 בא הד"ר וואלאך לבקרני.

בשעה 11 באנו לטריעסט ונחליט לנסוע הלאה בעזה"י (-בעזרת-השם- יתברך) לבאדען-באדען.

מטריעסט שלחתי טעג' א) לביתינו מבואנו צלחה.

כן שלחתי א) מכ' (-מכתב) קצר לכ' (-לכבוד) אמי מורתי תחי', ב) מכ' (מכתב) קצר לדודי רמ"ה (-ר' משה הורנשטיין) שי' לירושת"ו (-לירושלים תבנה ותכונן). ג) מכ' (-מכתב) הארוך נו' (-מספר) 8 לרעיתי (-הרבנית נחמה-דינה) מסיים בענינים של [יום] ג' ז' מנ"א, נשלח בצרוף מכתב נו' (-מספר) 9 שאין בו מן היומן מאומה, וג' מכתב ארוך של ז-ח עמודים.

קטעי יומן

שעה 8 הייתי אצל ר' משה וויסמאן ע"ד (-על-דבר) אתרוגי קאלאברי וביקשתיו שישלח 5 אתרוגים עם לולבים והדסים לריגא, [על-שם] י, ש"ס (-שניאורסאהן. כלומר, על שמו של הרבי), אתרוג ולולב והדס לקישינוב (-שם התגורר חותנו של הרבי) [הרב] א. (-אברהם) ש"ס (-שניאורסאהן) [ו] 10 לולבים אתרוגים והדסים [לרב], י. (-ישראל) יעקבסון ברוקלין (מראשי חסידי חב"ד בארצות-הברית, לשם נסע הרבי לאחר חניה קצרה באירופה).

שעה 4. חתני שי' השיג ויזה אוסטריית אבל אין לנו ויזה יוגסלאבית וספק גדול אם אנו יכולים לנסוע (-מטריסט לוינה ומשם לגרמניה).

הכאב בצדי גדול מאד ובמד (-ובמיוחד?) לפני ההילוך והישיבה והנני ירא גם לנסוע אבל החלטתי לנסוע ובקושי גדול השגנו כרטיסי מסע.

בשעה 5 וחצי נוסעים אנחנו צלחה למינכען במערכה ב. הד"ר וואלאך עשה לי שפריץ מארפיוס, וישנתי כשלוש שעות, ואח"כ התחיל לכאוב עוד אבל בקל יותר מאשר הי'.

ד, כ"ב מנ"א.

חלישותי גדולה מאד. הד"ר וואלאך נותן לי חמין ואח"כ הנני מתפלל, ובשעה 8 הננו באים למינכען, בשעה 9.30 נוסעים אנחנו לבאדען באדען. כל היום סבלתי ל"ע (-לא עלינו) ובחסדי השי"ת בשעה 5 השגתי חדר בהאטעל קוזעלענהאף מספר 29 עם חדר רחצה... הנני שוכב במטה באין אונים עד שעה העשירית לילה, הפצתי לקום ולא יכולתי ונשארתי שוכב במטתי.

היום הוא יום השלשים ואחד אשר נסעתי מב"ב (-מבני ביתי) שי' ביום ג' כ"ב תמוז, והשי"ת יזכנו להתראות אתם עמם כולם יחיו בשובע שמחות ובכל טוב בגור' (-בגשמיות ורוחניות).

מסע הרבי

מסע הרבי

צוואתו של ר' אליעזר דן סלונים

פרסום ראשון

ר' אליעזר דן סלונים, מנהל בנק אפ"ק בחברון, היה מי שהסדיר, בזכות קשריו הענפים, את כניסתו ההיסטורית של אדמו"ר הריי"צ אל פנים מערת-המכפלה ואף ליווה את הרבי במהלך הביקור במקום. מספר ימים לאחר ביקורו של אדמו"ר הריי"צ בעיר, ביי"ח מנחם-אב, נרצח ר' אליעזר דן, מצאצאי אדמו"ר הזקן, יחד עם בני משפחתו, במהלך הטבח שביצעו ערביי המקום ביהודי העיר. רק בנו הקטן של אליעזר דן, שלמה סלונים, שהיה אז כבן שנה וחצי, ניצל. אישתו חנה, ובנו הבכור, אהרן, נרצחו אף הם באכזריות.

כשלוש שנים לפני הרצח, כתב ר' אליעזר דן צוואה, בה הוריש את כל רכושו לזוגתו חנה. כשלוש וחצי שנים לאחר הרצח הובאה צוואה זו לאשרור בפני בית-הדין של הרבנות-הראשית, בראשותו של הרב אברהם יצחק קוק, ובחודש שבט היא אושרה וקיבלה תוקף.

מי דרש את אשרור הצוואה בבית-הדין? האם היה מי שערער על אמיתות הצוואה? מי ירש את פוליטת הביטוח של ר' אליעזר דן?

בנו, מר שלמה סלונים, היורש היחידי, לא ידע כלל אודות קיומה של צוואה זו, עד שפניתי אליו, והופתע מאוד לשמוע כי אביו, למרות גילו הצעיר, כתב צוואה. המסמכים האותנטיים של הצוואה כוללים:

1. מעטפה.

על המעטפה נרשם, בכתב-ידו של ר' אליעזר דן:

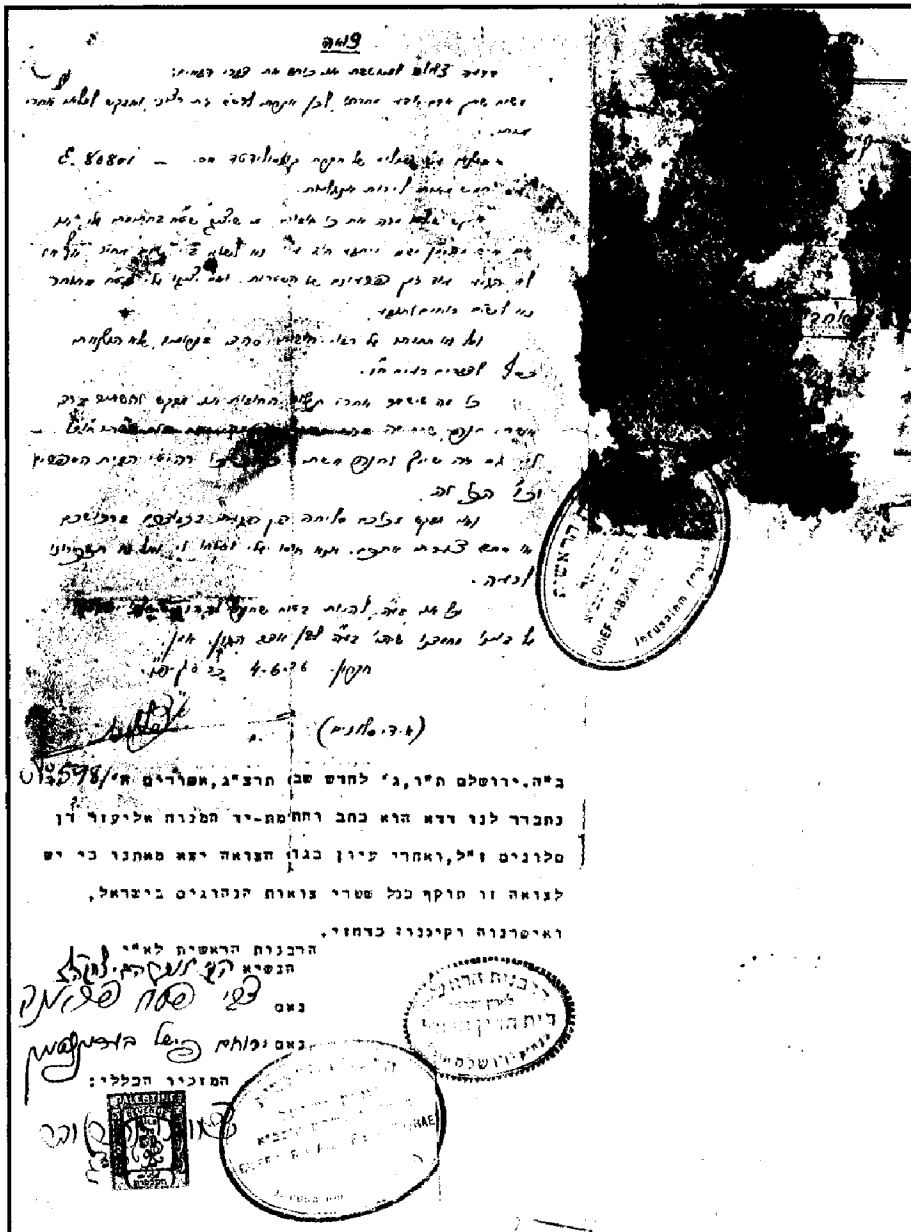
"למסור לאבי

הרב יעקב יוסף סלונים

אחרי מותי"

את שתי המילים 'אחרי מותי' הקיף ר' אליעזר דן, עם עט, בצורת מלבן.

מסע הרבי בארץ הקודש

2. צוואה בכתב-ידו של ר' אליעזר דן.

וכך כתב:

"צוואה

בדעה צלולה ומיושבת אני כותב את דברי הבאים:

משום שאין אדם יודע מחרתו, לכן אמרתח לרשם את רצוני, ואבקש למלאו אחרי

צוואתו של ר' אליעזר דן סלונים

מותי. תמצאו ע"ש פוליס של חברת קונסוליוטד מס. - 80801 ע"ס חמש מאות לירות אנגליות.

אבקש שילמו מזה את כל חובותי מי שיציג שט"ח בחתימתי עלי, או אם איש מהימן יבוא ויתבע חוב עלי נא לשלם בלי שום אחור, אף אם לא הגיע עוד זמן פרעונם של השטרות, ואם יציגו עלי שט"ח מאוחר נא לשלם רוחים לתובע.

ואל נא תתמהו על רבוי חובותי סהדי במרומים, שלא הוצאתי כסף לדברים רעים ח.ו.

כל מה שישאר אחרי תשלום החובות אני מבקש להשאיר בידי אשתי חנה, שתעשה בהם כאות נפשה, כם ישלם משהו חובו לי, גם זה שייך לחנה אשתי, כמו"כ כל רהיטי הבית הספרים וכו' הכל לה.

ואני מבקש מכלכם סליחה פן פגעתי בכבודכם ברכושכם או סתם ציערתי אתכם, אנא חוסו עלי וסלחו לי, ואל נא תזכרוני לרעה.

יכל אני בע"ה, להיות בטוח שחנה וההורים שלנו ישגיחו על בננו מהמדנו שיהי' בע"ה לכן אדם הגון, אמן.

חברון. 4-6.26 כ"ב סיון פ"ו.

(א.ד. סלונים) חתימה"

3. אשרור מטעם הרבנות הראשית.

האישור מופיע עם חתימותיהם של חברי בית-הדין ושל מזכיר בית-הדין, והוא מוחתם בחותמות הרבנות הראשית. וכך נכתב בו:

"ב"ה. ירושלם ת"ו, ג' לחדש שבט תרצ"ג, אשורים א' 598/

נתברר לנו דדא הוא כתב וחתימת-יד המנוח אליעזר דן סלונים ז"ל, ואחרי עיון בגוף הצואה יצא מאתנו כי יש לצואה זו תוקף ככל שטרי צואות הנהוגים בישראל, ואישרנוה וקימנוה כדחזי.

הרבנות הראשית לא"י

הנשיא (חתימת הרב אברהם יצחק קוק)

נאם (חתימת הרב צבי פסח פרנק)

נאם (חתימת הרב ירוחם פישל בערנשטיין)

המזכיר הכללי:

(חתימת הרב שמואל אהרן וובר)"

הרבנות הראשית לארץ-ישראל
בניהול ירושלים תוכביא

<p>מספר זה לכתוב: No.</p> <p>מספר תעודת: הרבנות הראשית לארץ-ישראל, ירושלים, ארץ-ישראל, ת.ד. 197.</p> <p>Address: The Chief Rabbinate for Eretz-Israel, Jerusalem, Palestine. P. O. B. 197</p> <p>מספר טל: "RABBINATE, JERUSALEM"</p> <p>הערות: אנא מלא את המידע הנדרש בדיוק. Do not fill in the box without carefully reading the instructions.</p>	<p>השטח שבו נמצאת הרבנות המרכזית ירושלים ת.ד. 197</p> <p>מספר תעודת: גבי מס מס' 197 ימינו רשמי: בן זמן זו קיימת ישראל ברושנין: ארבעה עשר</p> <p>מספר תעודת: שטח שבו נמצאת הרבנות ירושלים ת.ד. 197</p> <p>מספר טל: 219</p>
---	---

(ה ע ת ק ה)

צו א.ה.

כעבור נבואה נמסרה אני נותן את דברי האמת:

שום שכן אדם יודע שחרו, לכן אמרתי לרשם את הרצוני, ואם יש ללאו אחר מחרתי.

המלאו על שם מולים של הרב קונסטנטין סט. - 80801 ז"ס חסד האמת לירושל
אנגליה,

א.ב.ש. סילמן שיה אה כל הרבנות, מי שיבדל ש"ח בהתחיי שלי, אה אם אדם
מהימן יבוא ויחבע הרב עלי בא לשלם בלי זרם אחר, אה אם יש הגיע עוד זמן
פרעום של חסרות, ואם יבדל שלי ש"ח מאחרד בא לשלם רוחים לחסד.

ואל בא חסרות על הרב הרבנות הרב ברושנין, שלא הואשם שלי לרבותים
רעים שלי.

כל מה שישאר אחר חסרות הרבנות אני מב' להאמר כידי אלוהי חנה, חסדך
בהם נאום נפשה, אם ישלם בזה חובר לי, נגט זה שירן להנה אשה, במר"ט כל חסדי
הבית חסרות זכר' חכל לה.

ואני מבקש סלחתי פן אעזי כבורכם ברושכם או שנת צדקה אהבם,
אנא חסד עלי וסלח לי, ואל בא חסרותי לרעה.

יכל אני בע"ה לחיות בשום אהנה וזהורים שלנו יאגיתו על כבוד שטחני ביהו'
בע"ה לכן אדם הגון, אהו.

תכונה: 4-6.28 - כיב סירן שלי.

א.ה.ה. סלמנים

כול ירושלים מה, ג' ש"ס חסד
ניסדדדדד ש"ח הוא כשומתיא יבדלתי אה סלמנים
והו' וזאמדין סלמ' הקמה צלח חסדתי וזה ש"ח חסדתי
ואהשנה יל' מתיא קדמי' תי' כל ששלי אהוה חסדתי סלמ' סלמ'
ת' י' חסדתי
ת' י' חסדתי

הוא לש

4. העתק הצוואה וטיוטת האישור של הרבנות הראשית.
העתק הצוואה הוקלד במכונת כתיבה על נייר-המכתבים הרשמי של הרבנות
הראשית. בשולי הגיליון מופיע בכתב-ידו של מזכיר בית-הדין, הרב שמואל אהרן
זבר, טיוטת נוסח האשרור של הרבנות.

5. תרגום לאנגלית של הצוואה והאשרור.

לכסיקון

אישים הנזכרים בספר

אבולעפיה דוד נולד בגאליפולי שבתורכיה בשנת תרנ"ג. למד משפטים ובשנת תרפ"א השתקע בירושלים והמשיך לעסוק בעריכת-דין. חבר אסיפת הנבחרים השלישית, חבר הוועד הלאומי והנהלתו, נשיא העדה הספרדית (תרח"צ-תשי"ז), חבר מועצת העיר ועוד. עבד בשיתוף פעולה עם עורך-הדין הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן ויחד עמו קיבל את פני אדמו"ר הרי"צ בתחנת-הרכבת כששב מארץ-הקודש לאלכסנדריה. נכנס אל הרבי לייחודות עם הרב שניאורסאהן ושוחחו אודות קברי הסנהדרין.

אביכזיר אברהם נולד במרוקו בשנת תרכ"ו, בשנת תרל"ב עלה עם הוריו לירושלים, בה למד. באייר תרנ"ב נסע מירושלים בשליחות למצרים והשתקע שם. בסיוון תרס"ח נתמנה לאב"ד ולממלא-מקום הרב הראשי באלכסנדריה. סייע רבות לגולי ארץ-ישראל באלכסנדריה, בימי מלחמת-העולם הראשונה. בחודש אייר תרפ"ט התפטר ממשרתו ושב לירושלים. נפגש עם אדמו"ר הרי"צ בתל-אביב.

אהרונסון שלמה נולד באלול תרכ"ב, לאביו הרב יעקב אהרונסון, חסיד חב"ד שניהן כרבה של העיר קרוטשה. הסבא, הרב אברהם ליפמאנסי, רבה של העיר אבולין, היה מחסידי אדמו"ר הזקן, בעל היתניא. נשא את בתו של ר' מוניש טורובסקי, חסיד חב"ד אמיד, מפודוברנקה. מתרמ"ז רב בגלוקוב, נעזין וקוב. עם עליית הקומוניסטים עבר לברלין ומשם, בשנת תרפ"ג, לתל-אביב שם כיהן כרבה הראשי של העיר. פעל רבות למען יהודי רוסיה וסייע לרבנים שביקשו לעלות ממנה לארץ-הקודש. נפטר בכ"י אדר ב' תרצ"ה, ונקבר בבית-העלמין הישן בתל-אביב. נפגש עם אדמו"ר הרי"צ בעפולה.

אורבך חיים ליב נולד ביפו, ד' טבת תרמ"ח. בתרס"ו יסד, יחד עם הרב שמעון הורביץ, את ישיבת המקובלים שער השמים בירושלים. היה סגן קונסול פרס בתקופת מלחמת-העולם הראשונה. היה חבר אסיפת הנבחרים הראשונה. נואם בחסד. רב בשכונת נחלת צדוק ומומחה לדיני ישראל בבית-המשפט המחוזי בירושלים. אביו של הרב שלמה זלמן אורבך. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים.

אלטהויז אליהו חיים מהעיר נקולייב. אחד החסידים המקורבים והמקושרים ביותר לאדמו"ר

מסע הרבי בארץ הקודש

הריי"צ. התלווה אל אדמו"ר הריי"צ לעיר גלותו קוסטרמה. היה השדכן העיקרי בשידוך של כ"ק אדמו"ר עם בתו של אדמו"ר הריי"צ, הרבנית חיה-מושקא. כאשר נאסר אדמו"ר הריי"צ היה הוא הראשון אליו הגיע כ"ק אדמו"ר, להודיע לו על כך. ברח מרוסיה לריגא. הרבי מכנהו, במכתב: "ידיד אוהב נאמן ביתנו". מסור ונתון בלב ונפש לרבי ולבית הרבי. עבד לצידו של הרבי וסייע בכל פעולותיו להפצת היהדות ולטובת יהודי רוסיה שנותרו מאחורי מסך-הברזל. נספה בשואה, ביי כסלו תשי"ב, יחד עם החסידים יצחק הורביץ (המכונה 'איצ'ה דער מתמיד') ויחזקאל פייגין (מזכירו של הרבי). ליווה את אדמו"ר הריי"צ, בדרכו מריגא לארץ-הקודש, עד גבול לטביה.

אליעזרוב דובער נולד בחברון בשנת תרס"ח, לאביו אברהם. בהיותו ילד גדל על ברכי סבו, הרב שלמה יהודה ליב. במלחמת-העולם הראשונה גלה עם משפחתו לאלכסנדריה, ושב עם תום המלחמה. למד בעץ חיים בחבורת עם הרב שלמה זלמן אוירבך. הוסמך להוראה על-ידי הרב קוק. שימש כר"מ ב'תורת-אמת'. כיהן כרבה של שכונת קטמון בירושלים. חבר בית-הדין של רבני אג"ש בארץ-הקודש. נפטר בחודש מנחם-אב תשנ"ז. ליווה את הרבי בכל מסעותיו בארץ-הקודש.

אליעזרוב שלמה יהודה ליב נולד בערך בשנת תרכ"ב ובהיותו בן עשר שנים עלה עם הוריו לארץ-הקודש. היה מתמיד גדול. חתנו של החסיד הרב דובער קליסקר, שהיה החוזר של אדמו"ר היצמח-צדקי וגיסי של הרב מנחם-מענדל נאה והרב דוד צבי אריה שניאורסאן. בשנת תרס"ד מונה לרבה של חברון, תפקיד בו כיהן עד שנת תרע"ד. ידידות והערצה הדדית היתה בינו ובין בעל השדה חמד'. עשה שנים רבות בחו"ל בשליחויות לטובת מוסדות הציבור בחברון וירושלים, והתגורר בבוכרה, שם שימש כרב וכמנהיגה של יהדות בוכרה. הקים שם מקוואות, העמיד שוחטים ורבנים. שמו הפך לאגדה בקרב יהדות בוכרה. כששב לארץ לא נפרד מיהודי בוכרה וגר עד סוף ימיו בירושלים בשכונת הבוכרים. ביקר בליובאוויטש מספר פעמים ושהה שם תקופה ממושכת, בה הניח את היסוד לשיבת 'תורת-אמת'. זכה לאמונם של נשיאי חב"ד ושימש כל ימיו כבא-כוחו ואיש אמונו של אדמו"ר הריי"צ. עמד בראש 'כולל חב"ד'. מראשוני המתקשרים לכ"ק אדמו"ר. בטבת תשי"ב נפטר ונקבר בחלקת החסידים שבהר המנוחות בירושלים.

מהראשונים שקיבלו מכתב מאדמו"ר הריי"צ המבשר על מסעו לארץ-הקודש. לקראת בואו של הרבי נסע למצרים, כדי להקביל את פניו. היה האיש הצמוד ביותר לרבי לאורך כל המסע ואף סעד על שולחנו. הרבי ביקר בביתו. בקבר-רחל מונה על-ידי הרבי לקחת את הפדיונות-נפש מהקהל ולהעבירם אל הרבי. מוזכר פעמים רבות ביומנו האישי של הרבי אודות המסע. ליווה את הרבי לשלום עד תחנת-הרכבת ברחובות.

אמדורסקי ירחמיאל נולד בירושלים בשנת תרל"ו. מגיל צעיר נרתם לעזור להוריו בניהול מסעדה ומלון שהיו בבעלותם. משנפטר אביו, בשנת תרנ"ה, המשיך לנהל את המלון והפך אותו לאחד הטובים בארץ. היה איש עסקים עשיר, בעל קשרים ענפים אצל פקידי השלטונות. שימש כנבאי בית-הכנסת הגדול בית יעקב שיבחרבה'. נשא לאשה את טובה בת ר' אלכסנדר הלוי אפשטיין, מחשובי חסידי חב"ד בחברון. אדמו"ר הריי"צ שהה בכל ימי שבתו בירושלים בבית המלון שבבעלותו.

אסיסקוביץ יעקב משה שם משפחתו המקורי: קזרנובסקי. נולד בליובאוויטש בשנת תרי"ח. עלה

לכסיקון

עם הוריו לירושלים בערך בשנת תרל"ג. עסקן ציבור. מייסד בית-הרפואה 'שער ציון' ביפו וחבר בחברא-קדישא בתל-אביב. עמד בראש ייסוד בית-המדרש החב"די הראשון ביפו. דודו, אחי אביו, של הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב. נפטר בז' אדר תשי"ז.

ארליכמן אברהם יליד העיר לובלין שבפולין. בשנת תרפ"ה עלה לארץ-הקודש. תלמיד ישיבת יתורת-אמת' במשך שנים רבות. עסק במסחר ובמתן שיעורי תורה. מתגורר ברמת-גן. נמנה על תלמידי יתורת-אמת' שליוו את אדמו"ר הרי"צ בכל מסעותיו בארץ-הקודש.

אשבל יוסף מנחם נולד בלובאוויטש בכ"ז אלול תרי"ז. למד ביחדרי בעירת הולדתו. לאחר נישואיו עבר ליקטרינוסלב ואחר-כך עבר לאודסה. בתרנ"ד עלה לארץ-ישראל, בה חי סבו, שהיה מחסידי חב"ד בחברון. התקבל ליכולת חב"די ולמד בעץ חיים. היה מורה בגדרה, חדרה, ראשון-לציון, באר טוביה, תל-אביב ופתח-תקווה. לעת זקנה התפטר מההוראה והתמסר כליל ללימוד תורה. אמר שיעורים בבית-הכנסת בתל-אביב ופתח-תקווה ועסק במצוות וגמ"ח. חיבר שלושה ספרים והניח אחריו כתבי-יד עם פירושים על התלמוד. נפטר ביי"ט כסלו תרצ"ט.

בורוכוב משיח נולד בבוכרה בשנת תרל"ו. עלה ארצה עם הוריו בשנת תרמ"ב והתיישב בירושלים. עסק במסחר. יחד עם אחיו ועם האחים יששכרוף הקים 'בית חינוך יתומים לעדת הספרדים'. שימש בתפקידים ציבוריים רבים: חבר ועד עדת הספרדים, ועד עדת הבוכרים, חבר אסיפת הנבחרים הראשונה ועוד. בשנת תרפ"ט מונה על-ידי הרבנות הראשית לחבר הוועדה לפיקוח על הכותל-המערבי. נפטר בשנת תשי"ו.

בא אל אדמו"ר הרי"צ יחד עם הרב הראשי יעקב מאיר והרבי ביקר ב'בית חינוך' שייסד.

בירדמן משה מרדכי נולד בירושלים בשנת תרס"ג. בגיל 15 קיבל סמיכת רבנים מרבני ירושלים בשנת תרפ"א נסע לקראקא שבפולין ובתרפ"ח שב לארץ-הקודש. לאחר הסתלקות אביו, האדמו"ר שמעון נתן נטע, בצום-גדליה תר"ץ, התבטלו אליו כל גדולי החסידים על אף שהיה בן 27 שנים בלבד, אולם הוא סרב להנהיג את החסידים. רק כעבור ארבע שנים, בפורים תרצ"ד, קיבל עליו את אדמו"רות לעלוב. בשנת תשכ"ד עבר מתל-אביב לבני-ברק, ובתשלי"ח עבר לירושלים. כשחלה בתשמ"א, חזר לבני-ברק. התענה ביסורים שש שנים, עד שנסתלק בכ"ד טבת תשמ"ז. השתתף בהתוועדות אדמו"ר הרי"צ בירושלים ושמע מאמר חסידות מפי הרבי.

בלוי משה נולד בירושלים ביי"ט כסלו תרמ"ו. למד בעץ חיים' היה תלמידם ועוזרם של הרבנים יצחק ירוחם דיסקין ויוסף-חיים זוננפלד. מלא תפקידים רבים. בין היתר: עורך 'קול ישראל', מנהל המרכז הירושלמי של 'אגודה', מזכיר בית-הדין של העדה-החרדית, חבר הנהלה בישיבות ומוסדות תורה, יצג את אגודת-ישראל בפני השלטונות בטקסים והופיע בפני ועדות ממשלתיות שונות בשם אגו"י. נפטר בדרכו לאירופה ואמריקה בשליחות תנועתו, ביו"ח סיון תשי"ו. ארונו הובא ארצה והוא נקבר בירושלים ביי"ז סיון תשי"ו.

היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בירושלים, התקבל ליחידות' והתלווה אל הרבי בביקוריו במוסדות התורה בירושלים.

בלויגרונד בן-ציון נולד בגליציה בשנת תרמ"ז. בתרע"ג עלה עם משפחתו בשליחות ראשי יכולל

מסע הרבי בארץ הקודש

גליציה' והיה ממונה הכולל בצפת. חסיד צאנו, עסקן ציבורי, ממנהלי ישיבת 'בית חתם-סופר' בעיר. נפטר בצפת בכ"ח מרחשוון תש"א.

הנהלת ישיבתו פירסמה מודעת 'ברוך הבא' לאדמו"ר הרי"צ לרגל בואו ומנהליה, וכנראה הוא בתוכם, נפגשו עם הרבי בבית-המלון בו התאכסן בעיר.

בלומברג-הררי דוב נולד בסרדניק במנחם-אב תר"י. מחסידי אדמו"ר היצמח-צדקי ואחר-כך חסיד בנו, האדמו"ר חיים שניאור-זלמן שניאורסאהן מליאדי. בתרס"ז עלה לארץ והתיישב בתל-אביב. חיבר שני ספרים. שילם במיטב כספו כדי לרכוש מאמרי חסידות. בנו נהרג בפרעות תרפ"ט ליד אבו-כביר. נפטר ט"ו סיוון תרצ"א, ונקבר בבית-העלמין הישן בתל-אביב.

ברודר נחמן גדליה נולד בבי' תמוז תר"ז בעיירה ליד ביאליסטוק. עלה ארצה בתרמ"ה. תלמיד-חכם גדול ומגדולי המומחים באתרוגים. חבר בוועד הכוללים 'כנסת ישראל' - המוסד העליון לענייני הציבור של היישוב האשכנזי בירושלים. הקים בנייני מגורים ובתי-מדרש. נפטר בט' מנחם-אב ת"ש. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בירושלים.

גולדברג דוד נולד בירושלים בשנת תרע"א. למד ב'תורת-אמת' בגבעת-שאול, אצל הרב שלמה-זלמן הבלין והמשפיע הרב אלתר שימחוביץ'. לאחר חתונתו מונה, בהמלצת אדמו"ר הרי"צ, למשגיח ומשפיע ב'תורת-אמת', תפקיד אותו מילא כ-20 שנה. מהדמויות הבולטות של חסידי חב"ד בירושלים. נפטר בכ"ח אדר אי תשל"ג.

נמנה על תלמידי 'תורת-אמת' שליוו את אדמו"ר הרי"צ בכל מסעותיו בארץ-הקודש.

גולדשמיד משה יליד העיר יקוטרינסלב באוקראינה. למד בישיבת 'תומכי-תמימים' בעיר ליובאוויטש. עלה לארץ-הקודש והתיישב בחברון. היה שוחט ומלמד בעיר. נרצח בפרעות תרפ"ט, בי"ח מנחם-אב.

שירת את אדמו"ר הרי"צ בחברון ובירושלים והרבי הסכים לאכול רק משחיטתו.

גורארי' שמריהו נולד בר"ח כסלו תרנ"ח לאביו הרב מנחם-מענדל גורארי'. למד בישיבת 'תומכי-תמימים' בליובאוויטש. נשא לאשה את בתו הבכורה של אדמו"ר הרי"צ, בי"א סיוון תרפ"א, בעיר רוסטוב. היה צמוד לחותנו וסייע לו בעבודה למען הכלל. מונה על-ידי חותנו ליו"ר מרכז ישיבות 'תומכי-תמימים' העולמית, תפקיד אותו מילא עד יומו האחרון. היה למדן ובקי עצום בתורת החסידות והיה מקושר בכל נפשו לגיסו, כ"ק אדמו"ר. נפטר בו' אדר א' תשמ"ט, ונקבר בצמוד לאוהלי חותנו. כ"ק אדמו"ר התפלל בכל ימי האבל בביתו ואף השתתף בהקמת המצבה. ליווה את חותנו, אדמו"ר הרי"צ, לאורך כל המסע לארץ-הקודש.

גליצנשטיין שמעון נולד בפולין בערך בשנת תר"י. בשנת תרס"ט עלה לארץ-הקודש והתגורר בחברון. כשנסודה ישיבת 'תורת-אמת', נכנס ללמוד בישיבה. בתקופת מלחמת-העולם הראשונה עזב את הארץ ונסע לאכסנדרקיה. משם הגיע ללונדון, שם התגורר חמש שנים ושימש, בין היתר כמזכירו של הרב קוק. אחר-כך שב לארץ וכשישבת 'תורת-אמת' הוקמה מחדש בירושלים, מונה למזכיר הישיבה ומאוחר יותר מונה לתפקיד מנהל הישיבה. נפטר בשנת תרח"צ.

ליווה את אדמו"ר הרי"צ בכל מסעותיו בארץ-הקודש ולאחר המסע הוציא-לאור 'יומן רשמי ביקורי כ"ק

לכסיקון

אדמו"ר מליובאוויטש בארץ-ישראל.

גרשטנקורן יצחק נולד ביי"ב שבט תרנ"א. מייסד העיר בני-ברק. תלמיד-חכם ועסקן ציבורי. חיבר ספרים על תהילים ושיר-השירים. עמד בקשרי מכתבים עם כ"ק אדמו"ר. מחותנו של המשפיע הרב חיים-שאל ברוק. נפטר בכ"ה תשרי תשכ"ב ונקבר בבני-ברק.
היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ, בשעה שהרבי הגיע לביקור במושבה בני-ברק.

דבורץ ישראל זיסל מתלמידי ישיבת 'סלבודקה. עסק בצרכי-ציבור בירושלים. הקים בנק. ערך את עיתון 'התבונה', ביטאונה של תנועת המוסר. עמד בקשרי מכתבים עם כ"ק אדמו"ר. התלווה אל אדמו"ר הרי"צ בעת ביקורו בחברון, והיה בין הבודדים שהורשו להכנס אל פנים מערת-המכפלה יחד עם הרבי.

דה-פיג'וטו יוסף נולד בשנת תרל"ב. היהודי הראשון שנבחר לפרלמנט המצרי. בשנת תרפ"ד מונה על-ידי פואד מלך מצרים, לכהן כסנטור. יועץ כלכלי בממשלת מצרים. כיהן כסגן נשיא ועד הקהילה היהודית במצרים וכסגן נשיא אירגון 'בני ברית' באלכסנדריה. נפטר בשנת תר"צ.
סייע לכניסתו של אדמו"ר הרי"צ למצרים, ודאג שיקבל מהשלטונות יחס של אח"מ. נפגש עם הרבי מספר פעמים וליווה אותו בעת שהותו באלכסנדריה. הרבי גמל לו בביקור בביתו.

דובין מרדכי נולד בשנת תרמ"ט לאביו זלמן-בער. כבר בצעירותו התבלט כעסקן ציבור הדואג לזולת. ממייסדי 'אגודת ישראל'. היה ציר הסיים של לטביה מטעם אגודת-ישראל ובעל השפעה רבה בסיים ובחוגי הממשלה. בעת מאסרו של אדמו"ר הרי"צ בשנת תרפ"ז הפעיל את השפעתו הגדולה, ואודות לפעולותיו הומר עונש המוות שנגזר על אדמו"ר הרי"צ והרבי שוחרר מהמאסר. הביא גם ליציאתו של הרבי ובני משפחתו, יחד עם ספרייתו, מרוסיה. זכה לכינוי 'שר החסד' מפי הרבי. בשנת תרפ"ט התלווה אל הרבי במסעו לארצות-הברית. אחד האישים המקורבים והמסורים ביותר אל הרבי. בשנת תש"א נאסר על-ידי השלטונות הקומוניסטים שהשתלטו על לטביה והביאוהו כאסיר לרוסיה. לאחר המלחמה הופעלו לחצים גדולים על שלטונות רוסיה והוא שוחרר. נקבר בבית-העלמין במחלובקה שליד מוסקבה. היה בין ראשי המלווים את אדמו"ר הרי"צ בנסיעתו ברכבת מביתו שברייגא.

דובער האדמו"ר האמצעי. נולד ט' כסלו תקל"ד. בשנת תק"נ נתמנה מטעם אביו, אדמו"ר הזקן, להיות מדר"ך ומשפיע לצעירי החסידים. בטבת תקע"ג קיבל את הנשיאות ובחיי אלול קבע את מושבו בעיירה ליובאוויטש. בתקע"ה יסד מושבות חקלאיות ליהודים בפלך חרסון. בתקע"ז יסד את 'שוב חסידי חב"ד' בחברון. בתקפ"ז נאסר על-ידי השלטונות בעקבות הלשנה שטפלו עליו. ישב חודשיים בבית-הסוהר והשתחרר ב"י כסלו תקפ"ז. פעל רבות למען 'שוב ארץ-ישראל'. בטי' כסלו תקפ"ח נסתלק בעיר נעזין, שם מנוחתו כבוד.

דוכמן ברוך נולד בעיר האמיל. נכדו של החסיד מרדכי יואל. היה שוחט בסמרקנד. נפטר בארץ-ישראל.

דוכמן ישראל נח נולד בעיר האמיל. אחיהם של החסידים ר' שניאור-זלמן וברוך. נפטר בכ"ו מרחשוון תשל"ט, ונטמן בחלקת חב"ד שבהר-הזיתים בירושלים.
נכנס ליחידותו אצל אדמו"ר הרי"צ, ובמהלך השיחה הוזכרו אחיו שעדיין היו מעבר למסך-הברזל.

מסע הרבי בארץ הקודש

דוכמן שניאור-זלמן נולד בעיר האמיל. נכדו של החסיד ר' מרדכי יואל. מהחסידיים המקורבים לכ"ק אדמו"ר. הוציא-לאור ספר 'לשמע און' ובו סיפורים אודות אדמו"רי חבי"ד והחסידיים הראשונים. נפטר ח' אדר א' תשי"ל.

הבלין שלמה זלמן נולד בעיר פאריטש בשנת תרל"ז. נמנה על התלמידים הראשונים בישיבת 'תומכי תמימים' בליובאוויטש. בשנת תער"ב נשלח על-ידי אדמו"ר הרש"ב לייסד את 'תורת אמת' בחברון. היה מהמקורבים לאדמו"ר הרש"ב ובנו אדמו"ר הרי"צ. בתקופת מלחמת-העולם הראשונה עזב את חברון, יחד עם תלמידי הישיבה, ושב לרוסיה. לאחר המלחמה חזר לארץ והקים את הישיבה בירושלים. נפטר בשנת תרצ"ו.

הורביץ ניסן עלה לארץ-הקודש על-פי פקודת אדמו"ר הרש"ב. שימש שנים רבות כמשפיע בירושלים, והיה מוכר בעיר בשם 'ר' ניסן החב"דניק. דמות חסידית לתפארת. נפטר כ"ה אדר תשכ"ז. היה ממלווי אדמו"ר הרי"צ במסעותיו בארץ-הקודש. בקבר-רחל מונה על-ידי הרבי לקחת את הפדיונות-נפש מהקהל ולהעבירם אל הרבי. בעת ביקור הרבי בהר-הזיתים, צעד לצד הרבי והצל עם מטרייתו על הרבי מפני השמש הלוהטת.

הורביץ שלום שכנא בנה של בת-אחות היצמת-צדק'. אביו של החסיד ישעי' הלוי הורביץ מצפת. פירסם מודעת 'ברוך הבא' לכבוד כואו של הרבי בעיתון 'דאר היום' וחתם: 'ש"ב (- שאר-בשרו) שלום שכנא איש הורוויטץ'.

הורביץ שמעון נולד בעיר לידא בשנת תר"ל. בגיל 17 עלה לארץ-הקודש. למד בעץ חיים וביבית אלי. כונה בירושלים בשם 'ר' שמעון מקובל'. בתרס"ו יסד את ישיבת 'שער השמים' להפצת חכמת הקבלה. חיבר ספרים רבים. נפטר בבי' דראש-השנה תש"ז במוצא ונקבר בהר-הזיתים. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בירושלים והתקבל ליחידות'.

הורנשטיין משה חתנו של אדמו"ר המהרי"ש. בנו של הנגיד ר' זלמן שאול, בעליו של בית-החרושת הגדול ביותר ברוסיה לסוכר. נשא לאישה, בי' אלול תרנ"ב, את הרבנית חיה-מושקא, בתו הצעירה של אדמו"ר המהרי"ש. ניהל מפעל לחיתוך עיצים. יותר מאוחר עקר עם משפחתו לפולין, שם התגורר בוורשא ובאוטווצק. היה מחותנו של אדמו"ר הרי"צ, לאחר שבנו הרב מנחם-מענדל נשא לאישה את הרבנית שיינא, בתו הצעירה של הרבי. כשפרצה מלחמת-העולם השנייה היה חולה ומרותק למיטתו. נפטר בשנת תשי"א ונקבר באטווצק.

הצטרף למסע אדמו"ר הרי"צ בארץ-הקודש, מספר ימים לאחר הגעתו של הרבי. לאחר שהרבי חזר לאירופה, שהה בארץ עוד מספר ימים ואחר-כך הצטרף לרבי באירופה, בדרכם לארצות-הברית.

הלפרין זאב דב נולד לאביו צבי הירש בשנת תרס"ד. עבד ביתנובה ונהנה מיגע כפו. איש חביב על הכול. נפטר בלי' שבט, ר"ח אדר א' תשל"ג. נקבר בחלקת חבי"ד בהר הזיתים בירושלים. בעת מסע הרבי בארץ נכנס ליחידות' וקיבל את ברכתו לרגל נסיעתו לבקר רופאים בווינה, שם אושפז.

הלפרין חנניה יוסף נולד בירושלים בז' מרחשוון תרס"ב. למד בעץ חיים ויחי עולם'. עסק במסחר ואחר-כך הסתגר באוהלה של תורה בישיבת 'יחי עולם'. כיהן כרב בשכונת בית-ישראל. חותנו של

לכסיקון

האדמו"ר מאלכסנדר. נפטר בשנת תשמ"ח.

היה בין המלווים שנסעו עם אדמו"ר הרי"צ לכל המקומות בהם ביקר. נכנס לייחודות אצל הרבי, וכקרב משפחה (מצאצאי הרבנית מנוחה רחל סלונים) הורשה להשתתף גם במפגשים שהדלת היתה נעולה בהם לפני רבים.

וואלך משה נולד בתרכ"ז בקלן שבגרמניה. קיבל חינוך חרדי, אל למד גם לימודי חול ורפואה בברלין ובווריצבורג. עלה לארץ בשנת תרנ"א. הנהיג סדרים חדשים במתן עזרה רפואית וקבע כי עניים יטופלו חינם ובני המעמד הבינוני ישלמו מחירים זולים יותר. תחילה שימש כרופא ב'ביקור-חולים', אך חלם על בית-רפואה מודרני והקים את 'שערי-צדק', בו התגורר עד לפטירתו. התקבל לייחודות אצל אדמו"ר הרי"צ בירושלים. היה עם הרבי על הספינה שיצאה מאלכסנדריה לאירופה, הרבי שוחח עמו מספר פעמים וכשהרבי חלה טיפל ברבי במסירות רבה.

וואלשנאק אביגדור יו"ר אגודת-ישראל בריגא. אחיו של הרב זלמן משה וואלשאניק (שנשא לאישה את נינתו של אדמו"ר האמצעי), נציג 'כולל חב"ד' בריגא. במכתב מטי' טבת תש"א מבקש אדמו"ר הרי"צ למסור 'פ"יש (-פרישת שלום) לכל הקרובים ולהר"י (-ר' זלמן יצחק) ואחיו (- אביגדור) ש"י ובמכתב אחר (י"ג ניסן תשא): 'תודה עבור הפ"יש מר"י ואחיו'. נספו בשואה. היה בין ראשי המלווים את אדמו"ר הרי"צ בנסיעתו ברכבת מביתו שבריגא.

אוצר החכמה

וובר (שזורי) שמואל אהרן נולד בירושלים ב"א סיוון תרמ"ה. הוסמך לרבנות והוציא-לאור את העיתון החרדי 'מוריה'. עסקן ציבורי ומשנת תרפ"א המזכיר הכללי של הרבנות הראשית לארץ-ישראל. ערך והוציא-לאור גם את הירחון הרבני 'קול תורה'. בתש"ט החליף את שם משפחתו לשזורי. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים, מטעם הרבנות הראשית.

וייל פנחס נולד בקייב שבאוקראינה בשנת תרנ"ג. למד רפואה בגינבהעלה ארתה בתרפ"ד. בשנת תרפ"ט מונה למנהל בית-הרפואה לחולי ריאה בצפת. היה פעיל במוסדות הציבור של צפת. כעבור שנים עבר לירושלים והיה רופא בכיר בהדסה. נפטר בשנת תשל"ג. נפגש עם אדמו"ר הרי"צ בעת שהרבי הגיע לעיר צפת.

וייסל יצחק נולד בויליקה רוסיה-הלבנה בכ"ה כסלו תר"י לאביו אברהם. למד בחדרים ובישיבות בקרמנצ'וג ובלחוביץ. עסק במלמדות ומלאכת סופר סת"ם. בתרנ"ז עלה לירושלים והתפרנס כמלמד. בתרס"ו, בעקבות בניו, עבר ליפו, והמשיך בעבודות המלמדות וכתבת סת"ם. חסיד חב"ד וכמתפלל בבית-הכנסת של חסידי חב"ד ביפו הכניס במקום סדרים ושיכלולים. כשהחלו לבנות את תל-אביב השתתף בגאולת הקרקעות ובשנת תר"פ קראו לשכונת 'נחלת יצחק' על שמו. נפטר בתל-אביב בכ"א מנחם-אב תר"צ והובא לקבורה בירושלים.

וייסמן מתתיהו נולד בקמנץ-פודולסק שברוסיה בשנת תר"י לאביו דוד שהיה מחסידי חב"ד. בשנת תרכ"ו עלה ארצה עם דוד. התחנך בירושלים ביחד, בישיבה והתמיד בלימוד חסידות חב"ד, כמנהג אבותיו. הוסמך לרבנות ולשחיטה. היה גבאי החברה קדישא וממונה של כולל ווהלין. עסק במסחר ולאחר מספר שנים עבר ליפו והתיישב בשכונת 'נווה-שלום', שם נמנה על נכבדי העדה החב"דית. לעת זקנה השפיע על אחד מידידיו לתרום תרומה לבניית בית-הכנסת ברחוב מאה-שערים והיה גבאי בית-

מסע הרבי בארץ הקודש

הכנסת עד יום מותו בייזו מנחם-אב תרצ"ד. נקבר בבית-העלמין הישן בתל-אביב.

זוננפלד יוסף-חיים נולד בסלובקיה בשנת תר"ט. למד אצל היכתב סופרי. בתרל"ג עלה לארץ-הקודש. כשיסד הרב יהודה ליב דיסקין את בית דינו, פקד על הרב זוננפלד להיות ראש בית-הדין. היה נשיא בית היתומים 'דיסקין', הרב והמנהל של כולל 'שומרי החומות', יסד את שכונת 'בתי אונגארן' ועזר בהקמת 'מאה-שערים' ושכונות נוספות. יסד את תלמוד-תורה 'בני ציון' לילדי הספרדים ואחרי מלחמת-העולם הראשונה עמד בראש 'אגודת-ישראלי' ונלחם בציונים. כשנוסדה הרבנות הראשית, קיבל את התואר 'רב ואביד' לכל מקהלות האשכנזים כמשקל נגד לרבנות והיה רבה של ירושלים. נפטר בייזו אדר ב' תרצ"ב.

סייע לאדמו"ר הרי"צ להשיג את אשרות הכניסה לארץ. בעת שהותו של הרבי בירושלים נפגש עמו מספר פעמים, בביתו ובבית-המלון בו התאכסן הרבי.

זילברמן אברהם ליב נולד בצפת בתרמ"ט. הוסמך לרבנות ובתרס"ט נתקבל כדיין במשרד הרבנות. היה רבה של צפת.

עם בואו של אדמו"ר הרי"צ לצפת היה בין מקבלי פניו של הרבי.

זלמנוביץ דוד רופא מריגא. ממקורבי אדמו"ר הרי"צ. במכתב שכתב הרבי לריגא, בייזו ניסן תשי"א, כותב הרבי: "אתעניין לדעת משלום ר' דוד שיי' הרופא ורעיתו ולפרוש בשלום הטוב".

היה בין המלווים את אדמו"ר הרי"צ בנסיעתו ברכבת מביתו שבריגא.

חיימסון אלברט מנטיפיורי נולד למשפחה יהודית באנגליה בשנת תרל"ה. היה עורך עיתון לונדוני. בשנת תרפ"א הצטרף למינהל הבריטי בארץ ועד תרצ"ד היה מנהל מחלקת העלייה של ממשלט המנדט. בתוקף תפקידו הנהיג פיקוח קשה והגבלות על העלייה היהודית לארץ-ישראל. נפטר בשנת תשי"ד.

הסדיר לאדמו"ר הרי"צ מעמד של אחיימ ואיפשר את כניסתו של הרבי לארץ ויציאתו ממנה ללא בדיקות.

חפץ מרדכי מהעיר דיסנא. למד בישיבת 'תומכי-תמימים' בליובאוויטש, והיה 'חוזרי דא"ח' של אדמו"ר הרש"ב. לאחר חתונתו עם בתו של שוחט מהעיר ריגא עבר להתגורר בעיר, שם עסק בייצור טליתות ובשחיטה. מראשי איגוד 'אחות תמימים'. אחד החסידים המקורבים והמקושרים ביותר אל הרבי. מסור ונתון בלב ונפש לרבי ולבית הרבי. עבד לצידו של הרבי וסייע בכל פעולותיו להפצת היהדות ולטובת יהודי רוסיה שנותרו מאחורי מסך-הברזל. היה שד"ר של אדמו"ר הרי"צ בארצות-הברית בשנת תרצ"ג, ושהה שם כשלושה חודשים. נספה בשואה.

ליווה את אדמו"ר הרי"צ, בדרכו מריגא לארץ-הקודש, עד גבול לטביה.

חל"פ יעקב משה נולד בירושלים בכ"ט שבט תרמ"ג לאביו הרב זבולון. למד בעץ חיים ואצל הרב אברהם יצחק קוק שהסמיכו לרבנות. רב שכונת 'שערי חסיד'. ראש ישיבת 'מרכז הרבי' ומחבר ספרי הלכה ואגדה רבים. עוזרו ומקורבו של הרב קוק בכל פעולותיו הציבוריות.

היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים והשתתף בפגישותיו של הרב קוק עם הרבי.

לכסיקון

טברסקי אברהם-דב בנו של רבי מנחם נחום האדמו"ר מרחמסטריווקה. נולד בשנת תרכ"ב היה דמות אצילית, ידוע בקדושתו ומפורסם כבקי גם בפילוסופיה יהודית. נסתלק בכ"ט אב תשי"ה. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בכואו לירושלים והתקבל אצל הרבי ליחידות.

טברסקי דוד בנו של רבי מנחם נחום מרחמסטריווקה. נולד בשנת תרל"ב. חתנו של רבי אברהם יהושע השל מסקווירא. ידוע בלמדנותו הרבה ובכח הסברתו. נסתלק ב"ג תמוז תשי"י. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בכואו לירושלים והתקבל אצל הרבי ליחידות.

טברסקי מנחם נחום נולד בת"ר לאביו רבי יוחנן מרחמסטריווקה. עלה לירושלים ואחר פטירת אחיו, רבי מרדכי, בשנת תרפ"א מילא את מקומו באדמו"רות. שאר-בשרו של אדמו"ר הרי"צ. נסתלק בכ"ח שבט תרצ"ו.

נפגש עם הרבי מספר פעמים, בביתו ובבית-המלון בו התאכסן הרבי. נסע ללוות את הרבי, בצאתו מירושלים לתל-אביב, עד מוצא.

טוקצ'ינסקי יחיאל מיכל נולד בלחוביץ' בט"ו טבת תרל"ב לאביו ר' אהרן. בתרמ"ב נשלח לירושלים אל סבו. למד בעץ חיים ובת"ר נכנס לתפקיד מנהל הישיבה. תלמיד-חכם ועסקן ציבור שייסד שכונת רבות בירושלים. חבר הנהגת 'אגודת ישראל'. חיבר ספרים רבים ומאמרים רבים פרי-עטו פורסמו בעיתונים שונים. נפגש ביחידות עם אדמו"ר הרי"צ בבית-המלון בו התאכסן הרבי בירושלים.

יהודה בנימין יחזקאל נולד בבגדד בת"ר. בן תשע עלה עם הוריו שהתיישבו בירושלים. עסק במסחר. איש ישר ונאמן. הקדיש חלק גדול מזמנו ללמוד תורה. ניהל ישיבה ותמך בכספו ובכספים שקיבל מקרוביו העשירים שבהודו, משפחת ששון, במאות תלמידי-חכמים ועניי ירושלים. השיג כספים מבני משפחת ששון לבניין הקומה השנייה של בית-הכנסת של חב"ד בעיר-העתיקה וניהל בעצמו את עבודת הבניין עד סיום הבנייה. התנהג בחסידות ונקרא בפי-כל בשם 'החסיד'.

יהודיב אלישע יליד בוכרה. מסורת ירושלמית מספרת כי יהודיב וחתנו, ר' ישראל חפץ, ביקשו לבנות בית בירושלים בו יוכלו לקבל את פני המשיח. הבניין שבנו כונה בפי כל 'הארמון' והוא היה הבניין המפואר ביותר בשכונת הבוכרים. בתום מלחמת-העולם הראשונה נערך בבית סדר-פסח לחיילים היהודיים ששירתו בצבא הבריטי. בבית זה נערכה גם קבלת-הפנים לגנרל אלנבי. כיום משמש הבית (רח' עזרא 19) את המוסד החינוכי 'בית חנה', בו לומדות בנות חב"ד בירושלים. אדמו"ר הרי"צ ביקר בביתו ובבית אחיינו.

כספי מרדכי נולד בירושלים י"א ניסן תרמ"ה לאביו אברהם חיים זילברמן. למד בעץ חיים ואחר-כך לימודים כלליים. הקים סוכנות ביטוח גדולה ועמד בראשה. בתרפ"ה נתמנה לקונסול לטביה בארץ-ישראל. ממיסדי שכונת תלפיות בירושלים ויו"ר וגבאי בית-הכנסת שבשכונה. בפרעות תרפ"ט סיכן עצמו והציל את ספרי התורה מבית-הכנסת. עסקן ציבור בעל קשרים הדוקים עם השלטונות ומנהיגי הערבים. נפטר ה' אלול תשי"ז.

היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בכואו לירושלים.

מסע הרבי בארץ הקודש

לוי יוסף נולד בירושלים בשנת תרל"ח. למד בישיבות. היה חבר הוועד הלאומי, חבר ועד עדת הספרדים ונשיאה, חבר בית-הדין של העדה הספרדית ולבסוף מונה לראב"ד ולחבר מועצת הרבנות הראשית, נשיא בית-הרפואה 'משגב לדך' ועוד. נפטר בירושלים ט"ו אלול תש"ז.

הגיע אל אדמו"ר הרי"צ, לפני נסיעת הרבי לגליל, יחד עם הרב הראשי יעקב מאיר והתקבל עמו ל"יחידות".

לוי אריה נולד בעיירה אורלא שברוסיה-הלבנה בו' ניסן תרמ"ה. עלה לארץ-הקודש בתרס"ה והתקרב לרב אברהם יצחק קוק, שגם הסמיכו לרבנות. משנת תרע"ז ועד אחרית ימיו שימש כמשגיח-רוחני בישיבת 'עץ חיים' בירושלים. מפורסם בכינוי 'רב האסירים'. ניהל קשרי מכתבים עם כ"ק אדמו"ר שנהג היה לכתוב לו: "לכבוד הרב הצדיק...אוהב ישראל באמת..." נפטר ט' ניסן תשכ"ט.

הצטרף, יחד עם חתנו הרב שמואל אהרן יודלביץ, אל הרב קוק בעת שהגיע לפגוש את אדמו"ר הרי"צ בבית המלון בו התאכסן.

ליבא ישראל אשר מראשי 'כולל חב"ד' במשך שנים רבות וחתימתו מתנוססת על גבי מסמכים רבים. מראשי קהילת חב"ד בירושלים. אישתו שרה מצאצאי אדמו"ר הזקן.

מהממונים על מסע אדמו"ר הרי"צ בירושלים. חתם על מספר מודעות שפורסמו, מטעם כולל חב"ד, בעיתונים וברחובות העיר בתקופת המסע. הרבי ביקר בביתו.

ליברמן אלטר (משה ליפא) היה המגיה של הספר 'בונה ירושלים', שנדפס בירושלים בתרפ"ו, ובו מכונסים מאמרים של אדמו"ר הזקן, והוא שהעתיק את הדברים מכתב-יד-קודש ביגיעה רבה ובדיוק רב.

יסד את בית-המדרש החב"די הראשון בירושלים, בשכונת 'מאה-שערים'. היה ראש השוחטים בירושלים, שנים תר"ע-תר"פ.

בעת ביקורו של אדמו"ר הרי"צ בקבר-רחל, מונה על-ידי הרבי לקחת את הפדיונות-נפש מהקהל ולהעבירם אליו.

ליפקין יהושע נולד בח"י שבט תרס"ט בחברון לאביו ר' שמואל גרשון, מחסידי חב"ד. התייתם מאביו בגיל שבע. לאחר פטירת האב עקרה המשפחה לירושלים והוא הוכנס לבית-היתומים 'דיסקין'. כשבגר, למד ב'תורת-אמת'. מתלמידיו המובהקים של המשפיע הרב אלתר שימחוביץ. משפיע בבית-כנסת חב"ד ב'מאה-שערים'. עבד כפקיד למעלה מיובל שנים בבית-היתומים 'דיסקין'. נפטר בח"י מנחם-אב תשמ"ז.

נמנה על תלמידי 'תורת-אמת' שליוו את אדמו"ר הרי"צ בכל מסעותיו בארץ-הקודש. זכה לעמוד סמוך לרבי בעת תפילת מנחה ליד מערת-המכפלה.

ליפשיץ יצחק נולד בי"א אייר תרס"ז בעיירה קוטיץ שבפולין. עלה לארץ-הקודש בשנת תרפ"ה ונכנס ללמוד ב'תורת-אמת'. כעבור שנתיים הציע לו המשפיע הרב שלמה-זלמן הבלין את בתו מוסיא לאישה. לאחר החתונה התגורר בבית גיסו, הרב אלתר שימחוביץ. שימש קרוב ליובל שנים כשוחט בחדרה ואחר-כך חזר להתגורר בירושלים. דמות חסידית לדוגמא. נהרג בתאונת-דרכים בדי' מרחשוון תשנ"ז.

היה בין אלה שליוו את אדמו"ר הרי"צ בכל מסעותיו ברחבי ארץ-הקודש.

לנדא יעקב נולד בקורניץ בשנת תרנ"ג. נצר למשפחת רבנים מפוארת שהייתה קשורה לחב"ד בכל

לכסיקון

הדורות. למד ב'תומכי-תמימים' בעיירה ליובאוויטש, וזכה לקרובם של אדמו"ר הרש"ב ובנו אדמו"ר הרי"צ. היה שד"ר של אדמו"ר הרש"ב לייסד מקוואות. התמנה לפוסק ומורה-הוראה בחצרו של אדמו"ר הרש"ב. לאחר המהפיכה הקומוניסטית השתלב במלחמת הקודש של אדמו"ר הרי"צ במאמק לשמירת היהדות ברוסיה. בשנת תרפ"ח יצא מרוסיה. בשנת תרצ"ז התמנה לרבה של העיר בני-ברק, תפקיד בו כיהן כחמישים שנה. נפטר בשבת תשמ"ו. נקבר בחלקת חב"ד בהר-הזיתים בירושלים. ליווה את אדמו"ר הרי"צ במסעו לארץ-הקודש, מביתו של הרבי בריגא עד גבול לטביה.

מאיר יעקב נולד בירושלים בשנת תרט"ו. בתרס"ו, לאחר פטירת הרב יעקב שאול אלישר, נתמנה במקומו לחכם באשי של ירושלים וארץ-ישראל. מתנגדיו, בעיקר מקרב האשכנזים, לחצו לביטול המינוי והמינוי בוטל. מתרס"ז ועד סוף מלחמת-העולם הראשונה שימש כרב קהילת סלונקי. בתרפ"א, עם יסוד הרבנות הראשית, נבחר לרב הראשי הספרדי, לצדו של הרב קוק. בתרצ"ו נבחר לקדנציה שנייה, הפעם לצידי של הרב יצחק-אייזיק הרצוג. נפטר בשנת תרצ"ט.

שלח את אנשיו להקביל את פני אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים, נפגש עם הרבי מספר פעמים, בביתו ובבית-המלון בו התאכסן הרבי, ואף התלווה אל הרבי בביקורו במספר מוסדות תורה וחסד בירושלים.

מייברג יהודה נולד בשנת תר"נ בסרביה. קיבל חינוך תורני. עלה עם משפחתו בתרס"ה והשתקע בצפת. למד בישיבת הרידבי"ז. עסקן ציבור, סוחר, בעל בתי-חרושת ובית דפוס. גואל קרקעות. בתרפ"ה הקים את מלון 'מרכזי' והחל בפירסום סגולתיה של צפת כמקום מרגוע. חבר עיריית צפת משנת תרפ"ז. אדמו"ר הרי"צ התאכסן בבית המלון שבבעלותו בבואו לצפת.

מיילקובסקי אליהו אהרן היה רבה של חרקוב וחבר ועד הרבנים ברוסיה. בתחילת תרפ"ט יצא מרוסיה ובעלותו לארץ-ישראל התיישב בתל-אביב, בה הקים בית-דין-צדק. היה חבר בוועד הרבנים שפעלו למען יהודי רוסיה ונתם לסייע לפעילות העניפה של אדמו"ר הרי"צ, לעזור ליהודים שנתרו מאחורי מסך-הברזל. הרבי שיגר לו מכתבים ארוכים בנושא זה. נפגש עם אדמו"ר הרי"צ, מספר פעמים, בתל-אביב וליווה את הרבי עד תחנת-הרכבת בלוד.

מיכלין חיים מיכל נולד בעיירה חסלביץ שברוסיה בשנת תרכ"ז לאביו שרגא פיבוש. עלה ארצה עם הוריו בתרל"ו. למד ביחדרי' בחסלביץ ואחר-כך בעץ חיים. כל חייו עסק בצרכי-ציבור. היה מזכיר התיית וישיבת 'עץ חיים'. מזכיר ומנהל הלשכה של רבה הראשי של ירושלים, שמואל סלנט. מתרפ"ג מזכירו של הרב הראשי יעקב מאיר. מנהל בית-הרפואה 'משגב לדך', ייסד מוסדות רבים והיה חבר בהנהלותיהם. שימש כסופר של עיתונים רבים. חבר ועדות ציבוריות. בתרצ"ד עבר לפתח-תקווה. עמד בקשרי מכתבים עם אדמו"ר הרי"צ. נפטר ט"ו באב תרצ"ד.

היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים. התלווה אל הרב הראשי יעקב מאיר בפגישותיו עם הרבי. הרבי ביקר בימשגב לדך' שבהנהלתו.

נאה אברהם-חיים נולד בחברון, בשנת תר"נ, לאביו הרב מנחם-מענדל נאה. היה קשור לדודו, הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב ובצעירותו היה בן-בית אצל בעל הישדה חמד', הרב חיים חזקיה מדיני. עבר לירושלים, שם למד בישיבות. בהיותו בן 24 פרצה מלחמת-העולם הראשונה והוא הוגלה לאלכסנדריה. אחרי המלחמה יצא, בשליחות אדמו"ר הרש"ב, לשליחות בבוכרה. כששב לירושלים התמנה לרב עדת הבוכרים. חיבר ספרים רבים, ובראשם ספר 'קצות השלחן'. מחבר 'לוח כולל חב"ד'. מפורסם כגאון

מסע הרבי בארץ הקודש

ופוסק והיה ממקימי בית-הדין של אגודת-ישראל. נפטר בשנת תשי"ד, בגיל 64. ליווה את אדמו"ר הרי"צ במהלך שהותו בירושלים. ביומו האחרון בעיר העניק לו הרבי הסכמה על ספרו.

נאה יצחק נולד לאביו, הרב מנחם-מענדל נאה. מגדולי תלמידי החכמים בירושלים. ניחן בפיקחות רבה. אהוב על הבריות. עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה היה בין הגולים לאלכסנדריה. נשא לאישה את מרת באשה פרומה בת דודו, הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב. הופיע כל ימיו כטוען רבני. נפטר בשם טוב בירושלים ובה נקבר. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים, נכנס ליחידותי וכחתנו של הרב אליעזרוב שהה במחיצת הרבי בהזדמנויות שונות.

נאה מנחם-מענדל מראשי חסידי חב"ד בחברון וירושלים. נולד לאביו הרב משה צבי, רבה של העיר קאליסק. חתנו של רבי דובער אשכנזי, המכונה בפי החסידים 'ר' בערל קאליסקער' וגיסס של הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב והרב דוד צבי אריה שניאורסאהן. היה מהממונים ביכולל חב"ד. נפטר בירושלים בכ"ד אדר תר"צ. נסע לקבל את פני אדמו"ר הרי"צ, יחד עם גיסו הרב אליעזרוב, במצרים והתלווה אל הרבי משם בכל מסעותיו בארץ-הקודש. הרבי ביקר בביתו בירושלים.

סולובייצ'יק זלמן נולד בירושלים בחול המועד סוכות תרל"ה לאביו שמחה. למד בישיבות ואחר-נסע ללונדון, שם למד רוקחות. בשנת תרנ"ה הקים בית-מרקחת בשכונת 'מאה-שערים'. אחרי מלחמת-העולם הראשונה נתמנה למנהל היועץ הכללי. עסקן ציבור. פעל להקמת שכונות חדשות ובתי-כנסת. נפטר בירושלים בלי סיוון תשי"ב. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים.

סורנוגה ווידאל נולד בירושלים בט"ו תמוז תר"ל לאביו חיים דוד. היה מראשי העדה הספרדית בירושלים וחבר בית-הדין המשותף לספרדים ואשכנזים 'משמרת הקודש'. עסק בעבודה ציבורית ובמסגרת זו שיקם ושיכלל את בית-הקברות בהר-הזיתים בירושלים. כיהן כסגן נשיא העדה הספרדית. נפטר בירושלים בז' אדר ב' תשי"א. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים.

סלונים אליעזר דן נולד בחברון לאביו הרב יעקב-יוסף שהיה רבה האחרון של חברון, בשנת תשי"ס. ראש הקהילה היהודית בחברון. בנקאי ועיתונאי. בעל קשרים ענפים עם השלטונות וראשי התושבים הערביים. בפרעות תרפ"ט, בחיי מנחם-אב, נרצח בביתו עם אישתו חנה ובנו אהרן בן הארבע (שנפצע קשה ומת יומיים אחר-כך מפצעיו), הורי אישתו ועוד יהודים רבים שחיפשו מקלט בביתו מפני הפורעים. בנו, שלמה סלונים, שהיה בן פחות משנתיים ונפצע קשה אף הוא, היה היחיד שנתר בחיים מכל משפחתו.

אליעזר דן היה מי שהשיג מהמופת, בזכות קשריו, את אישורי הכניסה שאיפשרו לאדמו"ר הרי"צ להיכנס אל פנים מערת-המכפלה. ליווה את הרבי בעת ביקורו במערה.

סלונים יהודה ליב נלד בחברון לאביו זאב-דוב. בתחילת שנות ה-20 עבר לירושלים והחל לשקם

לכסיקון

את הריסות היישוב היהודי בעיר-העתיקה, ובכלל זה את בית-הכנסת 'צמח-צדק'. מאוחר יותר עבר להתגורר בימאה-שערים. ניהל, למעלה מ-50 שנה, את בית-כנסת חב"ד 'אהל יצחק' ובמקביל שימש כאחד הממונים של 'כולל חב"ד'. מעולם לא יצא לחו"ל. נפטר בכ"ד ניסן תשי"מ.

אדמו"ר הרי"צ נעתר לבקשתו לבקר בבית-כנסת על-שם 'צמח-צדק', ובמהלך שהותו של הרבי בירושלים נכנס ליחידות.

סלונים יעקב יוסף נולד בחברון בכ"ג סיוון תר"מ, לאביו שניאור-זלמן. דור חמישי לאדמו"ר הזקן. לאחר שאדמו"ר הרש"ב הקים את ישיבת 'תורת-אמת' בחברון נתמנה למזכיר הישיבה. לאחר הכיבוש הבריטי מונה לרב העדה האשכנזית בחברון, תפקיד בו כיהן עד מאורעות תרפ"ט. הטבח בחברון המיט שואה על משפחתו והוא זועזע ונשבר לגמרי בעקבות כך. מאז לא ידע נחמה והיה בעל יסורים וחולי, עד לפטירתו בי"ב תשרי תרצ"ז.

יצא בראש משלחת של חכמי הספרדים עד ליישוב 'מגדל עדר', כדי להקביל שם את פני אדמו"ר הרי"צ לקראת בואו לחברון.

יצא בראש משלחת עד ליישוב 'מגדל עדר', כדי להקביל שם את פני אדמו"ר הרי"צ לפני בואו לחברון והרבי התאכסן בביתו בעת שהותו בעיר.

סלונים לוי-יצחק נולד בערך בשנת תקצ"ג, לאמו הרבנית מנוחה-רחל ואביו הרב יעקב (כולי). עלה עם הוריו לארץ-הקודש בגיל 12. תלמיד-חכם ובעל נכסים. בעל השפעה גדולה ובלעדיו לא נעשה דבר בחברון. ראש העדה ומנהל כל עסקי 'כולל חב"ד'. נסע פעמיים לרוסיה ושהה בליובאוויטש. נפטר בחברון ג' ניסן תרנ"ה.

בהיותו בירושלים, נזכר אדמו"ר הרי"צ במה שסיפר לו, ר' לוי-יצחק, בביקורו בליובאוויטש אודות תשעה באב בירושלים.

סלונים מנוחה-רחל נולדה בי"ט כסלו תקנ"ט, לאביה האדמו"ר האמצעי, ביום בו יצא אדמו"ר הזקן ממאסרו. בשנת תר"ה, בעצת אדמו"ר 'צמח-צדק', עלתה לארץ-הקודש יחד עם בני משפחתה והתיישבה בחברון. ביתה הפך למרכז הרוחני של העיר ונחשבה לאם היישוב היהודי בחברון. כל תושבי העיר באו להתברך מפיה. סיפורי מופת רבים התהלכו בעיר על מעשי המופת שחוללה הרבנית. נסתלקה בכ"ד שבט תרמ"ח ונקברה בחברון.

סלונים מנחם יוסף נולד בחברון בשנת תרל"ב לאביו הרב מרדכי דובער. למד ביחדו ובישיבה בחברון. בשנת תרמ"ט עבר ליפו ועסק בחלפנות ובמסחר סיטונאי. היה ממייסדי הקהילה החב"דית ביפו ומייסד מספר אגודות צדקה וחסד. אחיו של הרב שניאור-זלמן, רבה של קהילת חב"ד בעיר. בשנותיו האחרונות התגורר ברמת-גן. נפטר ברמת-גן בי"ז מנחם-אב תשי"ב והובא לקבורה בבית-העלמין הישן בתל-אביב.

סלונים מנחם-מנדיל נולד ביפו בשנת תר"נ לאביו הרב שניאור-זלמן, רב הקהילה. חסיד וירא-שמים. היה מסור ליישיבת ליובאוויטש בתל-אביב ועסק רבות בתרכי-ציבור. מחסידי חב"ד בתל-אביב. חתנו של הרב אליהו-יוסף ריבלין, שהיה ממנהלי 'כולל חב"ד'.

סלונים מרדכי דובער נולד בשנת ת"ר לאמו הרבנית מנוחה-רחל ואביו הרב יעקב (כולי). בשנת

מסע הרבי בארץ הקודש

תרי"ד עלה עם הוריו לארץ-הקודש. שקדן ובעל מידות תרומיות. אמרו עליו שקלסר פניו דומה לשל אדמו"ר האמצעי. ניהל את 'כולל חב"ד' לאחר פטירת אחיו, הרב לוי-יצחק, והיה מעמודי התווך של קהילת חב"ד בחברון. ביקר בליובאוויטש, אצל אדמו"ר הרש"ב, בשנת תרנ"א. אביו של הרב שניאור-זלמן סלונים, רבה של יפו. נפטר בחברון ה' טבת תרע"ו.

סלונים עזריאל-זליג נולד בחברון לאביו זאב דב בשנת תרנ"ז. בהיותו צעיר הובא ללמוד בליובאוויטש והיה סמוך על שולחנו של אדמו"ר הרש"ב. למד בישיבות 'תומכי-תמימים' בליובאוויטש וחרסון, ובשנת תרפ"ב חזר לארץ. נסע ברחבי העולם במשך שנים רבות כשד"ר, ובשנים שלפני הסתלקות אדמו"ר הרי"צ מונה על-ידו למנהל 'כולל חב"ד'. ממייסדי מוסדות חב"ד בירושלים ושיכון חב"ד בעיר, ומראשי המשקמים של בית-הכנסת 'צמח-צדק' בעיר-העתיקה. נפטר בירושלים בשנת תשל"ב. בתחילת מסעו של אדמו"ר הרי"צ לארץ-הקודש שהה בשליחות בחו"ל, ונסע אל הרבי מוורשה לברלין, שם ניכנס ל'יחידות'. זוגתו, חיה ציפורה, הלכה עם בתה לראות את הרבי בבית-המלון בו שהה בירושלים.

סלונים שניאור-זלמן נולד בחברון בשנת תרכ"ב לאביו הרב מרדכי דובער סלונים. גאון בנגלה ובחסידות. נשא לאישה את בת-דודו הרב לוי-יצחק סלונים. בשנת תרמ"ה נסע לליובאוויטש ואדמו"ר הרש"ב קירבאותו מאוד ואף למד איתו חסידות. בחורף תרמ"ונסע עם אדמו"ר הרש"ב לימסע יאלטה, שם שימש כמלמד של אדמו"ר הרי"צ (שהיה בגיל שש). לאחר שחזר לארץ-הקודש, החלה חליפת מכתבים מלאי השכלה עמוקה בתורת החסידות, בינו ובין אדמו"ר הרש"ב. בתרי"ס מונה לרב הקהילה ביפו, בברכתו והסכמתו של אדמו"ר הרש"ב. כיהן כרב הקהילה בתל-אביב-יפו במשך 37 שנים, עד להסתלקותו בי"א תמוז תרצ"ו. נטמן בבית-העלמין הישן בתל-אביב. היה מהראשונים להם בישר אדמו"ר הרי"צ על כוונתו להגיע לארץ-הקודש. הרבי הגיע לביקור בביתו שבשכונת נווה שלום והם שוחחו זמן ממושך.

פאריז אברהם נולד בעיר בוברויסק בפורים תרנ"ד. למד ב'תומכי-תמימים' בעיירה ליובאוויטש. לאחר שיצא מרוסיה, בשנת תרפ"ו, עבר להתגורר בפתח-תקווה. בשנת תרצ"ט נסע לארה"ב, שם פעל להפצת יהדות. בשנת תשי"ט התמנה על-ידי אדמו"ר הרי"צ לשליח שיעביר למתיישבים בכפר-חב"ד ספר-תורה. היה בא-כוחו של ה'מרכז לענייני חינוך' בארץ-ישראל ונשא בתפקיד ה'מבקר' ברוב מוסדות חב"ד בארץ. מגדולי החסידים המקושרים לאדמו"ר רי"צ וכ"ק אדמו"ר. נפטר כ"ב אלול תשכ"ח. ליווה את אדמו"ר הרי"צ לכל מקום אליו נסע בארץ-הקודש. לפני בוא הרבי מכר פרדס ואת הכספים שקיבל תמורתו נתן לרבי. מוזכר גם ביומנו האישי של הרבי.

פודהרצר משה נולד בצפת בה' סיוון תרמ"ט לאביו אלעזר יעקב. התחנך בישיבות צפת. עזר לאביו בהקמת ישיבת בר-יוחאי ומושב-זקנים במירון ובגאולת קברו של רבי יוחנן הסנדלר וחורבת בית-הכנסת העתיק על-שם רשב"י. עסקן ציבור וחבר בוועדות וגופים שונים. יזם את סלילת הכביש מצפת למירון בשנת תרפ"ד. מראשי הקהילה היהודית בצפת ומירון. אדמו"ר הרי"צ ביקר בישיבת 'בר-יוחאי' ו'מושב-זקנים' שבהנהלתו ואף חתם את שמו בספר האורחים.

פויזנר שלום נולד בעיר באטורין שברוסיה, בי"א מרחשוון תרס"ב. בגיל 13 נשלח ללמוד בישיבת 'תומכי תמימים' בעיר ליובאוויטש. בתרפ"ה נשא לאישה את חיה צייטלין, גיטתו של הרב יחזקאל פייגין. לאחר השידוך עלו לארץ-הקודש והתחתנו בחיפה. התגורר בבלפוריה, ירושלים וראשון-לציון. היה שוחט.

לכסיקון

בשנת תר"צ נסעה המשפחה לארה"ב. בשנת תשי"ג, לאחר שנות נדודים בנסיונות למצוא את מקומו בארה"ב, שלח אותו אדמו"ר הרי"צ לנהל את ישיבת 'אחי תמימים' בפיטסבורג, תפקיד אותו מילא עד שנת תשמ"ח, אז עלה שוב לארץ-ישראל. נפטר בכ"ד כסלו תשנ"ה ונטמן בחלקת חב"ד בהר-הזיתים בירושלים.

ליווה את אדמו"ר הרי"צ בכל מסעותיו בארץ-הקודש. בעת ביקורו של הרבי בקבר-רחל מונה על-ידי הרבי לקחת את הפדיונות-נפש מהקהל ולהעבירם אליו. מוזכר ביומנו האישי של הרבי מספר פעמים.

פונדמינסקי רחל בתו של רבי משה בנו הצעיר של אדמו"ר הזקן. עלתה ארצה, על-פי פקודת אדמו"ר היצמח-צדק, בערך בשנת תר"ד עם בעלה הרב משה צבי ובני ביתם והתיישבו בחברון. מעמודי התווך של הקהילה החב"דית בחברון. נקברה בהר הזיתים בירושלים.

פייגין יחזקאל נולד בלוקימא, בערך בשנת תרנ"ה. למד בישיבת 'תומכי-תמימים' בעיר ליובאוויטש. נמנה על התלמידים שנשלחו לייסד את 'תורת-אמת' בחברון. משפיע ומנהל במספר ישיבות 'תומכי-תמימים' ברוסיה.

משנת תרפ"ו שימש כמזכירו האישי של אדמו"ר הרי"צ וניהל את הקשר המסועף עם החסידים, במיוחד אותם שגורשו מאחורי מסך הברזל. בתחילת מלחמת-העולם השנייה הצליח לעבור מוורשה לריגה, אך כל המאמצים להצילו משם ולהעבירו לארה"ב נכשלו. נרצח עם בני משפחתו בידי הנאצים בשנת תשי"ב, בריגה.

פלסר שניאור-זלמן נולד כ"א טבת תר"ה בגורודניה שברוסיה. למדן וסוחר. היה עוד מחסיד אדמו"ר היצמח-צדק. עלה ארצה בתרס"ט. חסיד חב"די נלהב. התפלל עד שנותיו האחרונות בבית-כנסת חב"ד שברחוב עין-יעקב בשכונת נווה שלום בתל-אביב-יפו, שם ישב גם יומם וליל ועסק בתורה ובתפילה. אירגן שיעורי חסידות למתפללים. ידוע בנדבנותו. בשנים האחרונות לחייו התגורר בשכונה מרוחקת והיה עושה דרכו בשבתות עד בית-כנסת חב"ד וכל הדרך היה אומר משניות בעל-פה. נפטר בז' אדר תרצ"ז בירושלים.

פרומקין גד נולד בשנת תרמ"ז לאביו ר' ישראל דב. השופט היהודי היחיד ששימש במשרת שופט עליון תחת ממשל המנדט הבריטי. ממקימי שכונת רחביה. עמד בקשרי מכתבים עם אדמו"ר הרי"צ ועם כ"ק אדמו"ר. נפטר בשנת תשי"ב. אדמו"ר הרי"צ ביקר בביתו ונסעו יחדיו, באותה מכונית, מירושלים לתל-אביב. נסע עם הרבי גם מתל-אביב לרחובות.

פרומקין ישראל דב נולד ברוסיה בשנת תרי"א, לאביו אלכסנדר סנדר שהיה חסיד חב"ד. עלה לירושלים בתרכ"א. נוסף על השכלתו התורנית, למד שפות ולימודי חול. עורך עיתון 'חבצלת'. עמד בקשרי מכתבים עם אדמו"ר הרשב"ב. נפטר בכ"ד אייר תרע"ד ונטמן בחלקת חב"ד בהר-הזיתים בירושלים.

פרוש (גליקמן) משה נולד בירושלים בתרנ"ד. למד ב'עץ חיים'. בזיווג שני נשא לאישה את פייגא טובא בת למשפחת חיימסון החב"דית. יסד בתי-חינוך רבים, השתתף בעיתון 'קול ישראל', חבר בהנהלות של מוסדות וגופים רבים, מנהל מרכז אגודת-ישראל בארץ. היה סגן ראש עיריית ירושלים. עמד בקשרים עם אדמו"ר הרי"צ, ופגש בו לראשונה בתרפ"ח, לאחר שהרבי יצא מרוסיה.

מסע הרבי בארץ הקודש

עם בואו של הרבי לארץ-הקודש נסע לקבל את פניו בתחנת-הרכבת בלוד, והתלווה אל הרבי בסיווריו במוסדות התורה בירושלים.

צופיון שלמה נולד בבוכרה בשנת תרל"ו. ביקר בארץ לראשונה בשנת תרס"ב וישב בה מספר חודשים. אחרי שנתיים שב לירושלים וייסד בה ישיבה על-שם אביו. הרבה ביציאות למסעות עסקים במסחר באריגים. בימי המהפכה הרוסית הפסיד את רוב הונו, ובשנת תרפ"א התיישב ישיבה של קבע בירושלים. זקני העדה הבוכרית מינו אותו לנשיא העדה ולאפוטרופוס על נכסי השכונה. נפטר י"ב אלול תרצ"ו.

היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים, ועמד, כנשיא העדה, בראש זקני העדה כשהרבי בא לבקר בשכונתם.

ציבלין יהושע נולד בטרופי שברוסיה בשנת תרל"ז לאביו הרב אהרן דוד, חסיד חב"ד. למד בישיבה ואחר-כך למד את מקצוע הדפוס והכריכה. גויס לצבא הצאר. בתרס"ג התחתן עם בת דודו אסתר אלקה, בתו של החסיד יהושע נחום אטקין. בתרע"ד עלה לארץ-ישראל והתגורר ביפו. היה לאחד התושבים הראשונים ברמת-גן, שם כיהן כחבר בוועד היישוב. בשנים תרפ"ח-תרצ"ב שימש כחבר המועצה המקומית. קבע בביתו את המניין החב"די בעיר וברבות הימים הקים בית-כנסת במגרשו ופעל לביסוס הקהילה החסידית בעיר. נפטר בטי' באב ת"ש.

קוק אברהם יצחק נולד בלטביה בשנת תרכ"ה. עלה לארץ-ישראל בשנת תרס"ד. שימש כרב ראשי ביפו, והחל מתרפ"א ועד לפטירתו בשנת תרצ"ה כיהן כרב הראשי האשכנזי לארץ-ישראל, לצידו של הרב יעקב מאיר. בתרפ"א יסד את ישיבת 'מרכז הרב קוק' בירושלים, פרסם ספרי הלכה ועיון רבים. על שמו כפר הרא"ה ורחובות רבים ברחבי הארץ. משנתו הושפעה במידה רבה מהקבלה. נחשב להוגה-הדעות של תנועת 'המזרחי'.

סייע לאדמו"ר הרי"צ להשיג את אשרות הכניסה לארץ. בעת שהותו של הרבי בירושלים נפגש עמו שלוש פעמים, בביתו ובבית-המלון בו התאכסן הרבי.

קוק זובער נולד בלטביה בתר"ל. אחיו של הרב אברהם יצחק קוק. שימש כרב בקהילת קרוק וכרב ביליסאבטגראד. לאחר השתדלויות רבות, שנמשכו שנים, עלה לארץ-ישראל בשנת תרפ"ה. מונה לרבה הראשי של עפולה ואחר-כך הקים וניהל את מכון 'הרי פישלי' לתלמוד בירושלים. ערך מספר ספרים. השתתף בפגישותיו של אחיו הרב קוק עם אדמו"ר הרי"צ.

קוק צבי יהודה נולד בזימל, פלך קובנה, בט"ו ניסן תרנ"א לאביו הרב אברהם יצחק. למד בבית אביו ועלה ארצה עם הוריו בתרס"ד. למד ביתורת חיים. פעל לצד אביו ביסודה וארגונה של ישיבת 'מרכז הרב'. חיבר ספרים רבים. עסק בסידור והתקנת ספרי אביו לדפוס. לימים עמד בראש הישיבה וירש את מקום אביו כמנהיג רוחני. השתתף בפגישות אביו הרב קוק עם אדמו"ר הרי"צ. במכתב הרבי לרב קוק לאחר נסיעתו מהארץ מבקש הרבי למסור לו 'פרישת שלום'.

קוק רפאל נולד בליטא בשנת תר"ס. בנו של הרב זובער קוק. עלה ארצה עם אביו בשנת תרפ"ה. היה מקורב מאוד לדוד, הרב הראשי, ויצק מים על ידיו שנים רבות. רבים משיעוריו ושו"ת של דודו סודרו

לכסיקון

ונתחברו על-ידו. החל משנת תשי"ח שימש כרב הראשי של טבריה. בנו, הרב שמחה קוק, הוא רבה הראשי של העיר רחובות. השתתף בכל פגישותיו של דודו הרב קוק עם אדמו"ר הרי"צ.

קלאצקין אליהו נולד בליטא לאביו נפתלי הרץ בעל 'איילה שלוחה' שנסע עוד אל אדמו"ר היצמח-צדק. כיהן כרבה של לובלין ובשנת תרפ"ה עלה לארץ-הקודש. תלמיד-חכם. חיבר מספר ספרים. השתייך לקנאים בירושלים. נפטר בכ"א אייר תרצ"ב ונקבר בהר-הזיתים. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים.

קלונסקי שלמה זלמן נולד בחברון בשנת תר"ס, לאביו ר' לוי אליעזר, שהיה מראשי חסידי חב"ד בחברון. למד ב"תורת-אמת" בחברון. עבר להתגורר בירושלים, שם היה פקיד ב'בנק חברון' ולמעלה מ-30 שנה עבד בבנק א"י-ברטניה והיה מנהל הסניף התל-אביבי. פעיל בענייני ציבור וחסד, ממקימי שכונת קרית משה. הקים והפעיל מספר קופות גמ"ח. היה מפורסם ביושרו ובאחריותו. נפטר ח"י אדר א' תשד"מ.

התלווה אל אדמו"ר הרי"צ בעת ביקורו בחברון ונמנה על הבודדים שהורשו להיכנס למערת-המכפלה יחד עם הרבי.

קסטל מאיר שמואל נולד בחברון, בשנת תר"כ לאביו אליעזר. התפרסם כבקי בש"ס ופוסקים בגיל צעיר. גיסו של הרב הראשי יעקב מאיר. יצא כשד"ר לחו"ל ואחר-כך עסק במסחר והתליח מאוד. בתר"ע מונה לרב, חבר בית-הדין של העדה הספרדית בחברון. בתרפ"א נבחר לעמוד בראש ועד העיר של יהודי חברון. נרצח בביתו בפרעות תרפ"ט ביום ח"י מנחם-אב. יצא בראש משלחת של חכמי הספרדים עד ליישוב 'מגדל עדר', כדי להקביל שם את פני אדמו"ר הרי"צ לקראת בואו לחברון.

ראזין יוסף נציג אירגון 'הגיונטי' ברוסיה בתקופה בה נאסר אדמו"ר הרי"צ. תפקידו הרשמי היה טיפול בסיוע הגשמי ליהודי רוסיה, אך הוא ראה מחובתו לשפר גם את מצבם הרוחני. כשהחל לתמוך בפעולותיו של הרבי, הפר את ההסכם עם השלטונות הקומוניסטיים ונאלץ לפעול במחתרת, בזהירות ובחשאיות. בתכתובת המחתרתית של הרבי והחסידיים היה כינויו: 'שושנה'. הסיכונים שנטל לא הרתיעו אותו, והוא היה שותף פעיל בעבודה המחתרתית של הרבי. אדמו"ר הרי"צ שיגר אליו מברק בהיותו בירושלים, עליו חתמו הרב קוק, הרב מאיר והרב מייליקובסקי, בקשר לסיוע ליהודי רוסיה.

ראטה אהרן מייסד שושלת רבי אהרלה. נולד בשנת תרנ"ד באונגוואר. תלמידם של רבי ישכר דב רוקח מבלו, רבי צבי אלימלך מבלאזוב ורבי ישראל מויזניץ. נתמנה לאדמו"ר למרות שלא בא משושלת אדמו"רים. חיבר ספרים רבים. התגורר בפעסט, סטמור, ירושלים וברגסאס. נסתלק בו' ניסן תשי"ז בירושלים.

קיבל את פני אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים, השתתף בהתוועדות שערך הרבי בשבת בבית-המלון בירושלים, ובמוצאי-שבת נפגש עמו ב'יחידות'.

רוטשטיין מנחם מנדל גביר גדול מוורשה, שסחר ביהלומים ואבני-חן. מהקורבים ביותר אל

מסע הרבי בארץ הקודש

אדמו"ר הרי"צ. תמך בעין יפה במוסדותיו של הרבי. נמנה על חברי הוועדה המנהלת של ישיבת יתומכי-תמימים בוורשה. ישנם מכתבים רבים מהרבי אליו. בחורי הישיבה בוורשה היו הולכים אל ביתו, ברחוב מרשלקובסקה מס' 140, לבקרו ולסעוד על שולחנו ואף היו חוזרים אצלו על מאמרי חסידות. כשנפטר הלכו כל תלמידי הישיבה בוורשה להלוויתו. לפני יציאתו למסע שיגר אליו אדמו"ר הרי"צ מכתב אודות הנסיעה לארץ-הקודש, וכששב הרבי אחרי המסע, הגיע יחד עם כ"ק אדמו"ר, לפוגשו בבאדען שבגרמניה.

רוקח ישראל נולד ביפו בשנת תרמ"ט. חבר מועצת עיריית תל-אביב משנות ה-20 וממלא-מקומו של ראש העיר הראשון, מאיר דיזינגוף. עם מותו של ראש העיר, מונה לתפקידו שמשך עד שנת תשי"ג. חבר בכנסת הראשונה, השנייה והשלישית ושר פנים בשנים תשי"ג-תשט"ו. נפטר בשנת תשי"ט. הגיע אל המלון בו התאכסן אדמו"ר הרי"צ בתל-אביב, יחד עם משלחתו, כדי לקבל את פני הרבי.

ריבלין אליהו יוסף נכד בעל 'אהלי יוסף'. תלמיד-חכם ועוסק בתורה, קופאי בבנק אפי"ק בחברון וממנהלי 'כולל חב"ד'. מחותנו של הרב שניאור-זלמן סלונים מיפו. נפטר בירושלים בכ"ט טבת תרצ"ז.

ריבלין אלתר נולד בנברדוק בתרכ"א, לאביו אברהם דב דאראגאוו, ממשפחה של גדולי חסידי חב"ד. בתרכ"ג עלתה המשפחה לטבריה ואחר-כך עברה לחברון, שם נמנתה על משפחות חסידי חב"ד. למד תורה וחסידות וונודע כעילוי. נשא לאישה את חאשא ליפשה ממשפחת ריבלין החב"דית, שהייתה נכדתו של הרב שמעון מנשה חייקין, רבה של חברון, ומאז נקרא בשם משפחת חותנו. איש עסקים ונקאי. עסק רבות גם בפעילות ציבורית. מחסידי חב"ד בירושלים. נפטר בכ"ד מרחשוון תרצ"א.

ריבלין הלל נולד בח"י אדר תר"מ בירושלים לאביו יוסף, שהיה מנהל ומייסד הוועד הכללי יכנסת ישראל, המוסד הראשי של העדה האזכרית בירושלים. למד ביעץ חיים. הלך בעקבות אביו וכיהן בהנהגת הוועד הכללי והיה מראשי היישוב היהודי בעיר. מבוני ומתיישבי שכונת 'אחוה' בירושלים והכפר 'נהו יעקב' הסמוך לירושלים. עסקן ציבור ובעל בית מלון. נפטר בווינה ב' אלול תרצ"ה ונקבר בכ"ד. היה בין מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בבואו לירושלים.

רייכמן משה יהודה מתלמידי ישיבת 'תורת-אמת'. חתנו של הרב שלמה-זלמן הבלין וגיטו של המשפיע הרב אלתר שימחוביץ'. לימים משפיע ב'תורת אמת'. נפטר ערב פסח תשל"א. ליווה את אדמו"ר הרי"צ יחד עם קבוצה מתלמידי ישיבת 'תורת-אמת' בכל מסעותיו בארץ-הקודש.

שזר שניאור זלמן (רובשוב) נולד בר"ח כסלו תר"נ במיר שבפלך מינסק לאביו ר' יהודה ליב. במנחם-אב תרע"א עלה לארץ-ישראל ועבד בתחילה כפועל חקלאי. סופר ועיתונאי, עסקן ציבור, ולימים ראש הסוכנות, חבר-כנסת, שר החינוך הראשון ונשיא המדינה. נפגש עם אדמו"ר הרי"צ בארה"ב וביקר מספר פעמים אצל כ"ק אדמו"ר, אותו ראה כמורו ורבו. השתתף בהתוועדות וזכה ל'יחידות' ארוכות. הספר 'נשיא וחסידי' מגולל את מערכת יחסיו המיוחדים במינם עם אדמו"רי חב"ד. נפטר בשנת תשל"ד. היה בין אלפי מקבלי פניו של אדמו"ר הרי"צ בתל-אביב ושמע, באותה הזדמנות, מאמר חסידות מפי הרבי.

לכסיקון

שטאמפר יצחק שלמה נולד בירושלים בבי' מנחם-אב תרל"ז, לאביו יהושע, שהיה ממיסדי פתח-תקווה. למד בישיבות בירושלים ובהונגריה. אחרי מלחמת-העולם הראשונה נבחר לראש ועד המושבה ואחר-כך עמד בראש העירייה. היה חבר הנהלות בחברות וגופים רבים. פעל למען ייסודם וקיומם של מוסדות החינוך החרדי והתורני בעיר. כשהגיע אדמו"ר הרי"צ לביקור בפתח-תקווה היה בין מקבלי פניו. הרבי ביקשו להקים חדר ישי' במקום והבטיח למלאות את בקשת הרבי.

שימשי צבי נולד באוקראינה בשנת תרל"ח לאביו אברהם, תלמיד-חכם חסיד חב"ד וסוחר אמיד. קיבל חינוך תורני-חסידי והתמחה במסחר לצד אביו. עלה לתל-אביב מספר שנים לאחר מלחמת העולם-הראשונה. השתתף ביסוד בית-הכנסת של חסידי חב"ד ברחוב יבנה. נפטר בתל-אביב בי"א אדר תש"א.

שמוטקין יוסף נולד בליטא בשנת תרמ"ט לאביו החסיד משה-דובער. עלה לארץ-ישראל בשנת תרפ"ה והתיישב בראשון-לציון. היה מסוחר הנדל"ן הראשונים בעיר. משרד העסקים שלו שימש גם לפעילות ציבורית, בעיקר של חסידי חב"ד. בנה את בית-הכנסת של חסידי חב"ד בראשון-לציון ותרם מגרשים לבניית ישיבת חב"ד בעיר ולמוסדות תורה אחרים. היה חבר מועצת המושבה וראש הסיעה החרדית בעיר. נפטר בשנת תשל"ט. היה שליח-הציבור כשאדמו"ר הרי"צ התפלל בכותל-המערבי. ליווה את הרבי במסעותיו בארץ-הקודש והרבי מזכירו ביומנו האישי.

שמחוביץ' אלתר נולד בעיר פאטשאפ בערך בשנת תרנ"ה. תלמיד בישיבת יתומכי-תמימים בעיר ליובאוויטש. נמנה על התלמידים שנשלחו על-ידי אדמו"ר הרש"ב לייסד את יתרת אמת' בחברון. מונה למשפיע בישיבות יתומכי-תמימים בשעצדרין, רוסטוב ובוורשה. עלה ארצה ובמשך כ-12 שנים שימש כמשפיע ביתרת-אמת' בירושלים. חתנו של הרב שלמה-זלמן הבלין. דמות אגדתית בחב"ד. מפורסם בשל עבודת ה' המיוחדת שלו. נפטר ז' ניסן תרצ"ט.

התלווה אל אדמו"ר הרי"צ בכל מסעותיו ברחבי ארץ-הקודש, ונסע במכוניתו של הרבי. את מאמרי החסידות שאמר ורשם הרבי בארץ-ישראל מסר לידיו. היחיד שנשאר ללון עם הרבי וחתנו בבית-המלון בצפת. בעת ביקורו של הרבי בקבר-רחל מונה על-ידי הרבי לקחת את הפדיונות-נפש מהקהל ולהעבירם אליו. מוזכר ביומנו האישי של הרבי מספר פעמים.

שמרלינג בת-שבע נולדה ברוגאצ'וב ברוסיה-הלבנה בניסן תרי"א. עלתה עם אמה בתרכ"ז לחברון, שם נישאה בתרכ"ט ליחיאל אביגדור שמרלינג, מראשוני חסידי חב"ד שהשתקעו ביפו. עזרה למוסדות צדקה וחסד. אספה כסף לכתובת ספר-תורה, שהוכנס לבית-הכנסת של חב"ד בשכונת נווה-שלום. הצטיינה בכוח זיכרון נפלא עד יומה האחרון. נפטרה בגיל 91, בשנת תש"ב.

שמרלינג יוסף מנדל בן משפחת שמרלינג מחברון. קיבל את חינוכו ביחדרי ואח"כ למד בעץ חיים והוסמך להיות שוחט. תלמיד מובהק של הרב מלובלין זצ"ל. נשא לאישה את שטערנא, בתו של הרב מרדכי דובער סלונים (בנה של הרבנית מנוחה-רחל). בתרי"ט עבר ליפו ושימש כשוחט של הקהילה החסידית בה כיהן גיסו, הרב שניאור-זלמן סלונים, כרב. חבר החברא-קדישא ועוסק בצרכי ציבור. מעמודי התווך של היישוב החב"די בתל-אביב.

מסע הרבי בארץ הקודש

שניאור-זלמן אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד. נולד חיי אלול תקי"ה בעיירה ליאזני שברוסיה-הלבנה. בתק"כ נשא אישה והוציא חלק מכספי הנדוניה לקניית קרקעות ליהודים העוסקים בעבודת אדמה. בתקל"ד נסע בפעם הראשונה אל יהמגיד ממזריטש. בתקל"ז נתמנה למגיד בליאזני. בתקל"ח התחיל לסדר, על-פי הוראת רבו המגיד ממזריטש, את השולחן-ערוך, המפורסם בתפוצות ישראל ישולחן-ערוך הרבי. בתקל"ב גיבש את שיטתו בחסידות בשם חב"ד. בתקל"ז ביקש לעלות לארץ-ישראל יחד עם רבי מנחם-מענדל מוויטבסק, אולם בדרכו לשם נכנע להפצרות חבריו לשוב לרוסיה, כדי להיות מנהיג לקהל החסידים. בתקנ"ז הדפיס את ספרו 'התניא'. בא' חול המועד סוכות תקנ"ט נאסר ונכלא בפטרבורג, בעקבות הלשנה זדונית, ובי"ט כסלו אותה שנה שוחרר ממאסרו. יום זה נקבע על-ידי החסידים ליום-טוב בכל שנה. בתקס"א עבר לליאדי. באלול תקע"ב עזב את ליאדי עם כל בני משפחתו וברח מפני גייסותיו של נפוליון. בכ"ד טבת תקע"ג נסתלק ונטמן בעיר האדיטש.

שניאורסאהן אברהם חותנו של אדמו"ר הרי"צ. נולד בסיוון תרי"כ בליובאוויטש, לאביו האדמו"ר ישראל נח מנעזין, בנו של אדמו"ר היצמח-צדק. בשנת תרל"ה נשא לאשה את הרבנית יוכבד. לאחר חתונתו התיישב בקישנוב, שם ישב על התורה ועל העבודה. מפורסם בצדקותו, חסידותו וענוותנותו. לאחר הסתלקות אביו סרב להפצרות החסידים לשמש באדמו"רות ונשאר בקישנוב. לפרנסתו עסק במסחר. בתו, הרבנית נחמה-דינה, הייתה זוגתו של אדמו"ר הרי"צ. השתתף בחתונתו של כ"ק אדמו"ר בוורשה. הסתלק ביום ב' מרחשוון תרח"צ ונקבר בבית-הקברות בקישנוב. אדמו"ר הרי"צ מזכירו ביומנו האישי מספר פעמים במהלך המסע בארץ-הקודש.

שניאורסאהן אברהם זלמן שם משפחתו המקורי קזרנובסקי. דודו, הרב יהודה ליב סלונים, העלה אותו ארצה והשיא לו את בתו לאישה. היה ידוע כבעל כשרון גדול. כינוי במשפחה היה ז'מקע. הסב את שמו לשניאורסאהן לאחר שבשל מעשה שקרה נאלץ להחליף את שמו מאימת השלטונות. צאצאיו הם משפחות שניאורסאן בירושלים וכפר-חב"ד ומשפחות גרונר. עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה והגלייתם של רוב בני היישוב, נשאר להתגורר, במשך ימי המלחמה, בבית-כנסת 'צמח-צדק' ושמר על המקום. דודו, אחי אביו, של הרב שלמה-יהודה ליב אליעזרוב. נפטר בירושלים כ"א סיוון תרצ"ד.

שניאורסאהן דוד צבי אריה נולד בירושלים לאביו הרב שניאור-זלמן שניאורסאהן (מפורסם בכינוי ישזב"ני על-שם סיפרו 'נימוקי שזב"ני'), בנם של הרבנית שרה-רבקה (בתו של רבי משה, בן אדמו"ר הזקן) ובעלה הרב נחום יוסף שניאורסאהן. גאון גדול ובקי עצום. חתנו של החסיד הרב דובער קליסקר וגיסם של הרבנים שלמה יהודה ליב אליעזרוב ומנחם-מענדל נאה. בעל הדרת פנים. עורך-דין תלמודי והופיע, בין היתר, כעורך-דין בבתי-הדין המוסלמיים. זכה לפירסום בינלאומי לאחר שפתר בעיה משפטית מסובכת. היה נתין איטלקי. בתקופת מלחמת-העולם הראשונה גורש לאלכסנדריה, שם נשאר. היה עשיר מופלג, בעל נכסים רבים. גאל את קברי הסנהדרין וחלקות רבות בירושלים. נפטר בכ"ז מנחם-אב תשי"ח והובא לקבורה בסנהדריה, ירושלים.

אדמו"ר הרי"צ ביקר בביתו שבאלכסנדריה ומביתו גם סיפקו לרבי את מזונו. כשחזר הרבי מהמסע בארץ-הקודש לאלכסנדריה, קיבל את פני הרבי בתחנת-הרכבת, ואחר-כך גם התקבל ליחידותי בה שוחח עם הרבי בקשר לקברי הסנהדרין. אביהם של שניאור-זלמן ומשה-יצחק שליוו את הרבי לאורך כל המסע.

שניאורסאהן חיה-מושקא נולדה בבביוביטש (ליד ליובאוויטש) בכ"ה אדר תרס"א לאביה

לכסיקון

אדמו"ר הרי"צ. מילדותה ספגה קדושה בבית סבה ואביה שחיבבו אותה באופן מיוחד. בהיותה ברוסיה באה בקשר שידוכין עם כ"ק אדמו"ר. החתונה התקיימה ב"יד כסלו תרפ"ט בוורשה. התגוררה עם בעלה הרבי בברלין עד עלות הנאצים באביב תרצ"ג ואז עברו לפאריז. בשנת תשי"א, בכ"ח סיוון, הצליחו להגיע בנסי-ניסים לארה"ב. הצטיינה בלמדנותה ופיקחותה הרבה. הסתלקה בכ"ב שבט תשמ"ח. נטמנה ליד ציון סבתה, הרבנית שטערנא-שרה ומול ציון אביה. בדרכו לארץ-הקודש, נפגשה עם אביה אדמו"ר הרי"צ בברלין. אביה מזכירה פעמים מספר ביומנו האישי במהלך המסע.

שניאורסון לוי-יצחק נולד ברוסיה בשנת תרמ"ט לאביו ר' שניאור צבי. למד בחדרים. עלה ארצה בתרס"ד. חזר לרוסיה ללימודים כללים. היה פועל בחדרה והשתתף בהגנה על ישובים. נאסר פעמיים על-ידי השלטונות באשמת בגידה ויצא זכאי במשפט. הצטרף למחתרת 'נילי' והיה זה שנתן את שם האירגון. התגייס לצבא הבריטי והשתתף בכיבוש הארץ מידי התורכים. היה עסקן ציבור ואחר-כך חזר לחדרה ועסק בפרדסנות.

באגרת-קודש מ"ט תמוז תשי"א, כותב אדמו"ר הרי"צ לרב יצחק ליפשיץ מחדרה: "מה שלום קרובי משפחתינו יחיו הדרים בחדרה, יפרוש בשלומם וימסור להם את ברכתי בגשם וברוח".

שניאורסאהן מנחם-מענדל אדמו"ר היצמח-צדק. נולד ערב ראש-השנה תקמ"ט לאביו רבי שלום-שכנא ולאמו, הרבנית דבורה-לאה, בתו של אדמו"ר הזקן. התחנך אצל סבו. בתקיע מבר לידו סבו את ההתעסקות בצרכי-ציבור. נשא לאישה, בשנת תקס"ג, את בתו של דודו האדמו"ר האמצעי. לאחר הסתלקות חותנו, בתרפ"ח, קיבל את נשיאות חב"ד. נאסר מספר פעמים על-ידי השלטונות. פעל רבות למען הצלת ילדי היקנטוניסטים. מפורסם כגאון בכל חלקי התורה. מכונה היצמח-צדק על-שם ספריו. נסתלק ב"ג ניסן תרכ"ו בעיירה ליובאוויטש.

שניאורסאהן מנחם-מענדל כ"ק אדמו"ר. נולד בניקוליב שברוסיה ב"א ניסן תרס"ב לאביו רבי לוי יצחק ולאמו הרבנית חנה. בילדותו עקר עם הוריו ליקטרינוסלב שבאוקראינה, שם נתמנה אביו לרב. אביו הגאון היה מורו ורבו בנגלה ובנסתר במשך שנים רבות. בהגיעו למצוות כבר נחשב לעילוי. נפגש עם חותנו, אדמו"ר הרי"צ, ברוסטוב שברוסיה בשנת תרפ"ג. האדמו"ר שם את עינו על הצעיר העילוי ובחר בו לחתן עבור בתו השנייה, הרבנית חיה-מושקא. עבד לצד חותנו במערכה על שמירת גחלת היהדות ברוסיה הקומוניסטית. ב"יד כסלו תרפ"ט, לאחר יצאתם מרוסיה, נערכה חתונתם בוורשה שבפולין. למד באוניברסיטאות ברלין ופאריז. בתשי"א ניצל, יחד עם הרבנית, מאירופה הכבושה ובניסים גדולים הצליח להגיע לארה"ב. עם בואו נרתם מיד לעבודת הכלל לצד חותנו. לאחר הסתלקות חותנו, האדמו"ר הרי"צ, ב"י שבט תשי"י, עלה על כס נשיאות חב"ד, כאדמו"ר השביעי. מפורסם בפי-כל בשם 'הרבי מליובאוויטש' או בקיצור - 'הרבי'.

התלווה לאדמו"ר הרי"צ מברלין עד ברינדיזי שבאטליה. כששב חותנו הרבי מארץ-ישראל לאירופה, הצטרף אליו שוב חתנו כ"ק אדמו"ר, עד נסיעתו של אדמו"ר הרי"צ לארה"ב. מוזכר פעמים רבות ביומנו האישי של הרבי בעת המסע בארץ-הקודש.

שניאורסאהן מנחם-מענדל נולד ברוסיה באלול תר"נ לאביו שניאור צבי ועלה עמו ארצה. אחרי פרוץ מלחמת-העולם הראשונה הצטרף יחד עם אחיו לוי-יצחק למחתרת 'נילי' ועשה בה שירותים רבים לטובת צבאות הברית נגד צבאות התורכים והגרמנים. כשנחשפה המחתרת, ב-1917 נאסר ונכלא בנצרת

מסע הרבי בארץ הקודש

וסבל עינויים, אך לא הודה. ברח מהכלא והצליח להגיע אל הצבא הבריטי, בו התקבל לשרות. כיהן כחבר ועד המושבה חדרה.

באגרת-קודש מייט תמוז תשי"א, כותב אדמו"ר הרי"צ לרב יצחק ליפשיץ מחדרה: "מה שלום קרובי משפחתנו יחיו הדרים בחדרה, יפוש בשלומם וימסור להם את ברכתי בגשם וברוח".

שניאורסאהן משה יצחק נולד בירושלים לאביו הרב דוד צבי אריה בשנת תרנ"ד. נשא לאישה את חיה דבורה, בתו של הרב אהרן שמחה בלומנטל. לא השאירו ילדים. גידלו את יתומי אחיו, שניאור-זלמן, ואחותה (הוא ואחיו נישאו לשתי אחיות). נפטר בשנת תשי"ח. דודיו היו הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב והרב מנחם-מענדל נאה.

ליווה את אדמו"ר הרי"צ, יחד עם אחיו שניאור-זלמן, במהלך מסעו בארץ-הקודש ובמצרים. הסיע את הרבי בתל-אביב. היה עם הרבי ממש עד שיצא חזרה לאירופה. מוזכר פעמים רבות ביומנו האישי של הרבי אודות המסע. היה סוחר ואיש-עסקים עשיר ובעזבונו מכתבים רבים ממזכירו של הרבי, הרב יחזקאל פייגין, המעידים כי שלח לרבי כספים וכן הזמנה לחתונת בתו של הרבי, הרבנית שיינא.

שניאורסאהן נחמה-דינה נולדה בא' מרחשוון תרמ"ב, להוריה אברהם ויוכבד. בייג אלול תרנ"ז נישאה לאדמו"ר הרי"צ. הסתלקה ב"י טבת תשל"א. נטמנה בבית-הקברות מונטיפיורי שבניו-יורק, לא הרחק מציון בעלה.

ליוותה את אדמו"ר הרי"צ עד גבול לטביה. מוזכרת פעמים רבות ביומנו האישי של הרבי, שאף כתב לה מכתבים רבים, במהלך המסע בארץ-הקודש, בהם דיווח לה באריכות על המתרחש ועל רשמיו.

שניאורסאהן שטערנא-שרה בתו של האדמו"ר ר' יוסף-יצחק מאוורוטש, בנו של אדמו"ר היצמח-צדקי. בשנת תרכ"ה, בהיותה ילדה קטנה ובעלה לעתיד, האדמו"ר הרש"ב היה כבן חמש, הציע להסבא היצמח-צדקי לשדך את השניים והיתנאים נערכו במעמד הסבא. בייג אלול תרל"ה התקיימה החתונה בעיר הכלה. ליוותה את פעולותיו של בעלה אדמו"ר הרש"ב ואחר-כך את פעולות בנה, אדמו"ר הרי"צ. בשנת ת"ש הגיעה יחד עם בנה לארצות-הברית ונפטרה בניו-יורק כעבור שנתיים, בייג שבט תשי"ב. נטמנה בחלקת חב"ד, סמוך ליאוהלי בנה הרבי שנסתלק בתשי"י. בעת המסע של בנה לארץ-הקודש שיגרה לבנה הרבי מברק בו ביקשה כי ישמור על בריאותו. הרבי מזכירה ביומנו מספר פעמים בעת המסע.

שניאורסאהן (הורנשטיין) שיינא נולדה בעיירה ליובאוויטש בכ"ד טבת תרס"ד. בתרצ"ב נישאה לרב מנחם-מענדל הורנשטיין, נכדו של אדמו"ר המהר"ש. עם פרוץ מלחמת-העולם השנייה נותרה בפולין יחד עם בעלה, לצד הוריו. אדמו"ר ריי"צ עשהאמצעים רבים כדי לחלצם מפולין, אולם הצלתם לא יצאה אל הפועל. נשלחו למחנה-המוות טרבלינקה. כ"ק אדמו"ר נהג לומר קדיש ב"י דראש-השנה, היום בו הובלה עם בעלה אל מותה. מוזכרת מספר פעמים ביומנו של אביה, אדמו"ר הרי"צ. לאחר המסע שיגר לה אביו מכתב ארוך אודות מסעו.

שניאורסאהן שלום-דובער אדמו"ר הרש"ב. נולד בליובאוויטש בכ"י חשוון תרכ"א. בתר"מ החל לעסוק בצרכי-ציבור. בתרמ"ג קיבל על עצמו את הדרכת החסידים. עסק רבות להקלת מצבם של יהודי רוסיה. בתרנ"ז יסד את ישיבות יתומכי-תמימים. רכש נחלה גדולה בחברון וסייע ליישוב היהודי בעיר.

לכסיקון

בתרע"ב יסד את ישיבת 'תורת-אמת' בחברון. הקים ישיבות בגרוזיה. בתרע"ו, בזמן מלחמת-העולם הראשונה, עזב את ליובאוויטש והעתיק את מושבו לעיר רוסטוב, שם נסתלק בבי' ניסן תר"פ.

שניאורסאהן שמואל אדמו"ר המהר"ש. צעיר בנו של אדמו"ר היצמח-צדק. נולד בליובאוויטש בבי' אייר תקצ"ד. בתרע"ו החל לעסוק בצרכי-ציבור ופעל רבות למען יהודי רוסיה. פעל נגד גזרת הגירוש מן הכפרים, שיצאה מטעם הממשלה נגד היהודים. בתרע"ו, לאחר הסתלקות אביו, קיבל את נשיאות חב"ד. נסתלק ב"ג תשרי תרמ"ג ונטמן לצד אביו בליובאוויטש.

שניאורסאהן שניאור-זלמן נולד בירושלים לאביו הרב דוד צבי אריה בשנת תרנ"א. נשא לאישה את אסתר, בתו של הרב אהרן שמחה בלומנטל. רעייתו נפטרה בכ"ה שבט תרפ"ט. היה יד-ימינו של אביו והרבה בנסיעות ברחבי העולם. אחיו משה-יצחק גידל את יתומיו. היה מומחה, כאביו, בנושא הקרקעות באיזור הכותל-המערבי. נפטר בשנת תשכ"ה. דודיו היו הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב והרב מנחם-מענדל נאה.

ליווה את אדמו"ר הרי"צ, יחד עם אחיו משה-יצחק, במהלך מסעו בארץ-הקודש ובמצרים. מוזכר פעמים רבות ביומנו האישי של הרבי אודות המסע. תמך ברבי על-ידי משלוח כספים. בעזבונו מכתבים מאדמו"ר הרי"צ אליו והזמנה לחתונתה של הרבנית שיינא, בתו של הרבי.

שניאורסאהן שניאור צבי נולד באמצעילאו שברוסיה-הלבנה באייר תרע"ו לאביו הרב לוי-יצחק (דור רביעי לבעל התני"א). למד בליובאוויטש^ע עם אדמו"ר הרש"י והיה מחסידיו. נשא לאישה את אסתר, בתו של בגביר החב"די ר' יעקב הינדין. לאחר חתונתו עסק במסחר. בתרנ"א עלה לארץ-ישראל והיה ממקימי העיר חדרה. חזר לרוסיה פעמיים ובכל פעם שהה שם, מסיבות שונות, מספר שנים. בתרע"א חזר לארץ ולא יצא ממנה עוד. היה פעיל ציבורי, מכניס אורחים ונדיב לב. בנו היו חברי מחתרת 'נילי' וכשנחשפה המחתרת נאסרו האב והאם והובאו לחקירה בזכרון-יעקב. נשא את יסוריו באומץ, וגם אשתו התנהג בקרירות רוח למופת, "כי צאצאי הרב מליאדי אינם מתפעלים ממאסרים כאלה". בעת המאסר ישב בין שומריו וקרא תהילים כל הזמן. הטורקים התחשבו בהדר פניו ושחררוהו במהרה בלי עינויים, אך החרימו את כל הסוסים והפרת ממשקו. נפטר בחדרה בכ"ב אייר תרצ"ב. באגרות-קודש של אדמו"ר הרש"י מופיעים מספר מכתבים מהרבי אליו, בענייני פרנסה, בריאות ועלייתו לארץ.

שניאורסאהן שרה רבקה בתו של רבי משה בנו הצעיר של אדמו"ר הזקן. עלתה ארצה, על-פי פקודת אדמו"ר היצמח-צדק, בערך בשנת תר"ד עם בעלה הרב נחום יוסף ובני ביתם והתיישבו בחברון. מעמודי התווך של הקהילה החב"דית בחברון.

שפירא אברהם יעקב בנו של האדמו"ר רבי חיים מאיר יחיאל מדראהביטש וממלא-מקומו משנת תרפ"ב. חתנו של האדמו"ר רבי נתן דוד רבינוביץ מביאלה. היה צייר בעל שם שציוריו זכו להערכה רבה. נפטר בכ"ב אדר תשכ"ב. נפגש עם אדמו"ר הרי"צ בבית-המלון בו התאכסן הרבי בירושלים.

שפירא משה אריה ליב מראשוני תלמידי ישיבת 'תורת-אמת' בחברון. מגדולי רבני וחסידיו חב"ד בירושלים. ראש ישיבת 'תורת-אמת' עשרות שנים. רב ומורא-צדק בשכונת 'בית ישראל' בירושלים. חיבר

מסע הרבי בארץ הקודש

ספרים על השי"ס ועל יקצות השולחן. נפטר בבי"א סיוון תשל"ב ונקבר בהר המנוחות בירושלים. פירסם מאמר ביקול ישראלי לקראת בואו של אדמו"ר הרי"צ, והתלווה לכל מסעותיו בארץ-הקודש. ממארגני הפגישות של הרב קוק עם הרבי. בעת ביקורו של הרבי בקבר-רחל מונה על-ידו לקחת את פדיונות-הנפש מהקהל ולהעבירם אליו.

שרגאי שלמה זלמן נולד בפולין בכ"ד כסלו תר"ס, לאביו משה פייבלוביץ. למד בישיבות. באלול תרפ"ד עלה ארצה והשתלב בפעילות ציבורית של תנועת 'המזרחי'. עסקן ציבור, חבר הנהלות וגופים רבים. פרסם ספרים וחוברות רבים ולימים עמד בראש עיריית ירושלים. עמד בקשרים הדוקים עם כ"ק אדמו"ר.

נפגש עם אדמו"ר הרי"צ בעת שהותו של הרבי בירושלים.

לכסיקון

מושגים הנזכרים בספר

הגהות

בית רומנו מבנה גדול וחצר בעיר חברון. נרכשו בכסף מלא על-ידי אדמו"ר הרש"ב. בשנת תרע"ב, כששלח אדמו"ר הרש"ב את הרב שלמה-זלמן הבלין עם קבוצת תלמידים לייסד את ישיבת יתורת אמת בחברון שימש בית רומנו כבניין הישיבה. לאחר הסתלקותו של אדמו"ר הרש"ב בשנת תרי"פ עברה הבעלות על הבניין לבנו, אדמו"ר הרי"צ. לאחר שיחרור העיר חברון במלחמת ששת-הימים, התיר כ"ק אדמו"ר למחדשי היישוב היהודי בעיר להתמקם בבניין. כיום משמש הבניין כישיבה.

ג'וינט מוסד פילנטרופי. שמו המלא: הוועדה [היהודית-אמריקנית] המאוחדת לחלוקה. היה המוסד היהודי אמריקני היחיד שתמך בפועל ביהודי רוסיה בתקופת השלטון הקומוניסטי. בחוזה שערך הארגון עם הממשלה הקומוניסטית בשנת תרפ"ב, נאמר מפורשות שכל התמיכה תהיה רק לצרכים גשמיים.

דא"ח ראשי-תיבות: דברי אלוקים חיים. כינוי למאמר חסידות שאומר האדמו"ר בשעת התוועדות עם חסידים או לדברי תורה שכתבו האדמו"רים.

יחידות כשחסיד נכנס לחדר האדמו"ר לשאול בעצתו בשאלה רוחנית או גשמית, קוראים זאת חסידי חב"ד: יחידות.

מאמר מאמר חסידות הוא דרוש עמוק בתורת חב"ד, רב תוכן, גדול באיכות ובכמות. כל מאמר כולל עיון ודיון בנושא מנושאה העמוקים של תורת חב"ד.

מעמד התמיכה הכספית שחסידים מעבירים אל האדמו"ר מכונה ידמי מעמד. מאז ומתמיד הייתה הכנסתם של נשיאי חב"ד מיוסדת על כספי הימעמד. נחשבת לצדקה הנעלה ביותר.

מקושר חסיד של הרבי, הקשור אליו בכל נימי נפשו.

משפיע מי שממונה על קבוצת חסידים או תלמידים, להדריכם בדרכי החסידות.

פ"נ ראשי-תיבות: פדיון נפש. כך מכונים הפתקאות ובהן הבקשות לברכה שנותנים החסידים לאדמו"ר.

רשימת התמונות והמסמכים

פרק א:

- הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב 24
 הרב שניאור-זלמן סלונים 25
 האוהל שעל ציון כ"ק אדמו"ר הזקן 26
 האוהל שעל ציון כ"ק אדמו"ר האמצעי 26
 המצבות שעל קברי כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק ובנו
 כ"ק אדמו"ר המהרי"ש 27
 אוהל כ"ק אדמו"ר הרשי"ב 27
 אדמו"ר הרי"צ בצילום שנעשה, כנראה, בביתו
 שבריגה, לפני הנסיעה לארץ-ישראל 30

- כ"ק אדמו"ר הרשי"ב,
 רבי שלום-דובער שניאורסאהן 11
 כ"ק אדמו"ר הרי"צ, רבי יוסף-יצחק שניאורסאהן,
 בשנים שלפני יציאתו מרוסיה 11
 הרב שמריהו גורארי, חתנו של אדמו"ר הרי"צ 13
 הרב אליהו-חיים אלטהויז 13
 תעודת השחרור של אדמו"ר הרי"צ ממקום גלותו
 בקוסטרמה 15
 הרב מרדכי דובין 15

פרק ג:

- בית-הכנסת של רבי מנחם-מענדל מוויטבסק
 בטבריה 31
 כ"ק אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד 32
 ר' שניאור צבי שניאורסאהן 33
 מר מנחם-מענדל שניאורסאהן 33
 מר לוי-יצחק שניאורסאהן 33

- מודעה שפורסמה על-ידי 'כולל חב"ד' לרגל חג
 הגאולה י"ב תמוז הראשון בשנת תרפ"ח 16
 בית-הכלא 'שפארלקה', בו נכלא אדמו"ר הרי"צ
 בשנת תרפ"ז 17
 הבית בו התגורר אדמו"ר הרי"צ בריגא 17
 כ"ק אדמו"ר לצד חותנו, אדמו"ר הרי"צ,
 לפני הנישואין 18

פרק ב:

- הכותל-המערבי בידיעה מתוך העיתונות הערבית 34
 בית-הכנסת הגדול של האשכנזים בחברון, לאחר
 פרעות תרפ"ט 35

- כ"ק אדמו"ר הרי"צ בצעירותו 19
 טופס הבקשה הרשמי לקבלת אשרת-כניסה
 לארצות-הברית שהגיש אדמו"ר הרי"צ ועליו
 תמונתו 20

פרק ד:

- הכותל-המערבי בידיעה מתוך העיתונות הערבית 34
 בית-הכנסת הגדול של האשכנזים בחברון, לאחר
 פרעות תרפ"ט 35
 שער היומני המתעד את מסע אדמו"ר הרי"צ
 בארץ-ישראל 21
 הרב שמעון גליצינשטיין 21
 הרבנים אברהם יצחק קוק ויוסף-חיים זוננפלד 23

- שער היומני המתעד את מסע אדמו"ר הרי"צ
 בארץ-ישראל 21
 הרב שמעון גליצינשטיין 21
 הרבנים אברהם יצחק קוק ויוסף-חיים זוננפלד 23

מסע הרבי בארץ הקודש

- הרב משה-אריה-ליב שפירא 54
- הרב מרדכי חפץ 37
- הרב יעקב לנדא 37
- הרב אליהו-חיים אלטהויז 38
- כ"ק אדמו"ר 40
- הרב עזריאל-זליג סלונים 40
- הרבנית חיה-מושקא שניאורסאהן, בצילום מיום חופתה 41
- מפת הנסיעה של אדמו"ר הרי"צ מריגא עד ירושלים 42
- הרב מנחם-מענדל נאה 44
- עורך-הדין התלמודי הרב דוד צבי אריה שניאורסאהן 44
- צילום ידיעה מיקול ישראל' המדווח על יציאת אדמו"ר הרי"צ מריגא 45
- אדמו"ר הרי"צ וחתנו הרש"ג בעת ביקורם בבוסטון בשנת תר"צ 46
- הרב משה פרוש 61
- מזכירו של אדמו"ר הרי"צ, הרב יחזקאל פייגין וילדיו 26
- הרב אברהם פאריז 62
- אדמו"ר הרי"צ בצילום שנעשה, כנראה, בביתו של הרבי בריגא, לפני הנסיעה לארץ-ישראל 65
- פרק ו:**
- הרב משה פרוש 61
- מזכירו של אדמו"ר הרי"צ, הרב יחזקאל פייגין וילדיו 26
- הרב אברהם פאריז 62
- אדמו"ר הרי"צ בצילום שנעשה, כנראה, בביתו של הרבי בריגא, לפני הנסיעה לארץ-ישראל 65
- פרק ז:**
- ר' חיים-מיכל מיכלין 66
- הרב שמואל-אהרן וובר 66
- הרב אליהו קלצקין 66
- הרב משה בלוי 67
- הרב ווידאל סורנוגה 67
- הרב זלמן סולוביציץ 67
- הרב שמעון הורוביץ 96
- מר שלמה צופיוף 69
- הרב חיים ליב אוירבון 69
- הרב נחמיה גדליה ברנר 69
- הרב הלל ריבלין 69
- מר מרדכי כספי 69
- שלוש תמונות מקבלת-הפנים שנערכה לאדמו"ר הרי"צ בתחנת-הרכבת, בהגיעו לירושלים 70
- פרק ה:**
- צילום מודעה מטעם הרבנות-הראשית לקראת בואו של אדמו"ר הרי"צ 48
- צילום מודעה שפירסמה העדה-החרדית לקראת בואו של אדמו"ר הרי"צ 49
- צילום מודעה שפירסמה הנהלת 'אגודת ישראל' לקראת בואו של אדמו"ר הרי"צ 49
- צילום מודעה שפירסמה הנהלת 'תורת-אמת' לקראת בואו של אדמו"ר הרי"צ 50
- צילום מודעה שפירסמה הנהלת 'כולל-חב"ד' לקראת בואו של אדמו"ר הרי"צ 50
- צילום מודעה מטעם היועץ המסדר' לקראת בואו של אדמו"ר הרי"צ 51
- צילום מודעה שפירסמה הנהלת 'כולל-חב"ד' ב'דאר היום' ביום בואו של אדמו"ר הרי"צ 51
- צילום ידיעה ב'דאר היום' לקראת בואו של אדמו"ר הרי"צ 53

רשימת התמונות והמסמכים

צילום ידיעה מ'דאר היום' המדווח על פגישת
אדמו"ר הרי"צ עם הרב קוק 91

פרק י:

הראשון-לציון, הרב יעקב מאיר 92

צילום המזוודה של אדמו"ר הרי"צ בה נשמר אוסף
המכתבים והמאמרים של נשיאי חב"ד 93

צילום ידיעה מ'דאר היום' המדווח על השבת
במחיצת אדמו"ר הרי"צ 94

פרק יא:

הרב יוסף לוי 96

ר' משיח בורכוב 96

ר' אברהם ארליכמן 96

כ"ק אדמו"ר מרחמסטריווקה,
רבי נחום טברסקי 97

צילום מודעות שפורסמו ביקול ישראל'
לכבוד בואו של אדמו"ר הרי"צ מטעם מוסדות
התורה בצפת 97

הרב אלתר שימחוביץ' 98

הרב דוד גולדברג 98

הרב יהושע ליפקין 98

כתב-ידו וחתמתו של הרב אליהו אהרן
מייליקובסקי 99

רבה של תל-אביב, הרב שלמה אהרונסון 99

בית-המלון בעפולה בו שהה אדמו"ר הרי"צ בעת
ביקורו בעיר 99

צילום ידיעות שפורסמו בעיתוני התקופה על נסיעת
אדמו"ר הרי"צ לצפת 100

צילום מודעת-ברכה שפירסם הרב שלום שכנא
הורביץ ב'דאר היום' לכבוד אדמו"ר הרי"צ 100

מנהל ישיבת 'חתם סופר' בצפת, הרב בן-ציון
בלויגרונד 101

רבה של צפת, הרב אברהם ליב זילברמן 101

הארמוני של ר' אלישע יהודיוב 73

בית-המלון 'אמדורסקי' ברחבת שער יפו 73

צילומי ידיעות שפורסמו בעיתוני התקופה
על קבלת-הפנים שנערכה לאדמו"ר הרי"צ
בירושלים 74

צילום מודעת-ברכה שפירסמה הנהלת 'תורת-אמת'
בעיתונים עם הגעתו של אדמו"ר הרי"צ
לירושלים 75

מודעה של בית-המלון 'אמדורסקי' 76

אדמו"ר הרי"צ בצילום נדיר בתחנת-רכבת 77

פרק ח:

ר' יוסף שמוטקין 78

צילום ידיעה ב'הארץ' על ביקור אדמו"ר הרי"צ
בכותל-המערבי 79

הכותל-המערבי בצילום ישן 80

צילום ידיעה ב'יקול ישראל' על ביקור אדמו"ר
הרי"צ בכותל-המערבי 81

אדמו"ר הרי"צ בצילום נדיר משנת תר"צ 83

הרב יוסף-חיים זוננפלד 83

בניין ביתו של הרב יוסף-חיים זוננפלד ביבתי
מחסה' 84

פרק ט:

הרב אברהם יצחק קוק באולם שבביתו 85

הרב דובער קוק 86

הרב רפאל קוק 86

הרב יעקב משה חרלי"פ 86

אמו של הרב קוק, הרבנית פערא זלאטה קוק 88

בנו של הרב קוק, הרב צבי יהודה, בצעירותו 88

הרב אריה לויץ וחתנו שמואל אהרן יודלביץ 89

מסע הרבי בארץ הקודש

- קבר האר"י ז"ל בצפת 102
- קבר היבית יוסף בצפת 102
- ר' יהודה מייברג, בעל המלון בו התארח אדמו"ר
הר"י בצפת 103
- ד"ר פנחס וויל מיהדסה' 103
- בית-המלון 'מרכזי מייברג' בו התאכסן אדמו"ר
הר"י בצפת 104
- ציון רבי יוחנן הסנדלר 105
- ציון רבי יצחק נפחא 105
- ר' משה פודהרצ, מנהל ישיבת 'בר יוחאי' במירון 106
- ציון קברו של רבי מאיר-בעל-הנס בתקופה בה
ביקר אדמו"ר הר"י בטבריה 108
- ציון קברו של רבי מנחם-מענדל מויטבסק
בטבריה 108
- ציון קברו של רבי עקיבא לפני שבעים שנה 109
- ציון קברו של הרמב"ם לפני שבעים שנה 109
- ציון השל"ה בתקופה בה ביקר אדמו"ר הר"י
במקום 109
- הרב יצחק נאה וילדיו 110
- ר' שלמה-זלמן שרגאי 111
- הרב יחיאל מיכל טוקוציינסקי 111
- מר יוסף ראזין, ממנהיגי הגוינט 111
- ד"ר כהן, ממנהיגי הגוינט 111
- פרק יב:**
- האדמו"ר מדראהביטש,
רבי אברהם יעקב שפירא 112
- ד"ר משה וואלך 112
- בניין 'כולל-חב"ד' בשכונת 'מאה-שערים' 113
- צילום ידיעה ב'דאר היום' אודות ביקור אדמו"ר
- הר"י בצפת 102
- קבר היבית יוסף בצפת 102
- ר' יהודה מייברג, בעל המלון בו התארח אדמו"ר
הר"י בצפת 103
- ד"ר פנחס וויל מיהדסה' 103
- בית-המלון 'מרכזי מייברג' בו התאכסן אדמו"ר
הר"י בצפת 104
- ציון רבי יוחנן הסנדלר 105
- ציון רבי יצחק נפחא 105
- ר' משה פודהרצ,
מנהל ישיבת 'בר יוחאי' במירון 106
- ציון קברו של רבי מאיר-בעל-הנס בתקופה בה
ביקר אדמו"ר הר"י בטבריה 108
- ציון קברו של רבי מנחם-מענדל מויטבסק
בטבריה 108
- ציון קברו של רבי עקיבא לפני שבעים שנה 109
- ציון קברו של הרמב"ם לפני שבעים שנה 109
- ציון השל"ה בתקופה בה ביקר אדמו"ר הר"י
במקום 109
- הרב יצחק נאה וילדיו 110
- ר' שלמה-זלמן שרגאי 111
- הרב יחיאל מיכל טוקוציינסקי 111
- מר יוסף ראזין, ממנהיגי הגוינט 111
- ד"ר כהן, ממנהיגי הגוינט 111
- פרק יג:**
- מראה כללי של עיר האבות חברון 119
- העיר חברון בתמונה מימי ביקורו של אדמו"ר
הר"י במקום 119
- בית-הכנסת 'אברהם אבינו' 120
- קבר הרבנית שרה-רבקה שניאורסאהן, נכדתו של
אדמו"ר הזקן 121
- הציון שעל קבר הרבנית מנוחה-רחל סלונים
בחברון 121
- צילום שטר הבעלות של אדמו"ר הר"י על 'החצר
הגדולה' 122
- רבה האחרון של חברון,
הרב יעקב יוסף סלונים 123
- הרב מרדכי דובער סלונים, נכדו של אדמו"ר
האמצעי 123
- 'קבר רחלי בתקופה בה ביקר אדמו"ר הר"י
במקום 124
- הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב 125
- הרב משה שמואל קסטל,
מרבני הספרדים בחברון 125
- ר' יהושע בורולה 125
- ר' שלמה פריימן 125
- הרב משה-אריה-ליב שפירא 126
- הרב ניסן הורוביץ 126
- השוחט ר' אלטר ליברמן 126
- הרב שלום פויזנר ומשפחתו 126
- הרב משה גולדשמיד 128

רשימת התמונות והמסמכים

- רחוב בחברון בימים בהם ביקר אדמו"ר הרי"צ
בעיר 129
- מערת-המכפלה 130
- ר' אליעזר דן סלונים 131
- הרב ישראל זיסל דבורץ 132
- ר' שלמה זלמן קלונסקי 132
- פנים מערת-המכפלה 133
- ר' שלום-דובער גולדשמיד בילדותו 134
- צילומי ידיעות בעיתוני התקופה המדווחים על
נסיעת אדמו"ר הרי"צ לחברון 135
- בית רומנו 136
- חצר היהודים בחברון, בצילום משנת תרפ"ד 136
- הרב זובער אליעזרוב 137
- כ"ק אדמו"ר וחוטנו אדמו"ר הרי"צ בעת משחק
שחמט 138
- ישיבת סלבודקה בחברון 139
- תרשים של העיר חברון והרובע היהודי עם ציון
המקומות בהם ביקר אדמו"ר הרי"צ 140
- פרק יד:**
- דודו של אדמו"ר הרי"צ,
הרב משה הורונשטיין 142
- מראה כללי של הר-הזיתים 144
- ציון קברו של בעל היאור החיים 145
- קבר זכריה הנביא 145
- מערת קברו של שמעון הצדיק 145
- המבנים שעל קברי מלכי בית דוד בהר ציון 146
- קברי הסנהדרין, בתקופה בה ביקר אדמו"ר הרי"צ
במקום 146
- פרק טו:**
- הרב שלמה-זלמן הבלין 149
- הרב אלתר שימחוביץ' 149
- בית-הכנסת 'אוהל יצחק'
בשכונת 'מאה-שערים' 149
- מרת מוסיא ליפשיץ 151
- הרב משה גולדשמיד 151
- הרב חנניה-יוסף הלפרין 152
- קבוצה מתלמידי ישיבת 'תורת-אמת' שליוו את
אדמו"ר הרי"צ 155
- צילום נייר-המכתבים של ישיבת 'תורת-אמת' 155
- פרק טז:**
- האדמו"ר רבי דוד טברסקי 157
- האדמו"ר רבי אברהם-דב טברסקי 157
- בית-היתומים 'דיסקין' 157
- בית-הרפואה 'שערי-צדק' 158
- בית-הרפואה 'ביקור-חולים' 158
- הרבנית שטערנא-שרה שניאורסאהן, אמו של
אדמו"ר הרי"צ 159
- הרבנית חיה-מושקא שניאורסאהן 159
- צילום מכתב כתב-יד של כ"ק אדמו"ר אל חותנו
אדמו"ר הרי"צ 159
- האדמו"ר מלעלוב, רבי שמעון נתן נטע בידרמן 161
- האדמו"ר מלעלוב, רבי משה-מרדכי בידרמן 161
- האדמו"ר מזוועה, רבי שלמה גולדמן 161
- פרק יז:**
- הרב משה בלוי, מנהיג אגודת-ישראל,
בצעירותו 163
- ה'ארמון' של הגביר ר' אלישע יהודיוב 164
- הרב מנחם פרוש 165

מסע הרבי בארץ הקודש

השופט גד פרומקין בחברת הרבנים הראשיים, הרב
קוק והרב מאיר 183

צילום ידיעה המדווחת על שובו של השופט
פרומקין מחופשה 184

פרק נא:

צילום מודעה שפורסמה בתל-אביב לפני הגעת
אדמו"ר הרי"צ לעיר 187

צילום אווירי של בית-הספר החקלאי 'מקווה-
ישראל', בו נערכה לאדמו"ר הרי"צ קבלת-פנים
לפני כניסתו לתל-אביב 187

מכתב עם הגהות כתב-ידו של אדמו"ר הרי"צ על
נייר-המכתבים של מלון 'שפת היס' 188

מלון 'שפת היס' בתל-אביב, בו התאכסן אדמו"ר
הרי"צ 189

ר' דוב בלומברג הררי,
מחסידי חב"ד בתל-אביב 192

ר' מתתיהו וייסמן, מחסידי חב"ד בתל-אביב 192

ר' שניאור-זלמן פלסר,
מחסידי חב"ד בתל-אביב 192

ר' יעקב משה אסיסקוביץ,
מחסידי חב"ד בתל-אביב 192

ר' מנחם מענדל סלונים,
מחסידי חב"ד בתל-אביב 192

ר' צבי שימשי, מחסידי חב"ד בתל-אביב 192

ר' יצחק וייסל, מחסידי חב"ד 192

ר' מנחם יוסף סלונים, מחסידי חב"ד ברמת-גן 193

ר' אליהו יוסף ריבלין, מחסידי חב"ד בירושלים 193

ר' יהושע ציבלין, מחסידי חב"ד ברמת-גן 193

ר' יוסף מנדל שמרלינג,
מחסידי חב"ד בתל-אביב 193

מרת שטערנא שמרלינג,
מנשות חב"ד בתל-אביב 193

מרת בת שבע שמרלינג, מנשות חב"ד בת"א 193

תמונת מחזור של תלמידי ישיבת 'עץ חיים' בפתח
בניין הישיבה 166

הרב איסר זלמן מלצר,
מראשי ישיבת 'עץ חיים' 166

בתי מחסה בעיר-העתיקה 167

צילום ידיעה ב'דאר היום', על סירוב הממשלה
הבריטית להציג שמירה על הרבי 168

בית-הרפואה 'משגב לדך' בירושלים 169

ישיבת 'פורת יוסף' 169

פרק יח:

בניין בית-כנסת 'צמח-צדק' בעיר-העתיקה 171

הרב בנימין יחזקאל יהודה, מנהל בניית בית-כנסת
'צמח-צדק' 172

הרב יהודה ליב סלונים 172

ציור תואר פני כ"ק אדמו"ר בעל ה'צמח-צדק' 173

פנים בית-כנסת 'צמח-צדק', בקומה השנייה 174

פרק יט:

תמונה נדירה של איזור רחבת בכותל-המערבי 177

השופט גד פרומקין 178

הרב אברהם-חיים נאה 178

צילום הסכמת אדמו"ר הרי"צ לספר 'קצות השלחן'
של הרב נאה 179

צילום מודעות הקוראות לתושבי ירושלים לבוא
ולהפרד מאדמו"ר הרי"צ 180

פרק כ:

ר' ישראל דב פרומקין 183

מר ירחמיאל אמדורסקי, בעל בית-המלון בו
התאכסן אדמו"ר הרי"צ בירושלים 183

רשימת התמונות והמסמכים

פרק כד:

צילום מכתב מכ"ק אדמו"ר הרי"צ לר' שניאור-
זלמן שניאורסאהן אודות קברי הסנהדרין 211

הבניין בו המתין אדמו"ר הרי"צ בתחנת-הרבת
בלוד 213

צילום מודעת-פרידה מאדמו"ר הרי"צ שפורסמה
בעיתונות התקופה 213

צילום שער קונטרס שיצא-לאור
על-ידי ישיבת יתורת-אמת ובו מאמרי הדא"ח
שאמר הרבי בארץ 214

תחנת-הרכבת ברחובות 217

פרק כה:

ר' משה-יצחק שניאורסאהן 220

ר' שניאור-זלמן שניאורסאהן 220

חסיד חב"ד לומדים בספר הרמב"ם בפרמידות 221

עורך-הדין התלמודי הרב דוד צבי אריה
שניאורסאהן, בזקנותו 222

עורך-הדין דוד אבולעפיה 222

פרק כו:

כ"ק אדמו"ר הרי"צ, בתמונה מקיץ תרפ"ט 224

ד"ר משה וואלך 225

נספחים:

כ"ק אדמו"ר עם כ"ק אדמו"ר הרי"צ, בתמונה
משנת תרצ"ה 229

כ"ק אדמו"ר הרי"צ ביורדו מהאונייה אל חוף
ארצות-הברית 236

צילום מכתב הרב יחזקאל פייגין, מזכירו של
אדמו"ר הרי"צ, על התוכנית לנסיעת אדמו"ר
הרי"צ לארץ בשנת תרצ"ד 244

ר' יוסף מנחם אשבל, מחסידי חב"ד בתל-אביב 193

ר' אלתר ריבלין, מחסידי חב"ד בירושלים 193

פרק כז:

הרב שניאור-זלמן סלוניס, רבם של חסידי חב"ד
בתל-אביב-יפו 195

הרב אברהם אביכזיר, רבה של אלכסנדריה 195

כ"ק אדמו"ר הרי"צ 196

מר ישראל רוקח 197

מר שמעון ברקול 197

הרב ברוך דוכמן 199

הרב שניאור-זלמן דוכמן 991

כ"ק אדמו"ר הרי"צ 200

פרק כח:

בית-הכנסת הגדול בפתח-תקווה 202

ישיבת לומזיה בפתח-תקווה 202

הרב יהושע זליג רוך,

ראש ישיבת לומזיה בפולין 203

הרב יצחק גרשטנקורן, ראש המושבה בני-ברק 204

מראה כללי של העיר בני-ברק בשנת תרפ"ט 205

הנדיב ר' יצחק גולדנהירש 205

מר שניאור-זלמן שז"ר, בצעירותו 206

מלון ישפת היים והכיר שמול המלון 207

מלון 'פלאטין', בו לן הרבי בתל-אביב 207

ר' משה-יצחק שניאורסאהן ורעייתו 208

צילום נייר-המכתבים של הרב אליהו אהרן
מייליקובסקי 209

מסע הרבי בארץ הקודש

צילום אשרור הצוואה מטעם הרבנות הראשית 274

צילום העתק הצוואה
וטיוטת האשרור של הרבנות 276

צילום עמוד מתוך יומנו של אדמו"ר הרי"צ 249

צילום המעטפה בה הפקיד ר' אליעזר דן סלונים
את צוואתו 274

צילום צוואתו בכתב-יד של
ר' אליעזר דן סלונים 274